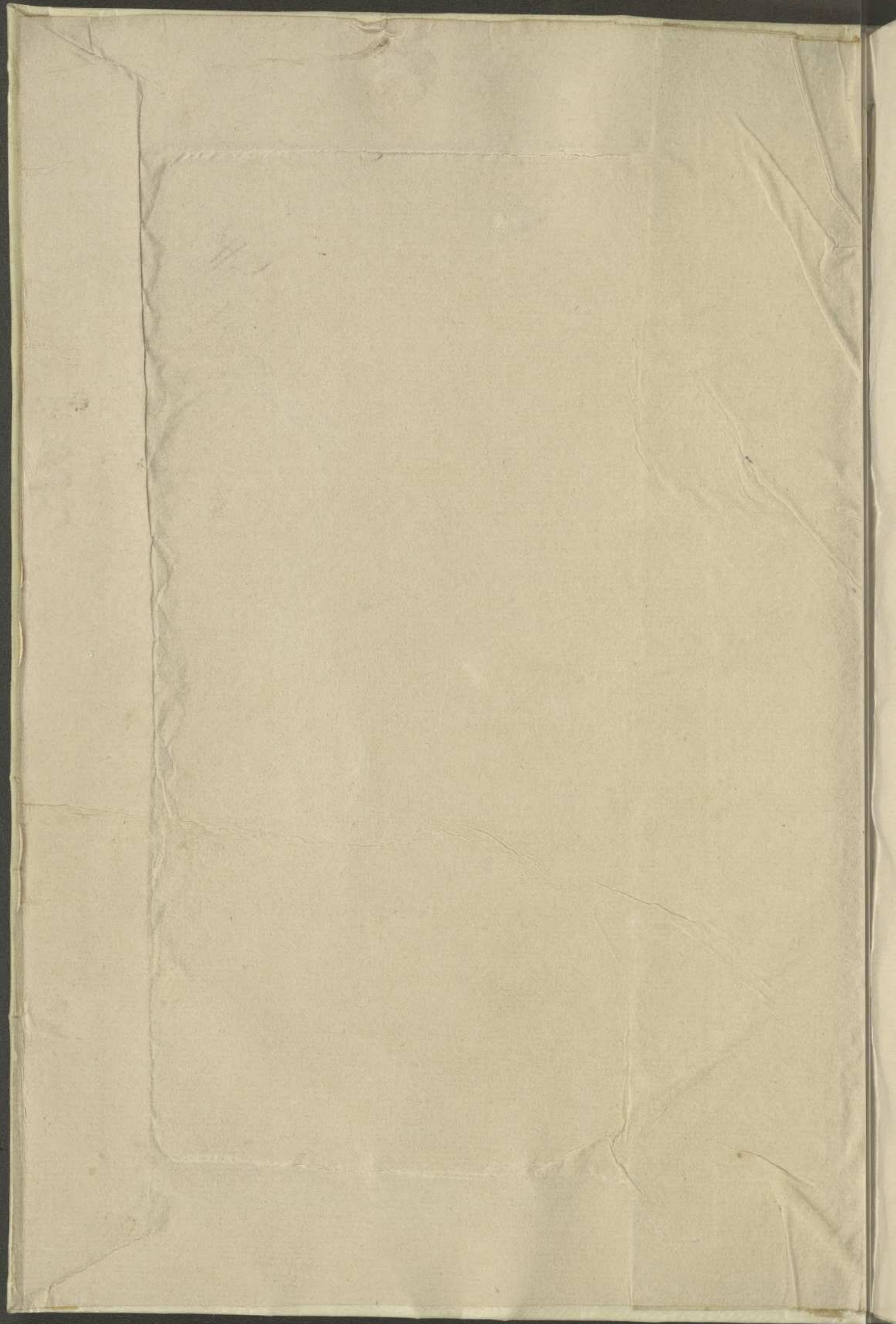

M. Marcus Philippus
Zurk,
V. D. M.
1811.

Praeter hos rerum Moscoviticarum Sigismundi L. B.ⁱ in Herberstain &c. Comentarios in librorum scriniis apud me, ejusdem Ill.ˢ Auctoris Scripta, eximie rara, asservantur sequentia:

1.) Comentariolus actionum suarum à puero usq. ad ann. aetatis suae septuag. quartum, (cum Epicediis & Carminibus multorum Eruditorum sui temporis, & tabb. XXII. aere et ligno incisis, ut plurimum coloribus distinctis.) Viennae Austriae, ap. Raph. Hofhalter. 1560. fol.

2.) Sigmunds, Freyherrn zu Herberstain, Pottschafften-Verzaichnus, 1559. in 4to. mit 15 Figuren (auf dem Titelbl.) in gemalten Holzschnitten. fol.

3.) Typus concordiae fraternae, posteris testamento relictus, & clarorum hominum illustratus encomiis: (inprimis Exegesi D. Georgii Ederi, J.C. Frising. Viennae Austriae. 1563. fol. (c. figg. lign. inc. 3.)

De Scriptis & meritis Illustr. Auctoris tractant
Melch. Adamus in vitis Germ. Ictorum & Polit. (Ed. Haidelberg. 1620. 8vo maj.) p. 125.
Jöchers allg. Gel. Lex. (Leipz. 1750. gr. 4to) Bd. 2. S. 1522.
Freherus in Theatro vir. Erud. clar. (Norimb. 1688. fol.) p. 766.

De raritate autem et Editionibus variis Comentt. Moscovitt. testimonium ferunt
Bibliotheca historica sel. Struvio-Budeniana, T. II. p. 1631.
[conf. Denis Einleitung in die Bücherkunde, 2. Th. 1. S. 233. nebst der Anm. x.]
Bauers Bibl. lib. rar. univ. Th. 2. S. 99. (vergl. Zusätze Bd. 2. S. 136. u. 179. sub voce: Liberii.)
Meusels Litteratur der Statistik. (Th. 1. Leipz. 1790. gr. 8vo) S. 511.
Bibliotheca Feuerlin.ª pars poster. (Norimb. 1803. 8vo) p. 140. N. 2148.
(conf. pars prior: ibid. 1793. p. 76. N. 732.)

Exornatum ceteroquin hoc opus tabulis XV. partim ligno, partim aere incisis; nempe:
A.) textui passim insertae sunt figurae ligno incisae: VIII.
B.) operi annexae sunt tabb. aen. color. vivis obducta, IV.
quas pone seq. C.) tabulae geographicae (incl. typ. urbis Moscov.) lign. III.
Sa. XV tabb.

RERVM MOSCOVITI-carum Commentarij Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain, Neyperg, & Guettenhag:

RVSSIAE, & quæ nunc eius metropolis est, Moscouiæ, breuissima descriptio.

Chorographia deniq; totius imperij Moscici, & uicinorum quorundam mentio.

De religione quoq; uaria inserta sunt, & quæ nostra cum religione non conueniunt.

Quis deniq; modus excipiendi & tractandi Oratores, disseritur.

Itineraria quoq; duo in Moscouiam, sunt adiuncta.

Ad hæc, non solum nouæ aliquot Tabulæ, sed multa etiam alia nunc demum ab ipso autore adiecta sunt: quæ, si cui cum prima editione conferre libeat, facile deprehendet.

Cum Cæs. & Regiæ Maiest. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

1556

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNgariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ & Vuirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementissimo.

ROMANOS olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miserant, id etiã negotij dedisse, ut mores, instituta, totamq́ue uiuendi rationẽ eius gentis, apud quã legationis nomine uersabantur, diligenter literis cõsignarent. quod adeò deinceps solenne fuit, ut renunciata legatione, cõmentarij eiusmodi in ædem Saturni, ad instituendam posteritatem reponerentur. Quod institutũ si fuisset à nostræ, uel paulo superioris memoriæ hominibus obseruatũ, fortasse plus lucis in historia, certè minus uanitatis haberemus. Ego uerò, qui ab ineunte ætate externorum hominum consuetudine domi forisq; delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non solum ab auo Maiestatis uestræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentissimo, uerùm etiam à Maiestate uestra requiri: cuius iussu non semel Septentriones perlustraui, præcipuè uerò iterum Moscouiam, unà cum dignitatis & itineris comite, tum Cæsareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola accessi: quæ regio inter eas quæ initijs sacrosancti baptismatis tinctæ sunt, moribus, institutis, religione, ac disciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque uoluntate & mandato diui MAXIMILIANI, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; accessissem: post obitum autem suæ Maiestatis, patrio nomine ad potentissimum & inuictissimum D. CAROLVM V. Rom. Imperatorem, germanũ fratrem Maiestatis uestræ, per Italiam, Galliam, terra mariq; usque Hispanias profectus: iussu deinde Maiestatis uestræ, denuò Hũgariæ & Poloniæ reges, postremò uerò cum NICOLAO Comite à Salmis, &c. ipsum Solymanum Turcarum principem adijssem, multaq; aliàs non solum obiter, sed etiam accuratè inspexissem, quæ dubio procul cõmemoratione ac luce dignissima fuissent: nolui tamen in illo meo ocio, quod

à publicis consilijs succiditur, quicquã istarum rerũ in literas referre, quòd partim prius fuissent illa ab alijs luculẽtè ac diligẽter tractata, partim in oculis ac quotidiano cõspectu Europæ posita. Res uerò Moscouiticas multo interiores, ac cognitioni istius ętatis nõ ita obuias, prętuli, easq; describere aggressus sum, maximè duab. rebus fretus, perquirẽdi scilicet diligentia, ac linguę Slauonicę peritia, quę magnũ mihi adiumentũ ad hoc qualecunq; scripti genus attulerũt. Et quamuis de Moscouia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserũt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quẽ summę eruditionis ac incredibilis in me studij causa nomino) eleganter sanè, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cùm tabulas, tum commentarios reliquerint: nõnulli etiam nõ ex professo, sed dũ proximas regiones describunt, ex quorum nũmero est Olaus Gothus in Suetię descriptione, Matthęus Mechouita, Albertus Campẽsis & Munsterus attigerint, me tamẽ illi quidẽ minimè à scribendi proposito deterruerunt: tum quòd earum rerũ oculatus fuerim testis, tum quòd nonnulla ex fide dignis relationib. coràm præsens hauserim, deniq; quòd diu multũq; ijs de rebus cum plurib. ex quauis occasione disseruerim. quo factũ est, ut copiosius fusiusq; (absit uerbis inuidia) nonnunquã ea explicare necesse habuerim, quę ab alijs quasi per transennam proposita uerius quàm explicata sint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc uerò cogitationem meam ac studium, Maiestas uestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultrò etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaq; Maiestatis uestræ negotia sæpissimè auocarũt, quo minus hactenus præstare, quod instituerã, potui. Nunc uerò, dum ad interceptum negotiũ quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotijs respirãs redeo, Maiestatiq; uestræ pareo, minus uereor in istius emũctissimę ætatis acumine parũ ęquos lectores, qui maiorẽ dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (uerbis enim paria facere nõ possum) uoluntatem utcunq; instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis uestrę iussis, quib. mihi æquè nihil antiquũ est, parêre uoluisse. Nuncupo itaq; Maiestati uestrę hos de Moscouia cõmentarios, à

tarios, â me ueritatis inueſtigandæ, ac in lucem proferendæ longè maiore, quàm dicendi ſtudio ſcriptos: meq́; in clientelã Maieſtatis ueſtræ, in cuius iam officijs conſenui, ſuppliciter dedico ac commendo: oroq́;, Maieſtas ueſtra dignetur ipſum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem ſemper complexa eſt. Viennæ Auſtriæ, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiuſdem Maieſtatis ueſtræ
fidelis Conſiliarius Camerarius,
& Præfectus fiſci Auſtriaci,

Sigiſmundus Liber Baro
in Herberſtayn, Neyperg
& Guettenhag.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS *& infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Imperialis locum tenens generalis, &c.*

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILECTIS, LEONARDO Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Maiest. &c. ac Sigismundo de Herberstain, Equiti aurato, Consiliarijs & Oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscouitarum.

OBILIS, & fideles dilecti : Cum nuper apud nos substitissent Lubingę Moscouitici oratores à Cęsare reuersi, per Consiliariū nostrum Doctorē Ioannem Fabrum sciscitati sumus, de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, ut ab eis acceperat, in libellū postea digessit. Quem ea potissimùm ratione hisce adiunctū mittimus, ut lectus à uobis suggerat, refriceteq; memoriam, si quid eorum uel uideritis, uel obseruaueritis, quod protinus uestro oculato testimonio, uel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus uobis, ut diligenter tam rationem fidei, quàm ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem. quam ipsi ad industriam & ingenium uestrum assumetis, ut certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quòd si quodpiam exemplar Missale, uel ceremoniarius alius liber, unde deprehendi facilè possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commodè in manus uestras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus scire ad amussim, ubi conueniant, uel discrepent, in articulis fidei, ac ceremonijs. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis uester, periucundus; neque uobis difficilis: quem ut omni studio prosequi uelitis, nostra est benegrata uoluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarij: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob. Spiegl, &c.

D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO' IMMVNITATE DONATO, P. P.

TALA me primò tellus sub floræ iuuentæ,
Aurata patriæ donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Cæsar, uirtute, fideq́;
Fortè mea adductus, Patrum me protinus Aulæ,
Consilio adscripsit. requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq́; tuendæ
Accendi studio, latè quà Rhenus inundat,
Danubiusq́; pater, uagus Albis, & Istula, quaq́;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq́; agmine lambit arenas,
Nauigijs penetrans lustraui cæca Rubonis,
Cronenisq́; fluenta: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq́; superbas
Accessi sedes: gemino subiecta Trioni
Balthea tranaui freta, magni Regia nostræ
Danorum domini lætata salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq́; propinquis.
Post ubi mortalis defuncto munere uitæ,
Carolus acer auo successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperiæ. reducem dein Ferdinandus ab Aulæ
Consilijs statuit: latè quo Regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq́; reuisi.
Hinc mihi pro meritis, serisq́; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At postquam inuasit Solymanus mœnia Budæ,
Accensum furijs, uim perniciemq́; minantem
Pannoniæ, Orator compressi, diraq́; retro
À nostris suasi iugulis auertere tela.
His nunc defunctus curis, post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutiat, dormiscam. Viue uiator,
Exemploq́; meo patriæ seruire memento.

IO. ROSINVS.

On moror hanc Christo repetenti reddere uitam.
Et uixisse mihi satis, & uidisse superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot urbes.
Nam mare conscendi, suprà, quodq; alluit infrà
Italiam, remis hinc præteruectus, & illinc.
Baltheaq; emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq; Borysthenis oras,
Rhaq; cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuosi,]
Nusquam Rhiphæos didici consistere montes.
Iamq; Albim & Rhenum, fluuiumq; binominis Istri
Nauigijs superans, Legati munus obiui:
Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos:
Lituaniæq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sæpe salutaui uerbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mosynos
Non semel atque iterum magnis de rebus adiui,
Moscouiaq; Ducem magnum sum affatus in urbe
Uuasilium: hinc Danis, Noruegis, atque Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis æquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami desistere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæsare Maxmiliano,
Ipsum etiam Hungariæ regem, dominumq; Bohœmis
Luduicum accessi, Regno, & florentibus annis.
Iam uerò multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Ueneti dux Lauredane Senatus
Cognite porrò mihi es, notiq; fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
Ipsius horrifica subnixi sede tyranni,
Altius erectæ fixi stans oscula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq; togæq;
Expertus casus uarios hæc inter, & olim

Militiæ

Militiæ emeritus ueterana stipendia, iuui
Consilio interea innocui compendia Fisci.
Linguarumq́ potens, in iura ac fœdera fidum
Præsto ministerium, studioq́ senesco laborum,
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Respondente tamen fidei sorte, atque fauore
Austriadum regum, domui rem linquo, decusq́,
Et prisci generis stemma haud inglorius orno.
Vitæ igitur plenus, quam sum mihi conscius actam
Gnauiter in uitæ officijs, sine labe, notaq́,
E magno ueluti satur expletusq́ theatro,
Cedo lubens, & nostra do lampada gesta sequenti.

IOANNES LVDOVICVS
Brasicanus.

NVLLAM VIRTVS ALIAM MERCEDEM LABORVM periculorumq́ desiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem socium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit ensem,
Doctrina at certam monstrat ubique uiam.

IOANNES ALEXANDER
Brasicanus.

Quos adij populos, quæ regna potentia uidi,
Exposui lustranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore uera suo stant inconuulsa, nigentq́.

IOANNES ROSINVS.

Sismundum uarias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, undæ, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occasus, mediusq́ dies, septentrio & ortus,
Perlustrata fero, rate sunt, rhedaq́, rotaq́,
Sigismunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic uehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moscos, Pannonas, Hesperios.

GEORG. VERNERVS.

HENRI-

HENRICVS GLAREANVS P. L. ANNOTATIONIbus in Q. Curtium, ubi de duplici Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo uerò Sarmatia, in hæc uerba disserit.

De quibus regionibus nostra ætate inclytus ille uir D. Sigmundus in Herberstein, Neiperg & Guottenhag Baro, inuictißimi Cæsaris Ferdinandi Consiliarius, fisci in Austria præfectus, duo iusta uolumina edididit, plena omnis eruditionis, dignißimum opus lectu, quod omnes qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cùm in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine recte traditorum. Oculatus hic testis, non auritus tantum hæc scriptis prodidit, certa, non uana relatione: quippe missus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipsoq; Cæsare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moschouiæ. Hæc ego, optime lector, haud ullo zelo motus, quàm ingenti ueritatis amore, de illo generoso uiro scribo. neque enim eum unquam uidi: sed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æquè lubenter. Et confiteor, me multũ inde fructus hausisse: quando ex ijs planè uideam, ueteres de his rebus ita cæcutisse, ut Cimmerias tenebras nobis offudisse, meritò uideri queant.

Russorum

Henricus & Loritus Glareanus patricius
Claronensis Poeta Laureatus Friburgi

Non se cuncta solers credat didicisse Vetustas
Sunt que nostra dabunt tempora sine sibi
En que ignota fuit priscis Moscovia: Unum est
Sigismundi Impensis cognita, Lector habe
Caspar Petrus
Transilvanus

Dum lego Moscovia Sigismundi: quem colit alta
Austria: prorupit mox mea Musa canens
Discite magnates hinc clarum ducere vitam
Lingua Virtutis sit monumenta dedit
Aspicite exemplum Romane laudis amenum
Gratior est docte Nobilitatis honos
Stanislaus Aichlerus
Czak

Russorum Rex & Dominus sum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quauis
Mercatus prece, uel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, sed Christo credulus uni,
Emendicatos alijs aspernor honores.

AD LECTOREM.

MOSCOVIAM mihi describturo, quæ Rusiæ caput est, suamq; ditionē per Scythiam longe lateq; extendit, pernecessarium erit, cādide Lector, multas in hoc opere Septentrionis parteis attingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostræ ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen uel suspecta, uel arrogans uideatur mea, in hac re sententia, equidem fateor me non semel, sed iterum, dum diui MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moscovuiam, tanquam in re præsenti (ut dici solet) uidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouisse: nec unius alterius'ue relatu fuisse contentum, sed multorum cōstantibus sententijs fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moscovuitica eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum ut auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac posteritatis memoriæ prodidisse.

Cæterùm, quemadmodum quælibet natio suum quendā pronunciandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq; suas uariè connexas, coniunctas'ue, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeò ut, qui eorum pronunciationem non singulari diligentia obseruauerit, is neq; sciscitari quicquam commodè, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Rusiæ descriptione, cum Rhutenicis uocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorū appellatione non temerè usus sim, uolui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac uim paucis ostendere: qua animaduersa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poterit.

Basilius, etsi Rhuteni per Vu consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B scribi & proferri, nō uidebatur mihi per Vu scribendum.

C aspirationi præposita, non per Ci, uel schi, ut pleræq; nationes solent, sed per Khi, Germanorum quodammodo more, est exprimenda: ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præposita uerò Z duplæ, sonorius aliquanto proferenda: ut Czeremisse, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem, per h aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt. ut cum Iugra, Vuolga scribunt; Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum uim consonantis obtinet: ut in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th ferè per ph proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum, seu Feodorum appellant.

V quando uim consonantis habet, eiusdem loco Vu literā, quam Germani per duplex b, sc. w exprimunt, posui: ut in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedrasch, Vuiesma, Vuladislaus. Eadem uerò in medio uel fine dictionis posita, uim seu sonum obtinet literę Græcæ phi, quæ est nobis ph, ut Ozakovu, Rostovu, Asovu, Ovuka. Diligenter igitur obseruabit Lector huius literæ uim, ne una & eadem dictione deprauatè prolata, diuersas res interrogasse, intellexisse'ue uideatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis uertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi utuntur, annorum numero usi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemus, correctores uerius quàm fidi interpretes uideremur.

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMVNDO LIBERO BARONE in Herberſtain, Neuperg & Guetenhag, autore.

A

VSSIA unde nomen habeat, uariæ extant opiniones. Sunt enim qui eam à quodam Ruſſo, fratre ſeu nepote Lech, principe Polonorum, perinde ac ſi ipſe Rhutenorum princeps fuiſſet, nomen accepiſſe uolunt. Alij autem à quodã uetuſtiſsimo oppido, Ruſſo dicto, nõ longè à Novuogardia magna. Quidam uerò à fuſco eius gentis colore. Pleriq; nomine mutato, à Roxolania Ruſsiam cognominatã eſſe putant. Verùm eorum qui haſce aſſerunt opiniones, tanquã uero haud cõſonas, Moſci refutant, aſſerentes Roſſeiam antiquitùs appellatã, quaſi gentẽ diſperſam, ſeu diſſeminatam: id quod nomen ipſum indicat. Roſſeia etenim, Rhutenorũ lingua, diſſeminatio, ſeu diſperſio interpretatur. quod uerum eſſe, uarij populi incolis etiam
B num permixti, & diuerſæ prouinciæ Ruſsiæ paſsim intermixtæ ac interiacentes, apertè teſtantur. Notum eſt autem hiſtorias ſacras legentibus, diſſeminationis uocabulo etiam Prophetas uti, cum de diſperſione populorum loquuntur. Nec tamen deſunt, qui Ruſſorum nomen ex Græca, atq; adeò ex Chaldaica origine, non multũ diſsimili ratione trahant. à fluxu nimirum, qui Græcis eſt ῥοῦς. uel à quadã quaſi guttulata diſperſione, quæ Arameis dicitũ Reſiſſaia, ſiue Reſſaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc eſt, à Gall & Gallim, item ab Vmber, Hebræis ſunt appellati, quaſi dicas fluctuãtes ſeu procelloſos populos, uel ſcaturiginum gentem. Sed undecunque tandem Ruſſia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur, ritum ac fidem Chriſti Græcorum more ſequuntur, gentiliter Ruſsi, Latinè Rhuteni appellati, ad tantã multitudinẽ excreuerunt, ut omnes intermedias gẽtes aut expulerint, aut in ſuum uiuendi morẽ pertraxerint: adeò ut omnes nunc uno & communi uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porrò lingua, quæ hodierno die corrupto nõnihil uocabulo Sclauonica appellatur, latiſsimè patet: ut qua Dalmatæ, Boſſnenſes,
C Chroati, Iſtrij, longo'q; ſecundum mare Adriaticum tractu Forumiulij uſque, Carni, quos Veneti Charſos appellant, item Carniolani, Carinthij, ad Drauum fluuium uſque: Stirij uerò infra Gretzium, ſecundum Mueram Danubium tenus, indé'q; Myſij, Seruij, Bulgari, alij'q; Conſtantinopolim uſque habitantes: Bohemi præterea, Luſacij, Sileſij, Moraui, Vagi'q; fluuij in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latiſsimè imperantes, & Circaſi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam ultra Albim in ſeptentrionem Vuandalorum reliquiæ ſparſim habitãtes utuntur. Hi etſi omnes ſe Slauos eſſe fatentur, Germani tamen

ni tamē à ſolis Vuandalis denominatione ſumpta, omnes Slauonica lin A
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindiſch, promiſcuè appellant.

Cæterùm Ruſsia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit: & ſecundum fluuium Tyram, quem incolæ Niſtrū uocant, ad Pontum Euxinum atq; Boryſthenē uſq; fluuium protendebatur: ſed ante aliquot annos Albam, quæ aliàs Moncaſtro appellatur, quæq; ad oſtia Tyræ ſita, ſub ditione Vualachi Moldauienſis erat, Thurca occupauit. Præterea rex Thauricæ Boryſthenē tranſgreſſus, lateq; omnia uaſtans, duo ibi caſtra exædificauit: quorum alterum Oczakovu nomine, non longè ab oſtijs Boryſthenis ſitum, nunc Thurca pariter occupat: ubi ſolitudines hodie ſunt inter utriuſque fluuij oſtia. Porrò aſcendendo iuxta Boryſthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentē uerſus ſitum: atq; inde ad uetuſtiſsimam ciuitatem Chiovuiam, quondam Ruſsiæ metropolim: ubi traiecto Boryſthene, eſt prouincia Sevuera, adhuc habitata: ex qua rectà in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde ſecundum Tanaim, ad confluxū ſcilicet Occæ & Rha fluuiorum, B
itinere emenſo, tranſeundo denique Rha longiſsimo tractu in mare uſque Septentrionale, pòſt inde redeundo, circa populos regi Svuetiæ ſubditos, & ipſam Finlandiam, ſinumq; Livuonicum, atque per Livuoniam, Samogithiam, Maſovuiam denique & Poloniam uſque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouinciis, Lithvuania ſcilicet & Samogithia interiectis: quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ ſint, ac proprio idiomate rituq; Romano utantur, earum tamen incolæ ex bona parte ſunt Rhuteni.

Principū qui nunc Ruſsiæ imperant, primus eſt, Magnus dux Moſcovuiæ, qui maiorē eius partem obtinet: ſecūdus, magnus dux Lithvuaniæ: tertius eſt rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvuaniæ præeſt.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà ſcriptos: gentem ſcilicet hanc Slauonicam eſſe ex natione Iaphet, atque olim conſediſſe ad Danubium, ubi nunc Hungaria eſt & Bulgaria, & tum Norci appellatam: tandem diſpalatam, & per terras diſperſam, nomina à locis accepiſſe, utpote Moravui à fluuio: alij Czechi, hoc eſt Bohemi: i- C
tem Chorvuati, Bieli, Serbli, id eſt Seruij, Chorontani dicti, qui ad Danubium conſederant, à Vualachis expulſi, uenientes ad Iſtulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum principe, à quo Poloni etiamnum Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithvuani, Maſouienſes, Pomerani: alij ſedentes per Boryſthenem, ubi nunc Chiovuia eſt, Poleni dicebantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuinam & Peti, dicti Dregovuici: alij Poleutzani, ad fluuiū Poltæ, qui influit Dvuinam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, ſibique principem Goſtomiſſel nomine conſtituerūt: alij per Deſnam & Sulam fluuios, Sevueri, ſeu Sevuerski appellati: alij uerò ſuper fontes Volhe & Boryſthenis, Chrivuitzi nominati: horum arx & caput Smolenſco eſt. Hæc annales ipſorum teſtantur.

Qui ini-

ad amplissimam Slauorum prouinciam, eorum qui antiquitus Vandali, Nunc autem Winithi siue Winuli appellantur, Horum primi sunt pomerani usque oderam

Et Segeberg panoza in ea prouintia licet Slaui tenebant

A Qui initiò Rhutenis imperauerint, incertum est. characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandari potuissent. Posteaquam uerò Michael rex Constantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, uerùm etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, scribi, in'que Annales eorum referri cœpta sunt: ex quibus constat, Coseros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Vuaregos ipsis imperauisse. De Coseris, unde, aut qui'nam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoscere nõ potui. Cæterùm cum ipsi mare Baltheũ, & illud quod Prusiam, Livuoniam, indeq; pòst ditionis suæ partem à Svuetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut Svuetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob uicinitatem, principes illorum fuisse. Iam uerò, cum Vuagria, famosissima quondam Vuandalo-B rum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holsatiæ finitima fuisse, mareq; hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse uideatur: illud'q; ipsum, & sinus ille qui Germaniam à Dania, item Prusiam, Livuoniam, maritimam denique Moscovuitici imperij partem à Svuetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque Vuaretzkoie morie, hoc est, Vuaregũ mare appelletur: ad hæc, quòd Vuandali ea tempestate potentes erant, Rhutenorum deniq; lingua, moribus atq; religione utebantur: uidentur itaq; mihi Rhuteni ex Vuagrijs, seu Vuaregis potius, principes suos euocasse, quàm externis, & à religione sua, moribus, idiomateq; diuersis, imperium detulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis deniq; grauissimis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, uir & prudens, & magnæ in Novuogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atq; tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. mox audito consilio, legatis missis, principes ger-C mani fratres accersuntur: uenientes'q; eò, imperium ipsis ultrò delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, sedem'q; suam ponit in Ladoga, XXXVI miliaribus Germanicis infra Novuogardiam magnam. Sinaus consedit in Albo lacu. Truvuor uerò in principatu Plescouiẽsi, in oppido Svuortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præsens Moscovuię princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressus in Rusiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. moriens filium iuuenẽ Igor nomine, unà cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo: qui id, deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam usque transferens, Bisantium etiam obsedit. & cum triginta tribus annis regnasset, atq; in caput seu cranium

[Margin notes: Helmoldus Wagiram appellat / postea Slauorum prouincia / Slaui / oldenburg quondam Vandalorum ciuitas / Wagros iuxta Helmoldum]

ſui equi iam olim mortui, pede fortè impegiſſet, uermis uenenoſi morſu A
leſus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Pleſcovuia uxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu ſuo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam uſq; perueniſſet, tandem bello ſuperatus aufugit. pòſt à Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreſte nomine, ubi etiam ſepultus eſt, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non poſſet, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios miſiſſent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet: Olha nuncios Drevulianorum uiuos obrui iuſsit: ſuosq; interim legatos ad eos miſit, nimirum ſi ſe principem & dominam expeterent, ut plures atque prestantiores procos mitterent. mox alios ſelectos quinquaginta uiros ad ſe miſſos, in balneo combuſsit: aliosq; legatos iterum miſit, qui aduentũ ſuum annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulſam, alia'que ex more ad parentandum marito defuncto neceſſaria. Porrò ad Drevulianos cum ueniſſet, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illorum occidit. mox Chiovuiã reuerſa, exercitum cõſcripſit: contra Drevulianos progreſſa, uictoriam reportauit, fugientes in caſtrum perſecuta, obſidione ad integrum annum preſsit. pòſt interpoſitis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidem'que paſſeres imperat: acceptasq; in tributum aues, continuò alligatis ſub alas igneis quibuſdam inſtrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad ædes conſuetas redeunt, reuolant'que, caſtrum incendunt. inflammato iam caſtro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupatis itaque omnibus Drevulianorum caſtris, ulta mariti mortem, Chiovuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, baptiſmum ſub rege Ioanne Conſtantinopolitano ſuſcepit: commutatoq; nomine Olhæ, Helena uocata eſt: ac magnis poſt baptiſmum à rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hec prima inter Rhutenos Chriſtiana fuit, ut Annales eorum teſtantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim ſòl ipſum mundum illuminat, ita & ipſa Ruſsiam fide Chriſti illuſtraſſe dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptiſmum nequaquam C
perducere potuit. qui cum adoleuiſſet, ſtrenuus ac promptus ſtatim omnes bellicos labores, periculaq; conſueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne uaſa quidem coquinaria, exercitui ſuo permiſit. carnibus toſtis duntaxat utebatur, humi requieſcens, ſella capiti ſubiecta. Vicit Bulgaros, ad Danubium uſque progreſſus: inq; ciuitate Pereaſlavu, ſedem ſuam poſuit, ad matrem atque conſiliarios ſuos dicens: Hec enim ſedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferuntur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uarijq; fructus: ex Hungaria, argentũ & equi: ex Ruſsia, Schora, cera, mel, ſerui. Cui mater: Iam iam moritura ſum, tu me ubicunque uolueris ſepelito. itaque pòſt triduò moritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptiſato in numerum ſanctorum refertur, diesq; undecimus Iulij ſacer illi dicitur.

Svuatoſ-

A Svuatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filijs: Ieropolcho Chiouiiam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinę, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluscham. Maluscha erat in gynęcio Olhę, quam imprę gnauerat Svuatoslaus, & ex ea Vuolodimerum susceperat. Svuatoslaus cum filijs prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obsidet, capitq́: Basilio & Constantino regibus bellum denunciat. at hi legatis misis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quòd tributum daturos se iuxta numerum exercitus, sed falso, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Pòst cum uterque exercitus conuenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svuatoslaus, inquit: Quia locum non uideo, Rhuteni, qui nos tutò capere posset: terram autem Rusiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cōtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenuè pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si uerò fugiam, perpetuam inde ignominiam sum relaturus. & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq́ meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obijciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox confirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu facto, uictor euadit. Terram dein Græcorum uastantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut est in Annalibus) munera cum spreuisset, recusassetq́, uestimenta autem & arma à Græcis iam denuò sibi missa accepisset: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges suos conuenientes: Et nos, inquiunt, sub eiusmodi rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopolim Svuatoslao, Gręci magno se redimentes tributo, eum à finibus Græciæ auertunt. quem tandē anno mundi 6480, Cures princeps Pieczenigorum, ex insidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circundato, literis in hanc sententiā signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svuadolt nomine, Chiovuiam ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quòd filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumq́ eius, Drevulianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuq́ facto, ex quodam ponte detrusus ac deiectus, multis super eum cadentibus, misere adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svuadolte, inquit, ecce hoc tu concupiuisti. pòst sepelitur. Interfectum sepultumq́ Olegam, cum Vuolodimerus accepisset, relicta No-

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem No- A
vuogardiæ ſuum locum tenentem imponens, totius Ruſsiæ monarcha
efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuerſus,
locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratri'que bellum prior
denunciat. ſciebat enim, ipſum contra ſe arma ſumpturum. Interea tem-
poris mittit ad Rochvuolochdam principem Peſcovuiæ (nam & ipſe
ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam ſuam Rochmidam uxorem
petit. filia autem non Vuolodimero, quòd eum ex illegitimo thoro na-
tum ſciebat, ſed Ieropolcho fratri, quem breui ſe pariter expetiturum pu
tabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quòd repulſam paſſus eſſet, Roch-
vuolochdæ bellum infert: eum'que unà cum duobus filijs occidit. Roch-
midam uerò filiam ſibi iungit, atque poſt Chiovuiam contra fratrem
progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet,
occluſit ſe Chiovuiæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occul-
tum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum conſilia-
rium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fra- B
trem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud ſe-
met dominum ſuum interfecturum, conſulens Vuolodimero, caſtrum
ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in caſtro ne maneat, expo-
nens multos ex ſuis ad Vuolodimerum defeciſſe. Ieropolchus conſilia-
rio ſuo fidem habens, fugit Roden, ad oſtia Iurſæ, ſe'que ibi aduerſus
fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiovuia, Ro-
den exercitum transferens, longa & graui obſidione Ieropolchum pre-
mit. Pòſt longa inedia exhauſti, cum obſidionem tolerare diutius non
poſſent, conſulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, ſe longè po-
tentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat,
ſe ſibi fratrem ſuum mox traditurum, adducturum'que. Ieropolchus
ſecutus conſilium ipſius Blud, fratris ſe arbitrio atque poteſtati permit-
tit, conditionem hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia ſua ſi-
bi rerum conceſſurus eſſet, in eo ſeſe gratum futurum. Vuolodimero
conditio oblata, haudquaquam diſplicet. Mox Blud monet dominum,
ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vueraſco pariter Ieropolchi C
conſiliarius prorſus diſſuadet. ſed huius conſilium negligens, ad fra-
trem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodi-
mero interim ex quadam turri deſpiciente, occiditur. quo facto, fra-
tris uxorem natione Græcam ſtuprauit: quam Ieropolchus pariter,
priuſquam in uxorem duxiſſet, monialem impregnauerat. Hic Vuo-
lodimerus multa idola Chiovuiæ inſtituit. primum idolum, Perum di-
ctum, capite argenteo, cætera lignea erant. alia, Vslad, Corſa, Da-
ſvua, Striba, Simaergla, Macoſch, uocabantur: quibus immolabat, quę
aliàs Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida
autem ſuſcepit Iſoslaum, Ieroslaum, Servuoldum, & duas filias. Ex Gręca,
Svuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svua-
toslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea

in alto

A in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovuo, Selvui ducentas. Vuolodimerus cum sine impedimento totius Russiæ esset monarcha factus, uenerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret. Varias autem cum uideret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. tandem cum alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetq́, missis oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restituturum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corsun: quò cum uenissent reges, baptisatus est Vuolodimerus, commutato'que nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corsun unà cum alijs, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Rusia in fide Christi permansit. Anna mo-

B ritur XXIII anno post nuptias: Vuolodimerus uerò anno post obitum uxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam fluuios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq́ Rhusiæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die uidelicet 15 Iulij, quotannis ueneratur. Mortuo Vuolodimero, dissidentes inter se filij eius, uariè de regno præsumentes, decertabant: adeò ut qui potentior esset, alios se inferiores imbecilliores'ue opprimeret, regno'que pelleret. Svuatopolchus, qui principatum Chiovuiensem ui occupauerat, cōstituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille uerò Romanus uocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quib. etiam XXIIII dies Iulij sacer est constitutus. Fratrib. porrò sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditiones, insidias, simultates, intestina'que bella audire uelles. Vuolodimerus Sevuoldi filius, cognomento Monomach, uniuersam Rusiā rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia quædam, qui-

C bus hodierno die in inaugurandis principibus utunt̄. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filij eius, necq́ nepotes quicquam posteritate dignum, usq́ ad tempora Georgij & Basilij, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq́: Vuolodimeriam, Moscouuiam, atque bonam Rusiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. usque ad præsentem Basilium, omnes ferè Rusiæ principes Tartarorum non solum tributarij erant, uerum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscentesq́ decidebant, nihilominus tamē bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres aūt uarij tumultus, expulsiones & permutationes regnorū & ducatuū erant. Nā dux Andreas Alexandri,

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupaſſet Demetrius, fra- A
ter Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq́; ne-
pharia per Ruſsiam perpetrauit. Item dux Demetrius Michaelis, inter-
fecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum
rex, arrepto Demetrio, capitali eum pœna affecit. Contentio erat de
magno ducatu Tvuerenſi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartaro-
rum rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poſcebat: quod
ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effece-
rant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello ma-
gnum Tartarorum regem, nomine Mamaij. Item tertio anno pòſt, eun-
dem iam denuò uſqueadeò fudit, ut plus quàm tredecim millibus paſ-
ſuum terra cadaueribus obruta eſſet. Anno poſt eundem conflictum
ſecundo, ſuperueniens Tachtamiſch rex Tartarorum, Demetrium pro-
fligauit, Moſcovuiam obſedit & occupauit. interempti ad ſepelien-
dum octoginta uno rublo redimebantur: ſumma computata 3000.
rublorum fuit. Magnus dux Baſilius, qui præſidebat anno 6907, Bul- B
wollham gariam, quæ ad Vuolhkam ſita eſt, occupauit, Tartaros'que eiecit. Is
Baſilius Demetrij reliquit unicum filium Baſilium: quem cum non dili-
geret, quòd Anaſtaſiam uxorem, ex qua illum ſuſceperat, adulterij ſu-
ſpectam haberet, magnum ducatum Moſcovuiæ non filio moriens, ſed
Georgio fratri ſuo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio e-
ius, tanquam legitimo hæredi atque ſucceſſori, adhærerent: animad-
uertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: ſupplicat regi, ut Baſi-
lium accerſat, atque utri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impul-
ſu cuiuſdam conſiliarij ſui, qui partes Georgij fouebat, præſente Baſi-
lio, cum ſententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis
Baſilius, orat, fas ut ſit ſibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quan-
quam tu ſententiam ſuper literis mortuis tuliſti, ſpero meas tamen, quas
mihi ſigillo aureo communitas dediſti, quòd uelles me magno duca-
tu inueſtire, adhuc uiuas, longè maioris efficaciæ atque authoritatis eſ-
ſe. rogat'que regem, ut uerborum ſuorum eſſet memor, promiſsiſq́;
ſtare dignetur. Ad hæc rex, iuſtius eiſe reſpondit, uiuarum literarum C
promiſſa ſeruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Baſi-
lium dimittit, ducatu'que inueſtiuit. Moleſtè id ferens Georgius, exer-
citu congregato, Baſilium expulit: quod Baſilius ſuſque deque tulit:
Vglitz ſeq́; in principatum Vgliſtz, ſibi à patre relictum, recepit. Georgius
magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus eſt, quem teſtamento nepo-
ti ſuo Baſilio legauit: quòd Andreas & Demetrius, filij Georgij, ceu
priuati hæreditate, grauiter tulerunt. atque ideò Moſcovuiam obſe-
derunt. Baſilius, qui monaſterium ſancti Sergij ingreſſus erat, cum hæc
audiret, illico exploratores conſtituit: præſidijs'que diſpoſitis cauit, ne
ex improuiſo opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fra-
tres, inito conſilio, certos currus armato milite complent, ac ueluti mer-
cibus onuſtos eò mittunt, qui hinc inde ducti, demum ſub noctem iuxta
uigilias

A uigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte subitò se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit, capitq́ꝫ. Capit & Basilius in monasterio, atq́ꝫ excæcatus ad Vgliscz unà cum cõiuge mittitur. Pòst Demetrius, ubi infestã sibi cõmunitatem nobilium, eamq́ꝫ ad Basiliũ cæcum deficere uidet, mox Novuogardiã profugit, relinquens filium Ioannẽ: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moscovuia existente, in uinculis detinebatur, de quo infrà plura. Demetrius autem dictus fuit cognomẽto Semecka, unde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basilij filius, quietè magno ducatu potitus est. Pòst Vuolodimerum Monomach, usq́ꝫ ad hunc Basilium, Rusia carebat monarchis. Filius autem huius Basilij, Ioannes nomine, felicissimus fuit. nam simul ubi Mariam, sororem magni ducis Michaelis Tvuerensis, uxorem duxisset, sororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerensem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui postea omnes alij prin

B cipes, magnitudine rerum à se gestarũ commoti, seu timore perculsi, seruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulũ magni ducis Vuolodimeriæ, Moscovuiæ & Novuogardiæ sibi usurpare, monarcham denique se totius Rusiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, latè quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq́ꝫ uiuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu

C inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, in'que eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus namque dux ab uxore, Demetrium in uincula conijcit, detinetq́ꝫ. tandem moriens, eidem ad se adduci iusso: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quòd carceribus mancipatum te afflixi, teq́ꝫ iusta hæreditate spoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iure'que tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egressus autẽ, Gabrielis patrui iussu comprehenditur, inq́ꝫ carceres conijcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem se gessit: eo uerò mortuo, principatum tenuit, nõ inauguratus, Gabrielis duntaxat in Basilij nomine cõmutato. Erat Ioanni magno duci ex

Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniæ, qui postea rex Poloniæ declaratus est. Sperabãt Lithuani iam grauissimas utriusq; principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longè grauiores inde exortæ sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, ut templum Rhutenico ritu in castro Vuilnensi, destinato loco exædificaretur, eiq; certæ matronæ ac uirgines eiusdem ritus iungerentur. quæ cum aliquanto tempore fieri negligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo, cõtra eum progreditur. primum uersus prouinciam Sevueram in meridiem, secundum uerò in Occidentem cõtra Toropecz & Biela instituit, tertium in medio uersus Drogobusch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quò ei maximè, contra quem Lithvuanos pugnaturos animaduerteret, succurrere posset. Postquam autem ad fluuium quendã Vuedrasch uterq; exercitus uenisset, Lithuani duce Constantino Ostroskij maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum hostium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam spem profligandi hostem cõcipiunt. Porrò cum fluuiolus conflictũ impediret, ab utrisq; trãsitus seu uadũ quærit. Primi autẽ Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam lacessunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt. mox utrinq; acies committuntur, præliumq; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in insidijs collocatus, quem paucissimi Rhuteni adfuturum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: imperator exercitus unà cum plerisq; nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt: se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meridiem uersus processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex Casani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaivuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo pòst germani fratres, Basilij patrueles, alter de Staradub, alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevueræ possidentes, alioqui Lithvuaniæ ducibus obedientes, imperio Mosci se tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quæ Vuitoldus magnus dux Lithvuaniæ multis annis, maximisque laboribus obtinuerat. Porrò cum hisce captiuis Lithvuanis, Moscus crudelius egit, grauissimis cathenis uinctos detinuit: egitque cum Constantino duce, ut relicto domino naturali, sibi seruiret. qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit. obstrictusq; grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porrò quamuis prædia possessionesque pro status sui conditione attributæ essent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occasionem, per inuias syluas redierit. Alexander rex Poloniæ, magnus dux Lithvuaniæ, qui perpetuò magis pace quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilij

adeò

A adeò fortunatus erat, ut prælio Novuogardenses, ad fluuium Scholona superarit. uictos adegit, certis conditionibus propositis, se ut dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuniam imperauit: unde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abijt. quò, exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiscopi Theophili: incolas ad miserrimam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuiū bonis, inde ultra trecenta plaustra bene onusta abuexit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novuogardiæ & Tvuerensis occupabantur. aliàs prælio nunquam adesse solebat, & tamen uictoriam semper reportabat: adeò, ut magnus ille Stephanus Moldavuiæ palatinus, crebrò in conuiuijs eius mentionē faciens, diceret: Illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se uerò pugnando quotidie uix limites defendere posse. Ille etiam reges Casani ex uoluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremò senex maxima strage pro-
B fligatus est. Ille idem primus castrum Moscovuiæ, suamq; sedem, ut hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porrò usque adeò infensus erat, ut eius conspectu, si quæ fortè obuiam sibi uenissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppresisis, iniuriá que affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeò se potu ingurgitabat, ut somno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore perculsis, silentibus'que: experrectus, oculos tergere, ac tum primùm iocari, & hilarem se conuiuis exhibere solebat. Cæterùm etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eos'que sedentes stans audiebat. quam rem uxor eius Græca tam grauiter tulit, ut quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atque ideo hanc seruilem consuetudinem, ut aliquando abijceret, marito persuasit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscovuiæ domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Moscovuiæ agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non pos-
C set, certos Oratores instituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mittit, supplicando, ut eam sibi domum concederet, donaret'que: uisione etenim diuina commonitam, templum se eò loci ędificaturam: ita tamen, ut aliam domum Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur. sic castro eiecti Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòst nepote, solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra custodi-

custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm industria, imperio suo adiecit. quemadmodũ pater Novuogardiam magnã in seruitutẽ suam redegerat, ita & ipse Plescovuiam, sociam urbem: item insignem principatũ Smolenczko, qui plus quàm centum annis sub ditione Lithvuanorũ fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum regem Poloniæ & magnũ ducem Lithvuaniæ nullam haberet, tamen quia regem ad pacem magis quàm bellum inclinatũ, Lithvuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occasionem belli inuenit. Sororẽ uidelicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscovuiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Basiliũ ad arma hortatur, eiq́ꝫ promittit, se Smolenczko, si iam denuò obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut sibi hunc principatũ Moscus concedat. Pòst cum ad conditiones à Michaele propositas assensus esset Basilius, atqꝫ Smolenczko graui iam denuò premeret obsidione, Lynczky pactionibus, seu largitione uerius urbe potitus, militiæq́ꝫ præfectos omnes secum in Moscovuiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat. reliqui uerò centuriones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithvuaniam non audebant: & ut culpæ suæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvuaniam uersus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur. quo malo perculsi milites, omnes in Moscovuiam profecti sunt, stipendioq́ꝫ Principis aluntur.

Hac uictoria elatus Basilius, exercitũ suum continuò in Lithvuaniam progredi iubet: ipse uerò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primùm Sigismundus rex Polonię obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithvuaniam uersus Mosci exercitum ire animaduertit, ipse Borisovu iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atqꝫ inde exercitum suum Constantino Ostroskij duce dimittit. qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidũ, quod à Smolenczko XXIIII miliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithvuanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Septemb. die 8. anni 1514. strato ponte, peditẽ ultra Borysthenẽ, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum uadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem inuade-

A inuaderet,contereretq́. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ possent, atq; ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tãtæ enim sunt nostræ uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscovuiam usq;, ueluti iumenta agere posimus. Tandem, quod unicum restat, totam occupemus Lithvuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus passuum ab Orsa procesisset, uterq; subsistit. Moscorum duæ alæ longius ab exercitu recesserant, ut hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdã in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithvuanus diuersas copias, ordine longo collocabat. singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant. atq; ita singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci clasicum canẽtes, pri
B mi in Lithvuanos impetum faciunt. illi haud timidi resistũt, eosq́; repellunt. quibus mox alij in auxilium misi, uicisim Lithvuanos in fugam conuertunt. sic aliquoties utraq; pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremò maxima ui certatur. Lithvuani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequẽtes conuertunt: extremamq́; aciem eorum in subsidijs arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq́. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrẽtur: turbatiq́;, primam aciem iamiam fusam putãtes, fugam capessunt. quos Lithvuani cõuersi, omnibus copijs effusis insequũtur, fugãt, cæduntq́. Hanc cædem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovunam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis fugiẽtes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarij: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautisimè accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvuanica sunt distributi.
C Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingrauescentis iam ętatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnæ. hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscovuiam missus essem, permittẽte Rege Sigismundo, accesi, eosq́; consolabar: aureos pręterea aliquot, obsecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta suorum clade, Smolenczko continuò relinquẽs, in Moscovuiam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithvuani occuparent, incendi iubet. Lithvuanicus excercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam nõ potuit: quòd præsidijs impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obsidionem impediebat: tum quòd plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebãt: deniq; quòd neq; Lithvuani, neq; Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex

nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithvuaniam exercitus Moscus, atque intra meatus Dvuinæ fluuij & Poloczko castrum cōsedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvuaniam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus Gastold Poloczkij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, alij capti, pauci euaserunt. cæteri, qui palantes Lithvuaniam uastabant, pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucidati sunt. A

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quàm equestri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus redijt. Porrò princeps ille Basilius, etsi in bello esset infœlicissimus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res fœliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne unum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, B quod in suos exercet, omnes facilè uniuersi orbis monarchas superat. & id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes, & alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certè fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit. omnes iuxtà, dura seruitute premit: adeò, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filijs Boiaronum, hoc est, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eos'que inæquali stipendio proposito alere solet. Porrò quibus in annum sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur XII aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti. præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis certos annuos census Principi pendunt. mulcta duntaxat, quam à paupe- C ribus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones utendas plerunque ad sesquiannum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, toto'que sexennio gratis tibi erit deinceps seruiendum. Erat quidam Basilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, se'que ut præpararet, iuberet: ac cum is uiatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, in'que perpetuos carceres coniectus, tandem miserrimè perijt. cuius tam mobilia quàm immobilia bona Princeps sibi uendicauit. & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis

ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam, Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut suprà dixi. Oratores enim, Knes Ivuan Posetzen, Iaroslavuski, & Semen, id est Simeon. Trophimovu secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscovuiam uenissent, Princeps continuò & cathe-

B nas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter uerò dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea uideat. Pòst cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si fortè ueritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate sua tam in spirituales quàm seculares utitur, liberè ac ex uoluntate sua de omnium & uita & bonis constituit: consiliariorum quos habet, nullus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei esse uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum

C Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incerta & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq́ dura crudelisq́ reddatur.

A' tempore Rurickh usq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt principes illi, quàm Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moscovuiæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius Russię, & magnum Ducem Vuolodimerię, &c. appellabat. Hic uerò Basilius Ioannis sibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Plescovuiæ, Smolenczkiæ, Tvueriæ, Iugariæ,

Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novuogardiæ terrę inferioris, & Czernigovuię, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rschovuiæ, Beloiæ, Rostovuiæ, Iaroslavuiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdorię, Cōdiniæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, uidetur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponā. Czar Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam cōsonantia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico subditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, aliȷ̃ Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomen'que Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significent) existimant. Cæterùm si euoluas omnes eorum historias, atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uerò Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui principem Moscovuiæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moscovuiæ eo titulo antea esset usus: imò consiliariȷ̃s ipsis sæpe data occasione, & apertè dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regiȷ̃ nominis rationem esse putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi uerò rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput uocant: ita illos propter alba tegumēta, albos appellari. Regis porrò titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liuoniæ: &, ut accepi, ad Turcarum principem. ipse uerò à nemine horum, nisi fortè à Liuonieñ. Rex appellatur. Titulis autem antiquitùs, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce uerbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres diȷ̃, sed unus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscovuiæ, quo se regem, & hæredem ac dominum totius Rusſiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum uidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Dominus totius Rusſiæ, & Magnus dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tvueriæ, Iugariæ,

A garię, Permię, Bolgarię, &c. omisso Regis titulo. neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscovuiæ existentibus acciderat, cum regis Sigismundi literas ad se missas, atque titulo ducis Masovuiæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi uerisimile non uidetur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quàm summo Pont. & quem nõ nisi Doctoris titulo dignatur. Cęsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomẽ suum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebãtur Knes: qui uerò plures principatus, atq; alios Knes subiectos sub imperio habebant, Velikí Knesi, id est Magni Duces appellabantur.

B neq; alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut suprà dixi) seu equitum tenent. In Croacia uerò primores similiter Knesi uocantur: apud nos uerò, sicuti & in Hungaria, nno nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarũt mihi uiri quidã principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius uocari maluit: quod'q; affirmet, me eas literas ad illum pertulisse. eam'q; ob causam factum est, ut in nouissimis cum rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse uoluerit. Etsi uerò his sermonibus, tanquam nec ueris, nec uerisimilibus minimè deberem cõmoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementissimi principis mei causa cogor refutare, cum uideã etiam pijssimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigismũdum Poloniæ regem, ea nimirum tem-

C pestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsæ Ioannes, nuptijs Annæ filiæ Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritum'q; fieret ius successionis, quòd Maximiliano, eius'ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de causa sanè Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At posteaquam conuentu ad Posonium habito, de Annę nuptijs inter Maximilianum & Vuladislaum, pręsente & fauente Sigismundo, conuenit, extinctis subitò & sublatis omnibus suspicionibus & simultatibus, tam arctè complexus est Sigismundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoq; dicere, (quòd alibi quoq; retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturum. Etsi igitur fuit tem-

pus, cum Maximilianus sibi Moschum fœderatum esse uellet: tamen ei A regium nom̄en nunquam tribuit: quod literis & instrumentis útrinque datis & acceptis, facilè cōprobari potest, si cui fortè testimoniū meum, etsi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uerò hunc titulum ab Imperatore Maximiliano peteret Moschus, qui antequam quicquam inter eos negocij esset, non modò se ei parem, sed etiam superiorem uideri uoluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio præponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem regem scribens, post meum ex Moscovuia reditum usurpauit. Hoc quidem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem scribens, se Regem & Dominum totius Russiæ uocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abstinet, si quas fortè literas ex Ruthena lingua in Latinam uersas adiungit: nimirum ipsis interpretibus uocem Czar, quæ Regem significat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in modum idem se & regem & Imperatorem facit. Sed quòd ab Imperato- B ribus, Maximiliano, eius'ue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniæ regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Regiam dignitatem, ut fama est, à summo Pontifice petere, si eam antea ab Imperatoribus accepisset? Atque hæc quidem dicta sint pro Maximiliano Augusto, domino meo: qui Sigismundo regi, quoad uixit, certus & syncerus amicus fuit.

De me uerò ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuissem ausus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in regum Poloniæ Sigismundi patris & filij conspectum uenire, publicis Polonorum conuentibus interesse, uiros Principes intueri, si commodassem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè, amicè, benignè ac beneuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentissimè detuli, quicquid à coniunctissimo, optimo, & clementissimo Imperatore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reueletur: certè si quid indignum officio meo admisissem, id dudum in lucem erupisset. Sed consolor me recti conscientia, qua nulla est con- C solatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæterorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuisse recordor.

Fuerunt fortè tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia spargi potuissent. Sed hæc seri hoc tempore, quid est aliud, quàm quærere modos, ad dissociãdas coniunctissimorum Principum uoluntates, quę omnibus studijs atq; officijs copulandæ & consolidandæ essent? Videbantur acta transacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias Hungariæ seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum esse habitura. Verùm quibus ea res & antè magno bono fuit, & amplius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, pactorum'que & conuentorum obliti, res nouas & perniciosas moliuntur:

A untur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipsos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerso nomine Christiano quàm optimè meritam, sint adducturi.

MODUS INAUGURANDI Principes.

Orem, quo Principes Moscovuiæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facilè consecutus sum, tibi depinget: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilij, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducem et monarcham Rusiæ inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai uocant: super quo Ducalis B pileus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Pòst, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, totus'que conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, in'que sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obseruata consuetudine, patres Magni Duces, filijs suis primogenitis consignabant Magnum Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno C Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Novuogardiæ, & cætera, super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum'que iubet orationes diaconorum recitare. ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegisti Dauid seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctua-

Varie oppiniones de inicio Anni
Alij A Natiuitate Christi
Aly a Circumcisione
A prima Marcij ut Veneti
Ab Incarnatione domini ut florentini
idest A 25 Marcij

rio tuo ad fidelem ſeruum tuum Demetrium, quem elegiſti, exaltare A regem tuis gentibus ſanctis, quem redemiſti precioſiſsimo unigeniti filij tui ſanguine: & inunge eum oleo læticiæ, protege eum uirtute excelſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus precioſis, da illi longitudinem dierum, & in dextram ſceptrum Regale: pone illum in ſedem iuſtam, circunda illum omnibus armis iuſticiæ, fortifica illum in brachio, & ſubijce illi omnes linguas Barbaricas: & ſit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonſtra illi ſaluum conſeruatorem mandatorum ſanctæ tuæ uniuerſalis Eccleſiæ, ut iudicet populum in iuſticia, & iuſticiam præſtet pauperibus, conſeruetq́ filios pauperum, & conſequatur dein regnum cœleſte.

Poſtea clara uoce loquitur: Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt regnum: ita & laus & uirtus ſit Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, ut ſibi barma porrigant, quæ unà cum pileo, quodam B tegumento ſerico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceq́ nepotem ſignat. Magnus autem dux eam ſuper nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobiſcum, inquit, & orate omnia regnantem: Conſerua illum ſub protectione tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat: fac clareſcat iuſticia in diebus ſuis, amplificationeq́ ſui dominij, & ut in trãquillitate eius quietè, ſine diſcordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. & hæc ſubmiſsius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & ſeruator animarum noſtrarum: laus tibi patri, & filio, ſpiritui que ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato ſibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti ſignat. pileum porrò Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primùm, dein archiepiſcopus & epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- C ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem ſibi aſsidere iubẽt, pauliſperq́ commorati ſurgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant) incipit, Miſerere noſtri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. rurſus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios ſecundum conſuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O ſanctiſsima domina uirgo Dei genitrix. & poſt orationem Metropolitanus & magni duces conſident. Sacerdos ſeu diaconus locum demonſtrat, in quo legebatur Euangelium, altaq́ uoce dicit: Multos annos Magno duci Ioãni, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo, & Deo honorãdo, Magno duci Ioanni Baſilij Vuolodimeriç, Novuogardiæ & totius Ruſsiç monarchæ, per multos annos. Sub hæc ſacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos. itidẽ in dextro ac ſiniſtro

choro

A choro diaconi canunt, Multos annos. tãdem rursus diaconus alta uoce, Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorãdo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimerię, Novuogardiæ, & totius Rusiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorificè consalutãt. accedunt & filij magni ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITUTIONES MAGNI *Ducis iam inaugurati.*

SImon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iusticiam, & iustum iu-
B dicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusq; filijs. tãdem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius uerò in ducali pileo & barma, ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filijsque comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in uestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dẽgis aureis aspergitur. Pòst rectà in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.
C Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon archiepiscopus Rostovuieñ. & Ioroslavuiensis: Nyphont Susdaliensis & Toruski: Vuasian episcopus Tvuereñ. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieusimi, Sarki & Podonski episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior monasterij ad sanctã Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monasterij sancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorũ aderat. Inter prandendũ, muneris quasi loco oblatũ erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectũ, quo cingebatur. mox

Selgi quoq; Pereaslavuski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslavuiensi, halecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quòd Pereaslavu nunquam separabatur à Moscovuia, uel Monarchia. A

Barmai est ueluti torques latæ formę, ex serico uilloso, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinnè confectus: quem Vuolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese uibrantibus, mirè concinnatum reliquit. hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiæ tenet.

Cæteras Russiæ partes nunc unus Sigismundus Poloniæ rex, magnus'q; Dux Lithvuaniæ tenet. Cæterùm cum regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda uidentur.

Præfuit magno Ducatui Lithvuaniæ princeps quidam Vuitenen, B quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & uxore potitus est: ex ea' que inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Vuitoldus, quem aliàs Vuitovudum appellant: & Anna, Ianusij ducis Mazovuię coniunx.

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscovuiæ in matrimonium collocata, Sophia'q; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioãnis, auus Basilij Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fui.

Kestud porrò ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miserè perijt. Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithvuania non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnãdi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvuigim quoq;, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Vuihelmo'q; duci Austriæ desponsata fuit, C atq; adeò parentibus primatibus'q; utriusq; regni consentientibus, ante nubiles annos Regio more cum eo concubuisset, affectabat: missis'q; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvuigim uxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, uoti'que compos fieret, inter alia fidem se Christi unà cum fratribus suis, ducatibus item Lithvuaniæ & Samogithiæ suscepturum pollicetur: alijs' que id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, ut Hedvuigis horum authoritate adducta, atq; etiam inuita, rescisso priore matrimonij fœdere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipse continuò Vuladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptijs' que peractis Hedvuige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè pòst primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit uxorem: ex

qua

A qua ſuſcepit unicam filiam Hedvuigim, deſponſatam Friderico iuniori Brandenburgenſi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreæ Ioānis ducis Chiovuienſis filiam Soncam, quæ pòſt aſſumpto ritu Romano, Sophia appellata eſt, duxit: ex eaq́; ſuſcepit Vuladislaum & Caſimirum filios.

Andreæ ducis Viesniczkj Soror Sophiæ erat Belucha, Nupta duci Byelskj

Vuladislaus patri in regno ſucceſsit, inq́; Hungariæ regem, ſubmoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao poſthumo, coronatus, ad Vuarnamq́; lacum pòſt à Thurcis oppreſſus eſt.

Caſimirus, qui tum magnum Lithvuaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao poſthumo ſimiliter regnum Bohemiæ, fortè fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ ſucceſsit. dein eius Ladiſlai, Hūgariæ & Bohemiæ regis ſororem Eliſabetham in uxorem duxit: ex qua ſuſcepit filios, Vuladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexādrum, Sigiſmundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Caſimirum, qui in Sanctorum numerum relatus eſt.

B Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno ſucceſsit: Maria Philippi regis Caſtellæ, archiducis Auſtriæ, filia in uxorem ducta, à Thurcis in Mohacz anno 1526 oppreſſus eſt.

Anna FERDINANDO, Romanornm, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Auſtriæ nupſit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea ſuſceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus ſine coniuge obijt.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moſcovuiæ filiam, duxit uxorem: ſine liberis tamen deceſsit.

Sigiſmundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepuſienſis filia, ſuſcepit Hedvuigin, Ioachimi Brandenburgenſis Electoris coniugem. Ex poſteriore Bona, filia Ioānis Sfortiæ ducis Mediolani & Barij, ſuſcepit Sigiſmundū ſecundū Poloniæ regem, magnū Lithvuaniæ ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis &c. filiam, anno 1543. ſexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & ſine prole, anno 1545. die Iunij decimaquinta

C deceſsit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ antè Gaſtoldo Lithvuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & ſubditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in pernicioſam ſeditionē abijſſet, ſi FERDINANDVS rex iniurias filiæ illatas ulciſci, quàm earum memoriam deponere maluiſſet. Hac uerò mortua, idem Sigiſmundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuerſus, coniugio ſibi copulauit Catharinam, germanam ſororem Eliſabethæ, quam Franciſcus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ ſunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq́; ſororem ego, tanquam Magiſter ſeu Præfectus Curiæ, ad ſponſum deduxi.

Semouites Mazovuiæ dux, ex Alexādra Iagelonis ſorore ſuſcepit multos filios, filiaſq́;. Filij ſine liberis deceſſerūt. Ex filiabus Czimburgis nu-

pſit

psit Arnesto austriæ Archiduci, ex eoq́ genuit Fridericum Romanorum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores. A

Ovuka Vuoleslao, Thesinensi duci, in matrimonium collocata est.

Amulia, Vuoguslao Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniæ dux appellatur, nupsit.

Anna uerò, Michaeli duci Lithvuaniæ: Catharina innupta obijt.

Porrò Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesq́, item filiarum eiusdem liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq́; Regum posteros, si quis ordine recẽsere uellet, in immensum tam numerosa proles excresceret: quæ tamen ut subitò aucta est, ita nunc in uno regis Poloniæ iam mortui filio, Sigismundo secundo Poloniæ rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & regum ex ea stirpe incidimus, haud abs re uisum est, si quæ regnantibus Vuladislao Hungariæ & Boemiæ, ac eius fratre Sigismundo Poloniæ regibus (Casimiri filijs) euenerunt, subijceremus. B

Posteaquã Vuladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius successionis sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus esset, & unicam tantum filiam iam consenescens haberet: Maximilianus, quo ius successionis aliqua arctiore cõiunctione cõfirmaretur, cum Vuladislao de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perditè ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Mathiam regem, atq; adeò apud ipsum Vuladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre uidua, quæ primarios quosq; uiros in Comitatibus & prouincijs Hungariæ, muneribus atq; stipendijs annuis (quæ sua lingua Iargalaß uocant) inescatos, & ad quæuis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studijs & suffragationibus, & matrimonium istud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentum addidere nuptiæ, quæ inter eius filiam, Ioannis sororem, & Sigismundum Poloniȩ regem factæ sunt. His rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, urgẽdum esse ratus, cum exploratum haberet, Vuladislaum idem cupere, sed factione & studijs eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit. quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu Ludouicũ Vuladislao nasci cõtigisset, interpositis primùm inducijs, ad solidiorẽ pacẽ deuẽtũ est: quȩ deinde huc exijt, ut Vuladislaus cũ filio iã coronato, & filia, ac huius frater Sigismũdus Poloniæ rex Viennã ad Maximilianũ uenirent: ubi factis cum Anna spõsalibus, & extinctis omnib. simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem Ioãnis Zapolitani C

indulge-

A indulgebatur, principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autem Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seq; approbauit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quácunq; intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico uulgò dictum est, quòd immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoq; immaturus, immaturam mortem obierit. His uerò addi potest, quòd mors eius regno Hungariæ, & omnibus uicinis, non minus immatura quàm acerba fuerit. Etsi uerò salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curiæ suæ magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atq; obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum B consiliorum causa cõuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset à Sigismũdo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquã deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Id'q; sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prusiam abeunte, nepos eius unà cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam à loco Mohaciensem uocãt, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, consultanti'q;, uisum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quàm externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne uxorem peregrinis moribus diuersa'q; religione imbutam haberet. Huius autem consilij Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam uxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ essent, ut ex illis quam uellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porrò cum ad unum & uiginti annos liberos non suscepisset, sterilitate uxoris offensus, eam eo anno quo nos Moscovuiam ueneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulanti'q;, capillis primùm abscissis, cum cucullam porrexisset, eam sibi inijci hæc adeò non patiebatur, ut apprehensam, in terram'q; proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygona, unus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cęcidit, superaddens: Tu'ne uolũtati Domini resistere audes? illius'q; iussa capessere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se authoritate cæderet? mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quòd cucullam inuita atque coacta induat, protestatur, tantæ'q; iniuriæ sibi illatæ Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monasterium coniecta,

cum princeps Helenam filiam Knes Baſilij Lintzkij Cæci, iamq́; uita de- A
functi, fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij, qui tum captiuus detine
batur, uxorem duxiſſet: continuò fama exoritur, Salomeam grauidam,
propeq́; partum eſſe. rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum
conſiliariorum, Georgij parui theſaurarij, & Iacobi Mazur cubicula-
rij, uxores: aiebantq́; ſeſe ex ore ipſius Salomeę audiuiſſe, ut quæ graui-
dam ſe, & prope partum eſſe fateretur. Qua re audita, grauiter commo-
tus princeps, utramq; à ſe repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uer-
beribus affecit, quòd tempeſtiuius de hac re ad ſe non retuliſſet. Mox ut
rem compertam haberet, Theodericum Rack conſiliarium, & Potat ſe-
cretarium quendam, ad monaſterium in quo detinebatur, mittit: illisq́;,
ut ueritatem rei diligenter inquirerẽt, demandat. Quidã nobis tum Mo-
ſcovuiæ exiſtentibus, ſanctè affirmabant, Salomeam filium Georgiũ no
mine peperiſſe: nemini tamen infantem oſtendere uoluiſſe. Quin cogno
ſcendæ ueritatis gratia, quibuſdam ad ſe miſsis, dicitur reſpondiſſe, indi-
gnos illos eſſe, quorum oculi infantem uiderent: dum in ſuam Maieſta- B
tem ueniret, matris iniuriam ulturum. quidam uerò eam peperiſſe, con-
ſtanter negabant. Ambigua itaque ea de re eſt fama.

Baſilij porrò Linczkij ex Lithvuania profugi filiam, cur uxorem duxe
rit princeps, duas cauſas, præterquam quòd ſe ex ea liberos ſuſcepturum
ſperabat, fuiſſe accepi: tum quòd ſocrus genus ſuum duxiſſet ex familia
Petrovuitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græco-
rumq́ue fidem ſequebatur: tum quòd Michaelem Linczkij, ſingulari
dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patruum liberi habituri
eſſent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres ſuperſtites, Ge
orgium & Andream: atque ideo ſi fortè liberos ex aliqua alia uxore ſu-
ſciperet, eos fratribus uiuentibus, parum tutos fore in regni adminiſtra-
tione putabat. Michaele autem in gratiam recepto, libertateq́; donato,
filios ex Helena ſuſceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros
non dubitabat, de cuius liberatione nobis præſentibus tractabatur:
quem etiam uinculis ſolutum, liberisq́; cuſtodijs honeſtè mandatum, ui-
dimus tandem libertate donatum, interq́; cæteros Kneſos teſtamento à C
principe nominatum, tutorem deniq; nepotum ſuorũ Ioannis & Geor-
gij inſtitutum fuiſſe. Sed poſtea principe mortuo, cum uiduam regium (decembris .1.5.3.4.)
thorum continuò cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina con-
taminantem, inq́; mariti fratres uinculis conſtrictos ſæuientem, crude-
liusq́ue imperantem uideret, eam, ut honeſtius & ſanctius uiueret, ali-
quoties ſola pietate ac honeſtate adductus admonuerat: ſed huius illa
admonitionem adeò moleſtè impatienterq́; tulit, ut mox qua ratione è
medio tolleretur, conſilium quęreret. cauſaq́; reperta, Michaelem aiunt
continuò proditionis crimine fuiſſe inſimulatum, atque in carceres rur-
ſus coniectum, miſerè tandem perijſſe: uiduam quoque non ita diu pòſt
ueneno ſublatam, Ovuczina uerò adulterum in partes diſſectum
fuiſſe. Matre itaque è medio ſublata, maior natu filius Io-
annes, 1528. anno natus, in regno ſucceſsit.

RELI-

RELIGIO.

A RVsia ut cœpit, ita in hunc usq; diem in fide Christi ritu Græco perseuerat. Habuit Metropolitanum, quondam residentem in Chiouuia, dein in Vuolodimeria, nunc uerò in Moscouuia. Pòst, cùm Metropolitæ septimo quoq; anno Rusßiam Lithvuanorum imperio subiectã inuiserent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciæ suæ argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; episcopis, proprium Metropolitanũ constituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithvuaniæ, suam sedem habet: quę etsi Romanum ritum sequatur, plura tamẽ templa Ruthenici, quàm Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterùm metropolitæ Rhuteni authoritatem suam à patriarcha Constantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus suis apertè gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Rusßiæ esse baptizatam & benedictã ab Andrea Christi apostolo, quẽ ex Græcia ad ostia Borysthenis uenisse ipsi affirmant: & aduerso flumine ad montes, ubi nunc Chiovuia est, nauigasse, atq; ibi o-
B mnẽ terrã benedixisse & baptizasse: crucẽ suam illic collocasse, prædixisseq; magnã ibi Dei gratiã, multasq; Ecclesias Christianorũ futuras. Pòst inde usq; ad fontes Borysthenis peruenisse in Vuolok lacum magnũ, & per fluuium Lovuat descendisse in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Neua flu. atq; in mare usq; quod ipsi Vuaretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Vuinlandiã & Livuoniam, Romam nauigando peruenisse. Postremò in Peloponneso propter Christum, ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Hæc Annales ipsorum. Neua

Eligebantur quondam Metropolitę, item Archiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monasteriorum. inquirebatur uir sanctioris uitæ per monasteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uerò principem aiunt ad se certos conuocare solere, atque ex eorum numero unum suo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæsaris Maximiliani Oratorẽ Moscovuiæ agerem, Bartholomęus Me-
C tropolita, uir sanctæ uitæ: cumq; princeps uiolasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitam duci Semesitz præstitum, & alia quædam designasset, quæ uidebantur contra authoritatem illius esse, accesßit principem, & inquit: Dum omnem authoritatẽ tibi usurpas, ideo officio meo præesse non possum. Porrectoque sibi baculo suo, quem in modum crucis ferebat, officium resignat. Princeps baculum cum officio sinè mora suscipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuò Bielogesero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuisse: liberatum tamen pòst, priuatumque, in monasterio reliquum uitæ exegisse. Huic metropolita Daniel quidam XXX ferè annos natus, homo corpore robusto atq; obæso, facie rubenti, succesßit: qui ne uentri magis quàm ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum esset celebraturus, sulphuris fumo tum faciem, ut impallesceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire solebat. Semetzin

Sunt & alij duo Archiepiſcopi in dominio Moſci, in Novuogardia, A ſcilicet Magrici & Roſtoff. item Epiſcopi Tvuerenſis, Reſanenſis, Smolenſis, Permiæ, Suſdali, Columnæ, Czernigovuiæ, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moſcovuitico ſubiecti ſunt. habent autē ſuos prouentus certos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, ut uocant, accidentalibus: caſtra autem, ciuitates, aut ullam adminiſtrationē ſecularem (ut uocant) non habent: carnibus perpetuò abſtinent. Abbates duos tantum in Moſcovuia eſſe reperi: Priores uerò monaſteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipſius Principis, cui nemo reſiſtere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiuſdam Varlami, Prioris Huttenienſis monaſterij, anno 7034. inſtituti, literis, ex quibus capita rerū duntaxat excerpſi, apparet. Principiò fratres alicuius monaſterij, Magno duci ſupplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis inſtituat. Electus autem, priuſquam confirmetur à Principe, cogitur ſe iuramento atqꝫ inſcriptione obſtringere, quòd uelit in eo monaſterio iuxta ſanctorum patrum conſtitutionem piè & ſanctè uiuere: omnes Officiales iuxta maiorum conſuetudinem, conſentientibus etiam ſenioribus fratribus, aſſumere: ſingulis officijs fideles præficere, atque commodum monaſterij diligenter procurare: de negotijs & rerum cauſis, cum tribus aut quatuor ſenioribus deliberare, factáque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atqꝫ eorum communi ſententia de rebus decernere, conſtituereq́ꝫ: non lautius priuatim uiuere, ſed in eadem menſa perpetuò eſſe, & communi cibo cum fratribus uti: omnes cenſus & reditus annuos diligenter colligere, ac in theſaurum monaſterij fideliter reponere. Hæc ſub magna pœna, quā ſibi infligere Princeps poteſt, item priuatione officij, ſeruaturum ſe promittit. Obſtringunt ſe iuramento quoque ipſi ſeniores fratres, prædicta omnia ſeſe ſeruaturos, ac Priori inſtituto fideliter & ſedulò obtemperaturos. B

Sacerdotes ſeculares ut plurimùm cōſecrantur hi, qui diu apud eccleſias tanquam diaconi ſeruierunt. In diaconum autem nemo conſecratur, niſi coniugatus. unde plerunqꝫ & nuptias celebrare, & in gradum Diaconatus ſimul ordinari ſolent. Si uerò ſpōſa alicuius diaconi malè audit, C tum in diaconum, niſi integræ famæ uxorem duxerit, non conſecratur. Mortua coniuge, ſacerdos à ſacris obeundis prorſus ſuſpenditur: ſi caſtè tamen uiuit, officijs ac alijs rebus diuinis, cum cæteris eccleſiæ miniſtris, choro tanquam miniſter intereſſe poteſt. Erat quidem antea conſuetudo, ut uidui caſtè uiuentes, ſine reprehenſione ſacra peragerēt. Sed nunc mos inualuit, ut nullus uiduorum ad ſacra facienda permittatur, niſi monaſterium aliquod ingrediatur, iuxtáqꝫ regulam uiuat.

Quicunque ſacerdos uiduus, ad ſecundas nuptias, quod cuique liberum eſt, tranſierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus ſacerdotum aut ſacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, niſi diacono præſente.

Sacerdotes in eccleſijs primum tenent locum. Et quicunque illorum contra religionem aut officium ſacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio ſpiri-

A cio ſpirituali ſubijcitur. Si uerò furti aut ebrietatis accuſatur, aut in aliud id genus uicij inciderit, à ſeculari magiſtratu, ut uocant, punitur. Vidimus Moſcovuiæ ebrios ſacerdotes publicè uerberari: qui aliud nihil querebantur, quàm ſeſe à ſeruis, & non à Boiarone cæſos eſſe.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, ſacerdotem in furto deprehenſum, laqueo ſuffocari fecit. quã rem Metropolita grauiter ferens, ad principem defert. Accerſitus locumtenens, principi reſpondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non ſacerdotem ſe ſuſpendiſſe. atque ita ille impunè dimiſſus fuit.

Si ſacerdos queritur coram laico iudice, ſe à quopiam laico eſſe cęſum, (offenſiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad ſeculare iudicium ſpectant) tum iudex, ſi fortè cognouerit hũc ab illo laceſsitum, aut quauis iniuria prius affectum fuiſſe, ſacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium ſuſtinentur, aſsignantur'que illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum ſuis aut B famulorum manibus, inſtar uicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando eccleſię pecunia datur ad uſuram, de centum decem, eam'q; ſacerdoti porrigunt, ne ſuis illum alere ſumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate principũ uiuunt. Certè non multæ parochiæ reperiuntur, prædijs ac poſſeſsionibus dotatæ: exceptis epiſcopatibus, & quibuſdam monaſterijs. Nulla parochia, ſeu ſacerdotium confertur cuipiam, niſi ſacerdoti. In ſingulis autem templis unicum tantum altare, & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendũ putant. Rariſsimè templum reperitur ſine ſacerdote, qui ter in hebdomada tantum ſacra peragere obſtringitur.

Veſtitum propè laicorum habent, extra piretum̃ paruum, & rotundum, quo raſurã tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorũ pilis, colore griſeo, utuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Poſſoch dictos.

Monaſterijs præſunt, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos uerò Archimandritas uocant. Habent ſeueriſsimas leC ges ac regulas: quæ tamen ſenſim labefactæ, iacent. Nullo ſolatij genere uti audent. Cithara, aut aliud muſices inſtrumentum, ſi apud aliquem repertum fuerit, grauiſsimè punitur. Carne perpetuò abſtinent. Omnes, non ſolum principis mandato, ſed & ſingulis Boiaronibus à principe miſsis parent. Interfui, quum prouiſor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuò non dediſſet, uerbera minabatur: quo audito, eueſtigiò rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monaſterijs in heremum ſe conferunt, ibi'que tuguriola faciunt, quæ aut ſoli, aut cum ſocijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem anguſtas, & in altum erectas, columnis ſuſtinent.

Metropolita, Epiſcopi, & Archiepiſcopi, quamuis carnibus perpetuò abſtinent: tamẽ cum inuitant hoſpites laicos, aut ſacerdotes, eo tem-

pore quo carnibus uescuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis A in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitũ est.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferũt: solus aũt Episcopus Novuogardiensis albam bicornẽ, more nostro fert.

Vestes quotidianæ Episcoporum sunt, sicut aliorum monachorum: nisi quòd aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore in utramque partem tres fibmrias albas, inflexas instar riuuli fluentis: in significationem, quòd ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Possoch appellant, in modum crucis. Episcopus Novuogardiensis album fert pallium. Cæterùm Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipsam religionem piè procurandã ac promouendam sunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus administranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter sanctos uenerantur: alios uerò, qui post illud schisma fuerunt, execrantur, tan- B quam eos qui ab Apostolorum sanctorumq́ꝫ patrum, & septem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquã hæreticos & schismaticos appellant: eosdemq́ꝫ maiori odio prosequuntur, quàm ipsos Mahumetanos. Dicunt enim, septimo generali Concilio conclusum esse, ut ea quę in præcedentibus constituta ac determinata erant, in posterum quoque firma rata & perpetua essent: nec unquam posthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, sub pœna anathematis. & hoc seuerisśimè seruant. Erat quidam Metropolitanus Rusśiæ, qui ad instantiam Eugenij Papę Synodum accesserat, ubi & Ecclesiæ erant unitæ: reuersus in patriam capitur, omnibus bonis spoliatur, atqꝫ in carceres conijcitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuersitatem esse, licet ex literarum exemplo cognoscere, quas Ioannes Metropolita Rusśiæ ad Archiepiscopum, ut ipsi dicunt, Romanum, dederat, ut sequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiss. Apostolica sede ac uo- C catione digniss. qui ex remotis respicis ad humilitatem & paupertatẽ nostram, & alis dilectionis foues nos, & salutas nos sicuti tuos ex charitate, & interrogas specialiter de nostra fide uera & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper saluto te, honorando caput tuum, & deosculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à suprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis spiritualibus & nobis, ordinem bonum. Nescio unde exortæ sunt hæreses, de uera salutis & redemptionis uia: & mirari satis non possum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduersarius fuerit, qui fraternam nostram charitatem à tota Christiana congregatione alienauit, dicens, nos non esse Christianos. Nos profectò, Christianos uos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Christianam non seruetis, & in mul-

tis diuer-

A tis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus cōfirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum sentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cœlestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima S. Papa Adrianus, qui misit primus Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: unde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipuè in antiqua Rana. Sunt profectò mala multa, quæ à uobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primùm de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundò de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium uoracitatē homines ad uos allicitis. Item,
B qui sacerdotes secundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptismate inuncti sunt, illos uos iam denuò inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis episcopis. Item de azymis malis, quæ manifestè Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea uos cœpistis permutare & peruertere, dicentes de spiritu sancto, quòd non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spirituale̅, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut unanimes essemus in concordia Spirituali. sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, ut idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter uos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad uos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus
C charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuimus, agnosces ipse nobiscum, transgredi per uos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes uestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quòd uerbum uestrum esset uanum. Et quòd manifestè erretis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, uidetis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maximè beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXIIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, qui die Dominico uel sabbatho ieiunaret, prȩter sabbathū magnū, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa uester,

ea prohibet. Nos profectò, cum resciueramus, in Armenia, & alijs qui- A
busdam locis, ouis & caseo in magno ieiunio uesci, nostris illico mandauimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorū abstinerent: à quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, sumere corpus Domini renuitis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem uxorem habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel sacerdos dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio, seu confirmatio. Non'ne ubique dicitur in Synodis: Confiteor unum baptisma, in remissionem peccatorum? Si ergo est unum baptisma, erit & unum chrisma, & uirtus eadem tam Episcopi quàm sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius hæresis, sicuti demonstrabo. & quanquam neces- B
se esset huc multas adducere scripturas, tamen id aliàs faciam, & in præsentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de sabbatho, azymis, & circuncisione obseruationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur unum ex illis, sicuti dicit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &c. Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec Pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quòd Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim. item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in C
cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare uobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quod antè semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi, tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem ego do uobis. similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quòd nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas uel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrij Samosatensis, & Eutychij, & Diasterij, aliorum'que qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hęretici, diabolicoq; spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum pa-

A Deum patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile eſt profectò, & horrendum dictu: quòd audetis fidem peruertere: cum ab initio per uniuerſum orbem, in omnibus Chriſtianorum eccleſijs conſtanter canatur: Credo in ſpiritum ſanctum, & Dominum uiuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio ſimul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, ſicuti alij Chriſtiani omnes: ſed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apoſtolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter ea quæ uobis diximus, anathema ſit. Vtinam uos non incurratis iſtam maledictionem. Difficile eſt enim, & horrendum, Dei ſcripturam, compoſitam per ſanctos, permutare & peruertere. Neſcitis quàm maximus ſit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de ſancto ſpiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæreſi Machidoniæ conformes eſtis: quod abſit. Oro, & me inclino ad ſanctos pedes tuos, ut ab huiuſmodi errorib. qui inter uos ſunt, B ceſſes, & maximè ab azymis abſtineas. Volui etiam aliquid ſcribere de ſuffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: ſed de his poſtea (ſi Deus uoluerit) ſcribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quòd de his rebus ad te ſcripſi. An autem ſunt facienda illa quæ fiunt, interroga ſcripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut ſcribas ad Dominum noſtrum patriarcham Conſtantinopolitanum, & ad ſanctos Metropolitas, qui uerbum uitæ in ſe habent, & ſicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim poteſt, ut Deus per illos ſuper huiuſmodi erroribus inquirat, emendet & conſtituat. Deinde ſi tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, reſcribas. Saluto te ego Metropolita Ruſsiæ, & alios omnes tibi ſubiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Epiſcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas ſpiritus ſancti ſit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQUUNTUR CANONES CUIUSdam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim ut potui adſequi, adiungere uolui.

C

PVERI in neceſsitate abſque ſacerdote baptiſentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris laceræ, non comedantur: qui uerò commederint, aut in azymis celebrauerint, uel in ſeptuageſima carne uſi fuerint, uel animantium ſanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia ſuffocata, non comedantur.

Rhuteni cũ Romanis in neceſsitate comedant, celebrent aũt minimè.

Rhuteni omnes Romanos non rectè baptiſatos, quia in aquã toti non ſunt immerſi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuerſis, non ſtatim Euchariſtia, ſicuti nec Tartaris, alijs'ue à fide ſua diuerſis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, ſepeliantur.

Si in

Si in loco ſacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuus A relinquatur.

Maritus monaſterium ingreſſus, ſi eius uxor alteri nupſerit, in ſacerdotem conſecretur.

Principis filia, ei qui communione in azymis, & cibis utitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus ueſcuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confeſsi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non interſint.

Sacerdos ſi ſciens, perſonam iam tertiò expetentem matrimoniũ coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupſerit, ad communionem, niſi ad matrimonium redierit, non admittatur. B

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur.

Vxor ſacerdotis ab infidelibus capta, redimatur; & in matrimonium, quia uim paſſa eſt, reaſſumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiſcentes, communione non priuentur: ſed ad eandem, iniunctis quibuſdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monaſterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non niſi publicè, in Eccleſijs contrahatur.

SEQVVNTVR QVAESTIONES *Cyrilli cuiuſdam, ad epiſcopum Niphontem Nouuogardienſem.*

QVid ſi homo poſt communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, uerùm ex nauſea, C XX diebus: ſi uerò alia leui ex cauſa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, XL diebus à diuinis & abſtineat, & ieiunet: ſin alia leui ex cauſa, per ſeptimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abſtineat. Si autem tertia aut quarta poſt communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uiginti diebus pœniteat: ſi uerò in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomitum uerò igni comburat, & centum Pſalmos dicat: ſi autem canis uomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si uaſa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendũ? R. Det griſnam unam pro quinque Miſsis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos uerò habeat uinum proprium.

Quid ſi

A Quid si monacho infirmo, Seraphica ueste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Intret ecclesiam nostram VII diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsente dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis uestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proq; nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, uel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis uerò necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruare liceat? R. Seruetur in uase mundo: sacerdos uerò id in-
B firmo porrigens, parum uini addat.

An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantùm.

An infirmis dæmoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Grecia non seruatur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non uescantur: laici uerò eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, manè ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem quæ sub umbilico est, ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uerò accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunę cum uxore concumbere, & sic deinceps.

C An uxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram quadragesimã cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut uespertinæ preces cantantùr, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alijs uerò Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kvuas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uerò pro salute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uerò de pisis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiantur melle, & zaccaro. adhibeantur etiam, si habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, peractis exequijs, in ecclesia utantur.

Quando

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptiſandi? R. Si quadraginta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ ſuper illos dicantur: ſi uerò Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptiſans autem puerum, manicas bene ſuccingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptiſmatis in ueſte aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus, templum non ingrediatur. A

An mulier poſt menſtrua, communicanda? R. Non communicetur, niſi prius ſit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum ubi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda uaſa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus eſſe prius mundandam.

An poſt occaſum ſolis ſepeliendum? R. Occaſo iam ſole, nemo ſepeliatur: eſt enim hæc mortuorum corona, uidere ſolem antequam ſepeliantur. Plurimùm autem meretur, qui oſſa mortuorum & imagines antiquas condit. B

An liceat marito, circa feſtum Paſchæ ſumere Euchariſtiã? R. Si cum uxore per quadrageſimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Paſchæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua ſanguis manauerit, eadem die à communione abſtineat.

An liceat marito, proxima poſt communionem nocte cum uxore concumbere? R. Licet. diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, ſi deprauati ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas ſacerdoti, ut pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quę aliquid ſacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti? R. Non, quia eſt ſanguine mixtum: poſt biduum autem licebit.

Quando poteſt aliquis à ſacris ſuſpendi? R. Sacerdos tempore ieiunij feminæ alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam inſertans, ſemen denique genitale libidine inflammatus ſpargens, à diuinis per integrum annum abſtineat: ſi uerò ante ſacerdotium tale quid commiſerit, in ſacerdotem non conſecretur. C

Laicus uerò eiuſmodi peccata ac flagitia deſignans, eo anno non communicetur.

An ſit initiandus ſacris is, ex quo aliqua uno duntaxat concubitu concepit? R. Rarò concipiunt ex primo coitu. decies autem ſi congreſſus fuerit, non conſecretur.

Præterea qui uirgini ſtuprum obtulit, aut uxorem ſuam uitiatam primo concubitu animaduerterit, in ſacerdotem pariter non conſecretur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuò ab Euchariſtia, niſi iamiam animam agens, abſtineat.

Licebit'ne cuipiam in uita, pro animæ ſuę ſalute exequias mortuorum obire? R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ ualetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rē habere cum uxore eo loci, ubi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad uxorem, non'ne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusę & opertę fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, uel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potest'ne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, ei'q́ porrigere Sacramentum? R. Potest.

Quomodo ducendę uxores? R. Volens uxorem ducere, quadragin-
B ta, aut minus octo diebus, se ab alijs mulieribus contineat.

An mulieri quę facit abortum, pœnitēdum? R. Mulier non casu aliquo, sed temulēta, faciens abortum, pœniteat. Item, quę uiro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendū, ut se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius uaccæ, qua cum homo miscuit corpus, utendum? R. Omnes, præter excessorem, uti possunt.

An mulier consilio uetularum, quo concipiat, utatur? R. Mulieres, antiquarum uetularum consilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant, atq́ sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita ut aborsum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoq́ octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMUS.

BAptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacer-
C dos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, puero'q́ nomē imponit. Dein XL communiter die, si fortè puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod cōsecratum est in hebdomada magna. inungitur deniq́ myrrha, ut ipsi dicunt. Aqua uerò baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptisantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neque unquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, utuntur. Susceptores ex uolūtate parentum assumuntur: & quoties præeunte certis uerbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, eos'q́ cerę etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq́ saliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI
Papæ, ex qua Baptiſmus Rhutenorum abundè conſtat.

ALexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam A
rei memoriam. Altitudo diuini conſilij, quod humana ratio nequit comprehendere, ex ſuæ immenſæ bonitatis eſſentia, aliud ſemper ad ſalutem humani generis pullulans, tempore congruo, ſecreto myſterio, quod ipſe Deus nouit, opportuno, producit & manifeſtat: ut cognoſcant homines, ex ſuis meritis, tanquam ab ipſis, nihil proficere poſſe, ſed eorum ſalutem & omne donum gratiæ ab ipſo ſummo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non ſine grandi & ſpirituali mentis noſtræ læticia accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in ducatu Lithvuaniæ, & alij ritu Græco uiuentes, fidem tamen Chriſtianam aliàs profitentes, qui Vuilnenſem ac Chiovuienſem, Lutzeorienſem, & Mednicenſem ciuitates & diœceſes, ac alia loca eiuſdem ducatus inhabitant, ſancto ſpiritu cooperante illuſtrati, nonnullos errores, quos hactenus, ritu & more Græcorum uiuentes, obſeruarunt, penitus ab eo- B
rum mentibus & cordibus abdicare, & unitatē fidei Catholicę & Latinę Romanę Eccleſiæ amplecti, & ſecundum ritū eiuſdem Latinę & Romanæ eccleſiæ uiuere deſiderant & proponūt. Sed quia more Græcorū, ſcilicet in tertia perſona baptiſati fuerunt, & nonnulli aſſerunt eos de nouo baptiſari debere, prædicti qui ritu Gręco hactenus uixerūt, & adhuc uiuunt, tanquam antea ritè baptiſati, renuunt & recuſant de nouo baptiſma ſuſcipere. Nos igitur, qui ex commiſſo nobis deſuper, licet inſufficientibus meritis, officio paſtorali, cupimus ſingulas oues nobis commiſſas ad uerum ouile Chriſti perducere, ut fiat ex illis unus paſtor, & unum ouile, & ne ſancta Catholica eccleſia diuerſa & deformia membra à capite diſcrepātia, ſed conformia habeat, attendentes quod per fœlicis recordationis Eugenium Papam quartum prædeceſſorem noſtrum, in concilio per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atque Armeni, unà cū Romana eccleſia ſentientes interfuerūt, definitum fuit, formam huius ſacramēti Baptiſmatis exiſtere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et ſpiri C
tus ſancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uel, Baptizatur manib. meis talis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uerum perfici baptiſma. quoniam eius principalis cauſa, ex qua baptiſma uirtutē habet, ſit ſancta trinitas: inſtrumentalis autē ſit miniſter, qui tradit exterius ſacramētum, ſi exponitur actus qui per ipſum exercetur miniſterium, eius ſanctæ trinitatis inuocatione efficitur ſacramētum: & propterea huiuſmodi ſacramenti, ſic in tertia perſona collati, reiterationem neceſſariā non exiſtere: habita etiam ſuper hoc cum fratribus noſtris deliberatione matura, auctoritate Apoſtolica, nobis & alijs Romanis Pōtificib. ab ipſo Ieſu Domino noſtro per beatum Petrum (cui & ſucceſſoribus eius Apoſtolatus, miniſterij diſpēſationem commiſit) tradita, tenore præſentium decernimus atque declaramus, omnes & ſingulos ſic in tertia perſona baptizatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & ſanctæ Ro-
manę eccleſiæ uenire, ſimpliciter & ſine alia cōtradictione, aut etiam ob-
ligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptiſentur: etiam cum intenti-
one, quòd aliàs ritus per oriētales eccleſias ſeruari ſoliti, hæreticam pra-
uitatem non cōcernen. obſeruari poſsint: facta prius tamen per eos om-
nium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana eccleſia, & illius
ritu ac ſanctis inſtitutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fo-
re. exhortañ. etiam per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, omnes & ſingu-
los qui prędicto modo baptizati ſunt, & ritu Græco uiuunt, ut abnega-
ta omniū errorum, quæ ſecūdum morem & ritum Græcorum hactenus
obſeruarūt, quiq; ab immaculata & ſancta Catholica, Latina & Roma-
na eccleſia, & illius ſanctorum patrum inſtitutionibus approbatis deui-
ent, uelint eidem Catholicę eccleſiæ, illiusq; ſalubribus documentis, pro
animarum ſuarum ſalute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum
ſanctum propoſitum à quouis retardari poſsit, modò uenerabili fratri
B noſtro Epiſcopo Vuilnenſi, in uirtute ſanctæ obedientiæ committimus
& mādamus, quatenus omnes & ſingulos ſic baptizatos, & ad unitatem
præfatæ Latinæ eccleſię uenire, & errores prædictos abiurare uolentes,
ad præfatæ Latinæ eccleſiæ unitatem, errorum huiuſmodi abiuratio-
nem per ſe uel per alium, ſeu etiam alios ſeculares Prælatos, eccleſiaſti-
cos ſeu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obſeruātiæ pro-
feſſores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit commit-
tēdum, recipiat & admittat: ac tam ſibi quàm illi, aut illis, cui uel quibus,
quoties expedierit, id duxerit committendum, ſingulos præfatos, ſic in-
ueniētes ab exceſsibus, propter obſeruationem huiuſmodi errorum, ac
hæretica prauitate inde proueniente, nec non excommunicationis ſen-
tentia, alijsq; cenſuris & pœnis eccleſiaſticis, quos quomodolibet pro-
pter ea incurrēt, dicta Apoſtolica auctoritate abſoluendi, ac eis pro mo-
do culpæ pœnitentiam ſalutarem iniungēdi, aliaq; in præmiſsis neceſſa
ria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per
C pręſentes. Verùm quia forſan difficile foret, pręſentes noſtras literas ad
ſingula loca, ubi opus fuerit, referre: uolumus, & eadē authoritate Apo-
ſtolica decernimus, quòd earūdem literarum trāſſumptū, manu alicuius
notarij publici ſubſcripto, & ſigillo præfati Vuilnēſ. ſeu alterius alicuius
epiſcopi, uel prælati eccleſiaſtici munito, eadē fides prorſus adhibeatur
in iudicio & extrà, & aliàs ubilibet, ubi fuerit exhibitū uel oſtēſum, ſicut
ipſis literis originalibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ uel oſtenſæ, non
obſtātibus cōſtitutionib. & ordinationibus apoſtolicis, cęteriſq; cōtra-
rijs quibuſcunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hāc paginam noſtræ
conſtitutionis, declarationis, exhortationis, cōmiſsionis, mādati, cōceſ-
ſionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei auſu temerario cōtraire. Si
quis autē hoc attentare pręſumpſerit, indignationē omnipotētis Dei, ac
beatorū Petri & Pauli apoſtolorū eius, ſe nouerit incurſurum. Datum
Romæ, apud S. Petrū: Anno incarnationis Dominicæ milleſimo quin-
genteſimoprimo, decimo Kal. Septem. Pontificatus noſtri anno nono.

CONFESSIO.

Confeſsionem quamuis ex conſtitutione habent, uulgus tamen eam A Principum opus eſſe,& præcipuè ad nobiles dominos & præſtantiores uiros pertinere exiſtimat. Cõfitẽtur circa Paſchatis feſtum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confeſſor, unà cum confitente, in medio templo, uultu conuerſo ad imaginem quandam, ad hoc conſtitutam. Finita dein confeſsione, pœnitẽtiáq; iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipſam imaginem ſubinde ſeſe inclinant, ſignóq; crucis frontem pectus'que ſignant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei, miſerere noſtri. Nam hæc communis illorum eſt oratio. Quibuſdam pro pœnitentia ieiunia, nõnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci ſciunt) iniunguntur: quoſdam, qui grauius aliquid commiſerint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq; conſecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis ſeruant. Item peccatum die Sabbatho cõmiſſum, leuius iudicant, minus'q; pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuiſsimæ cauſæ, propter quas in templum non admittuntur: ſolent tamen excluſi plerunq; B portis & feneſtris templi aſtare, atque inde non minus uidere & audire ſacra, quàm ſi in templo fuiſſent.

Is qui concubuerit cum uxore ſua, & poſt conſtitutum tempus ſe non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

Communicant ſub utraq; ſpecie, miſcentes panem uino, ſeu corpus ſanguine. Sumit ſacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigitq; communicanti. Quotieſcunq; aliquis in anno uoluerit, modò confeſſus fuerit, ſumere corpus Domini poteſt: alioqui tempus conſtitutum ad feſtum Paſchatis habẽt. Pueris ſeptem annorum porrigunt ſacramẽtum: dicuntq;, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut fortè animam agere cœperit, ut de pane ſumere non poſsit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicãdum, non niſi dum ſacrum fit, conſecratur: pro infirmis autem conſecratur die Iouis, in maiori hebdomada, & conſeruatur per totum annum. Cæterùm cum fuerit neceſſe, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit. C

Nullus monachorum, nec ſacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo, niſi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes prætereuntes, aperto capite, cruce ſe ſignantes, inclinando, plurimùm uenerantur. Libros Euangelij non niſi in locis honeſtis, tanquam rem ſacram reponunt: neque manibus tangunt, niſi prius cruce ſe munierint, & capite aperto inclinato'que honorem exhibuerint: pòſt, ſumma cum ueneratione in manus ſumunt. Panem quoque, antequam uerbis conſuetis more noſtro conſecratus fuerit, circumlatum

A cumlatum per ecclesiam, concoeptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies uiri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & uestitu eleganti uenerantur: uulgus, domestici ac serui, plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quàm bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, utputa Natalis Domini, ferijs Pascę, Pētecostes, & alijs quibusdam, potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in ferijs Pentecostes. In octaua uerò Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non uenerantur.

B Iurando ac blasphemando, rarò nomen Dei usurpant. cum autem iurant, per osculum crucis dicta uel promissa firmāt. Blasphemiæ eorum, Hūgarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primùm, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PURGATORIUM.

Purgatorium nullū credunt: sed dicunt, unicuiq; uita defuncto, secundum meritum suum esse locum: pijs quidem lucidum, cum angelis placidis: impijs autem obscurum, & cęca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extre

C mum iudicium: aliæ contrà. Neq; animam à corpore separatam, pœnis obnoxiam esse putant. nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quòd autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queāt. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à Sacerdote aspergatur. Cœmiteria pro sepeliendis corporibus non cōsecrant. aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIVORUM CULTUS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis uenerātur, deq; eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, uir magnus & strenuus, in quodā conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi

 cursu asse-

cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. A
Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si uerò me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnū erit nomē tuum. aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq; elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos uitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria ueste ex pellibus Madauricis, misisse.

IEIVNIVM.

Ieiunāt in Quadragesima septē perpetuas septimanas. Prima lactarijs utūtur, quam Syrna, quasi caseacea, appellāt: sequentibus uerò septimanis omnes (extra peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, ci B bum sumunt, reliquis tribus quoq; abstineant. Reperiuntur etiam plurimi, qui diebus Lunę, Mercurij & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita strictè obseruant: ieiunant autem post octauam Pētecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, usq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiunium Diuæ Virginis, à prima Augusti usq; ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quòd initium eius ieiunij contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si deniq; festum Petri & Pauli, item Assumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea die carnibus uescuntur. Nullius sancti uigiliam ieiunio uenerantur, prępter decollationem S. Ioannis, quam XXIX Augusti quotannis obseruant. Si deniq; in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut Annūciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus utuntur. Monachis autem multo grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kvuas, hoc est C potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoq; aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, uitienturq;. Porrò extra tempus ieiunij, die Sabbato uescuntur carnibus, Mercurij uerò abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioannes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Concionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelij, Epistolarum, aliorumq; doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quòd uarias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunq; oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciant, publicamq; cōfessionem recitant. Principem porrò ipsum quicquid credere aut opinari uidēt, id rectum, omnibusq; sequendum esse statuunt.

Accepimus Moscovuię, patriarchā Constantinopolitanū ad petitionem ipsius

A nem ipsius Mosci, misisse quẽdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisq; & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciasset, eum planè esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hęc inquam ubi dixisset, non multò pòst (etsi eum summa prosequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscovuiæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumq; pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatum è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusq; consiliarius Principis, cum eandẽ causam quoq; foueret, defenderetq;, ab omnibus continuò officijs remotus, gratiaq; Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cũ haudquaq; posset, rursus in B gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim uir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscovuiam uenerat: quem tantopere Princeps uenerabatur, ut ęgrotũ semel cum ad se uocasset, primi nominis aliquot suis consiliarijs demãdauerat, ut illũ in uehiculo sedentẽ, in suam habitationem usq; ferrẽt. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamq; altis gradibus portari se recusaret, depositusq; uehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum fortè uideret, stomachari grauiter cœpit, inq; lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consilijs, negotioq; confecto, in lectica uirum per gradus deferẽdum iubet, semperq; deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suam perducant. Monachi heremitę bonã iam olim idololatrarum partem, diu multumq; apud illos uerbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad uarias regiones Septen- C trionem uersus & orientem sitas, quò non nisi maximis laboribus, famæ ac uitę periculo perueniunt, neq; inde aliquid commodi sperant, nec petunt: quin hoc unicum spectãt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovuia præcipuũ monasterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uersus à Moscovuia ciuitate distat, ubi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq; gentium ac populorũ cõcursu pietateq́ue celebratur. Eò Princeps ipse sæpe, uulgus uerò quotannis certis diebus confluit, monasterijq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eò uenerint, semper tamen cibi tãtum remaneat, quo eius monasterij familia saturetur: adeò ut nihil unquam desit, neq; superfluat.

Gloriãtur Mosci, se solos uerè Christianos esse: nos uerò dãnant, tan-

quã desertores primitiuæ Ecclesiæ, & ueterũ sanctarum cõstitutionum. A
Quòd si quis nostræ religionis homo ultro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectẽdæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodã casu est cõpertum, quẽ huc inserendum putaui. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti cõmendarat, & penè inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmum, adolescentem non indoctum: potationi tamen usqȝ adeò deditum, ut nõnunqȝ usqȝ ad insaniam inebriaretur: meqȝ frequẽti sua ingurgitatione quandoqȝ cogeret, ut ei cõpedes iniĳciendos curarem. Itaqȝ erroris sui cõscientia uictus, associatis sibi Moscis tribus, et auriga meo Polono, nocte quadam è Moscouia urbe aufugit: & Occa fluuio tranato, uersus Asoph iter intẽdit. Quo comperto, Princeps cõtinuò suos ueredarios, quos illi Gonecz uocant, quoquò uersum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoqȝ ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinqȝ equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi commõstrare coegissent. Itaqȝ excubitores uestigĳs illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosqȝ longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos lõgius digressos reducere uellet, ex herbis in eum prosiliunt: eiqȝ mortem, si uel minimam edat uocem, minantur, atque ita uinctum tenent. Cumqȝ rursum equos longius propellerent, eosqȝ unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes ordine ex insidĳs capiũtur, uno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerẽt, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit. At cum is se captũ & uinctum esse respõdisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, uobis captis, liber esse, aut uiuere uolo. atqȝ ita C
sese dedidit, cũ ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cũ petĳssem à Principe, ut mihi mei restituerẽtur: respõdit, Nõ licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ ueræ religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prędicant) accessit. Aurigã tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmũ reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiũcto, quem illi Pristauũ uocãt, malè de Principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne uerò uel Princeps, uel ego culpari possemus, rogaui ut eũ in cõspectũ consiliariorum suorũ nobis prę̄sentibus uenire permitteret, ut illius uolũtas ab ipsomet intelligeretur. Hoc ubi assentiente Principe factum esset, percõtabar Erasmũ, an apud principẽ religionis ergò manere uellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decumbes. Pòst Lithuuanus quidã, qui se familię Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quòd meam se-

ueritatem

A ueritatem timeret. Ibi cum Lithvuanus ei dixisset, Num redire uellet, si eum Comes in familiam suam reciperet? assensit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quęsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porrò ad Moscos rarò cōfugere solēt, nisi quibus alibi uiuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvued, regis Danię Christierni pręfectus maris, homo quidem militaris, sed quoduis negotiū in nomine dęmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ est, uernaculaq; ipsorum lingua Stokholm appellatur, incolis suis exosum esse, sua'que sponte Daniæ regno cessisse uideret, munitum quendam locū in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Baltheum diu infestabat, nemini parcens, æquè amicos ac hostes spoliabat. Tan-B dem, ubi contra se tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullum'q; locum in quo ab insidijs tutus esse posset, uideret: assumpto certo prædonum numero ad principem Moscouiæ cōfugit, uenitq; certis nauibus in fluuiū Narua, ad arcem Mosci Ivuanovugorod. Inde terrestri itinere Moscouiā, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florentię Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

VVolodimerus mysterijs uiuifici lauacri, Anno 6496 initiatus, decimas unà cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuādos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibus'ue bona igni absumpta essent, ac subleuandam denique miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperum'q; Ecclesias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualiū subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, C & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra cōficiunt, quas Proscurnicas uocant: item uxores filios'que Sacerdotum, medicos, uiduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, qui'ue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum uestes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas persosonas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & cōstituere potest. Si uerò inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quàm Boiarones, atq; omnes secula-

nes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinet, si quando uxor marito non obsequatur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si uxorem consanguineam duxerit, si coniunx coniugi quippiam mali machinetur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter hæresim uel fornicationē susceptas: aut si filius parentes, sorores'ue acerbius increpauerit, læserit'ue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sāctorum, aut statua Crucis quicquam auulserint: qui canem, auem, aut aliud aliquod animal immundum in ædem sacram duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc, singulas rerum mensuras ordinare, statuere'que debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditionibus diuersa reperiantur. Sūt enim non tam uetustate ipsa, alia quidem in locis alijs mutata, quàm pecuniæ studio pleraq; deprauata, uitiata'q;. A

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primum in accubitu locum, absentibus fratribus suis, deferre. In funebri sacro, cum Metropolitam atq; Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandij cibum potum'q; porrigit: dein fratrem suum, uel principem aliquem uirum, qui uices suas ad prandij usq; finem suppleat, constituit. B

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis utuntur, ut uiderem, equidem impetraueram. Atq; ita utroq; legationis meæ tempore, in festo Assumptionis Mariæ, XV uidelicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuissem, uidi Principem ad dextram portæ, qua ingressus erat, ad parietem aperto capite stantem, Posoch'q; baculo (ut uocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios uerò ad columnas templi, quò loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter uestitus, mitram'q; rotundam supernè imaginibus Sanctorum, infernè uerò hermellinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posoch'q; baculo (quēadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus alijs, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum uersus procedens, in læuam contra nostrum morem conuersus, per minorem portā egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq; Diaconis: ex quib. unus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter uerò, coopertum calicem: cęteri promiscuè, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circumstantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porrò ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alij fronte terram, more patrio, tangebant, flebant'q;. Varia deniq; ueneratione ac cultu circumlata signa uulgus prosequebatur. Pòst finito circuitu, per mediam chori portam ingresis, Sacrum, seu summum (ut uocant) officium cœptum est fieri. Cæterùm totum Sacrum, seu Missa, gentili ac uernacula lingua apud illos peragi solet. Epistola pręterea, Euāgelium pro tēpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo astāti clara uoce recitantur. In priore mea legatione, eodē festo die, ultra C

A centum homines in fossa arcis laborantes uidi: quòd feriari non nisi Principes & Boiari, ut infrà dicemus, solent.

RATIO CONTRAHENDI *Matrimonium.*

Nhonestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, ut sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, ut ducat filiam suam. In hæc autem uerba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine dare uelit, tractant. Mox dote constituta, nuptijs dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab ædibus sponsæ usq; adeò arcetur, ut si fortè petierit, eam saltem ut uideret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex alijs qualis sit, qui eam norunt. certè nisi sponsalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita ut sponsus non possit, etiam si uellet, sine graui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, uestes, framea, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, deprompta rursus ordine conspicit: atque ex ijs, si quæ placent, sibiq; usui futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compensat. Porrò si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores continuò recurrit, illum'que horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Denique si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

(Margin letters: B beside "Cognosce ex alijs"; C beside "iuratis æstimandum".)

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hęreticum putant, germanos fratres, germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in uxorem audet. Obseruant etiam seuerissimè, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritualis cognatio baptismatis intercessit. Si quis alteram uxorem ducit, fit'que bigamus, concedunt id quidem, sed uix legitimum matrimonium esse putant. Tertiã uxorem ducere, sine graui causa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudij: id tamen maximè celant, quòd contra religionem ac statuta esse sciunt. Principem ipsum Salomeam uxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intrusisse, atque Helenam filiam Knes Basilij

Lynski

Lynski duxisse, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam A
dux Basilius Bielski ex Lithuania in Moscovuiam profugerat: eius uxorem iuuenẽ, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud se detinerent, (putabant enim illum amore ac desiderio adolescentulę rursus rediturum) Bielski causam uxoris absentis in consilium Metropolitæ refert, communicatoq́; consilio Metropolita inquit: Quando non tua, sed uxoris potius, atque adeò cognatorum culpa fit, ut cum ea esse tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq́; ab ea absoluam. Qua re audita, mox aliam ex principum Resanensium progenie natam duxit, ex qua etiam filios suscepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate uidimus.

Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Tepidus est ut plurimum cõiugatorum amor, præsertim nobilium & principum uirorum: eo quòd puellas nunquam antè uisas ducunt: ac seruitijs Principis occupati, deserere eas coguntur, aliena interim turpiq́; libidine sese contaminantes. B

Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa uiuat, adeoq́; custodiatur, ut nusquam prodeat. Parum inquam pudicam existimant, si ab alienis externis'ue conspiciatur. Domi autem conclusæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorsus iuris aut negotij in ædibus habẽt. Omnes labores domestici seruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus suffocatur, siue gallina, siue aliud aliquod animalium, id abhorrent tãquam impurum. Qui uerò pauperiores sunt, eorum uxores domesticos labores obeunt, & coquunt. Cæterùm cũ uiris absentibus fortè, & seruis, gallinas iugulare uolũt, stant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: pretereuntesq́; uiros, ut ipsi interficiant, plurimùm rogant.

Rarìssimè in templa, rarius etiam ad amicorũ colloquia, nisi senes admodum sint, omniq́; suspicione careant, admittũtur. Certis tamen & festiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis amœnissimis conueniant, ubi super quadam rota instar Fortunæ insidentes, alternatim sursum ac deorsum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo suspensę ac insidentes, hinc inde impulsę ferũtur, mouẽturq́;: aut deniq; quibusdam & certis cãtilenis, manibus plaudẽtes se oblectãt, choreas prorsus nullas ducũt. Est Moscovuię quidã Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenã, ea cum apud maritum aliquandiu esset, hunc ex occasione quadam amicè sic alloquitur: Cur me, coniunx charissime, non amas? Respondet maritus: Ego uerò te uehemẽter amo. Nondum, inquit, signa habeo amoris. Querebat igitur maritus, qualia signa uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me uerberasti. Mihi sanè uerbera, inquit maritus, non uidebantur signa amoris: sed tamen nec hac parte deero. Atque ita non multo pòst, crudelissimè eam uerberauit: fassus'que mihi est, longè maiore amore se à sua uxore posthac obseruatum fuisse. quam rem sępius exercuit: nobisq́; tum Moscovuiæ existentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit. C

Omnes

A Omnes se Principis chlopos, id est seruos fatẽtur. Item pręstantiores, ex maiore parte emptos aut captos seruos habent: quos autem liberos in seruitio nutriunt, ijs non est liberum quolibet tempore discedere. Si aliquis citra uoluntatem domini abit, nemo eum assumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neque posthac alios famulos assequi potest.

Gens illa magis seruitute, quàm libertate gaudet. nam morituri ut plurimùm certos seruos manumittunt: qui se tamẽ continuò alijs dominis, pecunia accepta, in seruitutem uendicant. Si pater filium, ut mos est, uendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atque iterũ iure patrię potestatis uendere potest. Post quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno, per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conscribit: ut numerum illorũ, & quot quisque e-
B quos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, ut suprà dictum est. Qui uerò per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Rarò illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvuanis, aut Livuoniensibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanẽsibus. aut si nullum bellum gerit, præsidia tamẽ in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopensium eruptiones ac deprædationes, uiginti milia hominũ imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouincijs ordine quosdam uocare, qui Moscovuiæ sibi omnia ac quælibet præstant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officijs inseruire, sed omnes & singuli, tam stipendiarij quàm gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, ut se in omnes partes nullo negotio uertere, arcumq́ꝫ intendere queant. Pedibus usqueadeò attractis insidentes equo, ut nullum hastæ aut teli paulo uehementiorem ictum susti-
C nere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique utũtur, quod semper minimo digito dextrę inhęret, ut id quoties opus sit, apprehẽdant & utantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cœstus, qui Rhutenicè Kesteni, Polonicè Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in uaginis adeò reconditos habent, ut uix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito sinistro annectunt, ut arcum apprehẽdere, eoq́ꝫ retento uti possint. Porrò quanquam simul & eodem tempore manibus teneant frenũ, arcum, frameam, telum & flagellũ, istis tamen scitè & sine ullo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex præstantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, utuntur.

Sunt qui habent uestem bombycis lana suffertã, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque utuntur. A

Peditatu uerò & tormentis in conflictu nunquam usi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repentè & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen princeps Basilius, cum rex Præcopensis, nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscovuiam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequẽti circa Occam fluuium castra posuerat. atque peditatu tum primùm & tormentis usus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub aceruo fœni delituisse, deleret: aut denique regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certè nobis præsentibus habuit ex Lithvuanis, uariáque hominum colluuie, mille & quingentos ferè pedites. B

Hostem primo impetu audacissimè aggrediũtur, nec diu perseuerant: ac si innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raró ui, aut impressione acriore expugnare, sed longa magis obsidione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere solent. Quanquam Basilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quæ partim ex Moscovuia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatq; : nihil tamẽ effecerat. Obsederat & Casan magna militum ui, admotis pariter tormentis, quæ secundo fluuio eò portauerat: sed tum quoq; usque adeò nihil effecerat, ut dum arx incensa funditùs conflagraret, atq; ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occuparéue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quòd omnia in celeritate posita habent, neque sciunt neque possunt uti.

Omitto etiam, quòd tormentorum discrimen, seu, ut uerius dicam, usum ignorare uidentur. Nesciunt inquam, quãdo uel maioribus, quibus muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetusq; hostium disrumpitur, uti debeant. Id quod cùm aliàs sæpe, tum maximè eo tempore accidit, quum Tartari Moscovuiam iamiam oppugnaturi ferebantur. tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castri, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen uix tridui spacio eò deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset. C

Magna est hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuersitas ac uarietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: assecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uerò deiectus ex equo, spoliatus omnib. armis, grauissimè etiam uul-

A etiam uulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunque potest ratione, ad extremum usque spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum uidet se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex ueniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit, speratque captiuitate uitam se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, ubi præstantiores tentoria erigunt: alij uerò ex arbustis ueluti arcum in terram figunt, penulisque tegunt, quò ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seque ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi fortè locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibus'ue munitus.

Posset fortè cuipiam mirum uideri, quòd se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, ut suprà dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniam & frugalitatē paucis aperiam. Qui habet sex, aut aliquādo plures equos, B ex ijs uno tanquam baiulo, siue clitellario, qui uitæ necessaria portet, utitur. In primis habet milium contritum in sacculo, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde suillæ carnis salsæ libras octo, aut decem. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixtum pipere. Præterea unusquisque secum fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream, ut si aliquò fortè deueniat, ubi nihil fructuum, allij, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam'que aqua replet, in quam coclear plenum milij, sale addito, inijcit, coquitque: eo cibo dominus & serui contenti uiuunt. Porrò si dominus nimium famelicus fuerit, totum absumit: itaque serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregiè ieiunant. Ad hæc, si dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc nō loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum pòst ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cum habēt fructus, aut allium, aut cæpas, tum facilè alijs omnibus C carere possūt. Ingressuri prœliū, plus spei ponūt in multitudine, & quantis copijs hostem adoriantur, quàm robore militum, ac instructo quàm probè exercitu: feliciusque eminus, quàm cominus pugnant. atque ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipuè student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes unà tubas inflant, intonantque: mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando utuntur, tum una hora, plus minus, sine ulla respiratione, seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primùm aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti, tuba uocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes uestitu, seu corporis cultu simili utuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quib. pectus cōstringitur in dextro: Tartari

uerò haud dißimili ueſtitū utentes, ſiniſtro latere habent. Ocreas ferè ru- A
beas, easq́ breuiores, ut quæ genua non attingant, ſoleasq́ ferreis claui-
culis munitas geſtant. Induſia omnes ferè uarijs coloribus circa collum exornata habent: eaq́ monilibus ſeu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisq́ ornamenti cauſa unionibus, conſtringunt.

Ventrem nequaquam, ſed femora cingunt: atque adeò pubetenus, quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali & Hiſpani, imò & Germani ita aſſueuerunt.

Adoleſcentes & pueri pariter feſtiuis diebus, ſed in ciuitate loco amplo & celebri, unde uideri & exaudiri à pluribus queant, conuenire ſolent. quibuſdam autem ſibilis ceu ſigno dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq́ conſerunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiſcuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione poſſunt, alios alij inter ſe de uictoria cōcertantes proſternūt, adeò ut ſæpe inde exanimati aſportentur.
Porrò quicunque plures uincit, diutius in arena durat, fortiſsimeq́ uer- B
bera tolerat, is præ cæteris laudatur, uictorq́ celebris habetur. Hoc certaminis genus inſtitutum eſt, ut aſſueſcant adoleſcentes uerbera ferre, ictusq́ quoſcunq́ tolerare.

Iuſtitiam ſtrenuè exercent in prædones: quibus comprehenſis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum uſq́, dum intumeſcant, quieſcere: pòſt, fracta iam ac intumefacta, rurſus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitioſos, ad confitenda latrocinia, ſociosq́ ſcelerum indicandos, utuntur. Cæterùm ſi in quæſtionem uocatus, ſupplicio dignus fuerit repertus, ſuſpenditur. Alio genere pœnæ ſontes rarò puniuntur, niſi quid immanius commiſerint.

Furta rarò capitali pœna, imò homicidia rarò, niſi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui uerò furem in furto deprehendit, & occidit, impunè id facere poteſt: ea tamen conditione, ſi occiſum in aulam Principis detulerit, & rem ut acta eſt expoſuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidē ultimo afficiuntur ſupplicio. C

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum ſupplicium irrogandi. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq́ malefactorum Moſcovuiam, ſeu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore ut plurimum in ſontes animaduertunt: æſtiuo enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQUUNTUR ORDINATIONES *à Ioanne Baſilij Magno Duce, Anno mundi 7006 factæ.*

QVVM reus fuerit in unum rublum condemnatus, ſoluat Iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si uerò partes redeunt in gratiam, priuſquam in locum duelli uenerint, non minus Iudici & Notario ſoluant, ac ſi iudiciū factū fuiſſet. Si uenerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelſnick duntaxat decernere

poſſunt,

A possunt, ibi'q; fortè in gratiam redierint, soluant Iudici, ut suprà, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & unam dengam. Si uerò uenerint ad duellum, & alter uictus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si uerò duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam uel furtum, tunc accusator si uicerit, ab reo accipiat quod petijt, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L. dengę, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid uictus reliqui habuerit, uendatur, iudicibus'q; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorũ suorũ, proditores castri, sacrilegi, plagiarij, itẽ qui res in alterius domũ clanculum inferũt, easdem'q; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affli-
B gunt, qui'q; manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

Qui primùm furti conuictus fuerit, nisi fortè sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, nõ habeat, unde accusatori satisfacere posset, cęsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis uir iureiurando affirmet, illum antea quoq; furti conuictũ, aut furti causa cuipiã reconciliatũ fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, ut suprà.

Si aliquis uilis conditionis, aut suspectæ uitæ, furti insimuletur, uocetur in quæstionem. Si uerò furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius rubli soluan-
C tur Iudici nouem dengæ; Secretario, qui sigillum habet, altinum unum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac æquitati consonum illis uidetur, tum de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario uerò IIII dengę soluantur.

Quicunque alterum furti, spolij, seu homicidij accusare uult, Moscouuiam proficiscitur, petit'q; ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundem'q; Moscovuiam perducit. Reus porrò in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare uelint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iuramentum,

mentum, meque iustitiæ diuinæ permitto, petoq́ campum & duellum. A
Atque illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterque quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim, & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expeditè utuntur, ut in quolibet congressu non impediat, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunque utuntur.

Certamen primùm ineunt lancea, dein alijs utuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvuanis certantes, plerunque succubuissent. Nouissimè autem cum Lithvuanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam XX duellis uictor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum ut uideret, continuò accersiri iubet. quo uiso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant uerius, quàm armant: externi autem consilio magis quàm armis tecti, congrediuntur. Cauent in primis, ne manus conserant: quòd Moscos plurimum brachijs lacertisq́ ualere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos uincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum utuntur. Etenim si alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq; ita utrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, fustibus, sudibusq́ præustis. B

Vnius nobilis testimonium plus ualet, quàm multorum uilis conditionis hominum. Procuratores rarissimè admittuntur, quisque causam suam exponit. Princeps, quanquam seuerissimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palàm ferè, uenalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quòd ab utraque partium in C quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis huic quàm illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impunè dimisit. Fortasse tantæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficillimus.

Ocolnick personam Prætoris, seu Iudicis à Principe constituti sustinet: aliàs supremus consiliarius, qui semper apud Principem uersatur, eo nomine uocatur. Nedelsnick, est commune quoddã eorum officium, qui homines in ius uocant, malefactores capiunt, carceribusq́ coercent. atq; hi Nobilium numero continentur.

Coloni

A Coloni ſex dies in ſeptimana domino ſuo laborãt, ſeptimus uerò dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis ſuis attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia ſunt dominorum. Sunt præterea miſerrimæ conditionis, quòd illorum bona, nobilium ac militum prędę expoſita ſunt: à quibus etiam per ignominiam Chriſtiani, aut nigri homunciones uocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe ſibi tamẽ ac ignominioſum eſſe putat, ſi manu laboraret. Hoc aũt turpe nõ eſſe ducit, cortices, ſeu putamina fructuũ, & præſertim melonũ, alliȷ, ac cæparũ, à nobis & famulis noſtris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterùm ſicuti cibo parcè, ſic potu, ubicunq; ſe occaſio offert, immoderatè utunt̃. Omnes ferè tardi ad iram, item ſuperbi in paupertate: cuius grauem comitẽ habent, ſeruitutem. Veſtes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas uidemus, ſolidos'q; ex officina geſtant. Veſtibula ædium ſatis quidem ampla, & alta: fores uerò habitationum humiles habent, ita ut ingreſſurus quiſpiam demittere ſe & inclinare cogatur. B

Manuario qui uiuunt labore, & operam ſuam uendunt, mercedem unius diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neque hi ſtrenuè laborant, niſi bene uerberati. Audiui ſeruitores aliquando conqueſtos, quod à dominis non eſſent probè uerberati. Credunt ſe ſuis dominis diſplicere: ſignum'q; eſſe indignationis, ſi non uerberentur.

DE INGRESSU IN ALTErius domum.

IN ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines ſanctorum, pictas, aut fuſas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingreſſus habitaculum, continuò caput aperit, ac ubi imago ſit, circumſpicit: qua uiſa, ter ſe crucis ſigno munit, caput'que inclinans inquit: Domine miſerere. Dein ſalutat hoſpitem, his uerbis: Deus det ſanitatem. Mox porrectis manibus, deoſculantur ſe mutuò, capita'q; inclinant. dein continuò alter alterum intuetur, uter nimirum ſe magis inclinaret, demitteret'q;: atque ita ter quater'q; alternatim caput inclinantes, honorem'q; mutuò exhibentes, quodammodo concertant. Pòſt ſedent, negotio'q; ſuo confecto, hoſpes rectà in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuerſa: rurſus'que ter ſigno ſe crucis munit, priora'que uerba inclinato capite repetit. Poſtremò data accepta'que prioribus uerbis ſalute, abit. Si eſt alicuius authoritatis uir, illum tum hoſpes ſequitur ad gradus uſque: ſin præſtantior, longius comitatur, habita & obſeruata cuiuſque dignitate. Mirabiles obſeruant cęremonias. nulli etenim tenuioris fortunę homini licet intra portam domus alicuius præſtantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus eſt, etiam ad uulgares nobiles: qui uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorẽ authoritatem ſui'q; obſeruantiã retineant. Nullus etiã nobilis, qui paulo ditior eſt, ad quartam uel quintam domũ pedes progreditur, niſi ſubſequatur equus.

(margin letter C beside "oſculantur ſe mutuò")

Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, A absque periculo uti nō possunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum templa fortè ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, rarò aut nunquam inambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimùm, dum nos deambulantes in diuersorijs nostris, atque inter ambulandū negotia frequenter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iusto equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquò missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna celeriter Moscovuiam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadraginta, quinquaginta'ue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrûm, equum qui sibi cōmodus uidebatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itine- B re diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuò ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum cursu: & si fortè aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam fortè occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunè quidem licet. Equum porrò in itinere uiribus exhaustum, relictum'que Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, precium'que ratione itineris habita, persoluere solet. Plerunque de X uel X X vuerst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porrò ueredariorum equis, seruitor meus ex Novuogardia Moscovuiam, interuallo 600 vuerst, hoc est C X X Ger. miliar. L X X I I horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longè negligentius quàm apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscovuiticam, No- C vuogardensem, Tvuerensem, & Plescovuiensem. Moscovuiticus nummus non rotunda, sed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in una rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte utraque scripturam habet. Illorum porrò centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum sex dengæ, Grifnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc utrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti ualent Rublum.

Tvuerensis utrinque scripturā habet, & ualore Moscovuitico æquiparat.

Novuogardensis in una parte Principis in solio sedentis, hominis'que ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atque Moscovuiticum ualore in duplo superat. Grifna porrò Novuogardensis X I I I I, Rublus autem ducentas uiginti duas dengas ualet.

Plescovuiensis, caput bouis coronatum, in altera uerò scripturam habet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum sexaginta dengam Moscouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis utuntur: precium'que eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuò precium eius minuunt. si uerò aliquò profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusq; rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualet duos Moscovuiticos. Moneta Moscovuitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes ferè aurifabri Moscovuiæ nummos cudunt: & quicunque affert massas argenteas puras, nummos'que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum uenden-
B tibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sanè argentum nullum habet, nisi quod (ut dictum est) importatur: nec Princeps usqueadeò efferre prohibet, sed cauet uerius. atque ideo permutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro alijs rebus dare, reciperec'q; suos iubet, quo argentũ & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initiò cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, sine imagine & scriptura, æstimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili ualore careret, euanuit. Porrò ante monetam, proboscide & auriculis aspreolorum, aliorumq; animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijsq; uitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quascunq; per Sorogk, aut De-
C vuenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidantq;. Numerantes itaq; subinde repetunt, multiplicantq;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta. aut bis, ter, quater. Devuenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tissutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Dvuetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quisquis merces qualescunque Moscovuiam attulerit, eas continuò apud portitores, seu telonij præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi stata hora conspiciunt, æstimantq;. æstimatas uerò, nemo nec uendere nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicatæ. Porrò Princeps si quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiã cuiuis mercatori, præter Lithvuanos, Polonos, aut illorum imperio subiectos, Moscovuiam uenire liberum est. Nam Suetensibus, Livuonien-

Livuonienſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiæ A duntaxat: Thurcis uerò & Tartaris Chloppigrod oppido, quò nundinarum tempore diuerſi homines ex remotiſsimis locis confluunt, mercaturam exercere ac mercari conceſſum eſt. Quando uerò Legati ac Oratores Moſcovuiam proficiſcuntur, tum omnes undecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moſcovuiam & liberè, & ſine portorijs ire poſſunt, ac etiam conſueuerunt.

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſericum, panni ſericei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiã quaſdam res ſuo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sæpe etiam accidit, ut rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iuſto lucratur. Dein cũ plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas conſequitur, ut is qui res ſuas quamplurimo uendiderat, eaſdem rurſus uileſcente precio emat, magnoq́ꝫ ſuo commodo in patriam reducat. Merces uerò quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithvuaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ ipſi Mors appellant, quæq́ꝫ in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabrè conficere ſolent. noſtrates piſcium dentes eſſe putant, & nominant. In Tartariam uerò ſellæ, frena, ueſtes, corium: arma autem & ferrum non niſi furtim, aut ex ſingulari Præfectorum permiſsione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas ueſtes, cultellos, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, aut quid aliud eiuſmodi ducunt. Mercantur fallaciſsimè ac doloſiſsimè: nec paucis uerbis, ut quidam ſcripſerunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris licentur: mercatores nonnunquam non uno tantum aut altero menſe ſuſpenſos ac incertos detinent, uerùm ad extremam deſperationem quoſdam perducere ſolent. Cæterùm qui mores illorum tenet, doloſaq́ꝫ uerba, quibus precium rei imminuunt, tempusq́ꝫ extrahunt, non curat, aut diſsimulat: is res ſuas ſine aliquo diſpendio uendit. B

Ciuis quidã Cracouienſis, ducentos cẽtenarios cupri aduexerat, quos C Princeps emere uoluit, & mercatorẽ tã diu detinuit, ut is tandẽ faſtidio affectus, rurſus uerſus patriam cuprũ reduceret. Porrò cum aliquot miliaribus ab urbe abeſſet, ſubordinati quidã illum ſequũtur, eiusq́ꝫ bona, ac ſi portorium nõ ſoluiſſet, inhibent, interdicuntq́ꝫ. Mercator reuerſus Moſcovuiam, apud conſiliarios Principis de iniuria ſibi illata conqueritur. illi audita cauſa, mox ſe ultro conſtituunt medios: ac negotium ſeſe tranſacturos, ſi gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui ſciebat Principi ignominioſum fore, ſi eiuſmodi merces ex ditione ſua reducerentur, ac ſi nõ reperiretur quiſpiã qui tantas merces mercari & exoluere poſſet, nõ ullam gratiam petit, ſed iuſtitiam ſibi adminiſtrari poſtulat. Tandem cum uiderent adeò obſtinatum, ut qui abduci à propoſito non poſſet, necꝫ illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis nomine emunt: ac perſoluto iuſto precio, hominem dimittunt.

A Externis ſingulas res carius uendunt: ita ut quæ uno ducato alioqui emunt, ea quinqꝫ, octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quanquam ipſi uiciſsim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ uix unum aut alterum ualet florenum.

Porrò cõtrahendis rebus, ſi quid fortè dixeris, aut imprudentius promiſeris, eorum diligenter meminerunt, præſtandaq́ꝫ urgent: ipſi uerò, ſi quid uiciſsim promiſerint, minimè præſtant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obteſtari, ſcias illico dolum ſubeſſe. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam conſiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui ut facilè operam mihi ſuã erat pollicitus, ita rurſum diutius me ſuſpenſum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicẽtes, ſi eorũ merces bono mihi uẽderet precio. Ea eſt enim mercatorum conſuetudo, ut in emptione ac uenditione medios ſe conſtituant, atque utrique partium acceptis ſeparatim muneribus, o-
B peram ſuam fidelem polliceantur.

Eſt ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorũ mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, merceſq́ꝫ ſuas reponunt: ubi ſanè piper, crocus, ſericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum eſt rerum permutationi. Nam dum Moſci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æſtimant: externi uiciſsim, fortè illorum exemplo, merces ſuas paruo quoqꝫ emptas opponunt, cariusq́ꝫ indicant. quo fit, ut utrique æquali permutatione rerum facta, res præſertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & ſine lucro uendere poſsint.

Pellium magna eſt diuerſitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & denſitas pilorum, maturitatem arguunt. Item ſi congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obſeruatur, capiantur, precium augent. Citra Vſtyug & Dvuinam prouinciam rariſsimè, circa Peczoram uerò ſæpius & præſtantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuerſis partibus, ex Sevuera bonæ, ex Heluetijs
C meliores, ex Svuetia uerò optimæ afferuntur. Illic tamen maior eſt copia. Audiui, aliquando Moſcovuiæ repertas Zebellinorum pelles fuiſſe, quarum aliæ XXX, aliæ uerò XX aureis uenditæ ſunt. At eiuſmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuerſę afferuntur, quibus tamen pleriſqꝫ emptoribus imponitur. Habent ſigna quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoſcuntur, an congruo tempore ſint captæ. Nam ſimul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisq́ue inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non ſuo tẽpore captum fuerit, pellisq́ue ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum eſt) & cauda, certos pilos tanquam ſigna, ne incongruo tempore captum agnoſcatur, euellunt, extrahũtqꝫ, atque ita emptores decipiunt. ſingulę autem tribus ferè, quatuorúe dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ,

Vulpinæ,& præſertim nigræ, ex quibus plerunq; tegmina capitis fa- A
cere ſolent, plurimi fiunt. decem enim nonnunquã X V aureis uendun-
tur. Aſpreolorũ pelliculæ ex diuerſis quoque partibus afferuntur, am-
pliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex
Schvuuaij, non longè à Cazan. Porrò ex Permia, Vuiatka, Vſtyug, &
Vuolochda, faſciculis ſemper X numero colligatæ afferuntur: quarum
in ſingulis faſciculis duæ ſunt optimæ, quas Litzſchna appellant: tres ali-
quanto deteriores, quas Craſna uocant: quatuor, quas Pocraſna: una, &
ea quidẽ ultima, Moloiſchna dicta, omniũ eſt uiliſsima. Harum ſingulæ
una, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & ſelectas, in Germa-
niam & alias prouincias, mercatores magno ſuo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luporum uerò, ab eo tempore quo in Germa-
nia ac Moſcovuia in precio eſſe cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præ-
terea terga longè in minore, quàm apud nos, ſunt precio.

Caſtorum pelles apud illos habẽtur in magno precio: omnesq; iuxtà
ex his, quòd nigro, eoq; natiuo ſint colore, fimbrias ueſtium habent. B

Pellibus domeſticorum catorum, mulieres utuntur. Eſt quoddam ani
mal, quod gentili lingua Peſſetz uocant: huius pelle, quod plurimum ca
loris adferre corpori ſolet, in itinere, ſeu profectionibus utuntur.

Vectigal, ſeu portorium omnium mercium, quæ uel importantur, uel
exportãtur, in fiſcũ refertur. De qualibet re, ęſtimatione unius rubli, pen
duntur ſeptem dengæ: extra ceram, de qua non ſolum iuxta æſtimatio-
nem, ſed pondus quoq;, uectigal exigitur. De quolibet autem pondere,
quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorũ itineribus, quibus in importandis ac exportandis mer
cibus, ac per diuerſas Moſcovuiæ regiones utuntur, infrà in Chorogra-
phia Moſcovuiæ, copioſè explicabo.

Vſura cõmunis eſt: quam licet magnũ peccatũ eſſe dicant, ab ea tamẽ
nemo ferè abſtinet. Eſt autem quodammodo intolerabilis, nimirum de
quinq; ſemper unum: hoc eſt, de centum uiginti. Eccleſiæ mitius, ut di-
ctum eſt, uidentur agere, quę decem pro centum (ut uocant) accipiunt. C

NUNC CHOROROGRAPHIAM PRINCIPATUS & dominij magni Ducis Moſcouuiæ aggrediar, puncto in Moſcouuia principali ciuitate conſtituto: ex qua progreſſus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus deſcribam. Etenim in tanta uaſtitate, prouinciarum omnium nomina exacte indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus ſit Lector.

RBS Moſcovuia itaque, Ruſsiæ caput & metropolis, ipſaq; prouincia, & qui hãc præterlabitur fluuius, unum idemq; nomen habent, uernaculaq; gentis lingua Moſqvua appellantur. Quod'nam autem cæteris nomẽ prę-buerit, incertũ. Veriſimile tamen eſt, ea à fluuio nomen accepiſſe. Nam etſi urbs ipſa olim caput gentis non fuerit, Moſcorum tamen nomẽ ueteribus non ignotũ fuiſſe conſtat. Porrò

Moſqvua

A Mosqvua fluuius in Tvuerensi prouincia, LXX ferè supra Mosaisko vuerst (est autem vuerst, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleschno dicitur, fontes suos habet: indeq; emẽso LXXXX vuerst spacio, ad Moscovuiam ciuitatem decurrit: receptisq; in se aliquot fluuijs, Orientem uersus, Occam fluuium illabitur. Cæterùm sex supra Mosaisko miliaribus, primùm nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabric ãdas domos, aliosq; usus ratibus imposita, Moscovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq; quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq; difficilis, propter gyros, seu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inter Moscovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostijs passuũ millibus in littore sitam: ubi CCLXX vuerst spacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cursum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piscosus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos pisces habeat. Moscovuia quoq; prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cuB ius fœcunditati, ager ubiq; arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata asperaq; nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore solis calorem superante, sata quandoq; ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, ut quemadmodum æstatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, sputumque ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelãtur. Nos ipsi, cum anno 1526 eò peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus perijsse uidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipsi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti sint. Fuere qui tum pecora Moscovuiã, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: uiq; frigoris oppressi, unà cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum ursis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uagari solent, tum mortui in uijs reperti sunt. Quin & ursi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, passim per uicinas uillas disC currebant, inq; domos irruebant: quorum conspectum atque uim cum rustica turba fugeret, frigore foris miserè peribat. Atq; tanto frigori, æstus quoq; nimius quandoq; respondet, ut anno Domini 1525, quo immoderato solis ardore omnia ferè sata exusta fuerunt, tantaq; annonæ caritas eam siccitatem consecuta est, ut quod tribus antea dengis emebatur, id XX, aut XXX pòst emeretur. plurimi pagi & syluæ, frumentaque nimio æstu incensa conspiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeũtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porrò regionem non ita diu admodum syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum studio ac opera satis culta sit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq; communibus abũdat: cerasa

dulciora, nucesq́ (auellanis tamen exceptis) in tota regione non repe- A
riuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerùm insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram fimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inq́ eas semen cōdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æquè succurritur. Nam si fortè æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per fimum terrę mixtum faciūt: in frigore uerò nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovuia prouincia, ferisq́ (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neq; tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uerò ciuitas Moscovuia, inter alias ciuitates Septētrionales, Orientem uersus multum porrigitur: quod nobis in profectione nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Viēna egressi, rectà Cracouiam, atq; inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionē progressi fuissemus, itinere tandē in Orientem reflexo, Moscovuiam, si non B
in Asia, tamen in extremis Europæ, quà maximè Asiam cōtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infrà in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa lignea est, satisq́ ampla: quæ procul etiam amplior, quàm re ipsa sit, apparet. nam horti, areæq́ in qualibet domo spaciosæ, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq́ opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porrò non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quòd cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibēdi potestas à Principe sit permissa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperētur, ab reliquorum cōsuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab urbe sunt aliquot Monasteria, quæ uel sola procul spectantibus una quędā ciuitas esse uidētur. Por C
rò uasta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino contineatͬ, nec muro, fossa, propugnaculisúe cōmodè sit munita. Plateæ tamē quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq́ custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus post statam horam illàc pateat: post quam qui deprehensi fortè fuerint à custodibus, aut uerberantur, spoliantur'que, aut in carcerem conijciuntur, nisi fortè noti honesti'que uiri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ quà liber in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam urbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa urbe, Iausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas rarò uadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis usum constructa sunt. his'que fluuijs ciuitas nonnihil munita esse uidetur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædiū in ea urbe numerū uix credibilem referunt. Aiebāt enim, sexto an-

A ſexto ante aduentum noſtrum in Moſcouuiam anno, Principis iuſſu ædes cōſcriptas fuiſſe, eorum'que numerum 41500 ſuperaſſe. Ciuitas hæc tam lata ac ſpacioſa, admodum lutoſa eſt. quamobrem in uicis ac plateis, alijsq́ꝫ celebrioribus locis, pōtes paſsim extructi ſunt. Eſt in ea caſtrum, ex lateribus coctis conſtructum, quod ab una parte Moſqvua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibuſdam manat, qui ante ciuitatem circa ſuperiorem caſtri partē ita obſtruitur, ut in ſtagni formam exeat: indeq́ꝫ decurrēs, foſſas caſtri replet, in quibus ſunt molendina: tandemq́ꝫ ſub ipſo caſtro, ut dixi, Moſqvuę fluuio iungitur. Caſtrum autem tanta magnitudine eſt, ut præter ampliſsimas ac magnificè extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus epiſcopus, item Principis fratres, Proceres, alijq́ꝫ quàm plurimi, ſpacioſas in eo ædes ligneas habeant. Eccleſiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine ſua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc caſtrū roboribus tantum initiò circundabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij,
B tempora uſq́ꝫ, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ ſuaſu, primus ſedem Imperij eò tranſtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiuſdam, qui ibi ſepultus claruiſſe miraculis dicitur, eò loci ſedem ſibi prius elegerat: eoq́ꝫ mortuo, atq́ꝫ ibidem ſepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipſe religionis ac ſanctitatis quadam opinione adeò celebris factus eſt, ut poſteri Principes omnes, Ioannis ſucceſſores, ibi Imperij ſui ſedem habendam eſſe duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiuſdem nominis filius, ſedem ibi retinuit: ac poſt eum Demetrius, poſt Demetrium Baſilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Baſilium Cæcum poſt ſe reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus caſtrum muro cingere cœpit) natus eſt: cui operi triceſimo fermè anno pòſt, ſupremam manum eius poſteri impoſuere. Eius caſtri propugnacula baſilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propoſitis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa ſunt. Multæ autem, ut dixi, in
C hoc ſunt eccleſiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen inſignioribus, quæ ex lateribus extructæ ſunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, alera diuo Michaeli eſt ſacra. In templo diuę Virginis ſepulta ſunt duorum Archiepiſcoporum corpora, qui, ut Principes eò ſuam Imperij ſedem transferrent, ibi'que Metropolim conſtituerent, autores fuere: eamq́ꝫ maximè ob rem in diuorum numerum ſunt relati. In altero templo principes uita defuncti humantur. Conſtruebantur, nobis præſentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeò ſalubre eſt, ut ibi ultra Tanais fontes, præſertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uerſus, memoria hominum, nulla unquam peſtis ſæuierit. Habēt tamen interdum inteſtinorum & capitis morbum quendam, peſti haud diſsimilem, quem ipſi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moſcouuia nobis exiſtentibus, graſſabatur, unum'que ex familiaribus noſtris abſumpſit. atq́ꝫ cum in tam ſalubri regione degant, ſi quando in Novuogardia, Smo-

 lentzko,

Polum Moscoviæ elevari 50 gradus ...

lentzko,& Pleſcovuia peſtis ſæuit, quoslibet illinc ad ſe uenientes, regi- A
one ſua metu contagij excludunt.

Gens Moſcovuiæ cæteris omnibus aſtutior & fallacior eſſe perhibetur, fluxa in primis in cōtractibus fide: cuius rei ipſi haud ignari, ſi quando cum externis commercia habēt, quo maiorem fidem obtineant, non Moſcovuitas ſe, ſed aduenas eſſe ſimulant.

Longiſsimus in Moſcovuia dies in ſolſtitio æſtiuali XVII horarum, cum tribus quartalibus, eſſe dicitur. Certam poli eleuationem tū ex nemine potui cognoſcere: quamuis quidam LVIII graduum ſe accepiſſe, incerto tamen autore, diceret. Ipſe tandem facto per Aſtrolabium periculo, utcūq; ſolem nono die Iunij in meridie obſeruaui LVIII graduum. Ex qua obſeruatione, cōputatione hominum harum rerum peritorum, deprehenſum eſt, altitudinem poli L. graduum eſſe: longiſsimum autem diem, XVII horarum, & unius quartalis.

Moſcovuia loco principali deſcripta, ad reliquas Magni Ducis Mo-
ſcovuiæ ſubiectas prouincias progrediar, ordine primùm Oriētem uer- B
ſus ſeruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes, rectà in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primùm occurrit, quæ caſtrū ligneum ſibi cōiunctum habet. Hæc à tempore Vuolodimeri, qui poſtea Baſilius dictus eſt, uſq; ad Ioannem Danielis filium, Ruſsiæ metropolis fuit. Eſt autem inter Vuolgam & Occam, magna duo flumina, triginta ſex à Moſcovuia in Orientē miliaribus Ger. ſita, loco adeò fertili, ut ex uno tritici modio ſæpe XX, nōnunq; XXX modij proueniāt. Eā Cleſma fluuius alluit, cætera ſyluæ magnę uaſtæq; cingunt. Cleſma porrò quatuor à Moſcovuia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris ac cōmodus eſt: qui infra Vuolodimeriā, uſq; ad Murom oppidum, in Occæ littore ſitum, ſpacio duodecim miliarib. nauigatur, Occęq; fluuio iūgitur. A' Vuolodimeria uiginti quatuor miliariū rectà in Orientem, in uaſtis ſyluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabātur, anima-
lium pellibus, melle & piſcibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas, ampla & lignea, cum caſtro, quod Baſilius præſens monarcha ad Vuolgę & Occę fluuiorū confluxū ex lapide in ſcopulo exædificauit. Aiūt quadraginta miliaribus Ger. eā à Murom abeſſe, in Orientem. quod ſi ita eſt, cētum miliarib. Novuogardia à Moſcovuia diſtabit. Regio fertilitate, rerūq; copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Chriſtianæ religionis hac quidem parte terminus eſt. nam licet princeps Moſcovuiæ ultra Novuogardiam hanc, caſtrum, cui Sura nomen eſt, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremiſſæ appellantur, non Chriſtianam, ſed Machumeti ſectam ſequūtur. Porrò ibi & alię gentes ſunt, Mordvua nomine, Czeremiſsis permixtæ, quę cis Vuolgam, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremiſſę enim ultra Vuolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novuogardiā habitant, Czeremiſſæ ſuperiores, ſeu mōtani, non à mōtibus quidem, qui ibi nulli ſunt, ſed à collibus potius, quos accolunt, nūcupantur.

Sura flu-

A Sura fluuius Mosci & Casanẽsis regis dominiũ diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, cursu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cõfluxu, ad alterum littus, ijs Basilius princeps castrum erexit, idq́ à suo nomine Basilovugorod nominauit: quod postea multorum malorum seminarium extitit. Haud procul inde est Moscha fluuius, qui & ipse ex Meridie profluens, Occam supra Murom illabitur, non lõgè ab oppido Casimovugorod, quod Moscus Tartaris habitandum concesit. Horum mulieres arte quadam ungues, decoris causa, nigro colore inficiũt: ac aperto capite, passisq́ crinibus perpetuò incedunt. A' Moscha fluuio Orientem & Meridiem uersus, ingentes occurrunt syluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moscovuiæ subiecti sunt, inhabitãt. Eos quidam idololatras, alij Mahometanos esse uolunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes
B sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites ferè omnes, arcubus oblõgis conspicui, sagittandiq́ peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longè à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavu uocabatur: cuius nunc, præter uestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscovuia inter Orientem & Meridiem, seu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovuia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscovuiæ prouincijs fertilior est: in qua, ut aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, pluresue spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, ut nec equi facilè transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, pisciũ, auium, ferarumq́ ibi magna copia, arborumq́ fructus lõgè Moscovuiæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq́.

C Ex Moscovuia ad hoc usq́ castrum, ultraq́ spacio XXIIII ferè miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunq́ fit in autumno, pluuiosa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus dux, qui sororem Ioannis Basilij magni ducis Moscovuiæ duxerat, ex ea que Ioannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Ioannes filius succedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quisque sibi imperium uendicare nititur, in campis Rázanẽsibus congresi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo pòst, qui uictor fuerat, in eisdem cãpis moritur, in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectũ est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, prin-

cipatu,pro quo fratres decertauerant, quemq́ mater adhuc posśidebat, A
ui potitur: quibus peractis,cum Duce Moscovuiæ agit,ut quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum liberè tenuissent, possedissentq́, ita se quoq; imperare sineret. Dum hæc paciscceretur, ad magnum Principem delatus est,quòd regis Tauricæ,quo cum Principi bellũ erat,filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum à Principe uocatus fuisset,metu aduentum tardat,protrahitq́. tandem à Simeone Crubin,uno ex consiliariis suis persuasus, in Moscovuiam proficiscitur: ubi Principis iussu captus,liberis custodiis mãdatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoq; secesśio Rezanẽsium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porrò cum anno Domini 1521 Tartari prope Moscovuiã castra posuissent,Ioannes per tumultum è custodia elapsus, in Lithvuaniam profugit: ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan distat, à B
Moscovuia uerò in Meridiem triginta sex: estq́ ultimum oppidum ad campestria deserta,in quo Basilius Ioannis castrum ex lapide cõstruxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa uerò alius fluuius, ab ortu castrũ alluit:Tullæq́ fluuio iunctus,Occam supra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit.à cuius ostiis haud ita procul, Odoyovu castrum situm est. Porrò oppidum Tulla, etiam Basilii tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famosisśimus,qui Europam ab Asia disterminat,octo fermè à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo,oritur,non ex Ripheis montibus,ut quidam prodidere: sed ex Ivuanovuosero,hoc est, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 vuerst patet;inq́ sylua,quam quidam Okonitzkilies, alii Iepiphanovulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina,emergunt. Schat in Occidentem,Vppa fluuio in se recepto,Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais au C
tẽ primo cursu rectà in Orientem fluit, atq; inter Casan & Astrachan regna sex uel septem miliaribus Ger.à Vuolga fluuio labitur; dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit,quas Mǽotidis uocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia uerò tribus ferè in littore miliaribus Asoph ciuitas,quæ prius Tanas uocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est,ad eundem fluuium sitũ, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amœnitate, quod utraq; fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq́ suauisśimis,ad hæc arboribus fructiferis plurimis, uariis'que in modum horti, quasi industria quadam exculta atque consita sit, satis laudare non possunt. Et quòd tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur,ibi sit copia: ut per ea loca iter facientes, ad uitam sustentandam nulla alia re,igni tantum saleq́ excepto, indigeãt. In his partibus non miliaria, sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi

potui,à

A potui, à fontibus Tanais ad eius oſtia uſq;, terreſtri itinere rectà eundo, ſunt octuaginta ferè miliaria Ger. A' Dōcò, quo loco Tanaim primùm nauigabilem eſſe dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Aſoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Iſthmo Tauricæ, quem aliàs Præcop uocant, diſtat. In ea multarum ex diuerſis orbis partibus gentium inſigne eſt emporium: quò ut omnibus, cuiuſcunque nationis ſint, liber patet acceſſus, libera etiam uendendi emendi'q; cuilibet datur copia: ita ciuitate egreſsis omnibus, quidlibet impunè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæſaris, quas plerique ſcriptores in his locis fuiſſe commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijs'que qui ea loca ſæpiſsimè peragrarunt, cognoſcere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excurſiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præſidijs habere ſolet, ſuper hac re à me interrogati, nihil ſe unquam tale uel uidiſſe, uel audiuiſſe reſponderunt. Circa oſtia tamen minoris Tanais, quatuor ab Aſoph di-
B ætis, iuxta locum Velikiprevuos ad S. montes, ſtatuas imagines'q; quaſdam marmoreas & lapideas uidiſſe ſe, non negabant. Minor porrò Tanais in Sevuerski principatu oritur, unde Donetz Sevuerski uocatur, tribus'q; diætis ſupra Aſoph in Tanaim illabitur. Cæterùm qui ex Moſcovuia in Aſoph terreſtri itinere proficiſcuntur, hi Tanai, circa Donco, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, ſi recta ab Tanais oſtijs linea ad eius fontes ducatur, Moſcovuiam in Aſia, non in Europa ſitam reperies.

Mſceneck paluſtris locus eſt, in quo olim caſtrum erat, cuius etiamnum ueſtigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui neceſsitate imminente, in paludes illas, ceu caſtrum refugiunt. Ex Moſcovuia in Mſceneck, meridiem uerſus eundo, ſexaginta ferè miliaria Ger. ſunt: ex Tulla ferè triginta. A' Mſceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem ſiniſtram, Occa fluuius oritur: qui primùm in Orientem, dein in Septentrionem, poſtremò in Orientem æſti-
C ualem (ut ipſi uocant) curſum ſuum dirigit. atque ita Occa, Mſceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multa'q; ſubinde oppida, Vuorotin ſcilicet, Coluga, Cirpach, Corſira, Columna, Rezan, Caſimovugorod, & Murom alluit: tandem'que Vuolgam infra Novuogardiam inferiorem ingreditur, ſyluis'que utrinque clauditur, quæ melle, aſpreolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes quos alluit, fertiliſsimi ſunt: nobiliſsimus in primis piſcium copia fluuius, cuius piſces cæteris Moſcovuiæ fluminibus præferuntur, maximè qui circa Murom capiuntur. Habet præterea piſces quoſdam peculiares, quos ipſi ſua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, ſine ſpinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevuriga, Oſſeter: poſtrema tria Sturionū genera: & Bielaribitza, hoc eſt, album piſciculum nobiliſsimi ſaporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oririri aiunt, Sem & Schoſna: quorum Sem, Sevuera principatum perfluit: oppidum'q; Potivulo pre-

terlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A infra Chiovuiam in Borysthenem fertur, influit: Schosna autem rectà in Tanaim defertur.

Corsira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Columnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem Basiliũ, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamq; ob rem sub uenationis prætextu à Principe uocatus fuisset, illé que armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in uenatione uenisset, neq; tum admissus esset, sed cum Michaele Georgij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibiq; se operiri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idq; (ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias quas nullo modo euitare posset, se prolapsum esse sentiret: accersito sacerdote, haustoq; poculo moritur. atq; ita nephario hoc facinore, Basilius Czirpach oppido, octo miliaribus à Corsira ad Occam fluuiũ sito, ubi etiam loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus est. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Moscovuia abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula lignea, aliæq; è ligno res ad cultum domesticum pertinentes: quæ inde in Moscovuiam, Lithvuaniã, aliasq; circumiacentes regiones passim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiusdẽ nominis, cum ciuitate & castro, tribus supra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ sito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento possidebat, uir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo duce Basilius princeps præclaras sæpe ex hostibus uictorias reportauerat. Sed anno 1521, quo tempore rex Tauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moscovuiam, ut suprà dictum est, inuaserat, ad eumq; coercendũ & reprimendũ Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe missus fuisset, isq; Ioãnis Vuorotinski, aliorũq; sanis consilijs neglectis, uiso hoste turpi se fugæ mandasset: Principeq; post Tartarorum discessum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijs que absolutis, Ioannes Vuorotinski non solum in summam uenit Principis indignationem, sed captus etiam, atq; principatu suo exutus est. Postremò dimissus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscovuia unquam egrederetur. Hunc nos quoq; inter primarios uiros Moscovuiæ, in aula Principis uidimus. C

Sevuera magnus principatus est, cuius castrum Novuogrodek, haud ita diu Sevueresium principum, priusquam hi ab Basilio principatu exuerentur, sedes erat. eò ex Moscovuia dextrorsum in Meridiem, per Colugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque protenditur. Vastos desertos que passim campos habet: circa Branski autem

A ſyluam ingentem. Caſtra oppidaq́ in eo ſunt complura: inter quæ Starodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora ſunt. Ager quatenus colitur, fertilis eſt. Syluæ hermellis, aſpreolis & martibus, melleq́ plurimùm abundãt. Gens propter aſsidua cum Tartaris prælia, ualdè bellicoſa. Cæterùm Baſilius Ioannis, ut alios pleroſq́, ita hũc quoque principatum ſibi ſubiecit, hoc modo. Erant duo Baſilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, caſtrum Novuogrodek: alter uerò Staradub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps poſsidebat. Porrò Baſilium Semetzitz, cum ſtrenuus in armis, eamq́ ob rem Tartaris terrori eſſet, tanta regnandi libido inuaſerat, ut principatum ſolus expeteret. neque quieuit, donec Baſilium Staradubski afflictiſsimum redderet: eoq́ depulſo, prouinciam ſuam occuparet. quo eiecto, Demetrium alia uia aggreſſus eſt: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Quare Princeps commotus, Baſilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad
B ſe Moſcovuiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatione circumuentus fuit. Præmiſerat enim Baſilius equites quoſdam ad caſtri ſui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moſcovuiam deductus, atque in uincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeò moleſtè tulit, ut ad Tartaros confeſtim confugeret. Vt'que patri illatam iniuriam celerius grauiusq́ ulciſceretur, Chriſtiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam uenuſtiſsimam deperiret: qua cum aliàs potiri non poſſet, inuitis eam parentibus clàm abduxit. Eam rem ſerui, qui cum eo circumciſi fuerãt, puellæ propinquis clàm indicarunt: à quibus quadam nocte ſubitò oppreſſus, cum puella ſagittis conficitur. Baſilius Princeps audita filij ipſius Demetrij fuga ad Tartaros, ſenem arctioribus uinculis conſtringi iubet. qui non multo pòſt morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœrore'que confectus, eodem anno qui à
C nato Chriſto MDXIX erat, obijt. Acq́ hæc omnia Baſilio Semetzitz autore facta ſunt: cuius impulſu antea quoque Princeps & Corſiræ dominum, & germanum ſuum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterùm quemadmodum ſæpe fieri ſolet, ut qui alijs inſidias ſtruunt, in eaſdem tandem ipſi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipſe quoque apud Principem defectionis crimine inſimulatus eſt. Eam ob rem cum Moſcovuiam uocatus fuiſſet, illeq́, niſi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatę, ſibi prius mitterentur, eò ſe uenturum pernegaret: miſsis acceptiſq́ ex ſententia literis, XVIIII Aprilis, MDXXIII anni Moſcovuiã cum ueniſſet, honorificè muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: ſed paucos poſt dies captus, in carcerem conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Cauſam captiuitatis ſuæ hãc fuiſſe aiunt, quòd literas ad regẽ Poloniæ, quibus ſe ad eum deficere uelle ſcripſerat, præfecto Chiovuienſi miſiſſet: qui reſignatis literis, cum iniquum eius erga principem ſuum animum cognouiſſet, continuò eas Principi

Moſcovuiæ

Moſcovuiæ miſit. Alij uerò rationem magis ueriſimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Moſci Imperio ſupererat, qui caſtra & principatus poſſidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiusq́ imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum eſt. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moſcovuiam ingrediebatur, ſcopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid ſibi hoc apparatu uellet? Imperium principis nondum prorſus purgatum eſſe, reſpondit: nunc uerò commodum tempus uerrēdi adeſſe, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Baſilij, Alexandri magni Ducis Lithvuaniæ exercitu ad Vuedroſch fluuium profligato, primus imperio ſuo adiecit. Porrò Sevuerenſes principes genus ſuū à Demetrio magno Duce Moſcovuię ducunt. Erant Demetrio filij tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſsit. Ex alijs duobus, Andrea uidelicet & Georgio, Sevuerēſes principes generis ſui originē traxerunt. A

Czernigovu triginta miliaribus à Chiovuia, totidē uerò à Potivulo abeſt. Potivulo uerò diſtat à Moſcovuia cētum quadraginta miliaribus Ger. à Chiovuia ſexaginta, à Branski trigintaocto. Hæc ultra ſyluā magnam, quæ uigintiquatuor miliaribus in latitudinē protenditur, ſita eſt. B

Novuogrodeck decem octo miliaribus diſtat à Potivulo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potivulo in Tauricam, per ſolitudinem fluuij Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundioresq́ ſunt: in quibus traijciendis dum uiatores diutius nonnūquam detinentur, à Tartaris ſępe circūueniuntur, capiūturq́. poſt hos Koinskavuoda & Moloſcha fluuij occurrūt, quos nouo quodam traiectionis genere ſuperant: reſectas arbuſculas in faſces colligant, quibus ſe ſuaq́ imponunt, atq́ ita remigantes ſecundo fluuio in alterum littus deferuntur. Alij huiuſmodi faſces equorum caudis alligant, qui flagris impulſi, natantes in ulterius littus, homines ſecum trahunt, transferuntq́.

Vgra fluuius profundus & lutoſus, non longè à Drogobuſch in ſylua quadam oritur, interq́ Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithvuaniam à Moſcovuia diuidebat. C

Demetriovuitz oppidum & caſtrum inter Meridiem & Occidētem, decem & octo miliaribus abeſt à Vuieſma, à Vuorotim circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Epiſcopalis, ad Boryſthenem fluuiū ſita, caſtrum in ulteriore fluminis littore Orientem uerſus habet, roboribus conſtructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quà in collem porrigitur (nam parte alia Boryſthene alluitur) foſsis, ad hæc ſtipitibus acutis, quibus hoſtium incurſus arcetur, munitum: Baſilius Ioannis ſæpius grauiſsimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui capere potuit. At poſtremò militum, pręfecti'que cuiuſdam Bohemi, de quo ſuprà in hiſtoria Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus eſt. Ciuitas in ualle ſita, colles circūquaq́ fertiles habet, ſyluisq́ uaſtiſsimis cingit̄, ex quib. pelliū diuerſarū magnus prouētus. Templū in caſtro

diuæ Vir-

A diuæ Virgini sacrum, alia uerò ædificia lignea: in ciuitatis suburbio Monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures uidentur. Ex Moscovuia porrò ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primùm occurrit: inde uiginti sex, Vuiesma: pòst decem & octo, Drogobusch: atque inde totidem, in Smolētzko peruenimus, totum'que hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvuani & Moscovuitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithvuauiæ Moscis anno 1413 ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514, die XXX Iulij, Sigismundo regi Poloniæ eripuit.

Drogobusch & Vuiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvuaniæ erant. Est sub oppido Vuiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus uidelicet vuerst, in Borysthenem fertur: solent'que oneratæ merci-
B bus naues inde Borysthenem deuehi, atque pòst uicissim aduerso Borysthene Vuiesmam usque portari.

Mosaisko quoque castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletque Princeps quotānis uenationes suas ibi habere, atque nonnūquam diuersorū Principū Oratores audire: sicuti nobis in Moscovuia existentibus, Lithvuanos Oratores audiuit: nos'que eò pariter ex Moscovuia accersitos, ubi mādatis Principū nostrorū confectis dimissi fuimus. Porrò imperiū principū Moscovuię, tēpore Vuitoldi, quinque aut sex miliaribus ultra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in uastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovuia distat: à Smolentzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erāt: sed Casimiro rege Poloniæ imperante, Iagellonis filij hunc principatum obtinebāt. quo tempore, Basilius princeps Bielæ, qui aliàs Bielski appellatur, ad Ioannem pa-
C trē Basilij defecit, se sua'que illi subdidit: uxore'que sua in eo motu in Lithvuania relicta, aliam, ut suprà dictum est, in Moscovuia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem uidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui authoritatē in magno precio honore'que habebatur. Porrò hi tres fratres, quāuis ex Bielski paterna hæreditate uiuebāt, eius'que annuis redditib. alebantur, eò tamē ire nō audebāt. nā Moscovuiæ princeps, Bielski principatū illis ademit, titulum'que sibi usurpabat.

Rsovua Demetrij ciuitas, cum castro, rectà in Occidentem uiginti tribus miliaribus abest à Moscovuia: castrum, à quo Princeps titulum sibi usurpat, ad fluuium Vuolga situm est, habet'que latissimam ditionem. Est & alia Rsovua centum quadraginta miliaribus à Moscovuia, à Vuelikiluki uiginti, totidem à Plescovuia, quæ deserta appellatur. Vltra Rsovuam Demetrij, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronovu uocatur: ex qua fluuius nō ita magnus duobus ferè

miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rurſus aquarum A
multitudine adauctus emergit, Vuolga'que ſumpto à lacu nomine uo-
catur: qui multis paludibus emenſis, multis etiam fluminibus in ſe re-
ceptis, uiginti quinque, uel (ut alÿ uolunt) ſeptuaginta oſtÿs in mare
Caſpium, à Ruthenis Chvualinsko morie appellatum, & non in Pon-
tum, ut quidam ſcripſit, exoneratur. Porrò Vuolga à Tartaris Edel, à
Ptolemæo Rha uocatur: tanta'que inter hunc & Tanaim in campeſtri-
bus eſt uicinitas, ut ſeptem duntaxat miliaribus diſtare affirment. Quas
autem ciuitates & oppida præterlabatur, ſuo loco referemus. In ea-
dem ſylua decem ferè à palude Fronovuo miliaribus eſt Dnyepersko
pagus: circa quem oritur Boryſthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur,
quem nunc Boryſthenem dicimus. Haud procul ab eo loco eſt mona-
ſterium ſanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Nie-
pretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuÿ inter fontes Bo-
ryſthenis & paludem Fronovuo confluunt, quo loco Moſcovuitarum
& Chloppienſium merces nauibus impoſitæ, in Lithvuaniam deferun- B
tur: ſolent'que mercatores ibi in monaſterium ceu diuerſorium diuer-
tere. Porrò quòd Rha & Boryſthenes non ex ÿſdẽ fontibus, iuxta quo-
rundam opinionem, oriantur, cùm ex alÿs, tum ex complurium mer-
catorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum
habeo. Boryſthenis autem curſus hic eſt, ut primùm Vuieſmã Meridi-
em uerſus alluat: mox reflexo in Orientem curſu, oppida Drogobuſch,
Smolenczko, Orſcham, & Mogilef præterlabatur: inde'que rurſus in
meridiem tendens, Chiovuiam, Circaſſos & Otzakovu contingit. ubi
deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus
habere: & Otzakovu quaſi in angulo eſt ad oſtia Boryſthenis. Nos e-
nim ex Orſcha in Smolenczko uenimus, ubi impedimenta noſtra naui-
bus uſque Vuieſmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus
Comitem à Nugaroli, & me ſcapha piſcatoria per ſyluas lõgè deuexerit:
equi uerò natando pluries ſuperarunt itinera.

Dvuina lacus à fontibus Boryſthenis decem ferè miliaribus, & toti- C
dẽ à palude Fronovuo diſtat. Ex eo fluuius eiuſdem nominis uerſus Oc-
cidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abeſt, ac dein in Septẽtrionem
decurrit, & prope Rigã metropolim Livuoniȩ mare Germanicũ (quod
Rutheni Vuareczkoie morie uocãt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotz
ko, Dunenburg: & non perfluit Pleſcovuiam, ut quidam ſcripſit. Livuo
nienſes hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Lovuat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur
inter lacum Dvuina, & paludem Fronovuo, aut ex ipſa palude. non po-
tui equidem eius fontes, etſi haud procul à Boryſthenis fontibus diſtãt,
prorſus explorare. Eſt autem ille fluuius, ut eorum Annales habent,
in quem S. Andreas apoſtolus ex Boryſthene per ſiccum nauiculam
traduxit, & qui emenſis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit,
inq; Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & caſtrum in Occidentem æquinoctialem uiginti
quatuor

A quatuor miliaribus distat à Moscovuia, à Mosaisko duodecim ferè, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps sibi usurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentē à Moscovuia cētum quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovuia in Lithvuaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenzko, ad confinia Lithvuaniæ, distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Tvuer, siue Otvuer, amplissima olim ditio, una ex magnis Russię principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem uersus, distat à Mosco vuia: habetq; ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moscovuiam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvuertza fluuius Vuolgā influit: quò equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Por-
B rò ciuitas hęc Episcopalis sedes erat, uiuēte Ioanne Basilij patre, quo tempore Tvuerensem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam princeps Moscovuiæ Ioannes Basilij uxorē duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitū, ut suprà dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscovuiæ principatu depulsus, exul in Lithvuania moritur.

Tersack oppidum decem mil. à Tvuer: eius dimidia pars sub Novuogardiæ, altera Tvuerensi dominio erat, duoq; ibi Locumtenentes imperabant. Oriūtur ibi quoq;, ut suprà dixi, duo fluuij, Tvuertza & Sna: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, amplissimus totius Russię principatus est, patrio sermone Novuigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchovu fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus vuerst supra
C ciuitatē emergens in lacum Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porrò in Occidentem æstiualem, à Moscovuia centū uiginti miliaribus abest. quanquam sunt qui centum duntaxat cōputant: à Plescovuia triginta sex, à Vuelikiluki quadraginta, ab Ivuanovuogorod totidem. Cæterùm ciuitas hæc olim dum floreret, suiq; iuris esset, latissimam ditionē in quinq; partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, uerùm in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunq;, ac commodè cum alijs ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporiū. ingens enim mercatorū turba undiq; ex Lithvuania, Polonia, Svuetia, Dania, ipsaq; Germania eò confluebat, ciuesq; ex tam frequenti multarū gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempe-

ſtate licet Germanis ſuos ibi habere quæſtores, ſeu rationarios. Imperiũ A
eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livuoniam, Finlandiam, atq; Nordvuegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cum uno eodem'q; uehiculo Auguſta Vindelicorum profectus eò perueniſſem, me impenſe rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter emenſus fuiſſem, in æde ipſorum ſacra perpetuę memorię ergò relinquerem. Habuit etiam Novuogardia principatus ad Orientẽ, Dvuinam & Vuolochdam: ad Meridiẽ uerò dimidiam partem Terſack oppidi, non longè à Tvueria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, ſteriles ſint, cõmode'q; habitari non poſsint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piſcium copia magnum quæſtum faciunt. Principes porrò, qui ipſorum Reipub. præeſſent, ſuo arbitrio ac uoluntate conſtituebant, imperium'q; augebant, uicinas gentes quauis ſibi ratione deuinciendo, ac ſtipendio tanquã autoramento quodã propoſito in ſui defenſionem obſtringentes. Ex eiuſmodi gentium, quarum opera Novuogardenſes in conſeruanda Republica ſua utebantur, socie- B
tate factũ eſt, ut Moſci ſuos ſe ibi Præſides habere gloriarentur, Lithvuaniq; uiciſsim eos ſibi tributarios aſſererent. Hunc principatum dum Archiepiſcopus ipſe conſilio ac autoritate ſua adminiſtraret, Ioannes Baſilij Moſcovuiæ Dux inuaſerat, ſeptem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandẽ menſe Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiũ Scholona conflictu Novuogardenſes ſuperans, certis quibuſdam cõditionibus ad deditionem eos compulit, prefectum'q; ſuo nomine urbi impoſuit. Cum autem abſolutũ in hoſce imperium nondum ſe habere putaret, neq; ſine armis id ſe aſſequi poſſe cerneret, ſub religionis prætextu, ac ſi à Ruthenico ritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiã uenit, eam'q; hac ſimulatione occupauit, in'q; ſeruitutem redegit: Archiepiſcopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis ſpoliauit: trecentos'q; currus inde auro, argento, gemmis'q; onuſtos, ut quidã ſcripſere, Moſcovuiam abduxit. Equidẽ Moſcovuię diligenter de hac re percontabar, accepi'q; longè plures currus præda onuſtos inde abductos fuiſſe. Neque mirum. C
Nam capta ciuitate Archiepiſcopũ, ditiores & potẽtiores omnes, ſecum Moſcovuiam abduxerat, in'q; horum poſſeſsiones, ſubditos ſuos quaſi nouas colonias remiſerat. Ex illorum itaq; poſſeſsionibus, præter communes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiſcum percipit. De Archiepiſcopatus quoq; prouentibus, cuidam Epiſcopo tum à ſe conſtituto, paruã duntaxat reddituum portionem conceſſerat: quo mortuo, ſedes Epiſcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac ſubditorum petitionem, ne perpetuò Epiſcopo carerent, rurſus quendam, nobis tum præſentibus, inſtituerat.

Novuogardenſes olim idolũ quoddam, nomine Perun, eò loci quo nunc eſt monaſterium, quod ab eodẽ idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, uenerabantur'q;. Dein baptiſmate aſſumpto, id loco motum, cum in flumen Vuolchovu deieciſſent, aduerſo dicitur fluuio nataſſe: & circa pontem auditam fuiſſe uocem, Hæc uobis Novuo

gardenſes

A gardenſes in mei memoriam. ſimulq; cum dicto, fuſtem quendam mox in pontem proiectũ fuiſſe. Solet etiamnum contingere, ut certis anni diebus hæc uox Perun audiatur: qua audita, ſubitò eius loci ciues concurrunt, ſeq; fuſtibus mutuò cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, ut uix magno Præfecti labore ſedari poſsit. Accidit præterea, ut Annales eorum referunt, dum Novuogardenſes Corſun Græciæ ciuitatem ad ſeptem perpetuos annos graui obſidione premerent, interim uxores eorum moræ pertęſæ, tum etiam de ſalute ac aduentu maritorum dubitantes, ſeruis nuberent. Expugnata tandem ciuitate, quum uictores mariti ex bello reuerſi, æreas portas ſuperatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipſi in cathedrali eorum Eccleſia uidimus, ſecum attuliſſent: ſeruiq; dominos, quorum uxores duxerant, ui repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depoſitis, cuiuſdam conſilio, armis, lora & fuſtes tanquam in mancipia arriperent: quibus ſerui territi, inq; fugam conuerſi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc eſt Ser-
B uorum caſtrum dicitur, ſe reciperent, defenderentq;. Verùm uicti, meritis à dominis ſupplicijs affecti fuere. Habet Novuogardia in ſolſtitio æſtiuali longiſsimum diem XVIII horarum, & ultrà. Regio multo frigidior eſt, ipſa Moſcovuia. Gentem quoq; humaniſsimam ac honeſtam habebat: ſed quæ nunc proculdubio peſte Moſcovuitica, quam eò commeantes Moſci ſecum inuexerunt, corruptiſsima eſt.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum ſcriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, eſt ſupra Novuogardiam duobus vuerſt: in longitudinem XII, in latitudinem uerò VIII miliaribus Germanicis patet: duoſq;, præter alios, celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. unum uerò emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur: emenſiſq; triginta ſex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem ſexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus, inſulis tamen quibuſdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui Occidentem uerſus in Germanicum mare ſex
C ferè mil. decurrit. ad cuius oſtia, ſub dominio Moſci, in medio flumine ſitum eſt caſtrum Oreſchak, quod Germani Nutemburg appellant.

Ruſs, olim antiqua Ruſsia dicta, antiquum oppidulum eſt, ſub ditione Novuogardiæ, à qua duodecim, ab Ilmen uerò lacu tredecim miliaribus diſtat. Habet ſalſum fluuium, quem ampla foſſa in modum lacus ciues coercent, indeq; aquam per canales pro ſe quiſq; in ædes ſuas deriuant, ſalq; coquunt.

Ivuanovugorod caſtrum Ioannes Baſilij, à quo etiam nomen accepit, ad ripam Nervuæ fluuij, lapide exædificauit. Eſt ibi quoq; ex aduerſo in altera ripa Livuonienſium caſtrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur. Hæc duo caſtra Narvua fluuius interlabitur, dominiumq; Novuogardenſium ab Livuonienſi diuidit. Porrò Narvua fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko, ſeu Czudin, Latini Bicis, ſeu Pelas, Germani uerò Peijfues appellant, emergit: duobuſq; in ſe receptis fluuijs, Pleſcovuia & Vuelikareca, qui uenit ex Meridie, Opotzka oppidũ,

Plescovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovuia in A mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longè ab Ivuanovugorod & Narvua, impedimento essent.

Plescovuia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko uocãt, exoneratur. Sola autem Plescovuia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estq; in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, ut eam quadruplici muro cinctã esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, gentiliter Pskovu, seu Obskovu uocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eam tandẽ Ioannes Basilij anno Domini M D I X. quorundam sacerdotum proditione occupauit, atque in seruitutem redegit. item campanã, ad cuius pulsum Senatus ad rempublicam constituendam cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias aliò deductis, introductisq; in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, ut pro cultioribus, atque adeò humanioribus Plescovuiensium mo B ribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moscovuiensium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plescovuiensinm erat integritas, candor, & simplicitas, ut omni uerbositate in fraudẽ emptoris omissa, uno tantum uerbo res ipsas indicarent. Plescovuienses autem, ut etiam hoc obiter adijciam, in hunc usque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata utuntur. Distat autem Plescovuia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novuogardia, ab Ivuanovugorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Moscovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescovuia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, uiginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novuogardia, inq; sinistra castrũ Ivuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locus hic postulare uidetur, ut rationem locorum & C fluuiorum circa mare, usq; ad fines Svuetiæ perstringã. Nervua fluuius, quemadmodum suprà dixi, Livuoniam a Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivuanovugorod secundum littus maris, Septentrionem uersus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivuanovugorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerãtur: ab Oreschak uerò ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, sunt septem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quã Rutheni Chainska Semla uocant, quæ sub ditione Regum Svuetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatã, prouincia, quæ suum territorium atque idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tri-

bus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svuetiæ item, & Mosco, ratione dominij Novuogardensis, tributaria est.

Solovuki insula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelam prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovuia distet, propter crebras paludes, syluas, & uastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300 miliaribus à Moscovuia, à Bieloiesero autem 200 abesse dicāt. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estq; ibi monasterium, in quod mulierem aut uirginē ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuali solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitriovu ciuitas cum castro, à Moscovuia, ab Occidente in Septentrionem parū deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc posidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porrò Sest Dubnam, qui in Vuolgā exonera B tur, excipit. Vnde tanta fluuiorum cōmoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atq; adeò Moscovuiam usq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacū eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porrò ciuitas nō est in ipso lacu sita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq; cingitur, ut inexpugnabilis esse uideatur. Qua re ducti Principes Moscouiæ, thesauros ibi suos recōdere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centū miliarib. à Moscovuia, totidemq; à Novuogardia magna. Duę uerò uiæ sunt, per quas ex Moscovuia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavu altera. Vtraq; autem uia, propter crebras paludes, & syluas fluuijs obsitas, haud cōmodè, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatē, ut propter crebras paludes, syluas, ac undiq; concurrentes fluuios, loca inculta C sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinē patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus autē Schocksna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavu, & quatuor infra Mologā oppida, Vuolgam influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, ut pisces in Vuolgam reuersos, captosq;, quanto tēpore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenę propriū habent idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis uir, se primo uere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovuia Bieloieserum contendisse: superato'que Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, uehiculis confecisse. Et quāquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo,

quo in Moſcouuia, tempore & matureſcunt, & colliguntur. A' lacu Bieloieſero, intra teli iactum, eſt alius lacus ſulphur proferens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu ſpumas ſupernatantes, affatim ſecum defert. Inſcitia tamen populi, eius ibi nullus uſus eſt. A

Vglitz ciuitas cum caſtro, ad littus Vuolgæ ſita eſt: diſtatq; à Moſcouuia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, à Tvuer quadraginta miliaribus. Cæterùm hæc prædicta caſtra ſunt in meridionali Vuolgæ ripa, ciuitas uerò ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardenſium ſeruos confugiſſe ſuprà dixi, duobus miliaribus diſtat ab Vglitz. Haud procul inde caſtrum nunc demolitũ conſpicitur, ad fluuium Mologa, qui ex Novuogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur: in cuius oſtijs eſt eiuſdem nominis ciuitas & caſtrum, à quo duobus miliaribus in eiuſdem fluminis ripa Chloppigrod eccleſia tantum ſita eſt. Eo loci nundinæ in toto Moſci dominio, quarum etiam aliàs memini, ſunt frequentiſſimæ. eò etenim, prҽter Svuetenſes, Livuonienſes, atq; Moſcovuitas, Tartari, aliҽq; quàm plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac fermè nullus apud has gentes eſt auri, argentiue uſus. Veſtes factas, acus, cultellos, coclearia, ſecures, aliaq; eiuſmodi, utplurimum pellibus permutant. B

Pereaslavu ciuitas & caſtrum, à Septentrione aliquantum uergens in Orientem, uigintiquatuor miliaribus abeſt à Moſcovuia: ſita autem eſt ad lacum, in quo, ut in inſula Solovuki, Selgi piſciculi, quorum ſuprà memini, capiuntur. Ager ſatis fertilis eſt, & copioſus, in quo perceptis frugibus, Princeps uenatione tempus fallere ſolet. Eſt in eodem agro lacus, ex quo ſal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiſcuntur, quibus Novuogardiam inferiorem, Caſtroma, Iaroslavu, & Vglitz eundum eſt. In his partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & ſyluas haberi non poteſt. Eſt etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui ſupra Vglitz Vuolgam influit. C

Roſtovu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes, cum Bieloieſero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Ruſsiæ principatus, poſt Novuogardiam magnam habetur. Eò ex Moſcovuia, rectà per Pereaslavu itur, à qua decem miliarib. diſtat. Sita eſt ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavu prҽterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli natura fertilis eſt, piſcibus in primis ac ſale abundans. Regio hæc olim ſecundogenitis magnorum Ducum Ruſsiæ propria erat: quorum poſteri nouiſsimè per Ioannem Baſilij patrem ea depulſi, exutiq; ſunt.

Iaroslavu ciuitas & caſtrum ad ripam Vuolgæ, diſtat à Roſtovu duodecim mil. rectà itinere ex Moſcovuia ſumpto. Regio ſatis fertilis eſt, ea præſertim parte, qua uergit ad Vuolgam: quæ etiam, quemadmodum Roſtovu, ſecundogenitorũ Principũ erat: quas monarcha ipſe ui oppreſſit. Et quanquam prouinciæ Duces, quos Kneſos appellant, adhuc ſuperſint: titulum tamen Princeps, Kneſis, uelut ſubditis regione conceſſa,

ſibi

A ſibi uſurpat. Tres autem Kneſi ſecundogenitorũ poſteri, quos Rutheni Ioroslavuski appellant, eam regionem poſsident. Primus eſt Baſilius, is qui nos ex hoſpitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter eſt Simeon Fœderovuitz, à Kurba patrimonio ſuo Kurbski dictus, homo ſenex, ſobrietate ſingulari, ac ipſa uitę rigiditate, qua ab ineunte ętate uſus eſt, ualde exhauſtus. multis enim annis eſu carnis abſtinuit: piſcibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus ueſcebatur: Lunæ uerò, Mercurij & Veneris, ab eiſdem ieiunij tempore abſtinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu ſupremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus diſſolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram tranſgreſſus. Vltimus eſt Ioannes cognomento Poſſetzen, qui Principis ſui nomine Oratorem apud Carolum Cæſarem in Hiſpanijs agebat, & nobiſcum reuerſus eſt: qui adeò pauper erat, ut ueſtes, & Kolpackh (quod capitis B tegumentum eſt) aliunde (quod certò ſcimus) pro conficiendo itinere commodatò ſumeret. Quare multum erraſſe uidetur, qui ſcripſit, hunc Principi ſuo in quacunq; neceſsitate triginta milia equitum ex ditione, ſeu patrimonio ſuo mittere poſſe.

Vuolochda prouincia, ciuitas & caſtrum, in qua Epiſcopi Permiæ ſedem quidem ſuam, ſed ſine imperio habent, ab eiuſdem nominis fluuio nomen accepere. ſita eſt inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moſcovuia per Iaros lavu itur. Abeſt aũt à Iaroslavu quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloieſero ferè quadraginta. Regio tota paluſtris & ſylueſtris eſt. unde fit, ut exactam itineris rationẽ propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco uiatores obſeruare non poſsint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuiæ paludes, fluuij ac ſyluę occurrũt. Porrò Vuolochda fluuius in ſeptentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen eſt, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter C Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim ſub ditione Novuogardiæ magnæ erat, quæ cum caſtrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partẽ theſauri ſui illic reponere ſolere. Eo anno quo nos Moſcovuiæ eramus, tanta illic erat annonæ caritas, ut unus quo ipſi utuntur frumenti modius, X I I I I dengis uenderetur: qui alioqui in Moſcovuia I I I I, V, aut ſex dengis emi ſolet.

Vuaga fluuius piſcoſus, inter Bieloieſero & Vuolochdam, in paludibus denſiſsimiſq; ſyluis oritur, ac Dvuinam fluuium influit. Fluuij accolæ, quòd panis uſu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigræ, & coloris cinericei. Porrò compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvuina peruenitur.

Vſtyug prouincia, à ciuitate & caſtro, quæ ad fluuium Suchana ſita ſunt, nomen accepit. à Vuolochda abeſt centum miliaribus, à Bieloieſero centum quadraginta. Hæc prius ad oſtia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, ſita erat. Poſtea propter loci cõmoditatem, ad dimi-

dium ferè miliare ſupra oſtia poſita eſt, uetusq; nomen adhuc retinet. A
Nam Ruthenis Vſtie oſtium eſt: unde Vſtyug, quaſi oſtium Iug dicitur.
Hæc prouincia olim ſubiecta erat Novuogardiæ magnæ, in qua rarus &
propemodum nullus panis uſus: piſcibus & feris pro cibo utuntur. Sal
ex Dvuina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico ma-
gis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excel-
lentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præſer-
tim nigris.

Dvuina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu
Dvuinæ nomen accepit. nam Dvuina Ruthenis duo, uel bini ſonat. Is flu-
uius emenſis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quà Svue-
tiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diui-
dit, ingreditur. Hęc prouincia in ipſo Septentrione ſita, olim Novuogar-
denſium ditionis erat. Numerantur aũt à Moſcovuia ad Dvuinę oſtia tre
centa miliaria: quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam
ſunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uaſtas ſyluas, itineris ratio obſer B
uari non poteſt: coniectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria eſſe
putemus. quãdoquidem ex Moſcovuia in Vuolochdam, ex Vuolochda
in Vſtyug, in Orientem aliquantulum: ex Vſtyug poſtremò per Dvui-
nam fluuium rectà in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, præter
Colmogor caſtrum, & Dvuinam ciuitatem, quæ inter fontes & oſtia in
medio propemodum ſita eſt, caſtrumq; Pienega in ipſis Dvuinę oſtijs ſi-
tum, oppidis & caſtris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui
propter terræ ſterilitatem longè lateq; diſtant. Victum hi ex piſcibus, fe-
ris, ferarumq; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In ma-
ritimis huius regionis locis, urſos albos, & eos pro maiori parte in mari
degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moſcovuiam ſæpius deferun-
tur. Ego binas mecum, prima mea in Moſcovuiam legatione, reportaui.
Regio hæc ſale abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM, C
Iugariam, & Obi uſq; fluuium.

Rincipis Moſcovuiæ ditio longè in Orientem, & aliquanto
in Septentrionem, ad loca quæ ſequuntur, protenditur: ſu-
per qua re ſcriptum quoddam, quo eius itineris ratio conti-
nebatur, lingua Ruthenica mihi oblatũ fuit, quod & tranſtu-
li, & hic certa ratione ſubiunxi. Quanquam qui ex Moſcovuia eò profici-
ſcuntur, ab Vſtyug & Dvuina, per Permiam, uſitato magis & cõpendia-
rio itinere utantur. A' Moſcovuia ad Vuolochdam quingenta vuerſt
numerantur, à Vuolochda ad Vſtyug dextrorſum ſecundo fluuio, &
Suchana, cui iungitur, deſcendendo, ſunt quingenta vuerſt, quibus ſub
Streltze oppido duobus vuerſt, ſub Vſtyug coniungitur fluuio Iug, qui
fluit ex Meridie: à cuius oſtijs uſque ad fontes, ultra quingenta vuerſt
computantur. Cæterùm Suchana & Iug poſtquam confluxerint, amiſsis
prioribus nominibus, Dvuinę nomen aſſumunt. Per Dvuinam deinceps
quingenta

A quingenta vuerſt, ad Colmogor peruenitur: à quo infrà itinere ſex dierum, Dvuina ſex oſtijs Oceanum ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione conſtat. nam itinere terreſtri à Vuolochda uſq; ad Colmogor, traiecto Vuaga, ſunt mille vuerſt. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emenſisq; ſeptingẽtis vuerſt, Dvuinam illabitur. Ex Dvuina ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegam fluuium ducẽta vuerſt, peruenitur, ubi itinere dimidij vuerſt naues in fluuiũ Kuluio transferuntur. Kuluio uerò fluuius ex eiuſdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter ſex dierũ eſt, uſque ad oſtia, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione ſecundum dexterum littus maris, ſequentes poſſeſsiones præterleguntur: Stanuvuiſche, Calunczſcho, & Apnu. Circumnauigata'que Chorogoski Noſz promontorio, & Stanuvuiſche, Camenckh & Tolſtickh, tandem in fluuium Mezen, quò ſex dierum itinere ad eiuſdem nominis pagum in oſtijs fluuij Piesza ſitum peruenitur. per quem rurſus à ſiniſtra Orientem æſtiualem
B uerſus aſcendendo, trium hebdomadarum itinere Pieſcoya fluuius occurrit. Vnde translatis per quinque vuerſt, in duos lacus nauibus, geminæ patent uiæ: quarum altera, parte ſiniſtra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij uia altera, & breuiore, ex lacu naues rectà in Czircho deferunt: à quo niſi tempeſtate detineantur, trium hebdomadarum ſpacio in fluuium oſtia'que Czilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerſt latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapſi, ſex dierum itinere ad oppidum & caſtrum Puſtooſero, circa quod Petzora ſex oſtijs Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolæ, ſimplici ingenio homines, anno Domini M.D.XVIII. primùm baptiſmum ſuſceperunt. A' Czilmæ oſtijs, uſque ad oſtia fluuij Vſſa, per Petzoram eundo, eſt iter unius menſis. Vſſa autem fontes ſuos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æſtiuali ad læuam eſt, fluit'que ex ingenti eiuſdem montis ſaxo, quod Camen Bolſchoi uocant. Ab Vſſæ fontibus, uſq; ad eius oſtia, ul-
C tra mille vuerſt numerantur. Porrò Petzora à Meridionali ~~h~~ac hyemali parte fluit, à quo ex Vſſæ oſtijs aſcendendo, uſque ad oſtia Stzuchogora fluuij, eſt iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conſcripſerant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzſcheriema fluuiorum oſtia ſe quieuiſſe: atq; ad uicinum caſtrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram ſitum eſt, comeatum, quem ex Ruſsia ſecum portauerant, depoſuiſſe. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, inſulas uicinas, caſtrum'que Puſtooſero, uariæ & innumeræ gentes ſunt, quæ uno ac communi nomine Samoged (quaſi diceres ſeipſos comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus prouentus auium, diuerſorumq; animalium, ut ſunt zabellini, martes, caſtores, hermelli, aſpreoli, & in Oceano Mors animal, de quo ſuprà, præterea ueſs. Item albi urſi, lupi, lepores, equivuoduani, cete, piſcis'que nomine Semfi, alij'que quàmplurimi. Hæ uerò gentes in Moſcouuiam non ueniunt: ſunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum, uitæq;

uitæq́; ſocietatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtijs aduerſo flumine A
uſque ad Poiaſſa, Artavuiſche, Cameni, maioremq́; Poiaſſa, iter trium hebdomadarum. Porrò ad montem Camen trium dierum aſcenſus eſt, à quo deſcendendo ad fluuium Artavuiſcha, inde ad Sibut fluuium, à quo caſtrum Lepin, à Lepin ad Soſſam fluuium peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Soſſa autem à dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri curſu traiecerunt, adeò uaſta huius fluuij latitudo eſt, ut ad octoginta ferè vuerſt extendatur. Hunc quoque Vuogulici & Vgritzſchi gẽtes accolunt. Ab Obea caſtello ſecundum Oby fluuium aſcendendo, uſq; ad Irtiſche fluuium, in quem Soſſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom & Tumen, quibus præſunt domini Kneſi Iuhorski, magno Duci Moſco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pellesq́; quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuij oſtijs ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes ſuos in hoc lacu habe- B
re dixi, eſt plus quàm trium menſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis ſermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides precioſos, ſecum adferẽtes, quas populi Gruſtintzi & Serponovutzi mercantur. hi à caſtro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus ſitę nomen habent. Lucomoryę autem hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiunt accidere, quos in ſingulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac uere inſequenti, maximè ad XXIIII Aprilis, ranarum inſtar, denuò reuiuiſcere. Cum his quoq; Gruſtintzi & Serponovutzi populi noua, & aliàs inconſueta habent cõmercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzi & Serponovutzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe uiderint, rurſus repetunt: un-
de lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte ſiniſtra C
deſcendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovua & Pogoſa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij ſunt, Soſſa, Berezvua, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolſchega Poiaſſa, ſcopulisq́; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunque ad Auream anum uſq; gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moſcovuiæ.

Slata baba, id eſt Aurea anus, idolum eſt, ad Obi oſtia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa ſitum. Secundũ Obi littora, uicinisq́; circum fluminib. multa paſsim caſtra ſita ſunt, quorũ domini omnes Principi Moſcovuiæ (ut ferunt) ſubijciuntur. Narrant, ſeu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum ſtatuam eſſe, in formam cuiuſdam anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi iam denuò alterum cerni infantem, quem eius nepotẽ eſſe aiunt. Præterea inſtrumenta quędam ibi poſuiſſe, quæ perpetuũ ſonum in modum tubarũ edant. Quod ſi ita eſt, equidem

uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cosſin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius ostijs Cosſin castrum est, quod olim Knes Vuentza, nunc uerò illius filij posſident. Eò à Cosſin magni fluuij fontibus, est iter duorū mensium. Porrò ex eiusdem fluuij fontibus alter fluuius Cassima oritur, emensáque Lucomorya in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigiosæ formę homines habitare dicuntur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrēt: alij caninis capitibus, alij prorsus sine collo pectus pro capite habent, longasq́ sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuio piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, alijsq́ humana prorsus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij pisces, suaue ex se præbet obsonium.

Hactenus, quæcunque retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad uerbum traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædam, uixq́ credibilia esse uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscentibus, Aurea anu, monstrosis hominum formis, pisce'que humana effi-

B gie: de quibus etsi ipse quoque diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis uidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen ut alijs ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis ijsdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, usus sum.

Nos, Ruthenis nasus dicitur: quò nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, uulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mundi uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryę loca maritima syluestria sunt, quę ab accolis sine ullis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryę gentes principi Moscovuiæ subiectas esse referebat: tamen cum in pro-

C pinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & uernacula eorum lingua Tumēski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq́ damna haud ita pridem principi Moscovuiæ intulit: uerisimile est, propter uiciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrū Papin, seu Papinovugorod situm est: huius accolæ Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altisſimi montes ad ripas usq́ protenduntur, quorum uertices ob continuos uentorum flatus omni prorsus materia gramineq́ ferè carent. hi etsi uarijs in locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infrà, cum de Principis uenatione uerba facturus sum. Crescunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscovuiæ ditione hi montes soli uisuntur, qui ueteribus Rhiphæi fortè, uel Hyperborei montes uisi sunt: & quòd perpetuis niuibus

ac glacie

ac glacie rigeant, tranſiriq́; facile non poſsint, Engroneland prouinciam A incognitam faciunt. Baſilius Ioãnis filius Moſcovuiæ dux, aliquando ad exploranda ultra hos montes loca, genteſq́; debellandas, duos Pręfectos ex ſuis per Permiam & Petzoram miſerat, Simeonem Pheodorovuitz Kurbski à patrimonio ſuo ita nuncupatum, ex Iaroslavuski genere oriundũ: & Knes Petrum Vſchatoi. quorum Kurbski me in Moſcovuia exiſtente, adhuc in uiuis erat: mihiq́; de hac re percontanti, decẽ & ſeptẽ in aſcendẽdo monte dies ſe conſumpſiſſe dicebat: neq́; tamen montis uerticẽ, qui patrio nomine Stolp, hoc eſt columna nuncupatur, ſuperare potuiſſe. Extenditur mons ille in Oceanũ, uſq́; ad oſtia Dvuinę & Petzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario ſatis.

AD PRINCIPATUS MOSCOuiæ redeo.

SVſdali principatus, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, inter Roſtovu & Vuolodimeriã B ſita eſt. Quo tẽpore Moſci imperij ſedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarũ adiacentium urbium metropolis erat. Creſcente pòſt imperio eius, ſede Moſcovuiam translata, Principũ ſecundogenitis eſt attributus: quorum tandem poſteri, ex quibus Baſilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moſcovuiæ eſſemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Baſilij eo ſunt exuti. Inſigne in ea urbe Veſtalium monaſteriũ eſt, in quo Solomea à Baſilio repudiata, erat incluſa. Inter omnes Principis Moſcovuiæ principatus ac prouincias, ubertate ſoli, rerũq́; omnium copia, Reſan primas ſibi uindicat: ſecundum hanc ſunt, Iaroslavu, Roſtovu, Pereaslavu, Suſdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Salomea

Caſtromovugorod ciuitas cum caſtro, in Vuolgę littore ad orientem æſtiualem uiginti ferè miliaribus abeſt ab Ioroslavu, Novuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. C

Galitz alius principatus cum ciuitate & caſtro, ex Moſcovuia in Orientem per Caſtromovugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuium, in Orientẽ æſtiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abeſt à Moſcovuia: ad quam itinere breuiore quidem, ſed difficiliore, per Caſtromovugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam ſunt, iterq́; impediunt, Czeremiſſę populi paſsim ibi uagantes latrocinantur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vſtyug longiore, ſed faciliore tutioreq́; eò proficiſcantur. Diſtat aũt Vuiathka ab Vſtyug centũ uiginti miliaribus, à Cazan ſexaginta. Regioni eiuſdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore ſunt Chlinovua, Orlo, & Slovuoda. Et Orlo quidẽ quatuor miliaribus eſt infra Chlinovuam. Dein ſex miliaribus Occidentem uerſus deſcendendo, Slovuoda. Cotelnitz autẽ octo à Chlinovua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiũ, qui ex Oriente fluens inter Chli-

novua

A novua & Orlo, in Vuiathkā exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorum uelut aſylum quoddā: melle, feris, piſcibus, aſpreolisq; abūdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeò ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maximè in oſtijs quibus Kamam fluuiū ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cōputātur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; vuerſt. Kama fluuius exoneratur in Vuolgā duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moſcovuia ducētis quinquaginta (ſeu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus rectà inter Orientem & Septētrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eò propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere uix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate uerò per Vuolochdam, Vſtyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cōficitur. Ceterùm qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, ijs aduerſo Viſchora na-
B uigandum eſt: emenſisq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vſtyug tandem trecētis ab Permia miliaribus deueniunt. Rarìſsimus in ea prouincia panis uſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti uacillantes cōfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idē attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex ijs in ſyluis paſsim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eò proficiſcētes, non ceſſant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quædam & oblongæ ſoleæ, ſex fermè palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hūc uſum magnos habēt, pro iumentis utūtur, quibus ſarcinas, quēadmodum
C infrà de ceruis dicetur, uehiculis circūuehunt. Aiūt eam prouinciā Orientē uerſus, Tartarorū prouinciẹ quæ Tumē dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocāt. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſsi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarūt. Quo nomine Moſcovuitẹ multum gloriantur, quòd eorum ſubditi magnā Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius Paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus uolēs ius Principis ſui deducere ad magnū Ducatū Lithvuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcovuiæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis cōſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hūgariæ accepiſſe: demum Moravuiā, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam à Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

uti, quod an uerum ſit, neſcio. Nam etſi diligenter inquiſierim, neminem A
tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus lin
guæ Hungaricæ peritus colloqui potuiſſet. Hi quoq; pelles pro tributo
Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæq; illinc in Moſcovuiam
afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, ſed aliunde, præci-
puè uerò à littoribus Oceani, oſtijs Dvuinæ uicinis afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit, quæ an caſtra &
ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick flu-
uius, qui in mare Caſpium exoneratur. Regionem propter uiciniã Tar-
tarorum deſertam, aut ſi qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occu
patam eſſe aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæſtum
faciunt maximè ex aſpreolorum pellibus, quæ aliarum prouinciarum a-
ſpreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarũ tamen copiam
in Moſcovuia tum nullam habere potuimus.

Czeremiſſæ populi ſub Novuogardia inferiore in ſyluis habitãt. pro-
priam hi linguam habent, Machumetiq; dogma ſequuntur. Regi Caza- B
nenſi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moſcovuiæ olim
tributaria eſſet: unde ſubditis Moſcovuiæ adhuc annumerantur. Addu
xerat inde Moſcovuiam Princeps illorũ multos, defectionis crimine ſu-
ſpectos: quos ibi uidimus. Hi autem cum ad fines Lithvuaniã uerſus miſ-
ſi fuiſſent, tandem in uarias partes dilapſi ſunt. Hæc gens à Vuiathka &
Vuolochda, ad fluuiũ Kamã uſq;, lõgè lateq; ſine ullis ædibus habitant.
Omnes tã uiri quàm fœminæ curſu ſunt uelociſsimi, ſagittarij porrò pe-
ritiſsimi omnes, arcu nunquã è manibus depoſito: quo adeò oblectãtur,
ut etiam filijs cibum non præbeãt, niſi præfixum ſcopum ſagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus
ad ciuitatis oppidiq; ſimilitudinem, ubi ſal decoquebatur. Hæ paucos
ante annos à Tartaris exuſtæ, Principis iuſſu reſtitutæ ſunt.

Mordvua populi ad Vuolgam ſunt, infra Novuogardiam inferio-
rem in littore Meridionali, Czeremiſſis, niſi quòd frequentiores domos
habent, per omnia ſimiles. Atq; hic noſtrę digreſsionis, Moſciciq; impe- C
rij terminus eſto.

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædã ſubiungam, eo-
dem quo ex Moſcovuia egreſſus ſum ordine in Orientem ſeruato. Hac
autem parte Tartari Cazanenſes primi occurrunt: de quibus, antequam
ad peculiaria ipſorum perueniam, in genere quædam referenda ſunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris, eorumq; origine, præter ea quæ in Annalibus Polono-
rum, & duobus de Sarmatijs libellis cõtinentur, multi paſsim multa ſcri
pſere: quæ hoc loco repetere, magis tędioſum quàm utile eſſet. Quæ au-
tem ipſe in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominũ relatione co-
gnoui, paucis adſcribenda cenſui. Aiunt Moabitenos populos, qui po-
ſtea Tartari dicti ſunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum
hominum ritu cõſuetudineq; diſsidentes, ad fluuium Calka perueniſſe:
qui unde ueniſſent, quo religionis dogmate uterẽtur, omnibus ignotum

fuiſſe.

A fuiſſe. Quanquam à quibuſdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio
nomine appellarentur. Methodius Patanczki epiſcopus, ex Ieutriskie
deſertis inter Septentrionem & Oriẽtem eos proceſsiſſe dicit, cauſamq́ꝫ
migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum,
terrorem ipſis de fine mundi, quẽ imminere dicebat, quandoq́ꝫ inieciſſe:
cuius oratione inducti, ne ampliſsimę orbis opes cũ mundo ſimul interi-
rent, innumera cũ multitudine ad ſpoliandas prouincias exiuiſſe: & quic
quid ab Oriente ad Euphratem, ſinumq́ꝫ Perſicum cõtinetur, crudeliter
diripuiſſe. atq́ꝫ ita prouincijs paſsim uaſtatis, Polovutzos gẽtes, quæ ad-
iunctis ſibi Ruthenorũ auxiliaribus copijs, ſolæ occurrere auſæ erant, ad
fluuium Calka profligaſſe: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli
de duabus Sarmatijs, de Polovutzis populis, quas uenatores interpreta
tur, erraſſe clarum eſt. Polovutzi enim campeſtres dicuntur. nam Polle,
campus eſt: Lovuatz, & Lovutzi, uenatores. adiuncta autẽ tzi, uel kſi ſyl
laba, non mutat ſignificationem: neq́ꝫ enim ab ultimis, ſed primis ſyllabis
B ſignificatio deducenda eſt. Et quòd eiuſmodi Ruthenorum dictionibus
ſyllaba generalis ski adijci ſolet, ea res homini impoſuit: atq́ꝫ ita Polovu-
tzi, campeſtres, & non uenatores interpretari oportet. Polovutzos Ru-
theni Gotthos fuiſſe perhibẽt: quorum tamen ſentẽtię non accedo. Qui
Tartaros deſcribere uelit, multas nationes deſcribat neceſſe eſt. Nam ex
ſola ſecta hoc nomen habent: & diuerſæ nationes ſunt, longè ab inuicem
diſtantes. Atqui ad inſtitutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna
manu à meridie in Septentrionem egreſſus, Bulgariam, quæ ad Vuol-
gam infra Cazan eſt, occupauit. Anno dein ſequenti, qui erat 6745, ſe-
quutus uictoriam, in Moſcovuiam uſq́ꝫ peruenit, urbem Regiã aliquan-
diu obſeſſam per deditionem tandem accepit: ſed fide quam dederat,
non ſeruata, omnibus cæſis, ultra progreſſus, uicinas prouincias, Vuolo
dimeriam, Pereaslavu, Roſtovu, Suſdali, compluraq́ꝫ caſtra & oppida,
cæſis, aut in ſeruitutem abductis inhabitatoribus, exuſsit: Georgiũ ma-
gnum Ducem inſtructo exercitu ſibi occurrentem profligauit, & occi-
C dit: Baſilium item Conſtantini, captiuum ſecum abduxit, interemitq́ue.
quæ omnia, ut ſuprà dictum eſt, anno mundi 6745. geſta ſunt. Ab eo tem
pore omnes ferè Ruſsiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illiſq́ue
parebant, uſq́ꝫ ad Vuitoldum magnum Lithvuanię Ducem, qui prouin
cias ſuas, & quæ in Ruſsia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter de-
fendit, uiciniſq́ꝫ omnibus terrori fuit. Magni autem duces Vuolodime-
riæ & Moſcovuiæ, uſq́ꝫ ad modernum Baſilium Ducem, ſemper in prę-
ſtita ſemel Tartarorum Principũ fide & obedientia permanſerunt. Hũc
Bathi, annales referunt, ab Vulaslavu Hungarorũ rege, qui poſt baptiſ-
mum Vuladislaus dictus, inq́ꝫ diuorũ numerũ relatus eſt, occiſum fuiſſe
in Hungaria. nam cum regis ſororẽ, quam in regni depopulatione fortè
nactus fuerat, ſecũ abduxiſſet, rexq́ꝫ & ſororis pietate, & indignitate rei
commotus, hunc inſecutus fuiſſet: impetuq́ꝫ in Bathi facto, cum ſoror ar
reptis armis, adultero cõtra fratrem auxilio eſſet: iratus rex, ſororem u-
nà cum Bathi adultero interfecit. Hæc geſta ſunt anno mundi 6745.

Asbeck ipſi Bathi in imperio ſucceſsit, moriturq́ anno mundi 6834. A
cui filius Zanabeck ſuffectus eſt: qui fratribus ſuis, ut ſolus ſine metu regnaret, occiſis, moritur anno 6865. Hũc Berdebeck ſequutus, qui fratrib. duodecim pariter occiſis, obijt 6867. Poſt quem Alculpa, à Naruſs quodam regulo, cum liberis ſtatim ab inito imperio occiſus,, non ultra menſem imperauit. Ad hunc regnum iam poſsidentẽ, omnes Principes Ruſsiæ conuenerunt, imperandiq́ in ſua quiſque prouincia poteſtate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno ſuccedens, à filio Themerhoſcha occiſus eſt: qui regno per ſcelus parto, uix ſeptem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugiſſet, ab inſequentibus militibus occiſus eſt, anno 6869. Poſt hos Thachamiſch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Auguſti egreſſus, Moſcovuiam ferro igni'que uaſtauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithvuaniæ ducem profugit. Themirkutlu porrò regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio ſucceſsit. poſt quem The- B
miraſſack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moſcovuiam duxiſſet, tantum terrorem principibus Moſcovuiæ iniecit, ut deſperata uictoria, abiectis armis, ad diuorũ tantum auxiliũ cõfugerent. In Vuolodimeriam ſtatim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quę cum in Moſcovuiam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorificè illi obuiam procedit, eaq́ primùm ut hoſtem auerteret humilimè implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu ſe impetraſſe dicunt, quòd Tartari ultra Retzan non fuerint progreſsi. In cuius rei perpetuam memoriam eò loci, ubi imago expectabatur, ſuſceptaq́ fuit, templum exædificatum eſt: dieſq́ is quem Rutheni Stretenne, id eſt obuiationis diem uocant, XXVI Auguſti quotannis ſolenniter celebratur. Acta ſunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themiraſſack obſcuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum perueniſſe, furemq́ in adoleſcen- C
tia egregium fuiſſe, indeq́ nomen acquiſiuiſſe. Et quòd aliquãdo ouem furatus, deprehenſuſq́ à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuiſſet: idq́ cum ferro quodam colligaſſet, à ferro & claudicatione nomẽ ſibi inditum fuiſſe. Themir enim ferrum, Aſſack claudum ſignificat. Is Conſtãtinopolitanis à Turcis grauiter obſeſsis, filium ſuum cum auxiliaribus copijs miſit: qui profligatis Turcis, ſoluta obſidione, ad patrem uictor reuerſus eſt, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhenſis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquę hordę omnes ex ea originem traxiſſe dicuntur. horda autem illis conuentum, ſeu multitudinem ſignificat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, ſcilicet Savuolhenſium, Pręcopenſium, Nahaiſenſium, & aliæ multę, quæ omnes Mahometani ſunt: Turcas tamen ſe uocari ægrè ferũt, probriq́ loco ducunt. ſed Beſermani appellari gaudent, eo'que nomine &

Turci

A Turci se appellari uolunt. Vt autem uarias longè lateq́ꝫ prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsoq́ꝫ uitæ genere non in omnibus conueniūt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & concauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum uiri crines cōtortos, eosq́ꝫ nigerrimos secundum aures habēt, corpore ualido, animo audaci: in Venerem, eamq́ꝫ præposteram, putres: equis, alijsq́ꝫ animalibus quoquo modo interemptis suauiter uescūtur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inediæ somniq́ꝫ adeò patientes, ut toto nonnunqꝫ quatriduo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid fortè ad uorandum nacti, supra modum se ingurgitāt, eaq́ꝫ crapula priorem inediam quodāmodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atqꝫ ita cibo laboribusq́ꝫ obruti triduo, quatriduo'ue perpetuo dormiūt. quos sic altùm dormientes, Lithvuani & Rutheni, in quorum regionem derepētè irruūt, prædasq́ꝫ inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubijs, ordine, cibo, somnoq́ꝫ sepultos, opprimūt incautos. Equi-
B tantibus porrò si fames sitisq́ꝫ molesta fuerit, quibus insident equis, uenas solent incidere, haustoq́ꝫ eorum sanguine famem pellūt, atqꝫ iumētis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur sedibus, stellarū, in primis uerò poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est ferreum clauum uocāt, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quòd eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quāplurimis, presertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, uescuntur. sale paucissimi utuntur. Horum reges si quando suis commeatum distribuant, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum dare solent: quibus mactatis, intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia stercora decuti possint, abstergi'que, uorant. Non solum autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignum'ue, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, sugūtq́ꝫ. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusq́ꝫ tantum apponuntur. Equis ceruice
C depressa, pusillisq́ꝫ, sed fortibus abundant. qui æquè inediam laboremq́ꝫ bene ferre possunt: ramisq́ꝫ & corticibus arborū, herbarumq́ꝫ radicibus, ungulis è terra excussis, euulsisq́ꝫ alūtur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari commodissimè utuntur: aiūtq́ꝫ Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat uocāt. Sellas, stapedesq́ꝫ ligneas habent, nisi si quas alias à uicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum folijs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si fortè fugientes insequentium hostium uim extimuerint, sellis, uestibus, alijsq́ꝫ impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusissimè fugiunt. Porrò arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacissimè ineunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primùm in eos à tergo tela torquent: dein conuersis derepentè equis, in dissipatos hostium ordines denuò impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

est, hostemq́ intra teli iactum habent, non structa acie prælium ineunt, A
sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi
uia pateat, circumferuntur. Estq́ euntium & redeuntium mirus quidam
ordo. in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum pe-
ritos habēt: qui si uel hostium telis icti succubuerint, aut fortè metu per-
culsi, in ducēdo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit cōfusione,
ut nec amplius in ordinē reduci, nec tela in hostē torquere possint. Hoc
genus certaminis ipsi à rei similitudine choream appellant. In angustijs
autem si fortè decertandum est, nullus huius stratagematis est usus. atq;
ideo fugæ se mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti
sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitādo hunc mo
rem seruant, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in u-
trumq; latus se possint conuertere: & si quid fortè delapsum, de terráq;
tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollūt. in quo adeò e-
xercitati sunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Hastis im-
petiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subitò se demit- B
tunt, altera duntaxat manu pedéq; equo adhærentes. Dum uicinorum
prouincias infestāt, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit,
ut uno scilicet defatigato, altero terno'ue uti possit: lassos interim ma-
nu ducunt. Frena leuissima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Ca
stratos tantum equos habent, quòd tales arbitrantur plus laboris inedi-
æq́ ferre posse. Vestimentis ijsdem tam uiri quàm fœminæ utūtur, nec
in cultu à uiris quicquam differunt, nisi quòd caput uelo lineo tegunt, ca
ligisq́ itidem lineis nautarum maritimorum instar utūtur. Eorum regi-
næ dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba,
quæ in campis passim degit, uestes ex ouium pellibus confectas habent:
quas non mutāt, nisi longo usu prorsus attritæ, laceræq́ fuerint. Vno in
loco non diu cōmorantur: rati grauem esse infœlicitatem, diu in eodē lo-
co hærere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malum imprecātes, solēt
dicere: Vt eodem in loco perpetuò tanq; Christianus hęreas, propriūq;
fœtorem haurias. quare depastis uno in loco pascuis, cum armentis, uxo C
ribus & liberis, quos in plaustris secum circūferunt, aliò migrant. quam-
uis hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationē sequātur.
Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, senesq́ in loca col-
locant tutiora. Iusticia apud illos nulla. nā ut quisq; re aliqua indiguerit,
eam ab altero impunè rapere potest. Si quis apud iudicem de ui, illatáq;
iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit.
tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu uicissim re aliqua
indigueris, rape ab alijs. Sūt qui dicūt, eos non furari. an uerò furētur, a-
liorum esto iudicium: certè homines rapacissimi sunt, nēpe pauperrimi,
ut qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigūt, homines spoliant,
abducuntq́, quos Turcis alijsq́ quibuscunq; aut uendunt, aut redimen
dos cōcedunt, puellis tantū seruatis. Ciuitates & castra rarò oppugnāt:
uillas, pagosq́ comburunt: adeóq; de illatis damnis sibi placent, ut quò
plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse pu-
tent. Et

A tent. Et cum quietis impatientissimi sint, mutuò se tamē nō interimunt, nisi reges inter se dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, autoresq́ꝫ sceleris capti fuerint, equis, armis, uestibus tantū ablatis, dimittuntur. Homicida porrò, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq́ꝫ apud illos usus, extra mercatores, ferè nullus: rerum tantum permutatione utūtur. Quod si quid pecuniæ ex rebus uenditis uicini corraserint, ea Moscouuiæ uestes aliaq́ꝫ uitæ necessaria emūt. Fines inter se (de campestribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam captus, cui cum Moscus dixisset, Vnde tibi, canis, tāta pinguedo, cum non habeas quod edas? Cur nō habeā, inquit Tartarus, quod edā, cum tam uastam ab Ortu usqꝫ ad Occasum terram possideam: ex qua non'ne affatim nutriri possum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deesse puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & castrū eiusdē nominis, ad Vuolgā, in ulteri-
B ore fluminis ripa, septuaginta ferè miliarib. Ger. infra Novuogardiā inferiorem sita sunt: secundum Vuolgam, in Oriētem & Meridiē desertis cāpis terminatur: ad Orientem autē æstiualē Tartaros, quos Schibanski & Kosatzki uocant, cōterminos habent. Huius prouinciæ rex exercitum triginta miliū habere potest, pedites præsertim, in quibus Czeremissę & Czubaschi sagittarij peritissimi sunt. Czubaschi aūt, nauigādi arte excellunt. Cazan urbs à Vuiathka principali castro sexaginta miliarib. Ger. abest. Porrò Cazan Tartaris ollā cupream bullientē sonat. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, utpote qui & agros colāt, in domibus degāt, mercaturasq́ꝫ uarias exerceāt: quos Basilius Moscovuiæ princeps eò adegit, ut se sibi subijcerent, atqꝫ eius arbitrio reges acciperēt: quod illis partim ob opportunitatē fluuiorū, qui ex Moscovuia in Vuolgam influūt, partim ob mutua cōmercia, quib. illi carere non poterāt, factu haud difficile fuit. Cazanensib. quondā rex erat Chelealeck: qui cū relicta uxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahemin quidā ducta uidua regno potitur. Ex
C hac Abrahemin duos suscepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex priore aūt uxore, quæ Batmassa soltan uocabatur, Alegā filiū habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum successit: cumq́ꝫ mandatis Mosci nō ubiqꝫ obtemperaret, à Mosci consiliarijs, quos ibi ut regis animū obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atqꝫ in uehiculum, ac si domū ueheretur, positus, ea nocte ductus est Moscovuiam uersus. quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam misit, ubi reliquum ætatis peregit. Eius autē matrem cum Abdelativu & Machmedemin fratribus, Bieloiesero relegauit. Codaiculu unus ex Alegæ fratribus baptisatus, nomen Petri accepit: cui pòst Basilius, modernus princeps, sororem suam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegæ fratribus, in sua, quoad uixit, secta permansit: pluresq́ꝫ genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati & mortui sunt: uno Theodoro, qui nobis in Moscovuia existentibus adhuc superstes erat, excepto. Alega porrò ita in Moscovuiam abducto, Abdelativu

Codaiculu petrus

sufficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amotus fuisset, Machme A demin ex Bieloiesero emissum, Princeps in eius locum substituit. Is regno usque ad annum Domini 1518 præfuit. Nursultan, quam Chelealeck & Abrahemin regum uxorem esse dixi, post Alegæ mortē Mendligero regi Præcopiensi nupsit. Hæc deinde cum ex Mēdligero prolem non haberet, priorumque filiorū desiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Moscovuiam. Inde progressa, ad Machmedemin alterū filium in Cazan regnantem profecta est, anno Domini 1504. Cazanēses à Principe Moscovuiæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella secuta sint, uarieque à Principibus, qui se in societatem huius belli iunxerant, diu utrinque pugnatum, neque in hunc usque diem finis bello impositus sit, altius huius belli rationem repetere uisum est. Cum Cazanensium defectio Basilio Moscovuiæ Principi innotuisset, rei indignitate & ulciscēdi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos misit. Cazanenses, quibus pro uita & libertate cum Moscis pugnādum erat, audito terribili Principis in se apparatu, cum hostibus in pugna stataria se haud pa B res fore uiderent, astu eos circumueniendos censuere. Quare collocatis palàm contra hostem castris, optima copiarum suarū parte locis opportunis in insidias abdita, ipsi ueluti terrore perculsi, relictis derepentè castris, fugæ se mandarunt. Mosci, qui non ita procul aberāt, cognita Tartarorum fuga, solutis ordinibus, citato cursu in hostium castra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumque suarum securi essent, Tartari cum Czeremissis sagittariis, ex insidiis progressi, tantam in eos stragem ediderūt, ut Mosci relictis tormentis, machinisque bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magistri duo relictis tormētis, cum aliis euasere. quos Princeps in Moscovuiam reuersos beneuolè accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui assumpta pòst Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento sibi commisso: sèque magnam & solidam apud Principem gratiam initurum, seruato diligenter & reducto tormento, sperabat. C quem Princeps iurgiis adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto exposueris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hostibus dedere, quorsum ista præpostera in seruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi supersint, qui ea fundere, iisque uti sciant. Cæterùm Machmedemin rege, sub quo Cazanenses defecerāt, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Moscovuiæ & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantū annis, magno subditorū & odio & inuidia præfuit. Augebant hęc turpis & mollis corporis cōstitutio. erat enim homo uētre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quæ cum bello haudquaquam idoneum esse ostenderent. Accedebat ad hæc, quòd contempta ac neglecta subditorum suorum beneuolentia, Principi Moscovuię plus æquo faueret, ac externis plus quàm suis fideret. Quibus reb. Cazanēses ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, uni ex Tauricæ regibus, regnū deferūt. quo aduenien-

te, Scheale

Scheale [handwritten marginal note, partly illegible]

A te, Scheale regno cedere iussus, cũ se uiribus inferiorem, infestosq; suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cũ uxoribus, cõcubinis, omniq; supellectili in Moscovuiã, unde uenerat, rediit. hęc acta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiẽte, Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrẽ magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq; Cazanensiũ erga fratrẽ animis, Tauricã rediens, traiecto Tanai, Moscovuiã uersus cõtendit. Eo tẽpore Basilius rerũ suarum securior, nihilq; tale metuẽs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tẽpore exercitu, cui Demetriũ Bielski ducẽ præfecit, ad Occã fluuiũ, ut Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus superior, Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim vuerst ab ipsa Moscovuia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq; compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueni-
B unt, uiresq; coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse uideret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorum oriundo, aliisque nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relicto, ex Moscovuia fugit: adeò timore perculsus, ut rerum suarũ desperatione, aliquãdiu sub aceruo foeni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iulii, Tartari ultrà progressi, latè omnia incẽdiis cõpleuerãt: tãtũq; terrorẽ Moscis incusserãt, ut se in castro & in ciuitate parũ tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaq; imbelli ętate, qui curribus, uehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tãtum foetorem in castro fecerat, ut si hostis triduò aut quatriduò sub urbe permansisset, etiam peste obsessis pereundum fuisset. nam in tanta hominum colluuie, ut quisque locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscovuiæ Oratores Livuonienses: qui cum conscensis equis fugæ se mandassent, & cir-
C cumquaq; nihil præter ignes & fumum uiderent, seq; à Tartaris circundatos esse arbitrarentur, adeò properarunt, ut una die in Tvuer, quæ triginta sex miliaribus Ger. à Moscovuia abest, peruenirẽt. Magnam tum laudem meruerunt bombardarii Alemanni, præsertim Nicolaus, propè Rhenũ, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à pręfecto, aliisq; consiliariis, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuendæ urbis negotium blandissimis uerbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus moenia deiici solent, sub portam castri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uasta erat magnitudo, ut uix tridui spacio eò perduci potuissent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus uel semel maius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuò hunc morem seruare, ut omnia in recõdito, nec quicquam tamen præparatum habeant: uerùm urgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere student. Visum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro

erant

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. A Iis dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adesse: quæ res tantum timorem oppidanis incusserat, ut proiectis per uicos bōbardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd si tum centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditùs igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, qui'que cum eo in præsidio erāt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum, missis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab obsidione auerterēt: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem soluere, & prouincia uelle decedere respondit, si datis literis Basilius sese obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores sui fuissent. Quibus literis pro uoluntate scriptis, acceptisq́; Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskovuitz, qui regis Poloniæ subditus, cum auxiliaribus copijs ad Machmetgirei uenerat. Nam inter regem Poloniæ ac Moscovuiæ ducem nullæ tum induciæ erāt. Is spolia quædam ad castrum subinde deferebat uenalia, eo consilio, ut data occasione, unà cum ementibus Ruthenis in castri portas irrueret, id'que depulsis inde custodibus occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare uoluit. Ad præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij sui seruo mandet, ut ea quæ petebat, sibi administret, atque ad se ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiusmodi'que artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut castro exiret: uerùm simpliciter respondit, se nondum edoctum esse, Principem suum Tartarorum tributarium & seruū esse. quòd si edoceretur, scire se quid facto opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi obstrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Iterim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum agens negotium, castro magis ac magis appropinquabat: quo'ue magis fucus latêret, C Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alij'que complures Rutheni, qui in Moscovuiæ depopulatione in hostium manus deuenerāt, certa pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaserant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castro appropinquassent, Rutheni metu perculsi, profugos denuò restituissent, Tartari'que nihilominus à castro adeò non recederent, ut pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, summa'que rerum desperatione erant, neque quid facto opus esset satis uidebant. Tum Ioannes Iordan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magister, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithvuanos exonerauit: eosq́; ita terruit, ut relicto castro omnes diffugerēt. Rex per Eustachium,

A chium, huius technæ artificē, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui quū se inscio ac inconsulto bōbardariū machinas exonerasse dixisset, omnemq́ huius facinoris culpam in illum trāstulisset, mox bombardarium tradi sibi rex postulat. atq́, ut plerunq́ in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kovuar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatiens, siue quòd milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subitò (literis etiam Moscovuiæ Principis, quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discesit. Porrò tantam captiuorum multitudinem ex Moscovuia secum duxerat, ut ea uix credibilis esse uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excesisse, quam in Capha partim Turcis uendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui uendi magno non possunt, adq́ laborē perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare pręcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem uenduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audēt. Sapgirei rex Cazan, quoscunq́ ex Moscovuia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris uendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovuia profectis, Basilius princeps rursus Moscovuiam redijt: atq́ cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligētia castrum seruatū fuisse dixi, in ipsa castri porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem uidisset, clara uoce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quā in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusq́ officij gratiā cumulatè tibi reponemus. Alteri quoq́ Alemano, Ioāni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repētè machinis depulerat, adueniēti: Saluus ne es? inquit. Deus nobis uitam dedit, hāc tu denuò nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterq́ se liberaliter donatū iri à Principe sperabat: nihil tamē illis datum est, quāuis Principē hac de re sæpe fatigassent, promissorūq́ admonuissent. Qua Principis ingratitudine offensi, dimissionē, ut patriam, à qua diu abfuissent, cognatosq́ suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, ut decē priori stipendio cuiq́ floreni, iussu Principis, adijcerētur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius autor extitisset, cōtentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem, hominem iuuenē, à quo consilia sua spreta fuissent, omnē culpā transferebāt, eiusq́ incuria Tartaros Occam transijsse: cōtrà ille depulsa à se culpa, Andreā iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam inijsse, cæterosq́ hūc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse uideretur, ex pręfectis unū, qui unà cū fratre profugerat, iniectis cathenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptam à Tartaris cladē ulcisceret Basilius, ignominiamq́ quā fugiens

& sub

& sub fœno latitans susceperat, deleret, coacto ingēti exercitu, adiuncto A
etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nūquam usi fuerant, profectus ex Moscovuia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamq́ ciuitatem consedit. inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamē eum prouocat. superiore enim anno, se, nō indicto bello, ex insidijs, furum latronumq́ more oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscovuiam satis multas uias patêre: bella non magis armorum, quàm temporum esse: proinde ea se suo magis quàm alieno arbitrio, gerere solere. Quibus uerbis irritatus Basilij animus, tum etiam quòd ulciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnū depopularetur, occuparetq́, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanēsium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neq́ tū ultra progressus, exercitū reduxit. Sequenti uerò anno Michaelē Georgij, unū ex pręcipuis consiliarijs suis, maioribus quàm prius copijs, ad subigendū Cazan regnū mi B
sit. Eo apparatu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno pręesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq́ imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovuosero, id est insulam quæ mercatorum dicitur, intra Vuolgæ meatus, non longè à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeq́ à regni principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac ueneratione est, ut etiā reges aduenienti occurrant, stantesq́ huic equo insidēti manū porrigant: capiteq́ inclinato, quod solis cōcessum est regib. tangāt: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles uerò pedes, plebeij uestes tantum, aut equū manu attingūt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clàm foueret, sequereturq́, iuuenem capere, & Moscovuiam uinctū mittere satagebat: sed deprehensus, captusq́, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore C
Novuogardia ad machinas commeatumq́ deferendū nauibus, quarum tāta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus undiq́ esse uideretur: ad Cazanū cum exercitu properabat. cumq́ ad mercatorum insulam Gostinovuosero peruenisset, locatis septima die Iulij castris, uiginti diebus, dum equitatū expectat, ibi cōmoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructū erat, per quosdam à Moscis subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditùs exuritur. Tanta occupādi castri occasio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castri collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: uerùm uigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu consedit, uiginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq́ Czeremissis peditibus, Ru-

A bus, Ruthenos sæpius, frustra tamē, infestat. quē Scheale rex, qui quoq; ad id bellum nauibus uenerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus utriq;. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quē abduxerant cōmeatu, fame laborare incipiūt. nam Czeremissis omnia circumquaq; uastantibus, hostiumq; itinera diligenter obseruātibus, nihil adferri poterat: adeò ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicq; illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: unum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novuogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoq; ibi commeatu, statu etiam rerum præsenti considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cū suis cæsus est, uix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauiter saucius, tertio B pòst die in manibus hostium obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tāta in castris consternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæso subitò obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduerso'ne fluuio, quod difficillimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerēt, ex quibus pòst terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, fortè superueniunt, Ioānemq; Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, una nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuò magno accurrentes clamore, quis'nam præternauigaret, sciscitantur? quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgijs increpantes, flagris se C postero die cæsuros minantur, quòd domini sui somnum ac quietē importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquiunt, aliud nobis uobiscum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manè igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepentè in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incusserant, ut Palitzki præfectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta uiri erant, soluta à littore naui, medium Vuolgæ teneret, nebulaq; tectus ferè nudus ad exercitum perueniret. Atq; inde pòst, plurium nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus, in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse uix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostili'que ui undequaq; urgentur, à Basilio missus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octo'que miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitū contenderet, à Tartaris & Czeremissis bis ex-

cipitur:cum quibus congresſi,multis utrinq; deſideratis,Tartaris dein- A
de cedentibus,ſe reliquo exercitui coniunxerunt. atq; ita exercitu equi-
tatu firmato,Cazan caſtrū quintadecima Auguſti obſideri cœptum eſt.
Qua re cognita,regulus ad alterum oppidi latus in conſpectu hoſtium,
ſua quoq; caſtra locauit: emiſſo'q; ſubinde equitatu hoſtium,caſtra obe-
quitare,eos'q; laceſſere iubet.atq; ita crebrę utrinq; uelitationes fiebant.
Narratum eſt nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerūt,
ſex aliquādo Tartaros in planiciem ad Moſci exercitū proceſsiſſe: quos
cum rex Scheale cētum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uel-
let,à duce exercitus prohibitum fuiſſe: duobus'q; milibus equitum an-
te eum collocatis,occaſionem rei bene gerendæ pręreptam ſibi fuiſſe.Hi
cū Tartaros circūuenire,et quaſi concludere,ne fuga elaberētur,uellent:
Tartari eorum conatū hoc aſtu eludere, inſequētibus Moſcis paulatim
cedere,parum'q; progreſsi ſubſiſtere. Idem Moſci cum facerent, eorum
Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos
torquebant:in'que fugam conuerſos perſequuti,complures ſauciabant. B
Moſcis denuò in ſe conuerſis,paululum cedere,iterum'q; ſubſiſtere,atq;
ita hoſtem ſimulata fuga ludificarę. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum e-
qui,tormenti ictu proſtrantur, illæſis tamen equitib. quos reliqui qua-
tuor ſaluos ac incolumes, duobus milibus Moſcorum ſpectantibus, ad
ſuos reduxere. Dum equites ſe ita mutuò ludificāt, magna ui interea ad-
motis tormentis,caſtrum oppugnabatur: neq; obſeſſi ſegnius, exonera-
tis pariter in hoſtem tormentis,ſe defendebant. In eo certamine bombar
darius,quem unicum in caſtro habebant,ex Ruthenorum ſtatione ſphę
rula bombardica ictus,occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Ger-
manis & Lithvuanis milites,magnam ſpem ad occupādum caſtrum con
cipiunt:quibus ſi pręfecti animus reſpondiſſet, haud dubiè eo die caſtro
potiti fuiſſent. Verùm is cum ſuos inedia,quæ quotidie etiam magis ad-
augebatur, premi cerneret,priuſquam per internuncios de ineundis in-
ducijs clàm cum Tartaris egiſſet,adeò militum conatum non probauit,
ut eos etiam cum iracundia corriperet,uerbera'q; minaretur,quòd ſe in- C
ſcio & inconſulto caſtrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta re-
rum anguſtia Principis ſui rebus conſultum fore putabat, ſi initis cum
hoſte quibuſcunq; inducijs, tormenta & exercitum ſaluum reportaret.
Tartari quoq; cognita præfecti uoluntate,in ſpem bonam adducti,con-
ditiones quas præfectus offerebat,ſcilicet ut miſsis in Moſcovuiam lega
tis,pacem cum Principe tranſigerent,libenter ſuſceperūt.quibus ita con
ſtitutis,Palitzki pręfectus ſoluta obſidione, cum exercitu in Moſcovui-
am reuerſus eſt. Fama erat,præfectū à Tartaris muneribus corruptum,
obſidionem ſoluiſſe. quam quidam natione Sabaudienſis adauxerat:qui
cum tormento ſibi commiſſo, ad hoſtes deficere uoluiſſet, deprehenſus
in itinere,atq; ſeuerius examinatus,confeſſus eſt,ſe deficere uoluiſſe:atq;
ut plures ad hanc defectionem ſollicitaret, argenteos ſe nummos & po-
cula Tartarica ab hoſtibus accepiſſe.in quem tamē in tam manifeſto ſce-
lere deprehenſum,Præfectus nihil durius ſtatuit. Reducto ita exercitu,
quem

A quem centum octoginta millium fuisse perhibēt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Basilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moscovuiæ essemus, aderant: necꝫ adhuc ulla tūc futuræ pacis spes inter eos erat. nam & nūdinas, quę circa Cazan in mercatorum insula fieri consueuerant, in Cazanensium iniuriam Basilius Novuogardiam trāstulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatū in insulā proficisceretur. eamqꝫ nundinarum translationē magno Cazanensibus incommodo futuram sperabat: atqꝫ uel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verùm huiusmodi nundinarum translatione non minus incommodi sensit Moscovuia, quàm ipsi Cazanēses. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio, ad hæc Persia & Armenia per Vuolgam importabantur, cōsequuta est caritas ac penuria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex quorū numero Beluga est, qui citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moscovuiæ cum Tartaris Cazanēsibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrētem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uersus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circumiacētem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, uel potēs. Atqꝫ hæ quidem regiones omnes ferè syluosę sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campestris est.

Inter Vuolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabāt quondam Savuolhēses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem ad-
C mirandam, & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscovuiæ ad Zavuolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semē quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotūdius, alioqui haud dissimile, uidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idqꝫ eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraqꝫ omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimā habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta uterentur. eiusmodi pelles uidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illā, si tamen plantam uocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerùm carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem. ungulas porrò nō ut agni corneas, sed pilis quibusdā ad cornu similitudinē uestitas: radicem illi ad umbilicū, seu uentris medium esse. uiuere aūt tādiu,

donec depaſtis circum ſe herbis, radix ipſa inopia pabuli areſcat. Miram A
huius plãtæ dulcedinem eſſe: propter quam à lupis, cæteriſq; rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de ſemine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libẽtius refero, quòd mihi uir multæ doctrinæ Guilhelmus Poſtellus narrauit, ſe audiuiſſe à quodã Michaele, apud rempub. Venetã publico Turcicę & Arabicę linguæ interprete, quòd uiderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caſpium reſpiciũt, uſq; in Chalibontidem, deferri quaſdam pelles delicatiſsimas, plantæ cuiuſdam in illis regionibus naſcentis, quæ aliqui Muſſulmani ad capita ſua raſa fouenda medijs pileis inſerere, ac pectori quoq; nudo applicare ſoleãt. Plantã ſibi tamẽ nõ uiſam eſſe, nec nomen ſe ſcire, niſi quòd illic Samarcãdeos uocetur: eamq; eſſe ex animali inſtar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorũ narratione non diſsideant, mihi (inquit Poſtellus) penè perſuadent, ut hanc rem minus fabuloſam B
eſſe putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia ſunt poſsibilia.

A' Principe Schidack, progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Moſci appellãt Iurgẽci, quibus Barack Soltan, magni Cham ſeu regis de Cataia frater imperat. A' domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic eſt ille magnus Chan de Cataia.

Aſtrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè oſtia ſita eſt. Quidã hanc non ad Vuolgę oſtia, ſed aliquot dierum itinere inde diſtare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos, quos quidẽ ſeptuaginta eſſe aiunt, ſcinditur, pluresq; inſulas facit, totidemq; ferè oſtijs Caſpium mare tanta aquarũ copia ingreditur, ut procul ſpectãtibus mare eſſe uideatur, Aſtrachan ſitam eſſe puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij, & Coſatzkij uocantur. ex quibus Tumẽskij in C
ſyluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trãs Rha fluuium ſunt, qui quòd ſoli capillos nutriant, Kalmuchi uocantur: & ad mare Caſpium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis ſericeis ueſtibus excellentes, quorum ciuitas ſex dierũ itinere abeſt ab Aſtrachan, quam unà cum regione rex Perſarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Aſoph ciuitas ad Tanaim, de qua ſuprà, ſeptem dierum itinere diſtat ab Aſtrachan: ab Aſoph autem, Taurica Cherſoneſus, præcipuè autem Pręcop ciuitas, abeſt quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Aſtrachan, longo ſecũdum Vuolgam tractu, ad Boryſthenem uſq;, campi deſerti ſunt, quos Tartari nullis certis ſedibus inhabitant: præter Aſoph & Achas ciuitatem, quę eſt duodecim miliaribus ſupra Aſoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certaſq; ſedes habent. Ab Aſoph ad Schamachiam ſunt duodecim diætæ.

Ab Ori-

A Ab Oriente Meridiem uerſus reflectẽdo, circa Mæotidis paludes & Pontũ, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgaſi populi ſunt, quò loci uſq; ad Merula fluuium, qui Pontũ illabitur, montes occurrũt, quos Circaſsi, ſeu Ciki incolunt. Hi montium aſperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamẽ Chriſtianos eſſe, ſuis legibus uiuere, in ritu & cæremonijs cum Græcis cõuenire, lingua Slavuonica (qua utuntur) ſacra peragere, Rutheni teſtantur. Audaciſsimi piratæ ſunt. nã fluuijs, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapſi, quoſcunq; poſſunt ſpoliant: eos prẹſertim, qui ex Capha Cõſtantinopolim nauigant. Vltra Cupa fluuiũ eſt Mengarlia, quã Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidã Colchim eſſe arbitrantur. Poſt quem Phaſis occurrit, qui priuſq; mare illabatur, haud procul ab oſtijs Satabellum inſulã facit: in qua fama eſt, Iaſonis naues quõdam ſtetiſſe. Vltra Phaſim, Trapezus.

Tauricæ Cherſoneſi paludes, quæ ab oſtijs Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promon-
B torium, quà in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricẹ ſedes: à qua Krijmskij nominabantur. Poſtea toto Iſthmo, ſpacio mille ducentorum paſſuum ad inſulæ formam perfoſſo, reges non Krijmskij, ſed Præcopskij, ab illa nimirum perfoſsione ſumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua Slavuonica perfoſſum ſonat. Vnde apparet, ſcriptorem quendam erraſſe, qui Procopium quendam ibi regnaſſe ſcripſit. Porrò tota Cherſoneſus, ſylua quadam per medium ſcinditur: eaq; pars quæ Pontum reſpicit, in qua Capha inſignis urbs, olim Theodoſia dicta, Genuẽſium colonia, tota à Turca poſsidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Conſtantinopoli, Græcorum imperium deſtruxit, Genuenſibus ademit. Alteram peninſulæ partem Tartarus poſsidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ reges, originem ſuam ex Savuolhenſibus regibus ducunt: & cum domeſtica ſeditione aliqui regno pulſi fuiſſent, nec uſquam in uicinia firmam ſedem habere poſſent, hanc Europæ partem occupauere:
C ueteris'que iniuriæ haud immemores, diu cum Savuolhenſibus dimicabant: donec patrum noſtrorum memoria, Alexandro magno duce Lithvuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Savuolhenſis in partes Lithvuaniæ uenit, ſcilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem uterque quidem princeps conſenſit. Cum autem Lithvuani iuxta eorum conſuetudinem longius quàm par eſt, bellum differrent, uxor Savuolhenſis regis, eius'que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibuſdam agentem ſollicitant, obmiſſo Poloniæ rege, ut in tempore rebus ſuis prouideat. Quod cum illi perſuadere non poſſent, uxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopenſem regem deficit: cuius impulſu, Præcopenſis exercitum ad profligandas reliquas Savuolhenſis copias mittit. quib. diſsipatis, Scheachmet Savuolhenſis rex infœlicitatem ſuã uidens, ſexingẽtis ferè equitibus comitatus, Albã ad Thijrã fluuium

sitam, spe auxilij à Turca implorandi cõfugit. In ea ciuitate cum structas sibi, ut caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, uix media parte equitum assumpta, Chiovuiam peruenit. ubi à Lithvuanis circumuẽtus, captusq́, cum regis Poloniæ iussu Vuilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorificè susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit: quo quidẽ conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quàm par erat, extraherent, Tartarus uehemẽter offensus, denuò de fuga cogitare cœpit: in qua deprehensus, ad Trokij castrum, quatuor à Vuilna miliaribus retractus est. quẽ ego ibi uidi, unaq́ cum eo pransus sum. Atq hic Savuolhensium regum imperij finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui quoq ex eisdem regibus originem traxerunt, unà perierunt. quibus ita oppresis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorẽ in modum adaucta, uicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum stipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgẽte necessitate utatur. Quin & Moscovuiæ Princeps, missis subinde muneribus illum sibi deuincire solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assiduè bellis implicentur, uterq Tartarorum ope armisq́ alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus utrũq uana spe lactabat. id quod uel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscovuiæ Principem de pace cum rege Poloniæ ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscovuiæ Princeps ad æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniæ Præcopensem regem pecunia conduxit, ut Moscovuiam cum exercitu ab una parte adoriretur, se quoq ex altera Opotzkam uersus impetum in Mosci ditionem facturum. quá arte Poloniæ rex Moscum ad tolerabiles pacis conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis Oratoribus suum uicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in Lithvuaniam, quam tum omni metu uacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, uires suas converteret. Cuius consilium Tartarus, sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atq is eiusmodi Principum dissensionibus potentior factus, cum imperij augẽdi libidine teneretur, neq quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamai'que Nahaicẽsi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem, cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitq́ uictor in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensium quoq princeps, fratrem suum Mamai increpat, quòd tam potentem uicinum suis copijs iuuaret. Præterea eum monet, ut Machmetgirei regis indies crescẽtem potẽtiam suspectam haberet. posse enim, ut insatiabili ille animo esset, fieri, ut conuersis in se fratremq́ armis, utrũq regno depulsum aut interimat, aut in seruitutem deducat. Quibus uerbis Mamai permotus, fratri nunciat, eũq́ hortatur, ut quàm magnis posset copijs ad se properaret. posse enim nunc, cum Machmetgirei magno rerũ successu elatus, securius ageret, utrosq eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præscriptum

tempus

A tempus se cum exercitu, quem ad defendēdas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuò regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumperetq́ꝫ: sed urbe relicta, in cāpis potius, ut mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cū exercitu, seq́ꝫ fratri iungit: atqꝫ hi non ita multo pòst Machmetgirei regem nihil tale timentē, cum Bathir Soltan filio, uigintiquinqꝫ annos nato, prandentem, facto derepentè impetu obtruncant, eiusq́ꝫ maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra Tanaim, Tauricā usqꝫ insequentes, cędunt, fugantq́ꝫ: Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisq́ꝫ omnibus, cum ea nec ui nec deditione potiri posse uiderēt, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: uiresq́ꝫ regni Tauricæ, cū Machmetgirei fortissimo & fœlicissimo rege, qui potenter aliquādiu imperauit, conciderūt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio
B Pręcopēse regnū occupauit: qui cum Turcarū moribus imbutus, rarius præter Tartarorum morē in publico uersaretur, neqꝫ subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitā rem in Principe ferre non poterant, eijcitur, inq́ꝫ eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotē, ne cæde in se sæuiat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, deniqꝫ ut priuatus reliquū uitæ in castro aliquo deducere, nomenq́ꝫ dūtaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat, & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt. Chan, ut suprà dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Mursa, filius ducis: Olboud, nobilis, uel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo uerò priuatus, Ksi. Officiorum uerò, Vlan, secunda à rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum consilio in rebus grauibus potissimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uoca-
C tur: secūdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvuania, Moscovuiæ uicina, dicendum est.

DE LITHVVANIA.

Lithvuania Moscovuiæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livuoniam usqꝫ protenditur. Porrò Circassi, Borysthenis accolæ, Rutheni sunt, alij ab his quos suprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficiebatur Eustachius Tascovuitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscovuiam unà profectum fuisse, suprà dixi) uir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscovuiæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaq́ꝫ mihi res uisa est, quę hoc loco ascriberetur. Tar

taros quoſdam habitu Lithvuanico in Moſcovuiam deduxit, in quos, A ceu Lithvuanos, nullo metu Moſcos irruituros ſciebat. Ipſe diſpoſitis loco opportuno inſidijs, Moſcos ulciſcentes præſtolatur. Tartari depopulata parte Sevueræ prouinciæ, Lithvuaniam uerſus iter arripiunt: indeq́ʒ mutato itinere, cum Lithvuaniam tenuiſſe cognouiſſent, Moſci Lithvuanos eſſe rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithvuaniam irruunt. qua uaſtata, cum præda onuſti redirēt, ab Euſtachio ex inſidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moſcus Oratores ad Poloniæ regē, qui de illata ſibi iniuria conquererentur, miſit. quibus rex: Suos non intuliſſe, ſed iniuriā ultos eſſe, reſpōdit. Ita Moſcus utrinq́ʒ deluſus, damnum cum ignominia ferre coactus eſt.

Infra Circaſſos nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Ad Boryſthenis oſtia, Otzakhovu caſtrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circaſs, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniç regi ademptam poſsidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovu ad Albam, circa oſtia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncaſtro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhovu, in Prçcop quatuordecim miliarib. A' Cercaſs circa Boryſthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circaſſos ſeptem mil. per Boryſthenem aſcendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. eſt Chiovuia, uetus Ruſsiç metropolis: quam magnificam & planè regiā fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, monumētaq́ʒ, quæ in ruderibus uiſuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſiarum, monaſteriorumq́ʒ deſolatorum ueſtigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetuſtiſs. ſepulchra, corporaq́ʒ in his nondum abſumpta uiſuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra ſeptimū annū rarò caſtitatem ſeruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi ſatisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidē, ſed abducere minimè licet. Nam ſi quiſ abducta puella deprehenſus fuerit, & uita & bonis, niſi Principis clementia ſeruatus fuerit, priuatꝛ. Lex etiā ibidē eſt, qua externorū mercatorū (ſi qui ibi fortè deceſſerint) bona aut regi cedūt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovuiēſib. apud ſe mortuis ob- C ſeruatur. Ad Chiovuiam monticulus quidam eſt, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore tranſeundum eſt: in cuius aſcenſu, ſi fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fiſco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gaſtol Palatinus, Vuilnenſis regis in Lithvuania uicegerens, mihi retulit. Porrò à Chiovuia aſcendendo per Boryſthenē triginta miliaribus, Moſier ad fluuiū Prepetz, qui duodecim miliarib. ſuper Chiovu Boryſthenem influit, occurrit. Thur fluuius piſcoſus influit Prepetz. à Moſier autem ad Bobranzko, triginta. Inde aſcendendo uigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu, à qua Orſa ſex miliaribus abeſt. Hæc iam enumerata ſecundum Boryſthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore ſita ſunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moſcovuiæ principi ſubijciuntur: præter Dobrovunam, & Mſtislavu, quæ Lithvuaniæ ditionis ſunt. Traiecto Boryſthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq́ʒ uiginti Smolēzko deuenitur. Ex

B

A nitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolēczko,& tum Moſcouuiam uſq́;.

Boriſovuo oppidū uiginti duobus ab Orſa in Occidētem miliaribus abeſt,quod Bereſina fluuius, qui infra Bobrātzko Boryſthenem influit, præterlabitur. Eſt autem Bereſina,ut oculis conſpexi, amplior aliquāto Boryſthene, ad Smolētzko. Planè puto hunc Bereſinam, id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur, ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe.nam ſi Ptolemęi deſcriptionem cōſpexerimus,Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis,quem Nieper appellant,conueniet.

Lithvuania porrò quos Principes habuerit,quādo Chriſtianiſmo initiata fuerit,ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vuitoldi uſq́; tempora,ſemper florebant.Si bellum aliūde ipſis immineat, ſuaq́; aduerſus hoſtium uim defendere debeāt, uocati quidem, ad oſtētationem magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito,citò dilabuntur. Quod ſi qui remāſerint,hi equis ueſtibusq́; melioribus,quibus inſtructi nomina dederunt,domum remiſsis, cum pau-
B cis quaſi coacti, ducem ſequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, ſe redimentes,domi remanent: eaq́; res adeò dedecori non eſt, ut militiæ præfecti, ducesq́; publicè in conuentibus caſtrisq́; proclamari faciāt,ſi qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia, ut immodica libertate non uti,ſed abuti uideantur, Principūq́; bona impignorata poſſideant:adeò,ut Principes in Lithvuaniam uenientes,ſuis, ni prouincialium ope ſubleuentur,uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq́; Tartarorum, haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt. equis bonis,ijſdemq́; caſtratis,ſine ſoleis ferreis,quos mollibus coercent lupatis,utuntur.

Vuilna eſt caput gentis: ciuitas ampla, intra colles ſita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grod-
C no,nomine haud ita diſsimili,pręterlabitur,Prutenosq́; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis,poſteaquam ſe regi Poloniæ ſubdidit, cruceq́; & ordine depoſito,hæreditarius præeſt) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel. nā Germani Crononem Mumel,patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vuilna porrò nūc eſt muro cincta. multa templa ædesq́; lapideæ in ea exædificātur,in qua epiſcopalis ſedes eſt, quā tūc Ioānes regis Sigiſmūdi filius naturalis, uir ſingulari humanitate pręditus, tenebat,nosq́; in reditu noſtro humaniter excepit.Pręterea parochialis eccleſia,& aliquot monaſteria,& pręcipuū Frāciſcanorū de obſeruātia cœnobiū, maximis ſumptibus extructū,excellit. Multo plura tamē ſunt Ruthenorū tēpla in ea,quàm Romanæ obediētię.In Lithvuanię principatu ſunt tres Romanę obediētię epiſcopatus: Vuilnēſis ſcilicet,Samogithię,& Chiovuiēſis.Rutheni uerò epiſcopatus in regno Polonię & Lithvuania,aut ſuis incorporatis princi-

patibus, sunt, archiepiscopus Vuilnæ nunc degens, Polocensis, Vuolo- A dimeriensis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Premissiensis. Lithvuani melle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiā deferūtur. Picem quoq; & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvuania abundè præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Christiernus Daniæ regno eiectus, mare'que piratis infestum esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lithvuanos. Nostra tempestate apud Lithvuanos duo potissimum uiri bellica laude clari fuere: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael Linzki. Constantinus ut plurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prędantium, sed præda onustos sequebatur. cum'que redirent ad eum usq; locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) cum'q; eos inuadere constituisset, monuit suos, ut sibi ea nocte cibaria pararet. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. B Itaq; sequenti die continuato itinere, cum Tartari noctu nulla flāma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eo'q; & equos in pascua dimitterent, mactarent, uorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michael Linski, qui cum adolescens adhuc in Germaniam uenisset, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenuè se gessisset, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomen peperisset, Germanorum'q; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediјsset, apud Alexandrum regem magna authoritate ac summo loco fuit: adeò ut rex arduas quasque res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuersinski Palatino Trocensi, regis causa in dissensionem ueniret, ubi compositis tandem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta mente repositum odium. nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum C regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperiј, ab æmulis quibusdam delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michael impatiens, cum sæpe regem appellasset, rogasset'q; ut communi iudicio, quo tantum crimen à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savuersinski actorem discerneret: cum'que rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam rex ad monebatur, impetratis, tentatis'que omnibus, cum causæ suæ cognitionem à rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Michael, tale facinus se aggressurum, regi dixit, quod ipsi sibi'que aliquando foret mœrori. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatis'q; ad Moscovuiæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberam'que ad se uiuendi copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, eaq;

A ret,eaq; res honori emolumenti'que ſibi apud Principem foret,ſe caſtris quę in Lithvuania poſsideret,alijſq; ui aut deditione occupatis,ad ſe deficere uelle.Eo nuncio Moſcus,qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet,mirificè exhilaratus,omnia quę à ſe Michael peteret,datis ut uolebat literis,iuramentoq; addito,ſe facturum recepit. Rebus ita apud Moſcum ex ſentẽtia confectis, Michael ulciſcendi libidine flagrãs in Ioannem Savuerſinski, qui tum in uilla ſua circa Grodno erat (in qua ego poſtea ſemel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq; ne elabi poſſet,diſpoſitis circum ędes militum ſtationibus,immiſſo percuſſore quodam Mahumẽtano,in lectulo dormientẽ opprimit,obtruncatq;: qua rẽ peracta,ad caſtrum Miensko cum exercitu progreſſus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: ſed Miensko occupatione fruſtratus, alia ſubinde caſtra oppida'que aggreſſus eſt. Interea cum regis in ſe copias aduenire,ſeq; illi longè imparem eſſe intelligeret,obmiſſa caſtrorum oppugnatione,in Moſcovuiam ſe contulit:ubi à Principe honorificè exce-

B ptus eſt. nam Lithvuaniam illi parem non habere ſciebat. Vnde magnam de eo ſpem conceperat, ſe eius conſilio, opera, induſtria, uniuerſam Lithvuaniam poſſe occupare. qua ſpe haud prorſus fruſtratus eſt. Nam communicatis cum eo conſilijs,Smolenzko inſignem Lithvuaniæ principatum denuò obſedit, & eam uiri huius induſtria magis quàm uiribus cæpit. Vnus enim Michael, militibus qui in præſidio erant, omnem urbis defendendæ ſpem,ſua præſentia ademit:eoſq; & metu & pollicitationibus,ut caſtrum proderent,permouit. Quòd eo audacius maioreq; ſtudio faciebat,quoniã Baſilius,ſi Michael Smolenzko quacunq; arte potiri poſſet,ſe caſtrũ cum prouincia adiacẽte perpetuò ſibi cõceſſurum promiſerat. Quibus tamen promiſsis adeò ille poſtea non ſtetit, ut Michaelem de pactione ſe appellantem,uana tantum ſpe lactaret,atq; illuderet. Qua re uehementer Michael offenſus, nõdum abolita è pectore Sigiſmundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet,ſe facilè conſequi poſſe ſperabat, ex ſuis quendam

C ſibi fidum ad regem mittit, ſeq;, ſi quæ grauius in ſe commiſiſſet, condonaret,rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit:nuncioq; continuò publicæ fidei,quas petebat,literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regijs non prorſus fideret, quo tutius redire poſſet, à Georgio Piſbeck & Ioanne de Rechenberg,equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiuſq; conſiliarios eſſe ſciebat, ut regem uel inuitum poſſent ad ſeruandam fidem cogere, ſimiles literas efflagitauit, impetrauit'que. Sed cum eius rei nuncius in Moſci cuſtodias incidiſſet,captuſq; eſſet,re patefacta,Principiq; celeriter ſignificata,Michael Principis iuſſu capitur.Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia,adoleſcens Polonus,à Sigiſmundo rege ad Michaelem Moſcovuiam miſſus erat: qui ut mandata regis commodius exequi poſſet, perfugam ſe ſimulabat. Is quoq; haud meliore fortuna uſus, à Moſcis capitur: & cum perfugam ſe diceret, neq; ſibi fides adhiberetur, adeò arcani contines fuit,ut etiã grauiter tortus,id non reuelaret. Porrò cum Michael captus,in

ptus,in

ptus, in cõspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiã. ad quæ ille: Perfidiæ crimẽ, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissaq; seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam flocci facere, meq; à te insuper eludi uiderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te concœperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam uel ea causa libenter subibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnã populi frequentiam in Vuiesma abductus, ubi supremus belli Præfectus proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michael maxima (ut scis) dum fideliter seruires, gratia prosequebatur. Postquam autem proditione fortis esse uoluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulq; cũ dicto, cathenas illi inijci iubet. qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud uos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidq; quisq; uestrûm de eo sperare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscovuiam itineris rationẽ, quæq; Princeps scriptis literis, addito iuramẽto, sibi promisisset, neque ulla ex parte promissis stetisset, referebat. Cumq; sua de Principe expectatione falsus esset, uoluisse denuò in patriã redire: ideo se captũ esse. qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortẽ se nõ magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æquè moriendum esse. Et cum corpore ualido, ingenioq; ad omnia uersatili esset, multum etiam ualebat consilio, serijs iocosisque rebus æquè idoneus, planeq; (ut aiunt) omniũ horarum uir: qua animi dexteritate multum sibi gratię autoritatisq; apud omnes, Germanos pręsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexãdro rege imperante, insigni clade profligauerat: neq; à Vuitoldi morte, Lithvuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael uocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoq; pòst obmisso, Romanũ sequutus fuisset, quo Principis in se irã indignationemq; leniret, mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovuia existentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilanus, literasq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen usq; adeò nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se pateret: imò ne uidendi sui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabar, an hominem nouissem? quib. equidẽ, quod in rẽ suam fore putabã, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respõdi. Atq; Michael tũ liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxisset, tantã spem in eo ponebat, ut filios suos illius uirtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorẽ deniq; filiorum

suorum

A ſuorum teſtamento inſtituerat. Mortuo dein Principe, uiduam laſciuien
tem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea inſimulatus,
captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longè pòſt, ipſam quoq;
ita ſæuientem, ueneno ſublatam: adulterum uerò Ovutzina dictum, in
partes laniatum ac diſſectum aiunt.
Vuolinia, inter Lithvuaniæ principatus, gentem bellicoſiorem habet.
Lithvuania admodum ſyluoſa eſt. paludes ingentes, & multos fluuios
habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Bereſina, Orientem uerſus
Boryſthenem illabuntur. alij uerò, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septen-
trionem uerſus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis
parua habet: frumento quidem abundat, ſed ſeges rarò ad maturitatem
peruenit. Gens miſera, & graui ſeruitute oppreſſa. Nam ut quiſq; famu-
lorum caterua ſtipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quid-
uis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias rapere, abſumere, crudeliter etiam
colonum uerberare licet. Colonis quauis de cauſa ad dominos ſuos abſq;
B muneribus aditus non patet. quod ſi etiam admittantur, ad Officiales &
Præfectos relegantur: qui niſi munera accipiant, nihil boni decernunt,
conſtituunt'ue. Neq; uerò hæc ſolum tenuium ratio eſt, ſed etiam nobi-
lium, ſi à procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui à quodã primario
Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Li-
thvuania aurum eſſe. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defen-
dendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cenſum, hebdomadatim
ſex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis ſimi-
liter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam nume-
rare pecuniam coguntur. Tam dura porrò ſeruitute à Vuitoldi tempore
in hunc uſq; diem detinentur, ut ſi quis fortè capite damnatus fuerit, de ſe
ipſo, iubente domino, ſupplicium ſumere, ſuisq; manibus ſe ſuſpendere
cogatur. quòd ſi fortè facere recuſauerit, tum crudeliter cæſus, atq; imma
niter excarnificatus, nihilominus ſuſpenditur. Hac ſeueritate effectum
eſt, ut ſi Iudex aut Præfectus in re præſenti conſtitutus, reo moram fortè
C nectenti, minatus fuerit, aut ſolummodo dixerit, Feſtina, dominus iraſci-
tur: tum miſer grauiſsima uerbera extimeſcens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithvuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bi-
ſontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos ſylueſtres. Biſon-
tem Lithvuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox,
uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinã formam habet,
cum biſontes ſpecie ſint diſsimilima. Iubati enim ſunt biſontes, & uilloſi
ſecundum collum & armos, barba quadam à mento propendente. pilis
muſcum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quaſi
ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; ſic diductis & porrectis, ut
interuallum eorum tres homines bene corpulentos inſidentes capere
poſsit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigiſmun-
do, huius qui nunc regnat Sigiſmundi Auguſti patre, quem bene habito
& firmo corpore fuiſſe ſcimus, duobus alijs ſe non minorib. ſibi adiũctis.

Tergum ipſum ceu gibbo quodã attollitur, & priore & poſteriore cor- A
poris parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate & ſolertia prȩditos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè circumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atq; ubi canibus perſequentibus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus ſeſe profert, in eũ magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe tuetur, & quà poteſt percutit uenabulo ferã: quæ ne ſæpius quidem icta cadit, ſed incẽſa magis ac magis rabie, non tantũ cornua, ſed etiã linguam uibrat: quam ita ſcabram & aſperã habet, ut uenatorẽ ſolo ueſtis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quod ſi quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus ſæuit. Si uerò alteri in idem certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe eſt, ſi ſalui illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono B
barbaro Lululu ſucclamarit.

Vros ſola Maſouuia Lithvuaniæ cõtermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim uerè boues ſylueſtres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes nigri ſunt, & ductum quendam inſtar lineæ ex albo mixtum per dorſum habent. Non eſt magna horũ copia: ſuntq; pagi certi, quibus cura & cuſtodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdã ſeruantur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum poſtea, perinde atq; infames, à cȩteris uris non admittũtur: & qui ex eiuſmodi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Auguſtus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unum, quem uenatores eiectum de armento ſemiuiuum cõfecerant: reciſa tamen pelle, quæ frontem tegit. quod non temerè factum eſſe credidi: quanquã cur id fieri ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos. & perſuaſum eſt uulgo, C
horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc nomine regina Bona, Sigiſmundi Auguſti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum ſereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithvuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellẽd, quidam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt aſinum agreſtem eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint. ſed id perrarum eſt. Animal eſt altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem tẽdente. Curſus eſt uelociſsimi: non quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum geſtari ſolent.

Tab. II.

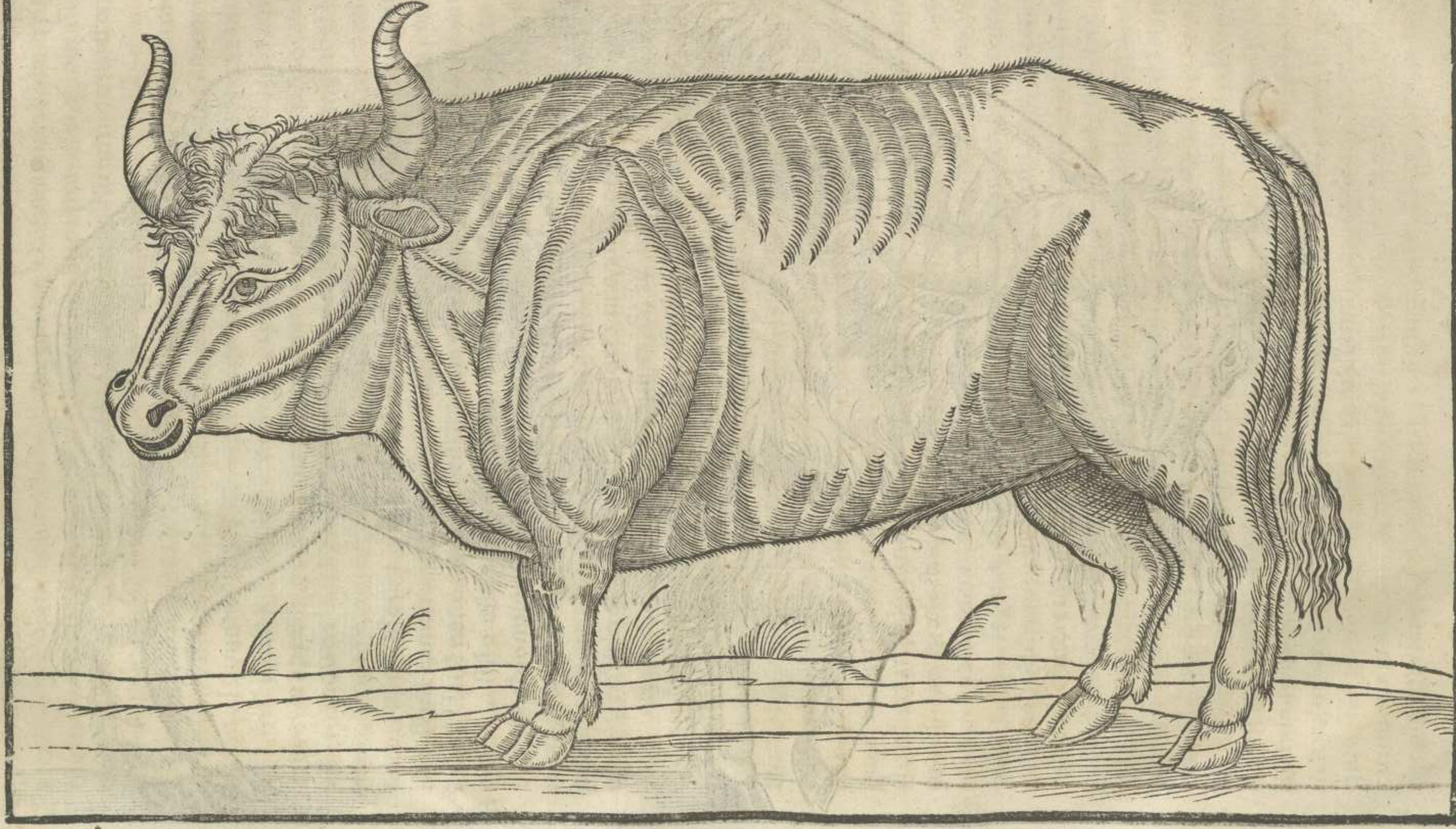
VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

A In deſertis campis circa Boryſthenem, Tanaim & Rha, eſt ouis ſylue-
ſtris, quam Poloni Solhac, Moſci Seigack appellãt, magnitudinis capreo
læ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibuſdam
circulis notata, ex quibus Moſci manubria cultellorum tranſparentia
faciunt: uelociſsimi curſus, & altiſsimorum ſaltuum.

Samogithia proxima Lithvuaniæ eſt prouincia, in Septentrionem
ad mare Baltheum, quæ Pruſsiam quatuor miliarium Germanicorum
ſpacio à Livuonia diuidit: nullo oppido, aut caſtro munito inſignis. huic
ex Lithvuania à Principe Præfectus, quem ſua lingua Staroſta, quaſi
ſeniorem appellant, præficitur. neq; temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas,
officio mouetur: ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Ro-
mano Pontifici ſubiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum
occurrit, quòd cum eius regionis homines procera utplurimum ſtatura
ſint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpuſil
los, ac planè nanos, ueluti uiciſsitudine quadam, procreare ſolent. Samo-
B githæ ueſtitu uili, eóq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus ca-
ſis, ijsq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio conſerua-
tur: ad quem cum paterfamiliâs ſedet, iumenta, totamq; domus ſuæ ſu-
pellectilem cernit. Solent enim ſub eodem, quo ipſi habitant, tecto, ſine
ullo interſtitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis
etiam utuntur. Audaces ſunt homines, & ad bellum prompti: loricis,
alijsq; plurimis armis, præcipuè aũt cuſpide, & eo breuiore, uenatorum
more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent: ut uix credibile ſit,
ad tantos labores eos ſufficere poſſe: quibus foris in bello, domiq; in co-
lendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcindunt: quod eo
magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenoſa ſit, quáque
pinus nunquam creſcit. Araturi ligna complura, quibus terram ſubi-
gunt, locoq; uomeris utuntur, ſecum portare ſolent: ſcilicet, ut uno fra-
cto, aliud atq; aliud, ne quid in mora ſit, in promptu habeant. Quidam ex
prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
C tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, ſequentibusq; ali-
quot annis, ſegetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum
non reſponderent, uulgusq; agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uo-
meri adſcriberet, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putaret, Præfectus ueri
tus ſeditionem, amoto ferro, ſuo eos more agros colere permiſit. Prouin-
cia hæc nemoribus, ſyluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; ui-
ſiones fieri ſolent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui ſerpen-
tes quoſdam quatuor breuibus, lacertarum inſtar, pedidus, nigro obœ-
ſoq; corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Givuoites
dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt: eosq; luſtrata domo ſtatis
diebus ad appoſitũ cibum prorepentes, cum tota familia, quoad ſaturati
in locum ſuum reuertantur, timore quodam uenerãtur. Quod ſi aduerſi
quid illis accideret, ſerpentẽ Deum domeſticum malè acceptum ac ſatu-
ratum eſſe credunt. Cum priori ex Moſcovuia itinere rediens, in Troki
ueniſſem, referebat hoſpes meus, ad quem fortè diuerteram, ſe eodem

quo ibi eram anno,ab eiuſmodi quodam ſerpentis cultore aliquot alueaꝛia apum emiſſe: quem cum oratione ſua ad uerum Chriſti cultum adꝛduxiſſet, utq́ꝫ ſerpentem quem colebat occideret, perſuaſiſſet, aliquanto pòſt cum ad uiſendas apes ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deforꝛmatum, ore aurium tenus miſerabilem in modū diducto offendit. Tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit, ſe, quòd ſerpenti deo ſuo manus neꝛfarias inieciſſet, ad piaculū expiandū, luendamq́ꝫ pœnā, hac calamitate puniri: multaq́ꝫ grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, ſed in Lithvuania ſunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nuſquam melius, nobiliusue, quodq́ꝫ minus ceræ habeat, albumq́ꝫ ſit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt. A

Mare quod Samogithiam alluit, quodq́ꝫ Baltheum, quidam Germanicum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticū: Germani uerò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur. interluit namq́ꝫ Cimbricam Cherſoneſum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini uerò, nomine inde pariter ſumpto, Iuciam uocant. Alluit & Germaniam, quam Baſſam dicunt, incipiendo ab Holſatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicenſem terram, item Viſmariam, & Roſtok, Magno polenſium Ducum ciuitates, totumq́ꝫ Pomeraniæ tractum. id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim Slavuonica lingua idem eſt, ac ſi diceres, Iuxta mare, ſeu maritimum. Inde Pruſsiam, cuius metropolis eſt Gdanum, quod & Gedanum & Dantiſcū appellatur, alluit. Porrò Ducis Pruſsię ſedes eſt, quam Germani Regium montē appellant. Eò loci certo anni tempore, ſuccinum mari innatans, magno hominum periculo, propter ſubitum maris acceſſum & receſſum aliquando, piſcatur. Samogithiam uix IIII miliaribus contingit: atq́ꝫ longo tandem tractu Livuoniam, & eam partē quā uulgo Khurland, Curetos abſq́ꝫ dubio uocant, & regiones quæ Moſco ſubſunt: Vuinlandiā deniq́ꝫ, quæ Svuetenſiū ditionis eſt, unde etiam Venedicū nomen originē duxiſſe arbitrātur, circumluit. Ab altera autē parte Svuetiā contingit. Totū autem Danię regnum, quod inſulis maximè conſtat, in hoc ſinu cōtinetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoq́ꝫ inſula regno Daniæ ſubiecta, in hoc ſinu eſt: ex qua pleriq́ꝫ Gotthos prodijſſe putabant: cum tamen longè anguſtior ſit, quàm quę tantam hominum multitudinē capere potuiſſet. Præterea ſi Gotthi ex Scandia progreſsi fuiſſent, ex Gotlandia in Svuetiam, & iterum reflexo per Scandiā itinere (quod rationi minimè conſentaneū eſt) oportuiſſet eos reuerti. In Gothia inſula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantiū lites ac controuerſiæ cognoſcebantur, ac conſtituebantur: eò etiam ex longinquis illis maritimis locis cauſæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq́ꝫ. B C

Livuonia prouincia in longitudine ſecundum mare protenditur. Huius metropolis eſt Riga, cui Teutonici ordinis magiſter pręeſt. In ea, pręter Rigenſem archiepiſcopum, Riualienſis & Oſilienſis epiſcopi ſunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dvuina, non longè ab oſtijs: item Revualiā & Derbteñ ciuitates. Revualiam

liam

A liam Rutheni Kolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga no-
men ſuum utraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Ner-
vuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi
Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes
ſunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus eſt
diuiſa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi,
& Monaſterienſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur:
quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo
officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuccedunt. Inſigni equorum
copia adeò abundãt, firmiq; ſunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm
magni Ducis Moſcovuiæ hoſtiles & frequentes in agros eorum incurſio
nes fortiter ſuſtinuerint, ſeq; ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, ma-
gnusq; Lithvuaniæ Dux, Magiſtrum Livuonienſem Vualtherum à Ple-
terberg, pactionibus quibuſdam induxit, ut ipſe inſtructo exercitu Mo-
B ſcovuiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hoſtilẽ terram
attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad con-
ſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq; cognito hoſtium
aduẽtu, ingenti multitudine magiſtro occurriſſent, isq; cum ſe deſertum
uideret, neq; ſine ſumma turpitudine periculoq; retrocedere poſſet, ſuos
primùm pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, ſtre
nuè hoſtẽ aggreditur: primoq; impetu Ruthenos diſsipat, atq; in fugam
conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores,
grauioreq; armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent:
Moſci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Ple
tenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti inſtructa phalange ho-
ſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Mat
thæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz,
periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hoſti-
um telis obrutus, confectusq; diutius ſtare non poſſet, priuſquam occum
C beret, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à ſe reciperet, incla-
mabat. ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex Braunſuicenſibus
ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accur-
rens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conra-
dus, ſiue quòd ſuſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore
indignum eſſe arbitraretur, tradere recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas im-
patiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conra-
dus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus appre-
hendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditisq;
peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut
quadringenti ferè pedites ab hoſtibus miſerè trucidarentur: reliqua tur-
ba cum equitatu, ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes rediere. Huius
cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq; in Moſcovuiam miſſus,
in aula principis aliquãdiu hõeſto loco fuit. Verùm is acceptę à Moſcis
iniuriæ impatiẽs, ex Moſcovuia clam ad Chriſtiernũ Daniæ regẽ poſtea

Eamque esse mediam inter [illegible]
Alij dicunt eandem et Tyle esse Scandiam siue Scandinauiã Insulam ultra Mare germanicum sinu Gothici sinus situm

profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaserant, in Daniam elapsi, illius proditionem Regi indicassent, nec cum eo unà militare uellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatóque pòst regni statu, Iostericus, aliàs Gustaus Svuetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium suorum ascribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cum nescio cuius criminis se insimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moscovuiam se recepit: ubi ego illum honorificè uestitum, inter Principis stipendiarios uidi. A

Gustauus Rex Suecie filij Eurus electus Johannes Magnus Carolus

Svuetia imperio Mosci contermina, Nortvuegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: marique Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaque ferè alluitur. Svuetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, amplissimum regnum, multas & uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indéque progressi, toti orbi, ut plerique scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere. B

Nortvuegia, quam quidam Nortvuagiam appellant, longo tractu Svuetiæ adiacet, maríque alluitur. Atque ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasque his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occidentem: à quo Vuestualia. ita à Sud & Nort, ut dictum est, Svuetia & Nortvuegia.

Scandia uerò non est insula, sed continens, Svuetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterùm cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Svuetia fecerint, ex eáque Gotthos & Longobardos progressos fuisse retulerint: uidentur, mea quidem sententia, hæc tria regna ueluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæque adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atque parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, uno Scandiæ nomine appellarent. C

De Corela suprà dictum est, eam & regi Svuetiæ, & principi Moscovuiæ, quòd ditioni utriusque Principis interposita est, tributariam esse. eáque re uterque suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usque protenduntur. Cæterùm cum de Glaciali mari uaria multáque à plerisque scriptoribus tradantur, haud abs re fore uisum est, si illius maris nauigationem paucis subiungam.

Nauiga-

NAVIGATIO PER MARE Glaciale.

A QVo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moscovuiæ agebam, aderat fortè Gregorius Istoma, Principis illius interpres, homo industrius, qui apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, à suo Principe cum magistro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendiò retulit: quòd cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum uideretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere uolui. Principiò dicebat, se cum Dauid iam dicto oratore, à Principe suo dimissos, Novuogardiam magnā peruenisse. Cum aūt eo tempore regnum Svuetiæ à rege Daniæ defecisset, ad hęc Moscus cū Svuetensibus dissideret, atq; adeò cōmune & consuetū iter illi propter tumultus bellicos tenere B non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac primùm quidem ex Novuogardia ad ostia Dvuinæ ac Potivulo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autē iter hoc, quod ob molestias et labores nunquā satis detestari poterat, esse spacio trecentorū mil. Conscensis deniq; in Dvuinæ ostijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrū se nauigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos uidisse: tandem confectis XVI. mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse. atq; mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etsi humilibus in casis passim secundum mare habitant, ferinamq; propemodum uitā ducant, feris tamē Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco uectigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ subiectam, attigisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uerò Kayeni appellāt. inde emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrum protendebatur, C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinem in mare prominens: sub quo antrum uorticosum cōspicitur, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitq; eiusmodi uoraginē. Alij umbilicum maris, alij Charybdim dixere. Tantam autem huius gurgitis uim esse, ut naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; absorberet: neque se unquam in maiori periculo fuisse aiebat. Nam gurgite subitò ac uiolenter nauem, qua uehebantur, ad se attrahente, uix magno labore renitentibus remis sese euasisse. Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat, peruenisse: ubi cum uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facilè præteribimus. quem Isthoma, ob uanam superstitionem se increpasse aiebat. increpatus nauta subticuit, totoq; illic quatriduo ui tempestatis retentos, uentis

postea

postea quiescētibus, soluisse. Cumq́ secundo iam flatu ueherētur, nauclerum dixisse: Vos admonitionē meam de placando Semes saxo, tanquam uanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clàm ascēso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset? auenæ farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere uidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ speciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvuegiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorij lōgitudinem in mare esse dicebat, ut uix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impedirētur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum dimidij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvuina in Septentrionem miliaribus abest, nauigasse. atq́ eò usq́ Moscovuiæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porrò ibi scaphis, reliquū itineris terra trahis confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvuegorum lingua Rhen uocantur, nostratibusq́ ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in scaphę piscatoriæ formā facto, ceruos iungūt: in quo homo, ne citato cer uorum cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorū cursum moderatur, sinistra: dextra uerò manu baculū tenet, quo uehiculi, si fortè in aliquā partē plus æquo uergeret, casum sustineat. atq́ eo uehendi genere uiginti miliaria se uno die confecisse, ceruumq́ tandem dimisisse: quem ad dominū suum stabulaq́ consueta sponte redijsse, dicebat. Eo tandem itinere cōfecto, ad Berges ciuitatē Nordvuegię, rectà in Septentrionem inter montes positam, indeq́ equitatione in Daniam peruenisse. Cęterùm apud Dront & Berges in solstitio æstiuali, dies uigintiduarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisq́ cōpendiariam itineris sui rationē nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Daniæ missus fuisset ex Moscovuia, Rostovu usq́ pedes uenisse: conscensisq́ nauibus Pereaslavu, à Pereaslavu per Vuolgam in Castromovu: indeq́ septem vuerst terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam primùm, Suchanam deinde, & Dvuinā, ad Berges usq́ Norvuegiæ urbem nauigasset, omniaq́ue pericula & labores quos Isthoma suprà retulit, nauigando superasset, rectà tandem Hafniā Daniæ metropolim, quæ Germanis Koppenhagen dicitur, peruēnisse. In reditu uterq́ se per Livuoniā in Moscovuiam reuersos fuisse, illudq́ iter annuo spacio confecisse dicebat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius tēporis parte tempestatibus in plerisq́ locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Vterq́ tamen constanter affirmabat, se mille & septingēta vuerst, hoc est 340 miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius itē ille, qui nouissimè apud summum

A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscovuiā suam descripsit, perq́ hoc ipsum iter in Nordvuegiam & Daniā missus uenerat, omnia suprà dicta ita se habere confirmauit. Cæterùm hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioso influxu maria longis spacijs ab ipsis littoribus propelluntur, uidisse, eos'que ab ipsis littoribus per certa spacia unà cū mari congelari: uti fit in Livuonia, alijsq́ Svuetiæ partibus. quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen rarò, uel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congesta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum frusta, fluuiorū ui in mare delata, per totū ferè annum supernatant: adeoq́ frigoris uehementia denuò cōcrescunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à uentis in littus propelluntur, facilè cognoscitur. Equidem & Bal-
B theum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuali solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantumq́ luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci iactant, se ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etsi uerisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios uicinos ab ipsis uectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui'que se iuris esse gloriantur. Loppi quamuis pane, sale, alijs'que gulæ irritamentis careant, solis'que piscibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarij porrò peritissimi omnes, adeò ut si quas nobiliores in uenatione feras nanciscantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliósque
G que hospites peregrinos, domi cum uxore, uenatum euntes relinquunt. reuersi, si uxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno uestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idq́ genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibis uescantur, humanioresq́ mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarū pellibus cōsuunt, utuntur, eoq́ habitu in Moscovuiam aliquādo ueniunt: paucissimi tamē caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ usus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti propemodū esse uidentur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis uno loco feris ac piscibus, aliò migrant. Narrabant etiam prædicti

Mosco-

Moſcovuiæ Principis Oratores,ſe in eiſdem partibus altiſsimos montes, A ad Ætnę ſimilitudinē flammas ſemper eructantes uidiſſe: & in ipſa Nortvuegia multos montes perpetua cōflagratione corruiſſe. Quare adducti quidam,purgatoriū ignem ibi eſſe fabulātur. de quibus montibus, dum legatione apud Chriſtiernum Danorum regem fungerer,eadem ferè ab Nordvuegię Præfectis,qui tum fortè aderāt,accepi. Circa oſtia Petzoræ fluuij,quæ ſunt dextrorſum ab oſtijs Dvuinæ, uaria magnaq́ in Oceano dicuntur eſſe animalia. Inter alia autem,animal quoddam magnitudine bouis,quod accolæ Mors appellant. Breues huic,inſtar caſtorum, ſunt pedes: pectore pro reliqui corporis ſui proportione aliquanto altiore,latioreq́,dentibus ſuperioribus duobus in longū prominentibus. Hoc animal ſobolis ac quietis cauſa,cum ſui generis animalibus,Oceano relicto, gregatim montes petit: ubi antequam ſomno, quo natura profundiore opprimitur,ſe dederit,uigilem, gruum inſtar,ex ſuo numero conſtituit: qui ſi obdormiſcat,aut forte à uenatore occidatur,reliqua tum facilè capi poſſunt: ſin mugitu, ut ſolet, ſignū dederit,mox reliquus grex excitatus, B poſterioribus pedibus dentibus admotis,ſumma celeritate,tanquā uehiculo per montē delapſi,in Oceanum ſe pręcipitant: ubi in ſupernatātibus glacierū fruſtis pro tempore etiā quieſcere ſolent. Ea animalia uenatores, ſolos propter dentes inſectantur: ex quibus Moſci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: his'que pro ornamento magis,quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus eſt) incutiant,utuntur. Porrò apud Turcos,Moſcos & Tartaros hi dentes pondere ueneunt,piſciumq́ dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam,ad Petſchora,& Obi oſtia uſque,longè latéq́ protenditur. ultra quæ Engronelandt regionē eſſe aiunt. Eam cùm ob altos montes,qui perpetuis niuibus obſiti rigent,tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculoſamq́ faciat) à conuerſatione ſeu commercio noſtrorum hominum ſeiunctam, atque ideo incognitam eſſe audio.

C

DE MODO EXCIPIENDI ET *tractandi Oratores.*

ORator in Moſcovuiā proficiſcens, eiusq́ limitibus appropinquans,nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Pręfecto indicet,ſe Oratorem talis Domini,limites Principis ingreſſurum. Mox Præfectus,non ſolum à quo Principe mittatur, ſed cuius etiam conditionis, dignitatis'ue ſit ipſe Orator,item quotus ueniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu,habita tam Principis à quo mittatur,dignitate,quàm Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci,unde & à quo ueniat,cōtinuò ſignificat. Miſſus, ex itinere pariter aliquem ex ſuis præmittit,qui Oratori ſignificet, Magnū hominem aduenire, qui eum certo loco (locum deſignans) excepturus ſit. Porrò Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Magnus,

A gnus,tribuitur omnibus excellentioribus personis.necq; enim quenquam strenuum,aut nobilem,aut Baronem,illustrem aut magnificum uocant, aut alio deniq; id genus titulo ornant. Cæterùm in congressu,missus ille adeò nō cedit loco,ut niuem hyberno tempore,ubi subsistit, uerrere,seu terere ita iubeat, quò Orator præterire queat, ipse interim uia trita, seu publica non cedit.Præterea in cōgressu & hoc obseruare solent.mittunt nuncium ad Oratorem,qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo descendat:si autem aliquis aut lassitudinem,aut ægritudinem causatus fuerit,tū respondent:quòd nec proferre,nec audire uerba Domini,nisi stando liceat. Imò missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculo descendat,ne uideatur hac re derogare domino suo.quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit,tum primùm & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrēti extra Moscovuiam,me fessum esse de uia,& ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciundum (repetita priore causa) nequaquā uidebatur. Interpretes & alij
B iam descēderant,monentes me, ut & ego descenderem. Quibus respondebam,quamprimum Moscus descendet, me quoq; descēsurum. Equidem cum uiderem ipsos eam rem tāti facere, deesse ipse quoq; Domino meo,eiusq; minuere authoritatem,pariter nolui. Sed enim prior descendere cum renueret,illa'que superbia aliquantisper protraheretur, finem facere uolens,moui pedem ex subijce ephippiario, tāquam descensurus. qua re animaduersa, missus continuò ex equo descendit: ego uerò lentè me ex equo detuli,ita ut illum à me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedēs,aperto capite inquit:Magni domini Basilij, Dei gratia regis & domini totius Russiæ,& magni ducis,&c. (recitando potiores principatus) Locūtenens & Capitaneus N. prouinciæ,&c.iussit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorē tanti domini, ad magnum dominum nostrum uenire,misit nos tibi obuiā,ut te ad se deduceremus. (repetēdo titulum Principis,& Locūtenentis.) Præterea nobis demandatū est,ut inquireremus, quàm sanè equitaueris. (is enim modus est in
C excipiēdo, Quàm sanè equitasti?) Dein Oratori dextram missus porrigit:necq; rursus honorem prior exhibet, nisi uideat Oratorē caput suum aperire.Sub hęc,humanitatis fortè officio adductus, ultrò Oratorē compellat,quærēs,quàm sanè equitasset. Postremò dat signū manu innuens, Ascende & uade. Conscensis tandem equis, aut uehiculis, subsistit loco unà cū suis:necq; uia cedit Oratori,sed postremus à longe sequit̃, curatq; diligēter ne quisq; retrocedat,aut subsequatur:procedēte Oratore,mox sciscitātur primū nomen Oratoris,& singulorū seruitorū: item nomina parentum,& ex qua quisq; prouincia oriundus sit,qualem quisq; calleat linguam,& cuius sit cōditionis,an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum prouincia fuerit.quæ singula ad magnum ducem per literas cōtinuò referunt.Porrò cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se à Locumtenēte habere, ut sibi de omnibus necessarijs prouideat.

Dobrovuna igitur,oppidulo Lithvuanię,ad Borysthenē sito,egressi,

octoq́ꝫ eodem die miliaribus confectis, cum limites Moſcovuiæ attigiſ- A
ſemus,ſub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte
ſtrauimus, ut poſt mediam noctem inde progredi, & Smolentzko per-
uenire poſſemus. Nã ab ingreſſu,ſeu limite,in principatum Moſcovuię,
Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum Germanicis diſtat. Ma
nè cum ad unum ferè miliare Ger. progreſsi eſſemus, honorificè ſuſcipi-
mur: atqꝫ inde uix ad dimidiũ miliare progreſsi, loco ſub diuo nobis con
ſti tuto patiẽter pernoctauimus: poſtero die rurſus ad duo miliaria pro-
greſsis, locus pernoctandi conſtitutus fuit, ubi à deductore noſtro pro-
lixè & lautè accepti ſumus. Cæterùm ſequẽti die (quæ erat dies Palma-
rum) quamuis ſeruitoribus noſtris mandaueramus, ut nullibi ſubſiſte-
rent, quin cum ſarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, uix
ad duo miliaria Ger. progreſsi, in loco ad pernoctandum conſtituto de-
tentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderẽt, obſecra-
bant, ut ſaltem ibi prandium ſumeremus. quibus parendum erat. Ea ete-
nim die deductor noſter, Oratores ſui domini ex Hiſpania à Cæſare no- B
biſcum reuertentes, Knes Ioãnem Poſetzen Iaroslavuski, & Simeonem
Trophimovu ſecretarium inuitauerat. Ego, qui ſciebam cauſam, cur nos
tam diu in his ſolitudinibus detinerent (miſerant etenim ex Smolentz-
ko ad magnum Ducem, nunciando aduentum noſtrum, expectantes re-
ſponſum, an liceret nos ducere in caſtrũ, nec'ne) uolui experiri animum
illorum, ingredioŕqꝫ uiam Smolentzko uerſus. Id alij procuratores cum
animaduertunt, e ueſtigiò ad deductorem currunt, diſceſſum noſtrum
nunciant: mox reuerſi, orant, miſcentes etiam precibus minas, ut mane-
remus. Sed illis interea huc atqꝫ illuc curſitantibus, cum ad tertium ferè
pernoctandi locum perueniſſemus, meus procurator inquit: Sigiſmun-
de quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinatio-
nem domini progrederis? Cui reſpondi: Equidem non ſum aſſuetus in
ſyluis, more ferarũ, ſed ſub tectis & inter homines uiuere. Oratores do-
mini ueſtri tranſierunt per regnum domini mei pro arbitrio ſuo, & de-
ducti ſunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. Neqꝫ C
eſt mandatum domini ueſtri, neqꝫ cauſam neceſsitatem'ue tantæ moræ
uideo. Poſtea aiunt ſeſe parum deflexuros, cauſantes noctem iam immi-
nere: præterea ſerò caſtrũ ingredi haudquaquam cõuenire. Horum aũt
nos cauſas, quas prætendebant, contẽnentes, rectà Smolẽtzko cõtendi-
mus: ubi tã anguſtis tuguriolis, procul à caſtro accepti fuimus, ut equos,
niſi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rurſus
per Boryſthenem traducti, ex oppoſito ferè caſtri ad Boryſthenem per-
noctauimus. Tandem Locumtenens per ſuos nos excipit, atque quin-
tuplici ferè potu honorat: Maluatico ſcilicet, & Græco uino, cætera e-
rant medones uarij, item pane & certis ferculis. Manſimus in Smolentz-
ko decem dies, expectantes reſponſum magni Ducis. Venerant autem
duo nobiles à magno Duce, ut noſtri curam haberent, nos'qꝫ Moſco-
vuiã deducerent. Ædes uerò utriuſqꝫ noſtrûm ingreſsi, ornati commo-
dis ueſtibus, nequaquã caput aperientes, putabant id nos priores facere
oportere:

A oportere: quod tamen neglexímus. Poſtremò, cum mandatum Princi-
pis utrinq; referendum & audiendum eſſet, prolato Principis nomine,
honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmodum uarijs in locis deten-
ti, tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quoq; diutius quàm par fuit,
detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipſi
deſiderio quodammodo noſtro deeſſe uiderētur, ſemel atq; iterum nos
acceſſerant, dicentes, Cras manè diſcedemus. Nos itaq; manè equos ce-
leriter adornauimus, accinctiq; tota die expectauimus. Tandem ueſperi
cum quadam pompa ueniunt, ſeq; eo die haudquaquam expedire potu-
iſſe reſpondent. Cras manè tamen rurſus, ut antea, iter ſeſe ingreſſuros
pollicentur: quod pariter diſtulerunt. nam uix tertia die pòſt, circame-
ridiem diſceſſeramus, eaq; tota die ieiunauimus. Sequenti quoq; die lon
gius iter conſtituerant, quàm quò currus noſtri peruenire poſſent. Inte-
rea tēporis omnes fluuij hybernis niuibus diſſolutis, aquarum multitu-
dine redundabant. Riuuli quoq; nullis coerciti ripis, ingētem aquarum
B uim uoluebant: adeò ut tutò, citraq; maximos labores tranſiri non poſ-
ſent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis na
tabāt. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæ
ſaris Orator, altera die pòſt diſceſſum à Smolentzko, ſubmerſus fuiſſet.
Equidem dum in ponte iamiam natante ſtarem, curaremq; ut impedi-
menta tranſportarentur, equus ſub eo conciderat, eumq; in cęca ripa re-
liquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem
auxilij ferēdi gratia mouiſſent: adeò ut niſi alij à lōgè accurriſſent, eumq;
iuuiſſent, actum de eo fuiſſet. Veneramus eo die ad quendam pontem,
quem Comes cum ſuis maximo periculo trāſierat. Ego, qui currus ſcie-
bam haud ſubſequuturos, citra pontem manſi, & uillici cuiuſdā domum
ſum ingreſſus. Et cum procuratorem negligentius cibū curare uiderem,
propterea quòd ſeſe commeatum præmiſiſſe reſponderet: ipſe à matre-
familiàs cibum, quem libenter & iuſto precio dabat, comparabam. Hoc
ille ubi reſciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicq; mihi uenderet. Quod
C cum animaduerti, nuncium illius accerſi, mandauiq; ut procuratori di-
ceret, ut aut cibum tempeſtiuè ipſe curet, aut emendi copiam permittat.
quod niſi faciat, caput ſim illi diminuturus. Noui, inquam, morem ue-
ſtrum: multa conquiritis ex mādato domini, & hoc noſtro nomine, quæ
tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut noſtris ſumpti-
bus uiuamus. minatus ſum, hæc me Principi dicturum. His uerbis mi-
nui illius authoritatē, ita ut deinceps me non ſolum obſeruaret, ſed quo-
dammodo uenerаretur. Pòſt uenimus ad confluxū Voppi & Boryſthe-
nis fluuiorum, ibiq; onerauimus Boryſthenē ſarcinulis noſtris, quæ Mo
ſaisko uſq; aduerſo flumine portabātur: nos uerò Boryſthene ſuperato,
in quodam monaſterio pernoctauimus. Sequenti die equi noſtri in ſpa-
cio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, alioſq; plurimos riuulos redūdan-
tes, non ſine periculo natare cogebātur. Nos illos per Boryſthenem ſcal
mis piſcatorijs à monacho quodam uecti circūiuimus, atq; tandē XXVI
Aprilis Moſcovuiā attigimus. A' qua cum dimidio mil. Ger. abeſſemus,

occurrit nobis festinabundus, sudoreq́ue diffluens, senex ille secretarius, A
qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excepturiq́ue essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes uerba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta uoce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiēdi apud dominum nostrum, quàm tuum. Porrò dum ita progredimur, uidemus longo ordine, ueluti exercitum quendam, stantes: atque mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi uicissim fecimus. Cæterùm in ipso congressu, quidam initiò ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, uos Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq́ue iniunxit, ut à uobis inquireremus, quàm sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Se B
cundus ad Comitē: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq́ue in hospitium usque deducerem, tibiq́ue de omnibus necessarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinque cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerē, quàm sanè equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clemētia autem Dei & gratia Magni ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titulum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoque equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterque utrumque nostrûm ordine interrogant, quàm sanè equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq́ue donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atque fluuio Moscua traiecto, præmissisq́ue alijs omnibus, C
subsequimur. In ripa porrò est monasteriū: inde per planiciem, perque medias hominum turbas, quæ undique accurrebant, in ciuitatem, atque adeò diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes uacuę & habitatoribus, & omni supellectile. Vterque uerò procurator indicabat suo Oratori, se unà cum illis procuratoribus qui nobiscum ex Smolentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessarijs prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum cōstitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur denique, ut si quid usquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis ferè diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinēdi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithvuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam certum numerum, & eum quidem præscriptū, cōstituti procuratores, quantum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium
rerum,

A rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quãtum lignorum ad culinã, item quantum ad uaporaria calefacienda, quantũ salis, piperis, olei, cępe, aliarumq́ minimarũ rerũ in singulos dies dare debeant. Eandẽ rationem quoq; obseruãt procuratores, qui Oratores deducunt & reducũt ex Moscovuia. Cæterùm quãuis satis superq́ tam cibi quàm potus suppeditare solebant, tamẽ omnia ferè quæ petieramus, prioribus commutata dabãt. Quintuplicem potum semper afferebãt, triplicẽ medonem, duplicem ceruisiam. Aliquãdo pro certis rebus mea pecunia ad forum miserã, præcipuè uerò pro uiuis piscibus. id grauiter ferebant, dicentes, domino eorũ inde magnam fieri iniuriã. Indicabam etiã procuratori, me nobilibus, quorũ quinq; numero mecum habui, lectulos curare uelle. At ille mox respondebat, non esse cõsuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respõdi: Me non petere, sed uelle emere: atq; ideò secum communicare, ne posthac, ut antea, irasceretur. Sequenti itaq; die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloqueba

B mur. Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerẽ, ne nũmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus uestris tractastis, eadem ratione sese & uos tractaturos pollicẽtur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq́ esset: Quandocunq; uolueritis, respondent, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei, uenerat ipse procurator, dicens: Consiliarij nostri domini mandarunt mihi, ut tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porrò quotiescunq; nos uocarunt, semper interpretes secum habuerũt. Eodem uesperi reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia uocaberis ad conspectum domini. Item manè reuertitur, rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein uix quartali unius horæ elapso, similiter utriusq; nostrûm uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient, atq; ideo decet uos in easdem conuenire ædes. Cum itaq;

C Cæsareum oratorem accessissem, continuò interpres aduolat, & magnos homines, eosq́ præcipuos apud Principẽ uiros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidã Knes Basilius Iaroslavuski, magno Duci sanguine iunctus: alter, unus ex ijs qui nos nomine Principis exceperãt: quos comitabãtur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterùm cum iam illi ex equis descẽdissent, atq; hospitale diuersorium Comitis ingrederentur, procuratores subinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq́ Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos uerò interim dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque rectà in medijs gradibus in illos incidimus: eos'que ut aliquantisper respirarent, in habitationem ducere uoluimus. sed id facere renuebant. Ipse'que Knes

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iuſsit uos ad A
ſe uenire. Mox conſcenſis equis, magna comitante caterua progreſsi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno ſatellitum labore ac opera penetrauerimus. Eſt enim ea apud illos conſuetudo, ut quotieſcunque inſignes externorum principum ac regum Oratores in aulam deducendi ſunt, tum uulgus nobilium ſtipendiarij ac milites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iuſſu Principis conuocentur, urbis tabernæ omnes ac officinæ ſub id tempus occludantur, uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque conueniant. Hoc autem eò fit, ut ex tam immenſa hominum multitudine, ſubditorumq́ turba, Principis apud alenigenas potentia: ex tantis autem externorum principum legationibus, maieſtas apud omnes appareat. Porrò arcem ingredientes, diuerſis in locis ceu regionibus, diuerſi ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam ſtabant ciues: milites uerò & ſtipendiarij aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedebant, & ſtando impediebant, ne ad gradus uſq; perueniremus, B
ibiq́; ex equis deſcenderemus. Etenim prope gradus ex equo deſcendere, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Principi honor exhibitus uideatur. Primùm autem, ut ad medios gradus uenimus, occurrunt nobis certi Principis conſiliarij, porrigentes manum & oſculum, nosq́; ulterius deducunt. Mox ſuperatis gradibus, occurrunt & alij, maioris authoritatis conſiliarij: cedentibus'que prioribus (eſt enim mos, ut priores ſequentibus, ac proximis quibuſque ex ordine cedant, ac loco ſuo tanquam regione attributa ſubſiſtant) ſalutando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus nobilium circumſtabat, primarij ſimiliter conſiliarij occurrunt, nos'que ordine ac ratione prædicta conſalutant. Tandem in aliud atrium, quòd Kneſis, alijs'que generoſioribus, ex quorum ordine ac numero conſiliarij leguntur, ſeptum erat: atque inde ad Principis uſque conclaue (ante quod ſtabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præſtant) ita deducti ſumus, ut interim nemo prorſus ex circumſtãtibus, uel minimum C
honorem nobis exhibuiſſet. quin ſi aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, fortè ſalutaremus, aut alloqueremur, adeò ille non reſpondebat quicquam, ut perinde ſe exhiberet, ac ſi nũquam quenq; noſtrûm nouiſſet, aut ſalutatus à nobis non eſſet. Ad Principem tandem quum ingrederemur, aſſurgebant nobis (fratres Principis, ſi fortè adſunt, non aſſurgunt, aperto tamen capite ſedent) Conſiliarij. atq; unus ex primarijs ad Principem conuerſus, ex more ſuo, non rogatus noſtro nomine, in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frõtem percutit: & rurſus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigiſmundo. Primum ſignificat, quaſi, inclinat ſe, aut honorem exhibet: ſecundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontẽ percutere accipiunt pro ſalutatione, gratiarũ actione, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquã petit, uel gratias agit, tum caput inclinare ſolet: ſi enixius id facere ſtudet, tũ ita ſe demittit,

A mittit, ut terram manu cõtingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam uolũt, tum usq; adeò se inclinant, demittuntq;, ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagnine diui cuiusdam splendẽte, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra uerò baculum cum cruce Posoch, atq; peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoq; mãtili. aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atq; ideo, eo dimisso, continuò manus lauare. Erat ibi quoq; ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eò Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & uerbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quò loci cum ordine salutaremus Principem, aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatione: Frater (inquit)
B noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanus'ne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hęc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrũq; nostrûm ordine ad se uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. qua data, subiungit, Sanus'ne equitasti? ad quæ uterq; nostrûm, iuxta illorum morem respondit: Deus det, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, ut sederemus. Nos uerò, priusquam id fecimus, iuxta illorum cõsuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad utramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, pręsertim qui ex Lithvuania, Livuonia, Svuetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, unà cum comitatu ac seruitoribus, singuli singula munera offerre.

Porrò consuetudo offerẽdi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principẽ introduxit, sur-
C gẽs, clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontẽ percutit, N. tali munere: hoc idẽ de secũdo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruitorũ, eodẽ modo & nomina & munera exprimit. Constituitẽ deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autẽ munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddã appellant. nostros uerò admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine utrumq; nostrûm Princeps hisce uerbis: Prãdebis mecum. In priore mea legatione, ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein uocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa uoce dixerat. à quib. uicissim admoniti interpretes: Surgite, inquiũt, eamus in aliã habitationẽ, in qua dum reliquum legationis ac man-

datorum̃ quibuſdam conſiliarijs ac ſecretarijs à Principe conſtitutis ex- A
ponimus, adornabantur menſæ. Conſtituto porrò prandij apparatu, Principe fratribus ac conſiliarijs iam diſcumbentibus, in cęnaculum ipſi cum eſſemus deducti, continuò conſiliarij cæteriq́ꝫ omnes ordine nobis aſſurrexerunt: quibus uiciſſim, morem eorum edocti, priuſquam conſederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locum'que in accubitu, quem nobis ipſe Princeps manu deſignabat, cæpimus. Cæterùm tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio ſtabat abacus, grauis diuerſis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps ſedebat, utrinq́ꝫ tantum interualli relictum erat, quantum ipſe manibus expãſis ſpacij pertingere poſſet: infra quod fratres, ſi fortè adſunt, à dextris ſenior, iunior à ſiniſtris, ſedent. A' fratre rurſus paulo ampliore ſpacio interiecto, ſeniores Kneſi, conſiliarij, ordine ac gratia quam quiſq́ꝫ apud Principem obtinet obſeruata, ſedebant. Ex oppoſito Principis in alia tabula nos ſedebamus: atque paruo interuallo interpoſito, familiares ac ſeruitores noſtri. quibus ex aduerſo, in altero latere, ordine ſede- B
bãt hi, qui nos ex hoſpitio in aulam deducebãt. in poſterioribus utrinq́ꝫ oppoſitis tabulis, ſedebãt hi quos Princeps ſingulari gratia inuitauerat: quibus ſtipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis poſita erant uaſcula, quorum alia aceto, alia pipere, alia ſale repleta erant: ſingula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & diſtributa erãt, ut ſemper quatuor numero cõuiuæ, ſingula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, ſplendidis ueſtibus ornati, ingreſsi, abacum circumeuntes, ex aduerſo Principis, neglecto omni honore, ſubſiſtunt: dum omnes uocati conuiuæ accumberent, dum'q́ꝫ cibum afferre iuberẽtur. Interim omnibus diſcũbentibus, Princeps quendam ex ſuis miniſtris uocarat, ac duo ſibi oblõga panis fruſta dederat, inquiẽs: Da Leonhardo Comiti, & Sigiſmũdo, hunc panem. Miniſter aſſumpto ſecum interprete, ordine utriq́ꝫ noſtrûm ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Ruſsiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam ſuam, & mittit tibi panẽ de ſua tabula. Hæc uerba interpres clara uoce reddebat. C
Nos ſtantes, Principis gratiam audiebamus. Aſſurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore noſtro. Pro eiuſmodi autẽ gratia ac honore, alia reſpõſione opus non eſt, quàm ut panem oblatum accipias, ſuper tabulã ponas, gratiasq́ꝫ ipſi Principi capitis inclinatione, dein cõſiliarijs item alijs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porrò pane ipſo Princeps ſuam erga aliquem gratiam, ſale uerò amorem oſtendit. Neque uerò maiorem honorem poteſt alicui exhibere in ſuo conuiuio, quàm ſi alicui ſal de ſua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnib. ijs ueſcẽtibus, durum iugum & perpetuam ſeruitutem deſignant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rurſus honore Principi exhibito, egreſsi, aquam uitæ, quam ab initio prandij ſemper bibunt: dein cygnos aſſos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne ueſcuntur, hoſpitibus apponere ſolent, attulerant. Ex quibus tres ſibi appoſitos Princeps cultello pungens, qui'nam

melior,

A melior, alijsq́ eſſet præferẽdus, explorabat, eosq́ cõtinuò auferre iuſſerat. Egreſsi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos diſcerptos, ac in partes diuiſos, in minores patinas, easq́ ſingulas ſingula quatuor fruſta poſuerant. Ingreſsi, quinque patinas Principi appoſuerant: reliquas fratribus, conſiliarijs, Oratoribus, alijsq́ue ordine diſtribuerant. Aſtat quidam, qui Principi poculum porrigit: is ſcilicet, per quem panem & alia fercula ſingulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuerſis partibus decerpere, guſtareq́: poſt fratri, aut conſiliario alicui, aut Oratoribus, unam patinam, ex qua ipſe guſtauit, mittere. Semper autem maiori ſolẽnitate Oratoribus huiuſmodi obſonia, ut de pane dictum eſt, offeruntur: in quibus accipiendis, non ſolum ei cui mittuntur, ſed alijs ſingulis aſſurgẽdum, adeò ut toties exhibita Principis gratia, aſſurgendo, ſtando, gratias agendo, caputq́ ſubinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quiſpiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæſaris Maximiliani Oratorem agerẽ, & conuiuio acceptus fuiſſem, aliquoties pro honore fratrum Principis ſurrexeram: ſed illos cum mihi uiciſsim neq́ gratias agere, neque uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, cœpi tum continuò cum aliquo loqui, diſsimulans omnia: & quamuis quidam ex oppoſito mihi innuebant, meq́ ſtantibus Principis fratribus appellabant, ego tamẽ uſqueadeò diſsimulabam omnia, ut uix poſt tertiam admonitionẽ ex eis, quidnam ſibi uellent, quærerem. Cæterùm, cum fratres Principis ſtare reſpondiſſent: ego priuſquam reſpicerem, aſſurgeremq́, cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius aſſurrexiſſem, iterumq́ ſtatim ſediſſem, idq́ qui ex oppoſito ſedebant, riderent: itidem quam ob rem riſiſſent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo cauſam aperire uellet, tandem quaſi intellecta cauſa, uultu in grauitatem compoſito dicebam: Ego nunc non adſum, ut priuata perſona. certè qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cũ Princeps alicui ex iu-

B (marginal letter at "rem agerẽ")

C nioribus obſonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non aſſurgerem, reſpondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porrò cum aſſos cygnos cœperamus edere, apponebant acetum, addito ſale & pipere: ijs enim loco embammatis, ſeu iuſculi utuntur. Lac præterea acidum in eundem uſum appoſitum, item cucumeres ſalſi, ad hęc pruna eadem ratione condita, prandij tempore è menſa non remouẽtur. Eadem ratio in alijs inferẽdis ferculis ſeruatur: niſi quòd rurſus, ut aſſatura, non efferantur. Apponũtur uarij potus, maluaticũ, Græcũ uinum, uarij etiam medones. Princeps cõmuniter ſemel aut bis porrigi ſibi poculum ſuũ iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad ſe ordine uocat, Leonharde, Sigiſmũde (dicẽs) uenisti à magno domino, ad magnũ dominũ: feciſti magnũ iter, poſteaq́ uidiſti gratiã noſtrã, & ſerenos oculos noſtros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede uſq́ ad ſaturitatem: deinde quieſces, ut tãdẽ ad dominũ tuũ redire poſsis. Omnia & ſingula uaſa, in quib. cibus, potus, acetum, piper, ſal, & alia appoſita uidimus, dicunt eſſe ex puro

auro:

auro: id quod ex põdere uerum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ A singulæ ex utraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunq; bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monet'que eos ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, se'q; ualde urbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam? quod unica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxisset, totam barbam abraserat: quod nunquam ab aliquo Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uerò habent uestes diuersas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam usq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius maturè deliberata, constituta'q;: ita conuiuijs pariter seu comessationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendẽtibus'q; B tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & ferculis & potu honorat. A' prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, Ite nũc. dimissos, illi ipsi qui eos in aulam deduxerant, rursus in diuersoria reducunt: se'que mandatum habere dicunt, ibi ut maneant, illos'que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uascula multa, cum certo potu: omnes'q; in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum. & quũ nullam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos uidelicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quẽquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium habitationis procedit: stans'q; aperto capite, festiuo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quid'q; illi precetur: mox euacuato ac obuerso poculo, uerticem tangit, quo omnes uideant se ebibisse, & sanitatem illius C domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomen'q; pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad mediũ habitationis ire, ac euacuatis poculis in suum redire locum coguntur. Qui uerò longiorem compotationem effugere uelit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltẽ post multa exiccata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos, ac lautè tractatos, nisi temulẽti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medonem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confectis, cum me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (solent enim legatos tam discedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistens'q; ad tabulã, poculũ sibi dari iusserat, dicens: Sigismũde, ego uolo pro amore, quẽ habeo erga fratrẽ nostrũ Maximilianum,

A lianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremū Regem, proq́ꝫ sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alij omnes ordine, ut uideas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. eiq́ꝫ referas, quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos ijsdem uerbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputq́ꝫ erga Principem inclinātes, bibimus. Quibus finitis, me ad se uocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorū ex aliqua parte pertractatis atqꝫ cōstitutis, eos ad uenationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscovuiam locus arbustis cōsitus, leporibus percommodus, in quo quasi quodam leporario fouetur maximus numerus leporū: quos proposita maxima pœna capere, præterea arbusta ibi secare, nemo audet. Nutrit etiā quāplurimos in uiuarijs ferarū, atqꝫ alijs locis. Et quoti-
B escunqꝫ uult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis lepores comportare iubet. nam quo plures lepores cæperit, hoc maiore solatio & honore negotium se confecisse putat. Item cum in campum uenerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosq́ꝫ ad se deduci iubet. Deducti itaqꝫ, Principiq́ꝫ appropinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in uenatione ad se deductos, in equo exornato sedens, ueste splendida indutus, chirothecis depositis, tecto tamē capite, humaniter exceperat, nudamq́ꝫ porrexerat manum, perq́ꝫ interpretem dicebat: Exiuimus ad solatium nostrum, uocauimus uos ut interessetis solatio nostro, atque inde aliquam uoluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq́ꝫ sequimini. Habuit tegmen quod Kolpakh appellant, quodq́ꝫ utrinque à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesq́ꝫ sursum deorsumq́ue ferebantur. Ve
C stis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum ueluti cæstum, quo communiter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum lōgior, cui corium duarum palmarum lōgitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustū quoddam existit. hoc tamen auro undiqꝫ exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum uerò, duo iuuenes Knesi. quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor uocant, ea ferè forma qualis in Hūgaricalibus aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter uerò clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schestopero, id est sexpēnatā appellāt. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in una sagittas recōditas, altera uerò arcū inclusum quodāmodo habebat. Aderāt in cāpo plusquàm trecēti equites. Porrò dū ita per cāpum incedimus, Princeps nos aliquoties, nūc hoc, iam alio loco subsistere, aliquādo ad se propius ue-

pius uenire iusserat. Dein ad locū uenationis perductos, alloquebatur, A
consuetudinem esse dicens, ut quoties in uenatione ac suo solatio esset, tū ipse & alij boni uiri suis manibus canes uenaticos ducerent: itidemq; nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat deniq; unicuiq; nostrûm duos homines, quorum uterq; canē ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro uteremur. Ad ea respōdebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemq; morem apud nostrates esse. illa autem excusatione ideo utebatur, quòd apud eos canis immundum animal habetur: & turpe est, canem nuda manu attingere. Ceterùm stabant longo ordine centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat uestita. Non longè ab ijs substiterāt omnes alij equites, prohibentes ne illac transcurrerent ac elaberētur lepores. Porrò nemini ab initio dimittere canem uenaticū permissum erat, quàm regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cōtinuò concitatissimo equi cursu ad cæteros uenatores, quorum magnus erat numerus, aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes molossos & odo- B
riferos immittunt. ubi sanè periucūdum erat audire tot, tamq; uarios canum latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, cōmuniter audaces, tamen ad longius currendi ac persequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittunt tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eum undiq; adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram cæpissent. Porrò lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuò aliquem, quemcunq; inter arbusta leporem in sacco habentē conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua uoce leporem emittendum significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi somnolenti, saltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum stratagema præstitisse putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures cæperit, applaudere uidetur. Porrò uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C
leporesq; comportauerant: quos tum numerabant. numerati uerò sunt circiter CCC. Aderāt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pulchri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, uidi longè plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi uerò Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues capere solēt. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam atroces, impetuq; horrendo, ut aliæ aues quātumuis rapaces, illarum uolatu, seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabulatus est) decidant, extinguanturq;. Illud quidem experiētia ipsa constat, si quis uenatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kretzet (quam à longè uolantem cōtinuò sentiunt) aduolauerit, quòd prædam ulterius nequaquā insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt nobis si-

A nobis fide digni ac insignes uiri, Kretzet, quādo ex illis partibus ubi nidificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc præparato, simul includūtur: atq; escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solēt. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesq; existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese morsibus minimè dilaniantes. Nunquam aqua se, ut cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeò gaudent, ut perpetuò aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uersus, quæ abest à Moscovuia quinq; millibus passuum, progressus est, ubi aliquot tētoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, uesteq; commutata, nos continuò ad se accerserat, nobisq; ingredientibus, sedebat

B in sede eburnea: latus eius dextrū claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, aliàs Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebant certi Knesi & cōsiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primùm confectiones (ut uocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (ut in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eò loci etiam prandium sumpsimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis uocant, quemque quodammodo consecratum uenerari, atq; etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè seruare solent, cum fortè tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo ca-

C su grauissimè obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac ueneratione colligebat. Pòst finita collatiuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nūc. Dimissi, honorificè usq; in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, pro quo alijs Oratoribus (ut accepi) solet uti. Aluntur ursi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteque Principe, ligneis furcis occursant ursis, eosque ad pugnam lacessunt. Congressi tandem, si fortè à prouocatis ac in rabiem conuersis ursis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, uestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterùm cum iam absoluendi dimittendiq; eramus, honorificè, ut an-

tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtrique praeterea A
honoraria uestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis, in'que Principis cõclaue ingressis, Marschalcus cõtinuò utriusque nostrûm nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus, de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariae adiunxerat zebellinorum quadragenas duas, hermelinorum uerò 300. atque aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi uehiculum, seu traham, cum praestãti equo, & alba ursina pelle, alio'que tegumento commodo. Dederat denique multa piscium, Belugae, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed insalsa frusta: me'que perhumaniter dimiserat. Porrò reliquas ceremonias, quib. in dimittendis Oratoribus utitur Princeps, item quãdo limites suae ditionis ingressi Oratores excipiũtur, rursus'que dimissi, ad eosdẽ usque reducti tractãtur, sustentãtur'que, suprà in Lithvuanorum Oratorũ dimissione copiose explicaui.

Caeterùm, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter Moscovuiae principem ac Poloniae regẽ ineundis, à Caesare CAROLO & B
fratre eius FERDINANDO Austriae archiduce, missi fuimus, caeremonias, quibus Moscovuiae princeps tum in firmãdis inducijs utebatur, subiungere uisum est. Conclusis itaque, ac in certam formam redactis cum Sigismundo rege Poloniae inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habitationem quãdam deducti essemus, aderant Lithvuani Oratores: ueniunt etiam eò Principis consiliarij, qui easdẽ nobiscum concluserant. atque in hanc sententiam sermone ad Lithvuanos cõuerso uerba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege uestro inire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem principum adhortationem inire uoluisse. Quibus constituendis, ac legitimè firmandis, uos Princeps accersiri iussit, ac praesentes esse uoluit. Tenebant porrò literas, quas Princeps regi Poloniae daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine C
sella insidens, hasta'que dracone transuerberãs: à tergo uerò aquila biceps, utroque capite coronato, cernebatur. Habebant praeterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse uicissim Principi erat missurus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula, quae ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzineñ. & Michael Bohusch Bohutinovuitz thesaurarius magni ducatus Lithvuaniae, & Stouineñ. ac Kamenaceñ. Capitaneus, Oratores regis Poloniae & Magni Ducis Lithvuaniae, fatemur, eo'que etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nos'que obstrinximus, Regem uidelicet nostrum easdem pariter osculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorẽ fidem hasce literas nostris signetis communiuimus. His itaque auditis ac uisis, omnes unà ad Principẽ uocamur. Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in

haec uer-

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Francifce, Comes Leonharde, Sigifmun de, efflagitaftis à nobis Clementis Papæ feptimi, ac fratris noftri Caroli, eiusq́; fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigifmundo Poloniæ rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrincp conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogaftis, ut faltem inducias imponeremus. quas quidem amore noftro in principes ueftros, nunc facimus, acceptamusq́;: fuper quibus dum Regi iuftitiam noftram facimus, eas que confirmamus, uos præfentes effe uolumus, quo dominis ueftris referatis, uos factis, ac iam legitimè firmatis inducijs interfuiffe, uidiffe, nosq́; illorum amore hæc omnia feciffe. Qua oratione finita, Michaelem Georgij confiliarium uocat, ac crucem deauratam ex oppofito de pariete fune ferico pendentem, fumere iubet. Mox confiliarius, fumpto mundo lintheolo, quod fuper euforio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraq́; tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utracp manu tenebat, ita tamen, ut Lithvua

B norum literæ alteris fubiectæ, eatenus prominerent, quatenus claufula, qua fe Lithvuani obftrinxerãt, appareret: fuper quas fimul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, pofuiffet, Princeps furgẽs, fermone ad Lithvuanorum Oratores conuerfo, lõga oratione narrabat, fe quidem pacem ad fingularem petitionẽ ac cohortationẽ tantorũ Principum, quorum legatos eo nomine ad fe miffos uiderent, non refugiffe, fi ea ullis fibi commodis conditionibus fieri potuiffet: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non poffet, in horum gratiam quinquennales fe inducias, uigore literarum (literas digito demõftrans) iniffe: quas quidem, quoad Deus uolet, feruabimus, inquit, noftramq́; iufticiã fratri noftro Sigifmundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut fimiles per omnia literas, eodemq́; exemplo fcriptas, rex nobis det, easq́; præfentibus Oratoribus noftris confirmet, iufticiam fuam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores noftros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obftringetis, ea omnia & fingula regem ueftrum facturum, ob-

C feruaturumq́;. Dein crucem refpicit, feq́; ter figno crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimiffa munit: propiusq́; accedens, labia, ac fi oraret, mouens, os lintheolo tergens, inq́; terram expuens, crucem tandem deofculatus, frõte eam primùm, dein utrocp oculo attingit. retrocedens, rurfus cruce, capite inclinato, fe munit. Poftea Lithvuanos, ut accederent, idemq́; ipfi facerent, monet. Oratores antecp id facerent, infcriptionem, qua fe obftrinxerant, pluribus quidem uerbis cõgeftam ac compofitam, nihil tamen aut parum admodum ultra fupradictam fententiam continentem, Bogufius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius uerba fingula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadẽ nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Pòft recitata ac interpretata infcriptione, Petrus ac Bogufius ordine ipfam crucem, aftante Principe, deofculãtur. Quibus finitis, Princeps fedens, in hæc uerba loquebatur: Vidiftis nos fratri noftro Sigifmundo Poloniæ regi, iufticiam noftram ob fingularem petitionẽ Clementis, Caroli & Ferdinandi feciffe. Dicite

ergo dominis uestris, tu Ioannes Francisce Papæ, tu Comes Leonharde A
Carolo, & tu Sigismunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Christianus mutuis bellis fundatur sanguis, fecisse. Hæc cum longa oratione, additis consuetis titulis, perorasset: nos illi uicissim ob singularem eius erga principes nostros obseruantiam, gratias egimus, nosq; mandata illius diligenter executuros promisimus. Dein duos ex suis præcipuis consiliarijs & secretarijs, ad se uocat, eosq; legatos iam ad Poloniæ regem institutos, Lithvuanis innuit. Postremò multa pocula suo iussu allata, nobis, Lithvuanis, atq; adeò omnibus & singulis, tam nostris quàm Lithvuanorũ nobilibus, manu sua porrigebat. Lithvuanię deniq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex consiliarijs nostris intellexistis, ea fratri nostro Sigismundo regi exponetis. Hæc cum dixisset, surgit, & rursus inquit: Petre, & tu Bogusi, fratri nostro Sigismundo Poloniæ regi, & magno Duci Lithvuaniæ, uos nostro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis, moxq; sedẽs, utrũq; accersit: dextram illis, atq; etiam ipsorum nobilibus ordine porrigit, dicitq;, Ite nunc, atq; sic illos dimiserat. B

ITINERA IN MOSCOVIAM.

ANno M. D. XV. uenerant Viennam ad Cæsarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigismundus Poloniæ, reges: ubi contractis ac conclusis matrimonijs filiorũ & nepotum, confirmataq; mutua amicitia, inter cætera Cæsar pollicitus erat, se Oratores suos ad Basilium Moscorum ducem missurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæsar destinauerat Christophorum episcopum Labacensem, & Petrum Mraxi. Sed dum Episcopus protraheret negotium, & interim regis Sigismundi secretarius Ioannes Dantiscus, postea episcopus Vuarmiensis, moræ impatiens, profectionem sedulò urgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerso, fuit impositũ. Mandatis itaq; cõtinuò à Cęsare Haganoæ Alsatiæ oppido acceptis discedẽs, C

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badensium ditionem & oppida, Rastat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergensem, Constat: oppidum denique imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, situm, indeq; Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmę mox Danubio superato, per Gunspurg, ac oppidum Purgavu, à quo Marchionatus Burgouię nomẽ habet, Augustam Vindelicorum ad Lycum fluuium pertrexi: ubi me præstolabatur Gregorius Sagrevuski Moscus nuncius, & Chrysostomus Columnus secretarius Elizabethę uiduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Augusta sub initium anni M. D. XVI. ultra Lycum, per Bauariæ ciuitates et oppida, Fridberg, Inderstorff, Freysingen, id est Frisingensem episcopatum ad fluuiũ Ambor, Landshuet ad Iserã flu. Gengkhofn,

Pfarkhirchen,

A Pfarkhirchen, Scharding ad Oenum transiuimus. Oenoq́ꝫ superato, ripasq́ꝫ Danubij legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Linciũ oppidum in ripa Danubij situm, caput eius prouinciæ ingreßi, pontemq́ꝫ illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvuisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atqꝫ adeò oppida Clarã uallem, uulgò Tzvuelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauię rectà dein, ultra fluuium Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrũ Mraxi collegam meum uita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedem Episcopalem ad fluuium Moravua sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indéq́ꝫ Lipnik,

Hranitza, Ger. Vueissenkirchn.

B Itzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravuitza fluuiũ, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiæ pòst ducum Theschinensiũ oppidũ Freistat, ad Elsa flu. situm.

Strumen, Ger. Schvuartzvuasser.

Ptzin, Ger. Ples principatũ: à quo progrediendo duorum miliarium, spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicæ ditionis.

A' ponte Istulę Polonica est ditio, & usqꝫ Oschvuẽtzin principatum, Germanicè Auschvuitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter unius miliaris.

Extra Oschvuentzin, per pontem superamus Istulã: & cõfectis 8. mil. Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq́ꝫ nostros trahis imposuimus. A' Cracouia progreßi,

Prostovuitza, 4. miliar.

Vuislitza, 6. miliar.

C Schidlovu, 5. mil.

Oppatovu, 6. mil.

Savuichost, quatuor mil. ubi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuio,

Vrsendovu, quincꝫ miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatũ, quo loci certo ac stato anni tẽpore insignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moscovuitæ, Lithvuani, Tartari, Liuonienses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Vualachi atqꝫ Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vuiepers, septentrionem uersus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithvuaniæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevu, quatuor mil. ubi eiusdẽ nominis fluuius ex quodam lacu &

paludibus,quemadmodum Buh,effusus,& in Septentrionem decurrit. A
Ex Narevu, transeundo sylvam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki,in quo regij homines,qui & commeatum suppeditabant (Pristavuos appellant) & Vuilnam usque deducebant, me præstolabantur.tum in
Grodno, sex miliar. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur,quiq; ipsam Prussiam alluit,quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto,alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savuorsinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hospitatus eram,oppressus est. Porrò hic reliqui Moscorum nũcium, quẽ rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,
Prelai,duo miliaria.
Vuolconik, quinq; miliaria. B
Rudniki,quatuor miliaria.
Vuilnam, quatuor miliaria quoq;.
Ante Vuilnam autem uiri insignes præstolabantur, qui me regis nomine cum honorificè excepissent,atq; in traham,seu amplum uehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrumq; claudentibus,officiumq; perinde ac si ipse rex ueheretur præstantibus, in hospitium usq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki,tunc episcopus Premisliensis,regni Poloniæ uicecancelarius,uir omniũ testimonio uirtute singulari ac uitæ integritate præditus, meq; regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepitq;. Ad ipsum deniq; regem, magna aulicorum caterua sequẽte, paulo pòst deduxit: à quo multis primarijs uiris, proceribusq; magni ducatus Lithvuaniæ præsentibus,honestissimè exceptus fueram.
Vuilnæ porrò eo tempore inter cętera, matrimonium inter ipsum regem,& Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam,Cæsare C promouente,me nuncio,contractum atq; conclusum fuit.
Erant ibi in arctis custodijs tres Moscovuitici duces, quibus summa rerum,atq; adeò Moscovuiticus exercitus,anno M.D.XIIII. ad Orssam commissus fuerat:inter quos erat Ioãnes Czeladin primus. Quos equidem regis permissu salutatus,eo quo potui studio consolabar.
Vuilna caput magni ducatus Lithvuaniæ, eo loci sita est, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij: inq; Nemen, seu Crononen illlabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno,non diu detinebar.
Vuilnam die XIIII. Martij egressus,non publica atq; usitata uia,quarum una per Smolẽtzko,altera uerò per Livuoniã itur in Moscovuiam: sed media inter has usus, rectà Nementschin quatuor miliaribus, indeq; Svuintravua octo miliaribus,superato Schamena fluuio,perueni.
Sequẽti die Disla,sex mil. ubi eiusdẽ nominis lacus est: atq; Drisvuet, quatuor mil.ubi nuncius Mosci, quẽ Grodno reliqueram, ad me redijt.
Braslavu,

A Braslavu, quatuor miliaribus ad lacum Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvuina fluuiū, quem Livuonienses (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (sunt qui Turantum esse uolunt) attigimus.

Drissam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dvuina fluuium peruenimus: per quem glacie cōcretum, uehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus sursumuersus dum ueheremur, duę nobis tritæ uiæ occurrerunt. Cum itaq; utram ingrederemur, dubitaremus: mox seruitorem in domum rustici in ripa sitam sciscitatum misi. quia uerò sub meridiem glacies magnopere liquescebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinq; liquefacta prorsus & absumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non nisi quatenus uehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons B quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moscouiticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad unum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A' Drissa Doporoski sex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Vuaivuodatum appellant, ad Dvuinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac lautè tractati, ad proximam deniq; mansionem usq; deducti fuimus.

Inter Vuilnā & Polotzco plurimi lacus, crebrę paludes, atq; immēsæ lōgitudinis syluæ sunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protēduntur.

Vlterius progreßi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriusq; partis excursiones, hospitia deserta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac syluas, tandem Harbsle & Milenki, pastorū casas, uenimus: in quo itinere Lithvuanus deductor me deseruerat. Accedebat C ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidem inter lacus & paludes niue & glacie labescente nobis eundum erat, dum Nischam oppidum, ad quēdam eiusdē nominis lacum sitū, indeq; Quadassen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extante transiuimus, atq; ad tuguriolum rustici cuiusdam perueneramus, quò ex ditione Mosci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriusq; Principis obseruare ac discernere non potui.

Moscovuię sine cōtradictione ditio Corsula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dsternicza traiectis, indeq; duobus mil. cōfectis, uenimus ad

Opotzka ciuitatem cum castro, ad Vuelicarecka sitā. quò loci natans pons est, quem equi plerunq; genutenus in aqua transeunt. Hanc arcem rex Polonię, dū ego Moscovuiæ de pace tractarē, obsederat. In illis porrò locis, quanq; propter crebras paludes, syluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cōmodè duci nō posse uideat; nihilominus tamen quó-

cunqꝫ uolunt, rectà cõtendunt: colonorum nimirum multitudine præmissa, qui quælibet impedimenta arboresq́ꝫ incidendo submouere, paludes ac fluuios pontibus sternere coguntur. A

Vuoronecz dein octo miliaribus oppidum situm ad Ssoret fluuium, qui recepto in se Vuoronetz fluuio, non longè infra oppidum Vuelicarecka illabitur.

Fiburg quinqꝫ miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter 3. miliar. indeq́ꝫ 5. miliaribus emensis, stratoq́ꝫ ponte per Vssa fluuium, qui Scholonam influit.

Parcho ciuitatem, cum castro, ad Scholona fluuium sitam: Opoca uillam quandam, sub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinqꝫ miliaribus. inde septem superatis fluuijs,

Reisch uillam, quinqꝫ pariter miliar.

Dvuerenbutig uillam, quinqꝫ mil. infra quam dimidio miliari Pschega, Strupin fluuio in se recepto, influit Scholonam: in quem alij quatuor fluuij, quos eo die transiuimus, illabuntur. B

Sotoki homuncionis domum 5. miliar. à qua 4. miliar. Novuogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterùm à Polotzko Novuogardiam usqꝫ, tot paludes ac fluuios superauimus, ut eorum nomina ac numerũ ne incolæ quidem teneant: tantum abest, ut illos quispiam commemorare ac describere posset.

Novuogardiæ paululum respirans, ac septem diebus quiescens, ab ipso locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atqꝫ ab eodem amanter admonitus, ut seruitoribus equisq́ꝫ illic relictis, per dispositos, seu postarum (uulgò loquuntur) equos Moscovuiam irem. Cui morem gerens, egressus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indeq́ꝫ totius diei iter iuxta Msta fluuiũ, qui nauigabilis est, & ex Samstin lacu oritur, confeci. Eo porrò die cum per pratum, liquescẽte iam niue, citato equorum cursu proficisceremur, pueri mei natione Lithvuani equulus cecide rat, ita ut cum puero prorsus præcipitaretur: seq́ꝫ denuò in modum rotę conuoluens, in posteriores pedes daret, consisteretq́ꝫ: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum sub se prostratum ac iacẽtem læderet. C

Post rectà Seitskovu, ultra fluuium Nischa, sex miliar.

Harosczi ultra fluuium Calacha, septem miliar.

Oreat Rechelvuitza ad fluuiũ Palamit, 7. mil. Eodẽ die trãsiuimus 8. fluuios, & unũ lacũ, congelatũ quidem, sed aqua supra glaciẽ cõpletum.

Tandem sexta feria ante Paschatis festum, in domum postarum peruenimus, tresq́ꝫ lacus superauimus: primum Vuoldai, qui uno miliari in latitudinem, duobus uerò in longitudinem patebat: secundum Lutinitsch, nõ admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiusdem nominis uilla ab Oreat octo miliar. adiacet. quo sanè die per hosce lacus, congelatos adhuc, sed aquarum multitudine niue liquescente inundantes, tritam uiam secuti, difficillimum ac periculosissimum iter habuimus: nec deflectere de uia publica cùm ob niuis altitudinẽ, tum quòd nullũ uestigium

A alicuius ſemitæ apparebat, audebamus. Confecto itaqꝫ tam difficili atqꝫ periculoſo itinere, uenimus

Choitilovua ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs, eo loco quo confluunt, inq́ꝫ Mſta fluuium illabuntur, ſuperatis, Vuoloſchak attigimus: ibiq́ꝫ in die Paſchatis quieuimus. Pòſt ſeptem miliaribus confectis, traiectoq́ꝫ Tvuerza fluuio,

Vuedrapuſta oppidum in ripa ſitum: indeq́ꝫ 7. miliar. deſcendentes,

Dvuorſchak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piſcatoria tranſmiſſo, in

Oſſoga oppido, uno die quieuimus. ſequẽti die per Tvuerza fluuium ſeptem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. ſumptoq́ꝫ prandio, rurſus nauiculam ingreſsi, 7. miliarib. Vuolgam, celeberrimum fluuium, atqꝫ adeò

Tvuer principatũ attigimus. ubi ſumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longè pòſt ad congelatum, ac glacierum fruſtis re-

B fertũ ipſum fluuiũ uenimus: inq́ꝫ quodam loco, maximo labore ac ſudore appulimus. altumq́ꝫ congeſta in aceruum glacie, ripam uix tandem ſuperauimus: indeq́ꝫ pedeſtri itinere in coloni cuiuſdam domum uenientes, paruosq́ꝫ ibi repertos equos conſcendentes, ad monaſteriũ diui Heliæ uenimus. ubi commutatis equis,

Gerodin oppidũ ad Vuolgam ſitã, tribus inde miliarib. rectaq́ꝫ pòſt

Schoſſa 3. miliaribus,

Dſchorno domum poſtarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga ſitum, 6. miliar.

Pieſſack domum poſtarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiuſdem nominis ſitum. 6. miliar.

Moſcovuiam, 3. miliar. tandem decimaoctaua Aprilis peruenimus: ubi quomodo conſalutatus atqꝫ exceptus fuerim, abundè ſatis in hoc libro expoſui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egiſſem.

REDITVS.

C DIxi ab initio, me in Moſcovuiam ad componendos Poloniæ & Moſcovuiæ principes, à Diuo Maximiliano Imperatore miſſum fuiſſe, ſed re infecta inde redijſſe. nam dum Moſcovuiæ, præſentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex inſtructo exercitu Opotzka caſtrum, nequicquam tamẽ, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq́ꝫ intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiſerat. Relicta itaqꝫ Moſcovuia, rectà

Moſeisko, 18. miliar.

Vuieſma, 26. miliar.

Drogobuſch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi ſub dio in magnis niuib. quieuimus: ubi ab deductorib. meis lautè ac honorificè tractabar, et ſtrato in lõgũ aliquãto altius fœno, corticib. arborum ſuperimpoſitis, ſtratisq́ꝫ linteis, attractis more Turcarũ ſeu Tartarorum

pedibus

pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq́ꝫ aliquanto largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam fluuium, minimè tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus usqꝫ adeò concretum, ut per glaciem plusquã decem onusta etiam uehicula traducta sint. equi uerò alio loco, quo celerius maioreq́ꝫ impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eò loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvuaniam profectus sum: & à limite octo miliar. ad A

Dobrovunam ueni, ubi rerum necessariarum iustam quidem copiam, sed hospitium Lithvuanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousqꝫ à Vuiesina à dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud longo interuallo supra infraq́ꝫ Smolensko traijcere cogebamur. eoq́ꝫ circa Orsam relicto, rectà

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovu, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Borysthenì adscribit. B

Lohoschakh, 8. miliar.

Radochóstye, 7. ferè miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto 7. miliar. indeq́ꝫ

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiq́ꝫ post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novuogardia per Livuoniam reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto conclusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. uerò Auroxn appellãt, uiderem. Palatinus porrò, etsi meo inexpectato ac improuiso aduentu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prãdium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolensis Tartarus: qui eò loci in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, ueluti liberis custodijs, honestè seruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suũ appellabat, omnesq́ꝫ principes ac reges inter se esse fratres dicebat. C

Sumpto prandio, acceptoq́ꝫ à Palatino iuxta Lithvuanorum consuetudinem munere, primùm Moroschei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua pòst superata,

Narevu, 8. miliar. atqꝫ

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radovuil palatinũ Vilnẽsem offendi, cui iã antea Cęsaris literas reddiderã: ꝗ etsi antea me equo gradario, duobusq́ꝫ alijs pro uehiculo donauerat, castratũ tamẽ & bonũ iã denuò equũ dono dedit: obtrusitq́ꝫ ꝑterea aureos aliqͭ Hũgaricales, adhortãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieq́ꝫ inspecto, sui facilius, & præsertim apud Cæsarẽ recordarer. Ex Bielsko in Briesti

castrum

A castrū cū oppido ligneo, ad fluuiū Buh, in quem Muchavuetz illabitur,

Lamas oppidum: ubi Lithvuania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzovu ingressus, supra quod non ita longo interuallo Iasonica fluuiolus labitur, Lithvuaniamq; à Polonia dirimit. post

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savuichost, ad traiectum Istulæ.

Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; à Lublin 18. miliar.

Poloniza, ad fluuium Czerna; in quo nobilissimi pisces, quos uulgo Lachs appellant, capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatā, oppidum cum castro murato.

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè incredibilis, quā mini B mè prætereundam esse putaui. Cum quodam tempore ex Lithvuania redirem per hanc regionem, incidi in hominē apud Polonos primarium Martinum Svuorovuski: qui me multis precibus inuitatum, in domum suam deduxit, ibiq; quàm lautissimè habuit. Dumq;, ut fit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, uirum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equestrem indutum, sub ipsa usq; genua, inter Smolensko & Dobrovunam ingressum Borysthenem, ibi que ab equo rabie correpto, in medium flum en abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro perdito & deplorato habitus esset, subitò sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus inspectantibus. Etsi uerò authoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere uisus esset, euenit, ut eodem die ipso, Martino co mitante, huc ad nouam ciuitatem Corezin perueniremus: ubi tum uir C summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovueczki castellanus Cracovuiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis uiris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quòd sanè peropportunè accidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hūc suum ita exposuit, ut pro credibili haberi posit. Dixit autem, quòd equo excussus ter se extulerit supra aquas: atq; ibi uenisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio effertur. Itaq; se oculos aperuisse, atq; ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse, respōdit. Hæc ut audita mihi sunt, ita alijs narrata uolo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostvuitza.

Proſtvuitza, ubi optima ceruiſia coquitur. indeq́; A

Cracovuiam, caput regni, ſedem regalem, ad Iſtulam ſitam, 18. miliar. à Sandomir diſtãtem, urbem inquam clericorum, ſtudioſorum atq; mercatorum frequentia celebrem, peruenimus: ex qua, à Rege ipſo, cui opera mea grata erat, munere accepto, honeſtiſsimè fui dimiſſus. rectáq;

Lipovuetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indéq; 3. miliar. Oſvuentzin, Sileſiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Sileſiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Iſtulam ingreditur. Non longè ſub eodem oppido Preyſſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Iſtulam quoq; influit.

Ptzina, Ger. Ples, principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis, 3. mil.

Strumen Ger. Schvuartzvuaſſer, 2. miliar.

Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur. B

Morauiæ dein Oſtravua oppidum, quod Oſtravuitza fluuius alluit, Sileſiamq́; à Morauia diuidit.

Itſchin, Ger. Titzein oppidum, quatuor miliar.

Hranitza, Ger. Vueiſſenkirchen oppidũ, quod Betvuna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. unde cum Vuiſtriciam 2. miliar. rectà contẽdentes, fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi nos obuios cõſpexiſſet, mox pixide arrepta, ad cõflictum ſe quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis, ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuò ſeruitoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, nosq́; prætereũtes toruè intuebatur: ſeruosq́; à tergo cum uehiculis ſequẽtes, ad hoc ipſum genus officij, quod illi præſtare haudquaq; poterant, cogebat: ſtrictoq́; gladio minabat. Ea re exorto utrinq; clamore, factoq́; ſeruorũ qui poſt erant concurſu, ipſe mox telo baliſtæ læſus, equus pariter uulneratus ſub eo cõciderat. Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitutum proſecutus, ueni Olmutziũ, quò ille quoq; ſaucius peruenerat: ſtatimq́;, ueluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodẽdis aggerẽdisq́; piſcinis operã locãt) collecta, ulciſci ſeſe uolebat. Cuius ego tamen conatus maturo conſilio repreſsi, ac intercepi. Ex Olmutzio, C

Biſchovu oppidulum, 4. miliar.

Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam, cum oppido. quod etſi uno miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia dirimit, ſitum eſt, Morauiæ tamen adiacet, eiusq́; ditioni ſubiecta eſt.

Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viẽnam, ad Danubium ſitam urbẽ, à multis ſcriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus cõfectis peruenimus: quò equidẽ duo integra

uehicula

Kreugla
prurbs
Leubm
Mauterdorff
Rottenman
Semring
Sterning
Rosiat
Werfen
gollin
Salsburgeum
Vahing
Alberscham
Rosnham
Kuefstain
Rotnburg
Schwatz
Jnsprugk .27.
Januarij

A uehicula ex Moſcovuia uſque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatē, 8. miliar. indeq́; ultra montem Semring, interq́; Styriæ montes Salisburgnm uſq; ueni. Pòſt Oeniponti, in Comitatu Tirolenſi oppido, Cæſarem aſſecutus: cuius Maieſtati non ſolum ea quæ ex mandatis geſſeram, grata erant: ſed etiam relatio de cæremonijs & conſuetudine Moſcouitarū, auditu ualde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgenſis, Cæſari admodum charus, Princeps induſtrius, & in rebus agendis uerſatiſsimus, iocoſe coram Ceſare proteſtatus eſt, ne Cæſar, ſe abſente, reliquum cæremoniarū ex me audiret, cognoſceret'ue.

Expedito mox ac dimiſſo à Cæſare Moſcorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum ſub id tempus inſtitutus Orator fuiſſem, eundem per Oenum ac Danubiū Viennam deduxi: eoq́; ibi relicto, ipſe continuò Pannonium currum conſcendi, quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar, paucisq́; horis Budā triginta duobus
B miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis cauſa eſt, tam commoda per iuſta interualla reſpiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utūtur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Auſtriam ab Hungaria diuidit, diſtatq́; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovuar caſtro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, ſedeq́; Epiſcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani uerò ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq́; ingreditur, Rab appellant. Hoc quidem in loco, qui ab Ovuar 5. miliaribus diſtat, equos permutant. Quarta, ſex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq́; adhuc promiſcuè appellantur. Vltima in Vuark pago, quinq; à Cotzi miliaribus: quò loci equorum ſoleas, num qui claui uacillent, aut deſint, inſpiciunt, currus loraq́; ſarciunt: quibus omnibus refectis, Budam, ſedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budæ ſede regia expoſita, ac confecta legatione, finitisq́; comitijs, quæ haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrātur, Rakhuſch uulgò appel-
C lantur, à rege honeſtiſsimè dimiſſus, ad Cæſarem redij: qui proximo Ianuario pòſt, anno ſcilicet Domini 1519. mortem obijt. Hancq́; in Hungariam profectionem, quòd Moſcouiticæ coniuncta, unoq́; propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterùm cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, non poſſum equidem ſine gemitu & grauiſsimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentiſsimum & potentiſsimum, omnibus quodam modo intuentibus tam ſubitò afflictiſsimum factū ſit. Eſt quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam conſtitutus: ſed nobiliſsimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua adminiſtratione, planè ad interitū redactum eſſe uidetur Mathias rex, neq; regio ſanguine natus, neq; uetuſto ducum aut principum ſtemmate clarus, non tamen nomine ſolum rex fuit, ſed ipſa re regem præſtitit: ac non modò Turcarum principi fortiter reſtitit, eiusq́; grauiſsimas impreſsiones inuictus ſuſtinuit: uerùm & ipſi

o Roma-

Romanorum Imperatori, atq; adeò Boemiæ & Poloniæ regibus negocium fecit: deniq; omnibus uicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis uirtute, ac rebus præclarè gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso uiuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei succeßit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & uitæ inculpatæ: sed ad moderandã tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis uicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ uitia eò tandẽ euasere, ut etiã rex ipse contemptui haberetur. Porrò Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cùm hæc ipsa uitia magis ac magis inualuere: tũ si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis ob ætatẽ mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, ut alij aliosprofusione & splendore uincerent. Iidem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures assectatores haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirũ dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum utriusq; armaturæ copijs Budam sunt ingreßi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porrò in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu undiq; septi incedebant, ut uici & plateæ uix caternam caperent. Cum uerò prandendũ esset, tota urbe ad ædes cuiusq; tubæ non aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contrà quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessarijs præsidijs, impunè ab hostibus uastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscuè, non pro meritorũ ratione, conferebãt: & quo plus potentiç quisq; obtinebat, hoc plus iuris habere credebãt. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alij deteriores paßim cudebãtur: & his rursum sublatis, alij fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati Deniq; ea erat in uniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confusio, ut quiuis uel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum uicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quasi aliud agens, sereniß. Hungariæ reginam Mariam admonere,

A monere, ut futura cōsideraret, sibiq́; in omnē euentū præsidij aliquid cōpararet & seponeret: neq; aut domini & mariti sui potentiæ & iuuentæ, aut fratrū suorū opibus nimiū fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset ueteris prouerbij, quo fertur, Bonum esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his uti cogant. Gentē Hungaricam ferocem & inquietā, seditiosam & turbulentā, aduenis & exteris parum æquam & amicam esse. Imminere Hungariæ hostem potentissimū: neq; quicquā magis affectare, quàm ut id suam in potestatem redigat. Referre itaq; ipsius, ut aliquid recondat, unde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quàm alieno auxilio indigere. Etsi uerò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq́; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum præsagiebat animus, quodq́; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & consultoribus, ingenti nostro malo euenit: nequedum huius tragœdiæ finis est. Aula mãsit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa, B fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. ut non ineptè quidã ex aulicis tum dixerit, se nunquam uidisse uel audisse regnum ullum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etsi uerò planè desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorum erat insolentia, ut hostem præpotentem & uicinum, Turcam, non modò superbè contemnere, sed etiam iniurijs & contumelijs aduersus se prouocare nō dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denunciasset uicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patêre omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modò repudiauere consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia iritatus Solimannus, Hungariam hostiliter inuasit: captaq́; primùm Nandoralba, fortissimo non tantum Hungariæ, sed uniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad C alia capienda progressus, eò peruenit, ut regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsaq́; regni parte optima & florentissima potiretur. Vnde ijs quæ restant, nunc ita imminet, ut penè pro uictis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidē sibi Hungari aliquã habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quòd pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq́; in expeditionem aduersus Sultanū susceptam duxisset: quem tamē eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed mussitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, uana sit sine uiribus ira: quàm per impotentem ultionem prouocato potentiore sibi exitium accersere, & in idem discrimen uicinos adducere. Cum Solimãnus Budam antè semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditam, denuò profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortem obsessam tenebat, denuò cępisset & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cum illustri Comite Nicolao à Salmis, Orator accessi: & in parte pacis habui, dextram osculari tyranni. Quo tem-

Excusant se hungari qua per s pontifi: Cesii pessima consi[...] suadebant [...] pont: timebat [...] Turca expeditio[...] in Italia sumeret

Belai

pore non tantum de tota Hungaria,ſed etiam conterminis prouincijs a- A
ctum eſſe uidebatur.

Porrò quàm iniquè comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno,notius eſt quàm ut dicere ſit neceſſe. Obiectus eſt rex adoleſcẽs, militiæ rudis, & nullo antè in bello uerſatus,cum paucis,magna ex parte imbellibus, hoſti callidiſsimo, ac multis recentibus uictorijs exultanti: trahentiq́ꝫ ſecum robur exercitus, quo orientem & magnã Europæ partem debellarat. Quæ præcipuè futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapolienſis Vuayvuoda Tranſyluanus apud ſe retinuit, necꝫ in auxilium regis ſui accedere permiſit. Idem uerò extincto rege, ſceptra inuaſit, quæ dudum concupiuerat: imò quæ ei pater ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero deſtinarat. Memini enim me audiuiſſe à Ioanne Lazki,qui Caſimiri regis Poloniȩ ſecretarius,ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnenſis fuit: hunc Stephanum Zapolienſem, quũ, Mathia rege mortuo,apud quem ſummã authoritatem obtinuerat, de creando nouo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem cõplexum, dixiſſe: Si tantulus eſſes fili(modo corporis paulo maiore oſtenſo)nunc rex Hnu B
gariæ eſſes. Idq́ꝫ idem Archiepiſcopus ceu bene ominatũ,& quaſi præiudicij cuiuſdam uim habens,nõ deſtitit iactitare,cũ inter nos de pace inter Principem meũ & Ioannem concilianda ageretur. Quod autẽ euenit,ut Ioannes dignitatem & ſedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, contra omnia iura & pacta affectant:nihil penſi habentes, necꝫ cogitantes, quàm perfidioſè antea à tyranno tractati, & Buda eiecti fuerint.Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum ſuum,eôdemq́ꝫ uicinos trahunt.

Si Chriſtiano orbi nullum fuiſſet in Hungaria prȩſidium(quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur) tamen uel propter ſolas opes,quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſsimè effudit, & inde uicinis nationibus ſuppeditauit, non tantum Hungaris ipſis,ſed Chriſtianis omnibus,pro eius ſalute,tanquam pro communi patria, eſſet laborandum. Nam quid ferè eſt in tota C
rerum natura boni & precioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras,quæ pars eſt orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe,ferro? Nam plumbi minus habet,& ſtãno carere dicitur: ſi tamẽ carere eſt,quod nondum inueniri contigit. Quin & ſalem metallicum habet,optimum & puriſsimum,qui inſtar lapidum in lapicidinis cæditur.

Et quod iurè mireris, alicubi etiam aquæ metallorum ſpeciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuerſitate, ut fit,diuerſa: ſed pleriſque in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum, quod amiſimus,tam generoſa & excellẽtia,ut pro Creticis haberi poſsint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porrò feras,& quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdicere ruſticis, ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde inſolente habeatur:

A beatur: nec penè minus plebeiorum ꝙ nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mensas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, ut iure mirari possis, unde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perq́ alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uiæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam uiam Viennensem uno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cũ ad Danubiũ, Drauum, Sauum, et alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediam ferè Hungariã ab Oriente & Septentrionib. percurrentẽ, tanta est, ut ferè ꝙ minimo ueneant, ac tantum nõ gratis dentur pisces: sæpe etiã uel gratis dati, nõ auferantur. Nec est tantum ubertas quædam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis nascuntur e-
B iusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quòd non omnes uires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECVNDAE LEGATIONIS.

Ortuo Cæsare Maximiliano, Styriensium Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfœderationes cum Max. Imp. initas iam denuò cõfirmarent, missus sum. Vt autem uicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negocium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patruum Sigismundum Poloniæ re-
C gem tantum efficeret, ut ad ęquas pacis seu induciarum conditiones cum Mosco consentiret. Viennę itaq́ Austrię Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austrię, &c. conscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibiq́ expositis mandatis, negotijsq́ ex sententia confectis dimissi, Viennamq́ redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.
Vuisternitz, 4. miliar.
Vuischa, 5. miliar.
Olmutium, 4. miliar.
Sternberg, 2. miliar.
Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeq́ duobus miliarib. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes: ibiq́ Morauia relicta,

Silesiæ oppidum & principatum ingreßi, A

Iagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubschiz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et pòst trans Oderam flu.

Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, ubi ultimus Opoliensium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.

Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniæ oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cũ Poloniæ regẽ, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illicò eò seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturum renunciasset, iter nostrũ ex Crepitza eò nos pariter direximus, atq; primũ

Globutzko, 2. miliar.

Czestochovu monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar. B

Scharki, 5. miliar.

Cromolovu, 3. miliar.

Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde pòst 5. miliar. confectis, secunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quisquam obuiam processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorum nos consalutauit, excepit'ue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato pòst ad Regem aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officium'q; Principum nostrorum tanquam intempestiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Mosci, à Cæsare ex Hispanijs usq; redeuntes, nobiscum uideret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quæ'nam tandem, inquit, uicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus uestris cum Mosco intercedit? quòd ultro se medios constituerent: præsertim cum Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostem'q; suum facilè ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos uerò consilia pia & Christiana, mentem'que synceram Principum nostrorum testabamur, illos'q; nihil magis quàm pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare uelle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiã in hospitijs tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quòd iampridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimoniũ filiæ tractassem, inscriptione data, promiserat: quam Rex tum benignè à me acceperat, eam'q; ad reditũ meum seruarat, mihi'q; postea reuerso satisfieri curauerat. C

Die

A Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu uehiculis satis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,
Poloniza,
Osſek,
Pocrouitza,
Sandomeria,
Savuichoſt,
Vrſendoff,
Lublin,
Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliarib. Polovuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus ſtrata tranſiuimus. indéque

Roſtovuſche, 2. miliar.

B Peſsiczatez, 3. miliar.

Brieſti, 4. miliar. magnū oppidū cum caſtro, ad Buh fluuium, in quem Muchavuetz illabitur.

Camenetz oppidū, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indéq; duobus fluuijs Oſchna & Beſchna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereſchovua recens ædificatum oppidum in magna ſylua, ad fluuium Liſna, qui & Camenecz præterlabitur, ſitum, uenimus.

Novuidvuor, 5. miliar.

Poroſſovua, 2. miliar.

Vuolkovuitza, 4. miliar. quo loco commodius hoſpitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuiū Selvua, qui ex ipſius Ruſsię Vuolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Moſtu uno miliari ad fluuium Nemen ſitum oppidum, quod à ponte Nemen impoſito, nomen accepit: Moſt enim pons eſt.

C Czutzma, 3. miliar.

Baſiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Heſtlitſchkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnā, 4. miliar. Porrò per hęc loca à Vuolkhovuitza uſq; enumerata, hoc tempore non perueneramus Vilnam: ſed curſum noſtrū in dextram Orientem uerſus flectentes, per

Solvua,
Slonin,
Moſchad,
Czernig,
Oberno,
Ottmut,
Cadayenovu,

Miensko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. distans. inde præterea omnes fluuij in Borysthenē feruntur, cum alij relicti in Nemen decurrāt. A
Borissovu oppidum ad fluuiū Beresina situm, 18. miliar. de quo suprà.
Reschak 40. miliar. In illis porrò locis, propter maximas solitudines, nō compendiosa, sed communi uia usi, Mogilevu oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per
Schklovu, 6. miliar.
Orsa, 6. miliar.
Dobrovuna, 4. miliar. aliaq́ loca in priore itinerario exposita, Moscovuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extroquere potuimus, quàm ista: Si rex Poloniæ uult nobiscū pacem, mittat ad nos, ut consuetum est, Oratores suos, & nos uolumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem nostros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanensi fuit) destinauit'que ad hortationem nostram suos Oratores, Petrum Gysca palatinum Plocensem, & Michaelem Bohusch Lithvuanicum thesaurarium.
Porrò Princeps cum Oratores Lithvuanos haud procul à Moscovuia esse cognouisset, subitò se uenationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore minimè tamen ad uenandū congruo, Mosaisko, quo loco maximam habet leporū copiam, contulerat: nosq́ ad sese, ne fortasse Lithvuani urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq́ inducijs, undecima Nouembris dimisi, scissitabatur Princeps, qua uia nos redituri essemus, quia Turcam Budæ fuisse intellexerat: quid autem effecisset, se ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam usq́ reuersi, impedimenta nostra, quæ ex Vuiesma per Borysthenem miseramus, ibi recepimus: Pristauumq́ Lithvuanū, qui nos eò loci expectabat, reperimus: à quò, Ludouicum Hungariæ regem perijsse, tum primùm intelleximus. B
À Dobrovuna 4. mil. uenimus Orsam: unde eodē itinere, quo ego in priore reditu usus eram, Vilnā peruenimus: ibiq́ ab Regis naturali filio, Ioanne episcopo Vilnensi, humaniter accepti, lauteq́ tractati fuimus. tū C
Rudnik, post 4. miliar.
Vuolkonik, 3. miliar.
Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluuio nomen habet, septem miliar.
Osse, 6. miliar.
Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.
Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficisceremur, tam durum frigus obortū fuit, impetusq́ uentorum niues in modum turbinis uoluens, dispergensq́, adeò ut hoc tanto tamq́ infesto frigore equorū testiculi, & aliqua ex parte caniculę ubera congelata, corruptáque exciderint. Equidem nasum, nisi tempestiuius à Pristauo admonitus fuissem, ferè amisissem. Ingressus enim hospitium, uix tandem, niue, monitu Pristaui, nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cœperam, scabiéque quodammodo oborta, ac dein paulatim arescente, conualueram.
gallumq́

A gallum'que Moſcouiticum, more Germanorum ſuper currum ſedentem, frigore'que iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu concreta erat, ſubitò abſciſſa, non ſolum hoc modo ſeruauit, uerumetiã ut erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A' Grinki, per magnam ſyluam, in

Narevu, 8. miliar.

Bielſco, 4. miliar.

Milenecz, 4. miliar.

Mielnik, 3. miliar.

Loſchitzi, 7. miliar. poſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tandem Lucovu, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobilium eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.

B Steſchicza oppidum, ſub quo Vuiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio tranſmiſſo,

Senna, 5. miliar.

Polki, 6. miliar.

Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.

Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.

Proſtvuicza, 6. miliar. inde'que 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: ubi multa quidem prѳter mandata, ſed quæ tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam uerſus dirigentes, per

Cobilagora, 5. miliar.

Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza

C fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovuicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratũ, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauienſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachavu caſtrum epiſcopi, 1. miliar.

Baart, 3. miliar.

Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.

Ranericz, 5. miliar.

Ieromiers pariter 5. ferè miliar.

Bretſchavu, 4. miliar.

Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.

Pragam tandẽ, caput regni Bohemiæ 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam,

sitam, perueni, meumq́ Principem iam Bohemorum Regem electum, A
eoq́ ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uicesima quarta Feb. interfui. Porrò Oratores Mosci, qui me sequebantur, & quibus officij atque honoris gratia obuiam processeram, dum arcis & urbis magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset.

Cæterùm rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, consultationeq́ de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę gesseram, de diligēti mandatorū suorū expeditione, deq́ his quę pręter mandata profutura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem, ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quę omnia cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

FINIS.

Tab. IV.

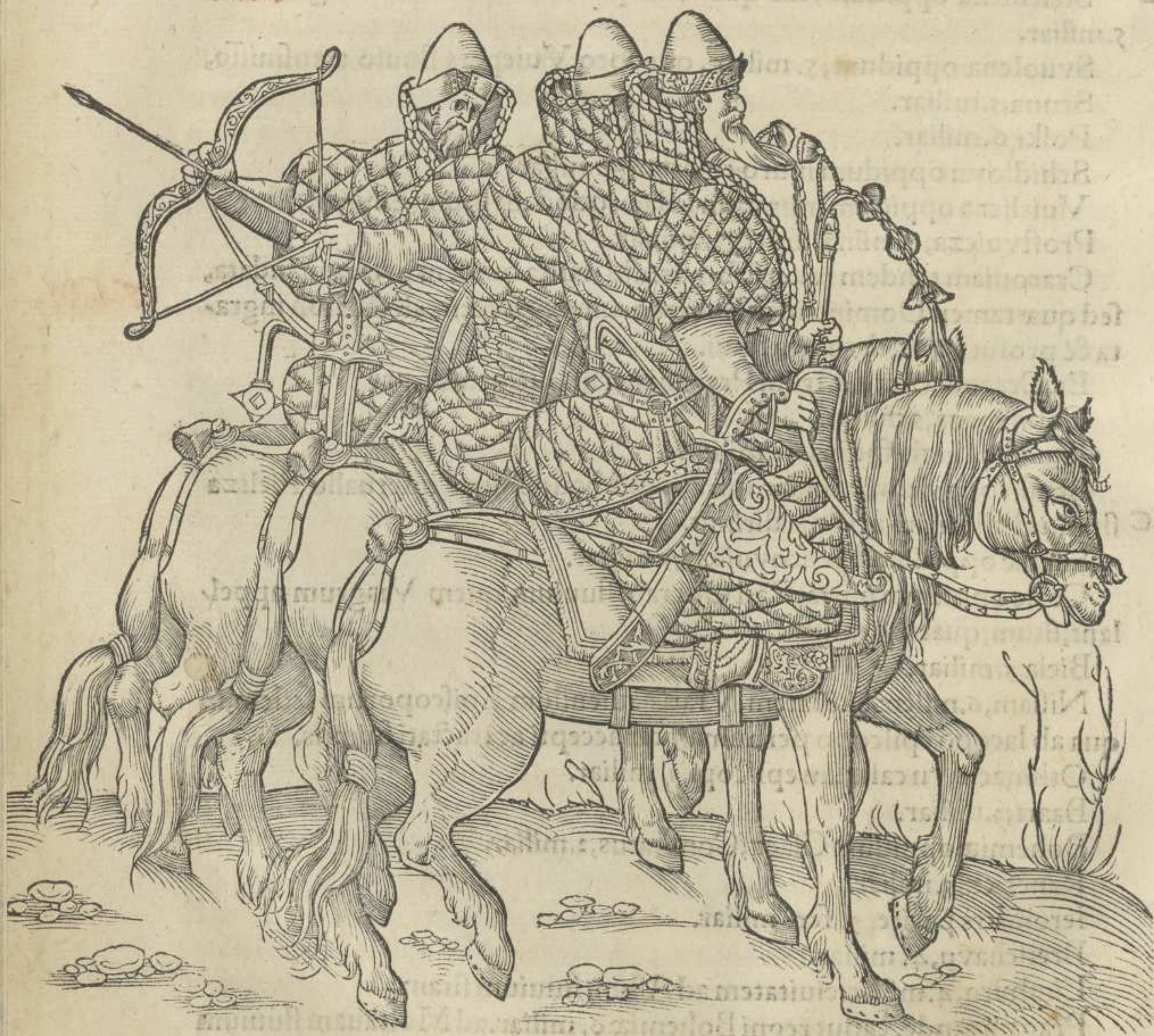

Tab. V.

Tab. VI.

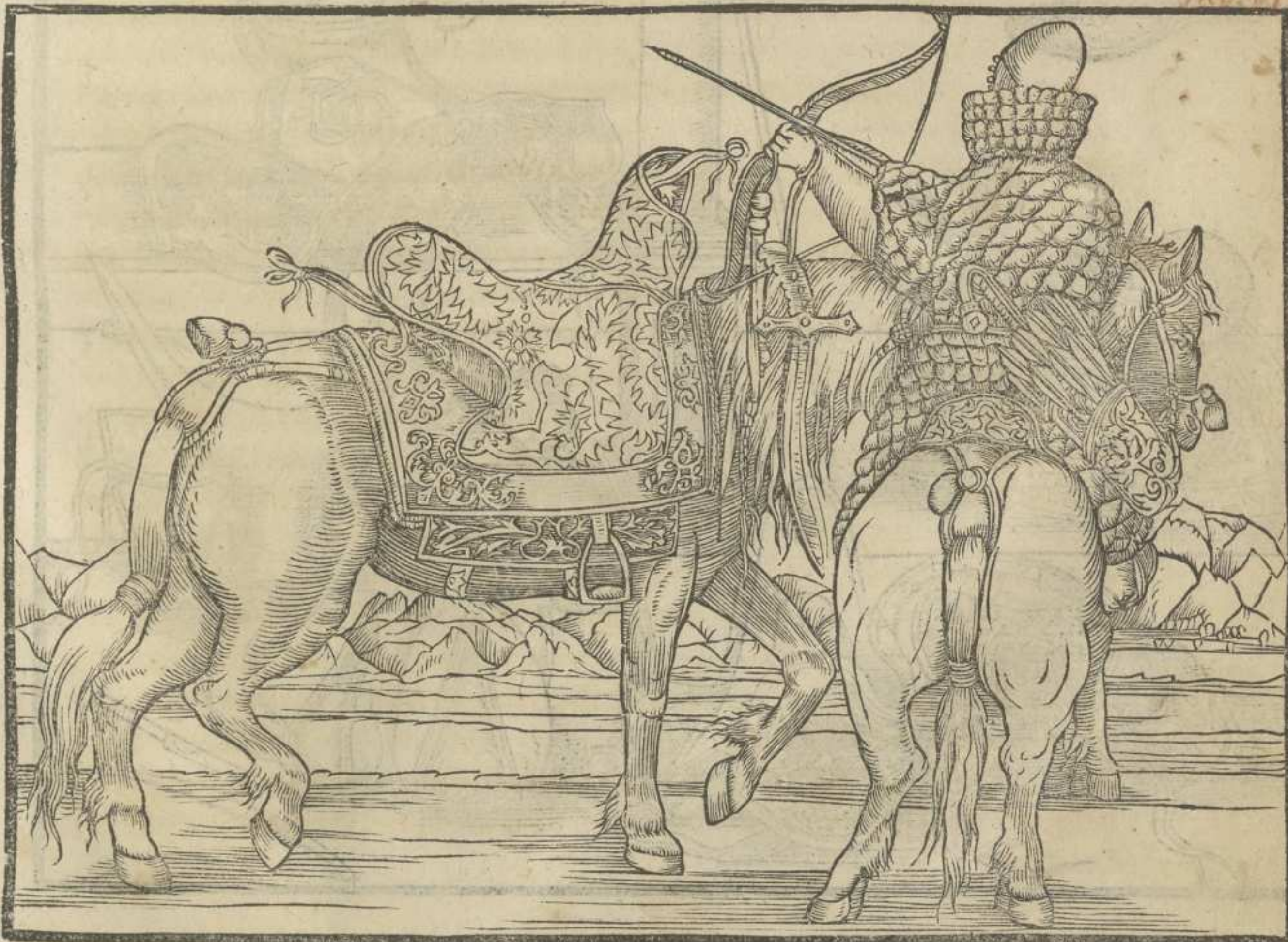

Tab. VII.

PAULUS IOUIUS NOUOcomensis Ioanni Ruso archiepiscopo Consentino S.

A

Fflagitasti amplissime antistes Rufe, ut ea que de Moscouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper uenit, quotidianis propè sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro uetere tua pietate atq; uirtute, ad amplificãdam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si homines intelligerẽt, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare uideri uolebant, insana atq; scelesta defectione non modò à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore desciuerint. Cęterùm id munus impositum, quod certè grauioribus studijs occupatus iure optimo poteram recusare, egregia uoluntate, celeritateq; perfeci, ne nimia mora uel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua uel una re, meæ erga te ueteris obseruantiæ studium, præstandiq; officij uoluntas manifestè declaratur: quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenij tenuitate sperandus est, quàm desiderium tuum longè honestistissimum diutius frustrari maluerim. Vale.

B

HIERONYMI DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschouij.
Sed cum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
C *Moschorum, & Ponti res glacialis, erat.*
Nunc Iouio autore, illa oculis lustramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Fœlicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sidere nasci,
Quàm sub sceptriferæ Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moschouiam, monumenta Ioui tua culta reuoluens,
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS, *DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINcipis Moscouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fidelissimè referuntur. Cæterùm ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumq́; Geographiæ scriptorum, ubi de Ryphæis montibus meminere: quos hac ætate nusquam esse, planè compertum est.*

Egionis primò situs, quem Plinio, Straboniq́; & Ptolemæo parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæq́; instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus seiunxit, perstrictiore stilo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate utentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni uestigatione lacessito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud ineptè Latina utit̃ lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni uariarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæq́; reges, & magnum Prussiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima uersaretur, si quid barbarũ quieto dociliq́; ingenio inerat, elegantium morum obseruatione detersit. Causam uerò huiusce suscipiendę legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cum acptis à Leone X. Pontifice commendaticijs literis, mercaturę causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilij principis familiaribus ultro de consociandis utriusq; ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus insano, uastoq́; animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægyptoq́; & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne Indo subuehi posse, atque inde modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui ijsdem ferè montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porrò ab ipsa Straua tutam facilemq́; nauigationem uideri, usq; ad emporium Citrachã, ostiumq́; Volgæ amnis: inde uerò aduersis semper amnibus, Volga scilicet, & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnes'que occiduas regiones facilè peruenire posse, contendebat. Vehementer enim & supra equum, Lusitanorum iniurijs erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisq́; omnibus emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea grauiore quàm antea precio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis uenditare consueuissent: quin & diligenti adeò cu-

A adeò cura Indici maris littora perpetuis clasſib. cuſtodirent, ut eæ negotiationes penitus intermiſſæ atq; deſertæ uideantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratē, & per Arabici maris anguſtias, ſecundo'q; demum Nilo per mare noſtrum Aſia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem precio complebantur: deteriore etiam Luſitanorum mercimonio, quum remotiſsimæ nauigationis incōmodo, ſentinæ'q; uitijs aromata corrumpi, eorum'q; uis & ſapor, odoratus'que ille ſpiritus, multa demum mora in Olyſipponenſibus conditorijs promercalibus euaneſcere atq; exſpirare uideatur, cū aſſeruatis ſemper recentioribus, uetera tantum, & multo quidem ſitu mucida uenundari quereretur. Cæterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbiſsimè apud omnes diſſerendo, & Luſitanis ingentem conflādo inuidiam, multo auctiora fore uectigalia regia, ſi id iter aperiretur, & aromata ab ipſis Moſchouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis abſumerēt, uilius emi poſſe perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationē pertineret, impetrare potuit.
B quoniam Baſilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caſpium mare & Perſarum regna aditum præberent, minimè aperiendas eſſe exiſtimabat. Itaq; Paulus omnibus excluſus uotis, ex mercatore legatus factus, Baſilij literas Leone iam uita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem oſtēdebat. Paucis enim antè annis Baſilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranenſis conuentus haberetur, per Ioannē Daciæ regē, huius Chriſtierni, qui nuper regno expulſus eſt, patrem poſtularat, ut iter tutum legatis Moſchouitis ad urbē Romam præberetur. Verùm quum eodem fortè die, & Ioānes rex & Iulius Pontifex ab humanis exceſsiſſent, ſublato ad id ſequeſtro, cōſilium mittendæ legationis omiſit. Exarſit ſubinde bellū inter ipſum & Sigiſmūdū Poloniæ regē: quod quū inſigni ad Boryſthenem parta uictoria à Polono feliciter confectum eſſet, Romæ ſupplicationes ſunt decretę, ueluti deuictis cæſis'q; Chriſtiani nominis hoſtibus: quæ res & regem ipſum Baſilium,
C & uniuerſam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hęc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulū iam ſecundò itineri accinctum deſtituiſſet, ſuffectus ei Clemens VII, illum etiam tum Orientis iter inſano animo uolutantem, cum literis in Moſchouiam trāſmiſit, quibus Baſilium propēſiſsimis adhortationibus inuitabat, ad agnoſcendam Romanæ eccleſiæ maieſtatem, feriendum'q; communibus in religione ſenſibus perpetuum fœdus, quod illi maximè ſalutare atq; honorificum fore teſtabatur: ita ut Pōtifex polliceri uideretur, ſe ex ſacroſancta autoritate Pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, ſi reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Eccleſiæ ſe conferret. Cupiebat enim Baſilius regij nominis titulum cōceſſione Pontificia promereri, quum id dare ſacroſancti iuris eſſe & Pontificiæ maieſtatis iudicaret: quando & ipſos quoque Cæſares à Pontificibus maximis diadema aureum & ſceptrū, Romani imperij inſignia, accipere inueterata conſuetudine cognouiſſet. quanquā & id pluribus à Cę-

ſare Maximiliano legationibus poſtulaſſe ferebatur. Igitur Paulus, qui A
feliciore aliquanto curſu, quàm multo cum quęſtu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam ſenex & antiqua ſtranguria tẽtatus, proſpero celeriq́; itinere Moſcham peruenit, ubi à Baſilio humaniter eſt ſuſceptus. Fuit interea in eius aula menſes duos, diffiſusq́; uiribus, & eius immenſi itineris difficultate deterritus, quũ Indicæ negotiationis ſpes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abieciſſet, cũ Demetrio legato, priuſquã eum in Moſchouiam perueniſſe putaremus, Romam rediјt. At Pontifex magnificentiſsima Vaticanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti ſerici, aulæaq́; eximij operis uiſebantur, Demetrium ſuſcipi, & togis ſericis ueſtiri iuſsit: attribuitq́; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monſtratorem, Franciſcum Cheregatum, epiſcopum Aprutinum, longinquis ſæpe ac digniſsimis legationibus functum, qui ipſi Demetrio uel in Moſchouia, Pauli ſermonibus erat notiſsimus. Porrò Demetrius ubi aliquot dierũ quiete recreatus eſt, deterſis elotiſq́; ſordibus, quas longo ac laborioſo itinere cõtra- B
xerat, aſſumptoq́; inſigni patrio habitu, ad Põtificem deductus, eum de more ſupplex adorauit, munusq́; Zebellinarũ pellium ſuo, regioq́; nomine obtulit. tum uerò Baſilij literæ datæ, quas ipſi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccenſis in hanc ſentẽtiam Latinis uerbis tranſtulerũt. Clementi Papæ, paſtori ac doctori Romanæ eccleſię, Magnus dominus Baſilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Ruſsię, nec nõ magnus dux Volodemariæ, Moſchouię, Nouogrodiæ, Pleſchouiæ, Smolenię, Iſſerię, Iugorię, Peremnię, Vetchę, Bolgarię, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́;, &c. Miſiſtis ad nos Paulum centurionem, ciuem Genuẽſem, cum literis, quibus nos adhortati eſtis, ut uobiſcum, cęteriſq́; Chriſtianorum principibus conſilio ac uiribus coniuncti eſſe uellemus, aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes, ac noſtris ueſtriſq́; legatis ultrò citroq́; commeandi tutum ac expeditum iter patêret, ut mu- C
tuo amicitiæ officio, de amborum ſalute & ſtatu rerum cognoſci poſsit. Nos autẽ, Deo bene atq; feliciter adiuuãte, ſicuti hactenus, aduerſus impios Chriſtianæ religionis hoſtes impigrè conſtanterq́; ſtetimus, ita & in poſterum ſtare decreuimus. Itemq́; cum cæteris Chriſtianis principibus conſentire, & pacata itinera præſtare, parati ſumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetrium Eraſmium, noſtrũ hominem, cum hac noſtra epiſtola, Paulumq́; centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumq́; incolumem & inuiolatum uſq; ad fines noſtros eſſe iubebitis. Idem nos quoq; præſtabimus, ſi cum Demetrio legatũ ueſtrum mittetis, ut ſermone ac literis certiores de rebus adminiſtrandis reddamur, ſic ut perſpectis Chriſtianorum omnium uoluntatibus, nos etiam optima conſilia capere ualeamus. Datum in Domino noſtro, in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mũdi ſeptimo milleſimo, triceſimo, tertio Aprilis. Cæterùm Demetrius, uti eſt humanarũ rerũ & ſa-

crarum

A crarum præſertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox eum priuatis congreſsibus expoſiturum ſperamus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, priſtinas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs ſacris, quæ in honorem diuorum Coſmę & Damiani, ſolēni apparatu, muſicisq; concentibus confecta ſunt, ſexagenarius ſenex, & cum uoluptate quidem aſtiterit, & in ſenatum uenerit, quū Cāpegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primùm rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & ſacroſancta urbis tēpla & Romanæ magnitudinis ruinas, priſcorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiſerit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Epiſcopo Scarenſe, dignisq; acceptis à Pontifice muneribus, in Moſchouiam eſſe rediturum. Moſchouitarum nomen recēs eſt: quanquam de Moſchis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moſchos ad Phaſidis fontes ſupra Euxinum ad Oriētem cōſti-
B tuat. Eorum regio latiſsimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum, ſub ipſis ferè Septentrionibus extenditur: campeſtris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, ſed æſtate pluribus in locis admodum paluſtris. nā ea omnis terra magnis frequentibusq; amnib. irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo ſolis uapore colliquatis, & reſoluta ubiq; glacie cōtumeſcunt, campi paſsim in paludes abeunt, cūctaq; itinera continentibus aquis & cœnoſa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio reſtagnantia flumina, ipſæq; paludes iterum cogantur, & uias ſolidiſsimo conſtratas gelu, uel tranſituris curribus prębeant. Hercynia ſylua quotam Moſchouiæ partem occupat, ipſaq; paſsim poſitis ubiq; ędificijs incolitur. iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam, ſicuti pleriq; exiſtimant, horridam denſiſsimorum nemorum impenetrabiliumq; ſaltuum faciem oſtendit. Cæterùm ea immanibus feris pleniſsima, per Moſchouiā perpetuo tractu inter ortum ſolis, & Boream, ad Scythicum Oceanū excur-
C rere traditur: ita ut ſpes hominum eius finem curioſè ſcrutātium infinita magnitudine ſua ſemper eluſerit. ea in parte quæ uergit ad Pruſsiam, uri ingentes & ferociſsimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos Biſontes uocāt: itemq; Alces ceruina effigie, & cum carnea proboſcide, altisq; cruribus, & nullo ſuffraginum flexu: Lozzi à Moſchouitis, à Germanis uerò Helenes appellati, quæ animalia C. Cęſari nota fuiſſe uidemus. Pręterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam, & bello omnibus ſeculis illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri, centonibus corijsq; contecti: ab quo uitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uerò, ac oppidis immēſa caſtra, non foſsis, aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea eſt eorum lingua, conſentientis in unum populi cōgregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt Imperatores, quos genus, aut bellica

P 3 uirtus

uirtus dedit. sæpe enim cũ finitimis bella gerũt, ac ambitiosè admodum A
& atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitũ propè numerum esse cõstat: quippe Tartari ad Cathayum usq; celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porrò qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ cõmercio & frequẽtibus eorũ irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopitæ, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator uxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, lateq; inter Borysthenẽ & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis sicuti religione, ita & cæteris in rebus mirificè consentiunt: qui in eadem Taurcia Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodosiã antiquitùs appellatã. Ii uerò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnẽ in Asia latos cãpos inhabitant, Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorẽ aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij, intestinis seditionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maximè ualuissent, paucis antè annis uires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanij Moscho B
uitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Vltra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorũ Horda quàm amplissima nullũ habet Imperatorẽ, sed Reipublicæ Venetæ more multa seniorum prudentia, strenuorumq; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, uersus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobilissimi, oppida lapide constructa incolunt, regiamq; habẽt Samarcandam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad cẽtum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hismael Sophus, rex Persarum, dubio sæpe euentu bella gessit: timoreq; eorũ adductus, dum uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniam, Taurisiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe ortus est Tamburlanes, siue ut Demetrius dicendum monet, Themircuth- C
lu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauũ, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cæpit, & per omnem Asiam ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictã, ferrea inclusum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima uestis serica adducitur. Cæterùm mediterranei Tartari nihil præter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorũ textura, sed coactis ex lanis, candidos centones præbent: è quibus Feltriæ uestes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus, superfluæq; supellectilis apparatus contẽnatur: solo etenim centone ad irati cœli cõtumeliã fortiter sustinendam contenti sunt, & solis confisi sagittis hostem arcent: quanquã dum in Europã excurrendũ esse decreuissent, principes eorũ ferreas galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tẽpestate coemerint.

A' meri-

A A meridie Moſchouitarum fines iiſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſupra Mæotim paludem in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim in parte Europę, planiciem ad Hercyniam uergētem tenent. Roxolani, Getæ & Baſtarnæ, antiquitùs eam plagam incoluere, unde Rußiæ nomen effluxiſſe crediderim. nam Lithuaniæ partem, Rußiam appellāt inferiorem: quum ipſa Moſchouia, Rußia alba nuncupetur. Lithuania itaq; ab Cori uenti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab occaſu uerò, mediterranea Prußiæ atq; Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, ubi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Cherſoneſi anguſtiis irrumpēs, lunato ſinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani littore, ubi Norbegia atq; Suetia, ampliſsima regna, Iſthmo ueluti quodā continēti adhærent, Lapones exiſtunt, gēs ſupraquàm credibile ſit, agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omne externi hominis ueſtigium, nauigiiq; conſpectū, maximè fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; ullam omnino uel terræ, uel cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, uariisq; fe-
B rarum tergoribus ueſtitur. Gentis cubilia, cauernulæ ſiccatis repletæ foliis, cauiq; arborum ſtipites, quos uel intromiſſa flāma, uel ipſa uetuſtas, inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingēs eſt captura piſciū, ineptis, ſed felicibus artificibus piſcantur, duratosq; fumo piſces tanq; ſuas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi cōtuſiq; uultus, pedes uerò uelociſsimi. Ingenia eorū ne ipſi quidē proximi Moſchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe dicant: magnis uerò copiis inopē rerum omniū uitam ducētes laceſsiſſe, neq; utile, neq; omnino glorioſum unq; exiſtimarint. Ii cādidiſsimas pelles, quas armelinas uocamus, cū uarii generis mercimoniis permutāt: ſic tamen, ut omne mercatorum colloquium cōſpectumq; defugiant, adeò ut mutua rerū uenalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum abſentibus & ignotis, ſynceriſsima fide permutationes tranſigantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonē, perpetua oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerūt:
C qui poſtquam ad ſummū adoleuerint, noſtratis pueri denûm annorum menſurā uix excedāt: meticuloſum genus hominū, & garritu ſermonem exprimens, adeò ut tam ſimiæ propinqui, quàm ſtatura ac ſenſibus ab iuſtæ proceritatis homine remoti uideātur. Ab Aquilone uerò innumerabiles populi Moſchouitarū imperio parēt, qui ad Oceanū Scythicū, itinere triū ferè menſium extenduntur. Proxima Moſchouię regio eſt Colmogora frugib. abundās, quā interluit Diuidna, fluuiorū totius Septētrionis longè ampliſsimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheū erumpēti, nomē dedit. Is ſtatis & Niloticis ſimilib. incremētis, nec incertis anni temporibus circuniectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis cœli iniuriis, ſæuisq; Aquilonis flatibus mirificè reſiſtit: quum niuibus imbribusq; auctus inflatur, adeò lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in ſpeciem ingētis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei remigatione trāſire nequeat. ubi uerò aquę mox reſederūt, uaſtæ paſsim inſulę fertilitate nobiles relinquūtur. Frumentū nāq; terrę traditū, nullo

aratri beneficio prouenit, admirabiliq; celeritate naturæ festinãtis, ac no- A
uam superbi amnis iniuriã timentis, oritur simul, & adolescit, atq; in ari-
stas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoq; confluentiũ an-
gulo celebre est emporiũ, nomine Vstiuga, à Moscha regia urbe sexcẽtis
miliaribus distans. In Vstiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis,
Pinnagisq; ulterioribus populis, preciosæ pelles martarum, zebellino-
rumq;, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq; uulpium cõpor-
tantur, & ab ijs uario mercimonij genere permutãtur. Zebellinos uerò,
leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum ue-
stis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa uiuę animãtis effigie,
conteguntur, Permij & Pecerri præbent: sed quos ipsi ab remotioribus
etiam gentibus, quæ ad Oceanũ pertinent, per manus traditos accipiãt.
Permij & Pecerri paulo ante ætatem nostram more gentilium idolis sa-
crificabant: nunc uerò Deum Christum colũt. Ad Inugros, Vgolicosq;,
per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitus fue-
runt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur. ex ijs genus unum B
est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofal
chi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorũ principum
luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, popu-
los, Moschouitis regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremę
hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quan-
do nemo ad Oceanum peruenerit: sed fama tantum, ac ipsis plerunq; fa-
bulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuid-
nam innumerabiles trahentẽ amnes, ingenti cursu ad Aquilonem defer-
ri, mareq; ibi esse longè uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legẽdo o-
ram dextri littoris, nisi terra intersit, nauibus peruenire posse, certissima
coniectura credendum sit. Pertinẽt enim Cathayni ad extremam Orien-
tis plagam, ad Thraciæ fermè parallelũ, Lusitanis in India cogniti, quum
proximè ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham usq;
ad auream Chersonesum nauigarint, uestesq; ex zebellinis pellibus attu-
lerint: quo uel uno argumẽto, non longè ab Scythicis littoribus Cathay- C
um urbem abesse putamus. Cæterùm cum à Demetrio quæreremus, an
apud ipsos ulla de Gotthis populis uel fama per manus à maiorib. tradi-
ta, uel ex ipsis literarũ monumẽtis memoria superesset, qui ante mille an
nos & Cæsarũ imperium, & urbẽ Romã omnib. iniurijs deformatã euer-
tissent: respõdebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarũ esse
atq; illustre, in eaq; expeditionem coiuisse plures populos, & ante alios,
Moschouitas: creuisseq; eũ exercitũ ex colluuie Liuoniorũ & Circũuol-
ganorum Tartarorum: sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos,
quoniam Gotthi, qui insulam Islandiã siue Scãdauiam incolerent, auto-
res eius expeditionis extitissent. Iis maximè finibus Moschouitæ ex om-
ni parte claudũtur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie aũt
à Moscho amne haud dubiè sic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfluit,
suũ quoq; nomẽ indiderit. Ea est omniũ Moschouiæ urbiũ longè claris-
sima, tũ situ ipso, qui regionis medius esse existimat, tũ insigni fluminum
opportuni-

A opportunitate,domorum'q; frequētia, & munitissimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, secundum Mosci fluminis ripā ad spacium quinq; miliarium extenditur. domus in uniuersum sunt ligneę, distinctæ in triclinia,coquinas,& cubilia,capacitate amplæ,nec structuris enormes,aut nimium depressæ: trabes enim ingētis magnitudinis ab Hercynia sylua supportātur,quibus ad rubricę lineam delibratis, & contrario ordine inter se ad rectos angulos coniunctis & confibulatis,exteriora domorum septa singulari firmitate, nec multa impensa, & summa celeritate constituūtur. Domus fermè omnes, & ad usum olerum, & ad uoluptatem priuatos habent hortos,unde raræ urbis circuitus lōgè maximus apparet. Singulæ regiones singula habent sacella: sed cōspicuo in loco templum est deiparæ Virgini dicatum,celebri structura atq; amplitudine,quod Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex, & machinator insignis, ante sexaginta annos extruxit. ad ipsum urbis caput, Neglina fluuiolus,qui frumētarias agit molas, Moschum amnem ingre-
B ditur,peninsulam'q; efficit:in cuius extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis,admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio cōstructa est. In subiectis urbi campis capreolorum & leporū incredibilis multitudo reperit̄:quos nemini plagis & canibus sectari licet,nisi Princeps id ad uoluptatē intimis familiaribus, uel peregrinis legatis indulserit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua uerò,latissima fossa, atq; ea multa aqua ex ipsis amnib. corriuata pręcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur,munita est:id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porrò Moschus ad meridiem excurrēs, in Ocham amnem multo maiorē apud oppidum Colūnam sese effundit:nec magno inde itineris spacio Ocha ipse, & suis & alienis undis magnus & tumēs,exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes situm est oppidum Nouogrodia minor,de nomine maioris urbis,ex qua deducta est ea colonia,nūcupatum. Oritur Volga, qui antiquitùs Rha fuit,è magnis uastis'q; paludib. qui Candidi lacus appellan-
C tur. Sunt eæ supra Moschā inter Aquilonem & Corū, emittunt'q; cunctos fermè amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum,innumerabiles'q; minores fluuios manare compertum est. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem affatim præbent,quū nulli omnino montes in ea regione multa etiā hominū peregrinatione reperiātur:ita ut Ryphæos montes & Hyperboręos toties ab antiquis celebratos,pleriq; Cosmographię ueteris studiosi penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex ijs itaq; paludib. Diuidna,Ocha,Moschus, Volga,Tanais atq; Borysthenes oriunt̄. Volgā Tartari Edilū, Tanaim uerò Don appellāt:ipse Borysthenes Neper hodie nūcupatur.hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinum decurrit. Tanais aūt à Męoti palude,ubi Azoum est,nobile emporiū,excipitur. Volga uerò ad meridiem Moschā urbem relinquens,uasto circuitu ingentibus'q; mæādris primò ad Orientē,mox in Occasum,ac demū ad Austrum magna aquarū mole

præcipita-

prȩcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium urbs est A
Tartarorum, nomine Cytrachã, ubi à Medis, Armenijsq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea solitudine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietȩ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas urbes imperij atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem ferè occidentem spectat, uersus Liuonium mare non multis antè annis totius Moschouiȩ caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilẽ ædificiorum numerum, latissimiq; B
& piscosi lacus opportunitatem, & uetustissimi ac uenerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. nam polum Arcticum ab Orizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum uidet: sex ferè gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœli ratione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoq; sedẽ Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione trãslatam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora prȩsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterùm Moscha, uel ob eas, quas diximus, dotes, Regiȩ nomine dignissima iudicatur: quoniã medio quodam totius frequen C
tioris regionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, munitaq; arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiȩ meritam laudẽ, honoremq; nulla ætate defuturũ sibi uendicasse cæterarum urbium collatione uideatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingẽtis millibus passuum, medioq; fermè itinere Ottoferia Volgæ amni imposita occurrit. Is amnis, uti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus lenisq; permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiã peruenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigã proximũ Sarmatici littoris portum, paulominus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus superiore commodior putatur, quum frequentes habeat uicos, urbemq; Pleschouiam uiæ impositam, quã duo amnes cõplectũtur. Ab Riga aũt, quȩ magni magistri militiæ Liuoniorum ditionis est, ad Lubeccã Germaniæ portũ in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculosȩ nauigationis numerant. Ab urbe Roma uerò Moschã duobus milibus & sex-

A & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhauēnam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithvuaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthenem situm, & à Smolencho ad Moscham sexcenta computantur. uerùm id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo cōcretas gelu, lubricamq;, sed multo attritu solidatā glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate uerò nisi difficili laboriosoq; itinere campestria superare nequeunt. nam ubi niues perpetuis solibus dissolui eliquariq; cœperint, in paludes cœnosasq; uoragines abeūt, uiris pariter & equis inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternantur. Terra Moschouia in uniuersum neq; uitem, neq; oleam neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, B præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milij, paniciq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, uetera que mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in uastis nemoribus rari aggrestes minimè perscrutētur: ita ut in admirādę crassitudinis arborū stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omniū risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilijsse, eūq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse hau- C stum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse, quum uox opem implorantis in ea syluarum solitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum uerò desperata salute, mirabili casu, ingētis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum fortè eius beluæ ad edēda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitę in omnem Europæ partem mittūt. Nulla auri argenti ue, uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, sectura ue reperitur: nullumq; est tota regione, uel gemmarum uel preciosi lapilli uestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, uno pellium nobilissimarum mercimonio resarcitur, quarum precium incredibili hominū cupiditate & luxu adeò creuit, ut in singulas uestes suffulturæ, millenis aureis nūmis ueneant. Fuit aūt tēpus, quo hæc uilius emebantur:

bãtur: quum remotiſsimæ Septentrionis nationes politioris cultus,no- A
ſtræ'q; adeò anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, ſumma ſimplicitate, eas
uilibus ac ridiculis ſæpe rebus permutarent: ita ut uulgò Permij,atq; Pe
cerri,tantum pellium Zebellinarum pro ferrea ſecuri rependerẽt, quan-
tum earum ſimul cõnexarum ipſo ſecuris foramine, quo manubrium in-
duitur, Moſchouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos
annos Moſchouitæ gentilium deos coluere,Iouem ſcilicet, Martem &
Saturnum,& pleroſq; alios,quos ſibi inſano errore hominibus ex indu-
ſtrijs,aut regibus antiquitas finxit. Tũc uerò primùm Chriſtianis ſacris
initiati,quum Græci antiſtites haud ſatis cõſtantibus ingenijs à Latino-
rum eccleſia diſſentire cœperunt: factum'q; eſt, ut Moſcouitæ eos religi-
onis ritus,quos à Græcis doctoribus accepiſſent,ijſdem ſenſibus,& ſin-
cerìſsima quidem fide ſequerẽtur. Spiritum enim ſanctũ, tertiam in diui-
na Trinitate perſonam, à patre Deo ſolum produci perſuaſum habent:
quũ rectiſsima ueritate à patre ſimul Chriſto'q; filio proficiſci credẽdum
ſit, uerùm ea controuerſia apud conuentum Florentinũ,præſidente Eu B
genio quarto Põtifice,magna partiũ cõtentione agitata,eũ exitũ habuit,
ut pertinacia Græcorum in ſermone potius quàm in ſenſu caſtigãda ui-
deretur:quũ Græci antiſtites euidentiſsimis conuicti rationib. ſpiritum
ſanctum à patre per filium produci faterentur. Sacramentũ quoq; nõ ex
azymo,uti iure debemus,ſed ex fermentato pane conficiunt: id'q; ſub u-
traq; ſpecie,ſicuti ſoli apud nos ſacerdotes,panis ſcilicet,diuini'q; ſangui
nis,ab eorũ presbyteris uniuerſo populo cõmunicatur: quo maximo er-
rore imbuti Bohemi,paulo ante patrũ noſtrorũ memoriã à Latinorum
eccleſia deſciuerunt. Cæterùm quod ualde alienum à Chriſtiana religio-
ne eſſe uidemus,nullis ſacerdotum ſuffragijs, nulla'q; propinquorũ, aut
amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabuloſum'q;
eſſe purgatorij locum putant,è quo tandem piorum animæ, cùm diutur
na ignis pœna,tum multis parẽtationibus,indulgentia'q; ſummorũ pon
tificum expiatæ,immortalium fœlicitatem beata in cœli ſede conſequan
tur. Cæteris in rebus eaſdem ferè ceremonias tenent,quæ à Græcis uſur C
patæ ſunt,Romanam'q; eccleſiam cæterarum omnium principatum ob-
tinere,ſuperbè & peruicaciter negãt. ſed ante alia, Iudæorum genus, uel
memoria quidem horrẽt, nec eos intra fines admittunt, ueluti peſsimos
atq; maleficos homines: qui etiam nouiſsimè Turcas ęnea tormenta con
flare docuerint. Chriſti uitæ miraculorum'q; omnium hiſtoria ab Euan
geliſtis quatuor conſcripta,item'q; Pauli epiſtolæ, dum ſacra fiunt, è ſug
geſtu clariore uoce recitantur,probatæ'q; uitæ ſacerdotes homelias Ec-
cleſiæ doctorum publicè legunt, etiã ijs horis, quibus ſacra minimè con
ficiũtur. non enim Oratores cucullatos,qui aduocato populo conciona-
ri,& ambitioſè nimis atq; ſubtiliter de diuinis diſſerere ſoliti ſunt, admit
tere fas putãt: q̃niã rudes imperitorum animos ſimplici potius doctrina,
quàm altiſsimis arcanorũ interpretationib. ad ſanctiorẽ morũ frugem e-
uadere,uiri ſolidę religionis arbitrant̃. Hos,quos modò diximus,ſacros
libros, itẽ'q; noui ac ueteris inſtrumenti enarratores,præterea Ambro-
ſium,Au-

A sium, Augustinũ, Hieronymũ atq; Gregoriũ, in linguã Illyricã traductos habent, religioseq́; custodiunt. Antistites, Principesq́; minorum sacerdotũ singulis urbibus pagisq́; pręfecti sacra curant, controuersias dirimunt, & moribus deprauatos summa quadã uindicãdi potestate persequũtur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitã uocant, à Cõstantinopolitano Patriarcha petunt: Archimandritę autem & Episcopi, coniectis in urnam meliorum nominibus, sorte ducunt. Eorum uerò hominum qui humanis cupiditatibus ultro renunciarunt, diuinarumq́; rerũ contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus. utrunq; cœnobia incolit: sed alterũ est uagũ, & paulo solutioris uitæ, sicuti apud nos diuorũ Francisci atq; Dominici sectã profitẽtes: alterũ constat ex sanctioribus monachis, quorũ ordinẽ diuus Basilius instituit. ijs ne limine quidem uel in suprema uitæ necessitate, pedẽ efferre fas est. Procul eñ ab oculis profanorũ singulari duritie uitã in occultioribus adytis degunt, summamq́; subactę carnis & cõfirmati in religione animi opinionẽ prębent. Vniuer
B sus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare cõsueuit, abstinetq́; ab esu carniũ, ouorum, & lactis. In uere primùm, more Latino, post diem Cinerũ: mox adulta æstate, in honorem diuorũ Petri & Pauli: & initio autumni demũ, cũ assumptæ in cœlũ Marię uirginis memoriã celebramus: postremò sub ipsam hyemẽ, cũ aduentus Domini pronunciat̃. Per hebdomadã uerò, diem Mercurij sine carnibus, diem autem Veneris sine ouis lacteq́; traducunt: sed Saturni dies mensa omnibus obsonijs opiparè referta, hilariter excolit̃. Cæterũ secus ac nos solemus, nullas festorũ dierũ uigilias obseruãt. Religiosissimè tẽpla uenerantur, adeò ut ea neq; uiros neq; fœminas uenereis pollutos cõplexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluãtur. Sæpeq́; accidit, ut complures utriusq; sexus sacra audientes, extra limen cõsistant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentię notati, facietis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistę, & in Paschate, trium Magorum, presbyteri sacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorum esu febribus conflictatos alleuari existimant. Alia quoque sacra, certo anni tempore apud
C flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate hymnos numeroso cõcentu pronũciant, sacręq́; lymphę multa aspergine profluentẽ purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum circũcisa & reuulsa glacie protinus aperiũt. Iis rebus ritè confectis, si qui adsunt languentes uel morbosi, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum sordes persuasum habeant. Defuncti, uti apud nos, mediocri funeris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa uelato: cæterũ non in templis, uti apud nos impia propè, uel abominabili certè corruptela usurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorũ uestibulis sepulturę tradũtur, ijsq́; more nostro quadragenis diebus parentant: quod certè mirũ uidetur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminũ pœnam ullis amicorũ supplicijs, ulloq́; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione sentiuntur, cõstantissimè credunt. Moschouitę

Illyrica lingua, Illyricisq́; literis utunt̃, ſicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, A
Poloni, & Lituani. Ea lingua omniũ longè latiſsima eſſe perhibetur. nam
Conſtantinopoli Ottomanorum in aula familiaris eſt, & nuper in Aegy-
pto apud Memphiticum Sulthanũ & equites Mamaluchos haud ingra-
tis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo ſacrorũ libro-
rum, induſtria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, translata eſt. Præter
quoq; patrios annales, Alexandri etiam Magni, Romanorũq́; Cæſarum,
itemq́; M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijſdem literis commenda-
tam tenent. Philoſophiam uerò, & ſideralem ſcientiam, cæterasq́; diſcipli
nas & rationalem medicinã nunquam attigêre. ijq́; pro medicis ſe gerunt,
qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, ſe pluries obſeruaſſe profiten-
tur. Anni apud eos nõ à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio numeran
tur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt. Leges toto re-
gno habent ſimplices, ſumma Principum & iuſtiſsimorũ hominum æqui
tate conditas: & propterea populis ualde ſalutares, quoniã eas ullis cauſi-
dicorum cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furi- B
bus, ſicarijs & latronibus ſuppliciũ ſumunt. Quum de maleficijs quęſtio-
nem habent, reos multa gelida aqua ſupernè demiſſa perfundunt, quod
intolerandũ tormenti genus eſſe perhibent. Nonnunquam obduratis &
contumacibus, ut confeſsio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digito-
rum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, ſed militiæ proxi
mis ſeſe exercet: in ſtadio curſu contendit, in palæſtra colluctatur, pernici
tati equorũ ſtudet: omnibusq́; præmia, & pręſertim ſagittariorũ peritiſſ.
proponunt̃. In uniuerſum Moſchouitę ſtatura ſunt mediocri, ſed quadra
ta, & ualde toroſa: cęſij omnibus oculi, prolixę barbę, crura breuia, & uen
tres extenti. equitant cõtractis admodũ cruribus: et peritiſsimè, uel auerſi
& fugientes, ſagittas emittunt. Domi opiparè potius quàm lautè uiuunt.
nanq; omnium fermè cibariorũ quæ uel à luxurioſiſsimis deſiderari poſ-
ſunt, menſæ eorum, & paruo quidem precio paſsim inſtruuntur. Gallinę
ſiquidẽ, & anates, ſingulis ſępe argẽteolis tenuib. nummis ueneunt. maio
ris minorisq́; pecoris incredibilis eſt copia: & occiſę media hyeme iuuen- C
cę, cõcretis gelu carnibus duorũ ferè menſiũ ſpacio nõ putreſcunt. Vena-
tione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obſonia parantur. nam uenati-
cis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & aſturibus, atq; fal-
conibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phaſianos, &
anates, ſed cycnos & grues conſectantur. Aſtures ex genere infimo aqui-
larum, uel miluorum, falcones uerò accipitrum nobile genus antiquis fuiſ
ſe putamus. Capit̃ quoq; auis ſubnigra, puniceis ſupercilijs, magnitudine
anſeris, quę pulparũ ſapore phaſianorũ ſuperat dignitatẽ: Moſchouitica
lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpinis po-
pulis cognita, & maximè Rhetis, qui ſaltus ad Abduæ amnis fontes inco-
lunt. Ingentes etiã ſapidiſsimosq́; piſces, & ante alios Sturiones, quos Si-
luros antiquitùs fuiſſe putamus, Volga præbet: & ij quidẽ hyeme multa
incluſi glacie, recentes pluribus diebus aſſeruantur. Aliorum uerò pi-
ſcium multitudinẽ fermè incredibilẽ, ex candidis, quos diximus, lacub. ex
piſcantur,

A piſcãtur. Vino natiuo quũ penitus careant, aduecticio uti ſolent: ſed in feſtis cõuiuijs tantũ, & ſacrificijs. Ante alia Creticũ ſubdulce maximo in honore habetur, ſed in uſum medicinę tantũ, uel principalis luxurię oſtẽtationem: quũ miraculi loco ſit, eductũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis cõcluſi maris Oceaniq́ue fluctibus agitatum, incorrupta ſuauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibiſſe. Populus uerò medonẽ bibit, ex melle lupuliſq́ue decoctũ, quod picatis in cadis ueteraſcit, & ex antiquitate nobilitatẽ adſequit. In uſu quoque ſunt birra atque ceruiſia, ſicuti apud Germanos Polonoſq́ue uidemus, quæ ex tritico, zeaq́ue uel ordeo decoctis, omni cõuiuio circũferuntur. Hanc quadã cognata cũ uino poteſtate, largius cõpotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram per æſtatẽ infrigidare, infuſa poculis glacie, uoluptatis gratia ſolent. nam ingentia glaciei fruſta nobiliũ in cellis ſubterraneis ſingulari ſtudio reconduntur. Sunt &, qui in delicijs habeant, ſuccum ex ſubauſteris ceraſis expreſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis uini colorem & ſaporem iucun-
B diſsimum refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore ſunt apud eos, ut apud cæteras gentes. nam propè ancillarum loco habentur. Viri inſignes earum ueſtigia mirum in modum obſeruant, & pudicitiæ diligentiſsimè cauent. nõ enim adhibent conuiuijs, neque ſacrorum cauſa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cęterùm uel ab externis hominibus, & exiguo quidẽ precio, ad Venerem omne uulgus fœminarum facile pellicit, adeò ut parum earum amoribus ſtudere uiri nobiles exiſtimẽtur. Baſilius ante uiginti annos Ioãnem patrem amiſit. Is Sophiam, Thomæ Palęologi, qui latè in Peloponneſo imperabat, Conſtãtinopolitaniq́ue Imperatoris erat frater, uxorẽ duxit. ea tum Romę erat, Thoma patre Turcarum armis Græcia pulſo. ex hac quinque liberi felici fœcũditate ſuſcepti, ipſe Baſilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeone iampridem morbo abſumptis, Baſilius Salomoniam Georgij Soborouij, eximiæ fidei atque prudentię cõſiliarij, filiã, in matrimoniũ ſibi collocauit: cuius fœminę ſingulares uirtutes una ſterili-
C tas obſcurat. Solent aũt Moſchouitæ, cũ de uxore ducẽda deliberant, omnium toto regno puellarum uirginũ delectum habere, ac forma uirtuteq́ue animi pręſtantiores ad ſe perduci iubere: quas demũ per idoneos homines, fideleſq́ue matronas inſpiciunt, ita diligenter, ut ſecretiora quoque ab ijs cõtrectari explorariq́ue fas ſit. Ex ijs uerò magna atque ſolicita parentum expectatione, quę ad Principis animum reſponderit, regijs nuptijs digna pronunciatur. cæteræ uerò, quæ de formę pudicitięq́ue & morũ dignitate contenderãt, ſæpe eadem die in gratiã Principum, proceribus atque militibus nubunt: ſic ut mediocri loco natæ plerunque, dum Principes, regię ſtirpis clara ſtemmata contemnunt, ad ſummũ regalis thori faſtigium, uti & Turcas Ottomanos ſolitos eſſe uidemus, pulchritudinis auſpicijs euehantur. Baſilius quadrageſimũſeptimũ ætatis annũ non attingit, ſpecie corporis eximia, animi uirtute ſingulari, ſuorũq́ue ſtudio ac beneuolentia, & rebus geſtis, progenitoribus ſuis anteferendus. Nam, cũ per ſex annos cum Liuonijs, qui ſeptuaginta duas urbes fœderatas in eius belli cauſam tra-

hebant, armis contendiſſet, paucis legibus datis potius quàm acceptis, A
uictor diſceſſit. Polonos quoq; initio ſtatim ipſius Imperij, acie profliga-
uit: Cõſtantinumq́; Ruthenum copiarum ducem, captum & cathenis uin
ctum, Moſchã perduxit. Sed ipſe aliquanto pòſt ad Boryſthenem, ſupra
Orſam urbem, ab eodẽ Cõſtantino, quem dimiſerat, magno prælio eſt ſu
peratus: ita tamẽ, ut Smolenchũ oppidum, quod antea Moſchouitę occu
parant, poſt tantam etiã uictoriam à Polonis partam, in ditione Baſilij re-
linqueretur. Sed aduerſus Tartaros, & maximè Europęos Præcopitas, ſę
pius ſecundo prelio à Moſchouitis eſt dimicatum, ulciſcendis fortiter in-
iurijs, quas illi repentinis incurſionibus intuliſſent. Supra enim centum
& quinquaginta milia equitũ Baſilius ad bellũ ducere conſueuit, diſtin-
ctis per uexilla turmis, quæ ſuos duces ſequunt̃. Regiæ alæ uexillo inſcri-
pta eſt Ioſuæ Hebręi imago, illius qui, ut ſacrę referũt hiſtoriæ, à Deo ma-
ximo longiſsimũ diẽ, retardato ſolis curſu, pijs precib. impetrauit. Pede-
ſtres copię nullo propè uſui ſunt in illis uaſtis ſolitudinibus, tũ ex ipſa ue-
ſte quæ fluxa talariſq́; eſt: tũ ex hoſtiũ conſuetudine, qui curſu potius & B
equitandi celeritate, quàm ui ſtatariæ pugnæ, uel ipſo congreſſu militiam
exercẽt. Equi eorum ſtatura infra mediam exiſtũt, ſed robuſti & uelociſ-
ſimi habentur. Equites præpilatis haſtis, clauiſq́; ferreis & ſagittis rẽ ge-
runt. paucis falcati ſunt gladij. Corpora uerò clypeis rotundis, ut Aſiatici
Turcæ: uel inflexis & angularibus parmis, more Græcorũ, itemq́; lorica
& galea pyramidali protegunt̃. Baſilius etiam Sclopettariorum equitum
manum inſtituit: multaq́; ænea tormenta Italorum fabrorũ artificio con-
flata, ſuiſq́; impoſita currib. in arce Moſchæ uiſunt̃. Ipſe inſigni apparatu
& ſingulari comitate, qua tamẽ Regia maieſtas nulla ex parte corrũpitur,
publicè cum proceribus atq; legatis epulari ſolet, magnumq́; inaurati ar-
genti pondus duobus abacis expoſitũ, eodẽ triclinio conſpicit̃. Nullam
prætoriani militis cohortem, pręter ipſam familiã, corporis cuſtodię cau
ſa, circũ ſe habere, uel alibi alere conſueuit. Ab urbana enim fideli multi-
tudine ſtationes habẽtur. nam unaquęq; urbis regio foribus, cancelliſq́; C
ſepit̃: nec temerè per noctẽ, aut ſine lumine, in urbe uagari licet. Aula om-
nis conſtat ex regulis, & ex ipſo militũ delectu, qui per ſtatos menſiũ cir-
cuitus, frequentandę, nobilitandę́que regię cauſa per uices ad implenda
comitatus officia è ſingulis regionibus accerſunt̃. Porrò exercitus omnis,
quum bellũ ingruit, uel hoſtibus indicitur, ex euocatis ueteranis, nouiſq́;
prouinciarũ delectibus cogitur. nam cunctis in urbibus pręfecti militiæ
iuuentutem inſpiciunt, idoneoſq́; in ordines militũ tranſcribunt: quibus
ex ęrario prouinciarũ, certa, pacis tempore, ſed ea quidẽ exigua, ſtipendia
perſoluuntur. Verùm qui militant, immunitate uectigalium gaudent, &
cæteris paganis præſtant, regiaq́; gratia omnibus in rebus potentes exi-
ſtunt. Pateſcit namq; ueræ uirtuti nobilis locus, quum bellum geritur: ſi-
quidem egregio & in omni rerum adminiſtratione ſalutari inſtituto, ad
ſuum quiſq; ſpectatum facinus, uel perpetui præmij, uel
ignominiæ ſempiternæ fortunam aſſequitur.

F I N I S.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICA-
nus Georgio Vuernhero.

NE quis uana putet, quæ scribis mira Georgi,
De Præfecturæ fontibus ipse tuæ:
Is sciat effectus oculis nos testibus usos
Lustrasse, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conspeximus ære,
Et uitrei tacta est stiria longa olei.
Si quis de causis dubitat, fontesq; requirit,
Naturæ inficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictis consona facta tuis.
Suspectæ fidei plerunq; incognita res est,
Quamuis hoc tardi est indicium ingenij.
Sed quid dißimulare iuuat? nos credere par est
Testi, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas nimirum abstemius undas,
Et causam tractas iustius ipse tuam.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO, LIBERO BARONI in Herberstain, Neiperg, & Guttenhag, Regio Consiliario, & summo in Austriæ prouincijs Quæstori, Sigismundus Torda Gelous Pannonius S. D.

VPER ut Ausonia ueni tellure relicta,
Hospes ad Austriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè sum percontatus, an esses
Incolumis? quas res gereres? an in urbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixissent unus & alter,
Continuò mæstum concœpi corde dolorem,
Quòd tua pro uoto non est licitum ora uidere,
Nec tecum, ut uolui, coram data copia fandi.
Cur uerò expeterem congressus optime tantum
Sigismunde tuos, planè fuit unica causa:
Ut mihi noticiæ tecum essent iura perennis.
Rursus ut hoc cuperem, magni uis suasit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo sensus mihi sedit in imo,
Peruetus, & multis est confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cœpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm uenit ad aures:
Non hæc obscuris uulgi sermonibus orta,
Verùm à laudatis illustri prodita uoce.
Es uerò multos inter dignissimus unus,
A' me prorsus & ingenuè qui semper amêre,
Atque fide semper summa, officioq; colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad unguem,
Vel quòd tanta tua uigeat sapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli sis arte secundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrêre mathesi.
Virtutem grauitas uitæ, constantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et mansuetudo testatur, sobrietasq;.
Quid dicam stirpem generis notã, atq; uetustam,
Maioresq; tuos: quorum uirtusq;, fidesq;
Egregia est semper belli spectata, domiq;?
Quid reliqua ornamenta domus te uindice parta
Perpetuò à tota quæ posteritate ferentur?
Iam quid iusticiam memorem? quid fortia facta?
Quid bene de multis studium, curamq; merendi?
Non leuis ambitio cæco te corripit æstu,

Non

Non æris male sollicitat furiosa cupido.
Ut taceam, quod te longa experientia fecit
Consultum, prauo ut rectum dignoscere posśis,
Utile damnoso, pulchro secernere turpe.
Quis nescit, cultæ quæ sit facundia linguæ,
Mandata in causa simul expectata resoluis
Ora, uirûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in consilium legit, sanctumq́ Senatum,
Adiunctumq́ sibi uoluit Rex inclytus esse,
Imperij quoties ingentia pondera poscunt.
Ad populos Oratorem, summosq́ Monarchas
Unum te mittit toties, præq́ omnibus unum:
Unde tibi celebri quæsita est gloria laude,
Euasura rogum supremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet sub Cæsare magno,
Illa tu pridem tota es bene cognitus ora.
Tu Byzantini subijsti castra tyranni,
Ancipiti in rerum statu, tibi sæuus atrocem
Sponte serenauit media inter claśsica uultum.
Te norunt, & amant, septem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges: tua nomina seruat
Terra Borysthenidum, rebus cumulata secundis,
Dum pacem paci socias, & fœdera pangis.
Iam disciplinas te perdidicisse operosas,
Quæ spacia, & moles, numerosq́ & sidera monstrant,
Quæ'que docent rerum solerti indagine causas,
Cur ita quidque sit affectum, cur nil sibi constet
Quin fluat, & pronas semper mutetur in horas,
Edita de Moschis à te monumenta loquuntur.
In quibus & mores hominum, legesq́ notasti:
Ocia quo studio ducant, pacemq́ togatam,
Quàm ualidi, celeresq́ ruant in Martia bella.
Quæ cultura uiris superûm, quæ cura sacrorum,
Quantas posśideant fortunas, quo sibi quæstu
Rem faciant, cum qua iungant commercia gente,
Quo sint consueti uitam producere uictu,
Quàm latè Scythia Moschus dominetur in ampla.
Inq́ breui descripsisti, nitidaq́ tabella,
Dimensus regnum pollens armisq́, uirisq́,
Mollibus & radij signasti flexibus oras:
Quà uolucrem Boream, quà solem spectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Austroq́ furenti,
Quoq́ gradu Arctoum se denique tollat ad axem.

Prætereane quid lector desideret, aptè
Perpetuam regum seriem usque ad tempora nostra
Digeris, & prima repetens ab origine ducis.
His ego uirtutisq; tuæ, laudumq; tuarum
Illecebris captus, te, dum mea uita manebit,
Qua mihi cumque licet, statui ratione colendum.
Postulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito socerum dicam'ne, patrem'ne, profecto
Obseruandus pro meritis pater, & pietate
Uuernherus: qui non studio commotus inani,
Sed uotum sensumq; tuum, & tua iussa secutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij nostris quicquid miramur in undis.
Hic igitur cum te summo ueneretur honore,
Atque sibi ducat te nil antiquius uno,
Tanto te faciam maioris & ipse necesse est:
Fœderis inter nos iuncti hoc quia uincla requirunt.
Tu si suscipies me, & complectêre uicissim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæq; uelis de me statuendi summa potestas.

SIGISMUNDUS LIBER BARO IN HERberstain, Neyperg & Guttenhag, &c. GEORGIO UUERNHERO, Regio Consiliario, & apud Saros Præfecto, S. D.

A TSI iam olim, & à multis quidẽ multa de admirandis in Zepusio aquis audierã, tamen ijsdẽ de rebus, quę plerisq; incredibiles uidebantur, à te in primis certior fieri, & tuũ iudicium audire desiderabam. Quia uerò non dubitasti, quæ comperta de his haberes, ad me scribere, facilè effecisti, ut nõ modò, quid ipse posthac de his sentire debeam, certò scirem: sed etiam multi alij excellentes uiri, testimonio tuo, cui plurima apud omnes est autoritas, confirmati, addubitare desinerent. Sed cùm etiam in reliquis Hungariæ partibus multæ non minus admirabiles aquæ esse dicant, rem ualde gratã mihi, & multis alijs harũ rerum cupidis, tuisq; studiosis facturus es, si eas quoq; describẽdas susceperis. Scio quidẽ, & uidi ipsemet apud Serenißs. quondam Ludouicum Hungariæ regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens, ad Budam sedem regiam, thermas esse, quarum calorẽ immissa manu ferre nequeas. quod ei utiq;, qui antè non uidit, mirabile uidetur. Sed quod in his etiã uiui pisces sunt, id nõ pauci pro re incredibili habent. Talia quoq; uident esse, quę dicunt de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, nõ longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui uulgò Freistat uocant: quas locũ, prout crescit aut decrescit fluuius, in æquali semper distantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum libro tertio, descriptum fontem, qui sub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, uesperi calet, ac
B sub exortum diei rursum tepidus oritur, atq; ita per singulos dies ac noctes æstus ac frigoris uices uariat. Saxo Grammaticus in Islandia fontẽ esse testatur, qui fumigantis aquæ uitio natiuã rei cuiuslibet originem demolitur. Nam quicquid humido eius uapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciem, forma tantũ superstite, subita conuersione transmutari. Hęc & his similia, qui deinceps legent, minus mirabuntur, ubi animaduertent, summum opificem in his etiam nostris, & alijs uicinis regionibus non pauca mirabilium operum suorum monimenta posuisse, quæ tamen indigenæ pro miraculis non habent: ac quandoq; etiam, si interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moscouia sæpenumerò sum expertus. Nam cum nonnulla eiusmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, adeò nihil habebant quod responderent, ut mirari se dicerent, unde ea homo peregrinus accepissem. Non dubium est autem, nisi pleraq; diuersis in locis obseruassent, et literis mandassent homines externi, quin ea indigenarũ negligentia nunc luce, suiq; memoria & admiratione carerent. Non potest igitur mihi, Vuernhere ornatißime, non ualde probari studium tuum, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis & illustrandis impendis: nec facere possum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantum mihi fueris gratificatus, sed etiam tibi apud omnes magnæ laudi est futurum. Bene uale.

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS, HYPOMNEMATION: GEORGIO Vuernhero authore.

SIGISMVNDO IN HERBERSTAIN, Neiperg & Guttenhag Baroni, &c. GEORGIVS VVERNHERVS. A

NNOTARAM iussu tuo nõnulla, SIGISMVNDE BARO uerè magnifice, de mirabilibus aquarum naturis, quæ finibus Zepusij nostri continentur: ut me ceu oculato teste confirmares ea, quæ quidam audita ab alijs, pro fabulosis habuerunt. Quia uerò non modò fides habita est narrationi meę, sed etiam quibusdam incensa cupiditas, plura hoc genus cognoscendi: minimè inuitus, ut debui, suscepi, quod mihi denuò mandandum duxisti, ut alia quoque aquarum miracula, quæ in Pannonia nostra uisuntur, non minus penè prodigiosa, scripto complecterer. A

Pannoniæ autem appellatione non eam tantũ comprehendo Danubij ripam, cum qua ea, quæ dicta est secunda Pannonia, ab Arabone fluuio, qui Ptolemęo est Narabo, nunc uulgò Raba, ad Saum excurrit: sed quicquid præterea Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidẽ latissimè patet. Tenent enim totam Iazygum Metanastarum regionem, quam Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibisco, ac montibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Morauis, Silesijs, & ea Austriæ parte quę citra Danubiũ est, dirimunt. ad quos pertinet Carpatus, ita iam uulgata appellatione, ut omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus uocetur. quanquam mihi Ptolemæi descriptionẽ intuẽti, Carpatus ijsdem, quibus Dacia, finibus uidetur terminari. B

Porrò extat nunc quoq; Iazygũ natio inter Hungaros, quos ipsi uoce decurtata Iaz uocant. ac retinent ijdẽ etiamnum linguam suam auitam & peculiarem, Hungaricæ dissimilimam: atq; eas sedes, quas Plinij descriptione quondã tenuerũt, nimirũ campos & plana, Dacis, ut idem ait, pulsis ad Patissum amnem, quem ego detracta prima syllaba Tissum, uel, ut nunc uulgò uocant, Tizam accipio. Is uerò Tibiscus est Ptolemæo, limes ueteris Daciæ, cuius cultissima pars est Transsyluania, prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem à quibusdã uocantur Ceculi, incolunt. ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem uicos & pagos habent. Potiũtur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoq; fit, ut Transsyluani quoq; Hungarorum nomine censeantur. Est uerò planè mirabilis diuersarũ, nec unius linguæ per uniuersam Hungariam gentium mistura: quemadmodum à me dicetur prolixius C

lixius

A lixius ea in cõmentatione, qua res Hungariæ, populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare.

Cæterùm Iazygum regione, qua se Carpatus (ut hoc iam nomine omnem illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latissimè pandit, & in quosdam quasi ramos alibi eminentioribus, alibi mitioribus iugis diffundit, continentur oppida, à Germanis montana dicta, quòd inter montes metallorum omnis generis fœcũditate & prę stantia cum primis nobiles sita sunt, & populo metallicam faciente constant. Qua ratione & eos qui in metallo operantur, in monte esse, & in genere uniuersam rem metallicam opus montanũ uulgò dicunt. Eadem regione continetur Zepusium, & multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, ut hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præfecturas, aut Gręca uoce, qua pleriq; Latinorũ usi sunt, monarchias dicere posis. Plinius & cõuentus, & iurisdictiones, & cõuentus iuridicos in distributiõe Ciliciæ & Beticæ Hispaniæ appella-
B re uidetur. Cicero uocat Diœceses, quod nominis Episcopi in appellatione suarum iurisdictionum, quanquam nunc uulgò corruptè, usurpant. Earum uerò partium pręfecti uocantur Hungaris Comites, quibus iurisdictionis cura incumbit. Fuit autem Hungariæ regnũ, quo facilior & expeditior esset iuris dicẽdi ratio, in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuisum, ex quibus uix dimidium hodie retinemus.

Sed hæc tanquam usui futura ad cognitionem locorum, in quibus nostra de aquis narratio uersabitur, pręfatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hungarię portione, uix ulla regio plures aut salubriores habet. Vnde uerò potius ordiar, quàm ab ipsa urbe Buda, quã Hungariæ reges ob loci situm, opportunitatẽ & amœnitatem meritò pro regia habuerũt. Hic propter ipsam Danubij ripam calidę sunt multæ, inter quas differentia maior est, quàm pro loci discrimine. Quędã enim nõ modò tolerabili, sed ita iucũdo sunt calore, ut ad hominum lauacra naturę benignitate singulari datæ esse uideãtur. Huius generis sunt infra arcem regiam aliæ, Re-
C giæ uocatæ: uel propter uicinam regiam, uel quia regio opere ornatæ & conclusę, uel quia in his reges lauare consueuerunt. alię cõmunes, quibus saxum ceu natiua fornix impendet, quas Turcæ post occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, cęterisq; pręferre dicũtur. At quæ supra Budam sunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hospitales à uicino ptochodochio dictæ fuêre, balneis sunt inutiles, nisi refrigerent. Sic enim quædam calent, uel feruent potius, ut in eas missum ouum non minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cuius ibi fons calidis ita contiguus est, ut qui haustum ueniunt duabus urnis, eodem in uestigio altera calidam, altera frigidam haurire posint.

Ibidem est sub dio fons calidarũ cæteris amplior, quem purgatorium uocauêre, ea nimirũ ratione, quòd, quemadmodũ proditũ est, in purgatorio pœnas nocentiũ pro noxarũ modo, alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædam insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à Danubij

Danubij ripa aditus est, subfrigida primùm, mox tepida: & quo in eam A penetraris altius, hoc magis calet. In recessu uerò interiore tam est calida, ut ferri non possit. Est autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius. Nam alia, quę dixi, temperamenta uerisimile est à Danubio accedere, qui crepidinē huius fontis lambit, & cùm uel modicè excrescit, totũ inundat, neq; tamen ita restinguit, quin caleat. Quin intra ipsam ripam, qua Danubio perennis cursus est, calidæ ebulliunt: ubi qui altius mergi uolunt, lauare consueuerunt.

Porrò hæ ad Budam thermæ (liceat uerò mihi hac uoce in calidarum aquarum appellatione uti) quòd alteræ, ut dictum est, infrà, alteræ supra urbem essent, ex eo quoque inuenēre nomen, ut illæ inferiores, hæ superiores uocarent̃. Vtrasque Turcæ, quibus tamen omnia uastare libido est, non modò non corruperunt, sed etiam cultiores, ac per speciem religionis quasi augustiores reddiderunt. Nam Bassa Mahometh, quem tyrannus uictor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à se debellatæ partibus gubernatorem imposuit, apud utrasque Deruisis domicilia, ceu cœnobia ex B trui curauit. Sacello etiã apud superiores in colle uicino, qui antè uitibus consitus fuit, posito, consecrauit locum memoriæ cuiusdam eius ordinis, quem, dum uiueret, ceu numen quoddam uenerati sunt Turcæ: & nunc mortuum, illoćq; in loco conditum, religiosè colunt.

Sunt autem Deruisę Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato uiuunt: quibus ex religionis, quam affectant, instituto usitatũ est, sæuire in corpus proprium, quod alij per inustionem stigmatum ferro candente, alij per incisionem quæ fit nouacula acutissima, quidam utroque modo faciunt, hoc crebrius & crudelius, quo quisque sanctior & religiosior esse & haberi cupit. Est uerò & in uestitu quędã inter eos diuersitas, & sanctimonię affectatio. nam alij ueste lanea alba ad talos usque demissa amiciuntur, & calceati incedũt, capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imò toto penè corpore, nisi quantũ pelles duę ouinæ aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex scapulis propendet, tegunt. Quidam etiam unica pelle pudendas tantum corporis partes uelant, cætera nudi. C Gymnosophistarũ dicas esse reliquias, quales India habuisse memoratur.

Sunt quidem hęc à narratione, quam de aquis institui, aliena. Sed cùm huc delapsus sim, quid obstat, quo minus de Turcarũ lotionibus pluscu lum addã? Cùm omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, summo honore dignant̃: tum uiuas potissimum, & fluentes: id'q; propter frequentes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, nõ modò ad sordes corporis abluendas, sed ad scelerũ quoq; expiationes uti consueuerunt, quod proculdubio ab aliarũ gentiũ ritibus habent, quibus etiã sola aquę aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portã Capenam, postea Appiam uocatã, aqua Mercurij dicta, alij alios aspergebant, inuocantes Mercuriũ: ut aspersi flagitia, & præsertim periuria diluerent̃. Sic traditur Peleus absoluisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cùm antea Aegeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatũ esse, memorat Pausanias in Corinthiacis,

cum

A cum illum nemo lare suo & hospitio dignaretur. Cuius loci hoc libētius memini, quod continet exemplum ritus uetustissimi, accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à cōsuetudine omniū & colloquio arcebantur. Sic Æneas quoq; apud Poetam nostrum:

—Ter socios pura circumluit unda
Spargens rore leui.—

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.—

Quin in atrijs templorum suorum positam habent aquam Turcæ eiũdem in usum, neq; cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in uniuersum plurimum lotionibus & balneis Turcæ. eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & cōdere bal-
B nea publica: nec id tantum uiuentibus gloriosum esse, sed etiam uita functis salutare putāt. Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimannus, tum albi, tum Budæ, in ædibus quę quondam fuerunt archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumq; salute fieri curauit, in quod è Danubio per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, ut est Budę ad Danubium situs, ducitur. Ipsum balneum intus incrustatũ & stratũ est monumētis marmoreis, quæ antea in tēplis fuere posita, imaginib. tamē, si quę insculptæ fuerũt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quęsita est ei, quem diximus, Bassę Mahumeth, qui thermas Budenses exædificatis illis Deruisarum cœnobijs, cōditorioq; eius de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hic uerò uidere est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda uoluptatis domicilia fuerũt, ea religiosè ornarunt Turcæ: flagitiosè contrà prophanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus, supra eos fontes quibus ad lauacra usus est,
C sunt piscinæ calidæ, in quibus nascũtur & uiuunt pisces, qui in frigidam translati emoriũtur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubij ripa supra Pesthum, sed minus celebres: propterea quòd ita coniunctæ sunt alueo fluminis, ut ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

Solēt ferè thermæ locis, in quibus sunt, aliquod nomē, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondam sinus Baianus in Campania. Ita nũc quoq; in Italia, Germania, & in quauis penè terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt sortita: ut in Thessalia Thermopylæ, & in Germania oppida quæ uocantur Badæ, hoc est balnea. Sed fuerũt quasi in obscuro Budēses, nec aliqua ei loco celebritas accesit, à tanta calidarũ copia & uarietate: quod procul-dubio eò euenit, quòd reliquę eius urbis fortunæ atq; opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obscurarũt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ cōparare potuerit, siue situs amœnitatem, siue cœli salubritatem, siue soli fœcunditatem, siue aliarum quarumcũq;

rerum ad quoslibet usus, ad splendorem, deniq; ad luxum pertinẽtium A
ubertatem & affluẽtiam spectes ? ut ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorũ tantum, sed etiam multorũ aliorũ populorũ defensionem & salutẽ sitam fuisse, quotidianis damnis & periculis experimur. Quo grauior & acerbior est iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed facessant querelę, quę suum alibi locum sunt habiturę.

Nisi uerò autoritate Chronicorũ nostrorũ, magno consensu urbẽ Budam à rege Buda Attilæ fratre cõditam & nominatam esse tradentiũ, impediret, ego, si qua alia cõiectura de eius nominis ratione facienda esset, ob insignem calidarum eo in loco celebritatẽ & copiã, pro eo quòd Germanis quondã fuerit Bada, unius literæ inuersione Budã ab Hũgaris dictam esse suspicarer. Nam ea secũdorum Pannoniorum loca, anteq; huc Hunni immigrarent, Germanos seu Teutonas tenuisse, minimè ambiguum est. Nec ita multũ dissimili mutatione uocarunt Hũgari Vuesprimium, quod Germanis fuit Vueisprun, hoc est, fons albus, qui loco nomẽ dedit: & etiamnum ibi sub arce, quæ sedes est Episcopi, ostenditur. B

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Istrogranum, uel, ut nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus secundum Budam in Hũgaria semp celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi, qui idẽ primas Hũgariæ dictus est, insignis. Hic ad radices montis, cui imposita arx est magnificentissimè extructa, qua labitur Danubius, fons est tepidarũ, inclusus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris descẽsus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam uersarit: nunc machinam haustoriam similem tympano impellat, qua aqua è Danubio per subterraneũ cuniculum in eam, quã dixi, turrim admissa hauritur, & in arcem trãsfunditur. Hoc largior est fons alter haud magno inde interuallo: qui in piscinulam quandam influẽs, in qua etiam media hyeme coaxãtes ranas audias, aquæ tantum, quantũ uersandis tribus quatuor'ue rotis molaribus satis est, fundit.

Supra Istrogranum (quod ex Istro & Grano mixtum est nomẽ, quòd ibi fluuius Granus Istro miscetur) nõ longè ab arce Comaroniensi, quæ C
tenet orã cognominis insulæ, quã Danubius prope Posoniũ in duos diuisus alueos facit, à Septentrione ueniens influit Vagus: cuius ripa supra Galgocium, quæ arx est familiæ Thurzonũ, nunc maximè nobilitata est calidis, non propter uim earum salubrem tantũ, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimãtur, sed etiam propter uarium, planeq; mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certũ fontẽ habent, sed alueum fluuij sequũtur: & ut is excrescit & decrescit, ita aut recedũt aut accedũt. Solent autem, quo magis exundant, hoc lõgius recedere. eoq; qui lauare uolunt, subinde alias atq; alias scrobes fodere. & quasi puteos aperire cogũtur. Id, cũ intra alueũ est fluuius, fit in glarea, quod ipsius solũ est: cum uerò exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui nõ restagnãte fluuio, nihil penè humoris existit. Neq; tamen in ripa tantũ eruntur calidæ, sed etiã intra amnem, si fundũ eius pedibus suffodias. Calẽt autẽ immodicè: nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de

proximo

A proximo haustæ in procliui est. sed quia magis salutares esse credũtur sine mistura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas sinunt: quod pro temporis ratione aliàs serius, aliàs citius fit. Nunquam tamen sic deferuent, quin, qui in eas descendunt, tegete, cespite'ue, aut ramis in fundum scrobis iniectis, imas corporis partes aduersus ebulliẽtis caloris uim munire cogantur. Esse autem eas aduersus diuturnos, ac penè desperatos morbos efficacissimas, multis experimentis cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur.

Sunt calidæ aliæ non lõgè à castro Trincinio, quod ad eiusdem fluuij Vagi ripam est, supra Galgocium. Illæ suauiter calent, & sunt limpidissimæ: atq; ideo iucundissimi secessus loco fuerunt Comitibus Zepusiensibus, qui paulo superiore ætate Trincinij sedem habuerunt.

Nec multum recedũt à Vago calidæ ad arcem Baimocium, quę itẽ est Thurzonũ: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illustre, & secũdum regiam aliquamdiu summam potestatem B apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quasi cisterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam descendentibus scalarum & sedilium usum prębent, includẽdas curauerit. Etsi uerò minus spaciosæ sint, tamen manifestum in ipsis est discrimen caloris: eo'q; diremptæ sunt muro. & quæ moderatius calẽt, delicatioribus tantũ patent: alię uulgi usibus sunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodẽ in tractu est, sunt pari penè interuallo à Vago distantes calidę ad Stubnã uicũ, qui est ciuiũ Cremnicẽsiũ. Hę instar insulæ sunt. claudũt enim riuo, qui ex propinquis mõtib. delabẽs, aquã uehit gratã lauãtibus, cùm sitiunt. Nam ad tẽperandũ calidas nunquam, nisi quis recentibus aquis admissis cõtinuò lauare uelit, adhibentur: id'q; etiam tum fit modicè, quòd per se minus intemperatè caleant.

Non dissimiles sunt his calidę alię inter Cremniciam & Semniciã, quę sunt duo præcipua oppida inter montana: de quibus suprà dixi. Manãt ex rupe, sic nata, ut lauantibus tectum & umbram præbeat.

Nec tantũ ipsę in rebus salubribus habẽtur, sed etiã cœnũ earũ (quod C Plinius quoq; inter calidarũ utilitates retulit) medicã uim credit obtinere. Itaq; in eo quidã, ulcerosi pręsertim, ibi ꝓpè quà fluũt, uolutari solẽt.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ uocantur Roselinæ: in quibus canales, per quos fluunt, & sedilia ex lignis facta, sic sunt accreto lapide ceu cortice tecta, ut prorsus lapidea uideantur.

In Comitatu Liptouiensi, ad pagum qui uocatur Diui Ioãnis, fons est tepidarum: ad quem plerunq; confugiunt, quibus scabie, aut psoris fœdata est cutis. Exilit uerò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm emittit aquas, qua Vago ortus & cursus est ex propinquis montibus, qui Carpati caput esse existimantur. Nusquam enim altius sese attollũt, nusquã pluribus & horridioribus iugis assurgunt hi mõtes, ad quos Carpatũ pertinere dixi. Altitudinis indiciũ est, nix in his perpetua, unde accolis Germanis montes niuis uocantur: asperitatis, quòd ijdẽ montes sunt imperuij. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc est, Tatari, quòd in regionẽ Tatarorum, qui ueteribus sunt Getæ, uulgi opinione protẽdantur. Hun-

tur. Hungari uocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, seu A deraso uertice ductum esse uidetur. Nihil enim aliud quàm eminentissimi, & prorsus nudi scopuli sunt, hi montes. Ego rupes Sarmatię esse crediderim, quarũ mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniã inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarũ extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, necꝫ ita lõgè ab his rupibus Vistula, quem Plinius alio nomine Vistillum, alij Istulam uocãt, ortum ducit: quo amne, pręter Solinũ, plericꝫ alij Germaniam finiunt. His uerò rupibus subiectum est Zepusium, ubi aquæ sunt, quæ & ferrum erodunt, & lapidescunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te scripto complexus sum, attexam.

Et ut ab ea, cui consumendi ferri uis inest, ordiar: hæc est ad Smolniciam, quod oppidũ ad arcẽ Zepusiẽsem pertinet, intra mõtes, unde quondam metalla eruta sunt. Extrahitur autẽ haustro, quale Istrograni esse diximus, quod ab aqua supernè illabente impulsum circũactu & raptu funis, cui implicati sunt crebri nodi coriacei, implet fistulas, per quas funi meatus est: quib. adiuncti canales, effusam aquã excipiũt, & emittũt sub B dium in alueos in terrã defossos, quibus ferrũ, siue uetus, siue nouum, impotitur. Quæ minora sunt ferramẽta, citius adedũtur. Solea ferrea equi cõsumitur intra horas uigintiquatuor. Quæ uerò sunt crassiora, cuiusmodi sunt quæ in uicini montis ferrarijs hunc in usum fiunt, postꝗ per aliquot dies aquæ immersa iacuerint, ceu limo quodã obducũtur adesa: eoꝗ statis tẽporib. abluũtur, & purgãtur, ut in id quod superest ferrũ, aquæ uis efficacius penetret. Quod pereso ferro manet, luto simile, cuprũ est (ipsi uulgò cementũ uocãt.) Id in fornace cõflatur in massam, & deinde per aliã fornacẽ eliquatũ fit purius, & purgatius, & ad oẽs usus nõ minus utile, quàm q̃d fit ex metallo: cuius multæ sunt fodinæ eodẽ in loco.

Non dubium est autẽ, quin aqua hanc uim à uenis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (uulgus Marchesitam appellat) cui ibi uim inesse acerrimam, uel ex eo satis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terram subeũte, ex ipso id quod uocant uitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramẽtum sutorium est, destillat, pyramidatim cõcre C scẽs stiriæ in modum. Hoc uitriolum natiuum dicitur. Est enim aliud facticium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fodinas transuersim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi uiam ad firmanda uestigia sternere. Ei, simulatꝗ penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur uitriolum: idemꝗ ubi madere desierit, ita consolidatur, & adhærescit lignis, ut non possit nisi ferro resecari. Resecantur autẽ sic concreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente superfusa uitriolum omne, quod pyriti innatum est, resoluitur, fitꝗ aqua tota uiridis, quę deinde in alia uasa transfunditur, ut depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo supposito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quã uocant, densetur: influẽte tamen semper eodẽ liquore, ut eadẽ caldaria plena maneãt. Pòst infunditur in cados ligneos, quibus

A insertę uirgæ sunt, quibus accrescit. Atq; hoc est, quod uitriolũ coctum seu facticiũ uocãt. Ac tantũ quidẽ de aquæ ferrũ rodentis ui & efficacia.

Nunc de lapidescente dicã, cuius generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiã nõnullæ nõ aliter quàm calidæ, aut alię salubres frequẽtantur. Et inest his quoq; caloris, uel potius teporis aliquid, quod cùm alijs temporibus, tũ per hyemẽ manifestius sentitur. Est uerò inter eos fons eximius unus ad pagũ, cui apud Zepusiẽses Germanos à riui murmure nomen est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimã aquam reddit, in quã item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagũ, qui uocatur Ioannis. Nã qui angustius scatẽt, statim atq; paululũ profluxerint, lapidescũt, & ita in tumulos exurgũt. cuiusmodi uidetur unus ad pagũ Diui Andreæ nomine: alter cæteris insignior, prope arcẽ Zepusiensem, ad ædem diui Martini, quæ sacrarũ ędium in Zepusio princeps est. Hic scaturit, uel erumpit potius, aqua bulliẽti similis, cum magno intus murmure & strepitu, qui admota aure non sine admiratione auditur. Erumpit aũt B non foràs tãtum, & sub dium: sed etiam meatus sub terra quærit, & quacũq; uadit, lapis fit. quanq; qui subterranei sunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manẽte, dissoluuntur. Solent autem accolę his sic dissolutis & effossis, ad opera cæmẽtaria uice calcis uti. Qui uerò sub dio nascũtur, ipsissimi sunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non dissimiles pumicibus. Et quia uerisimile est, ijs aliquid glutinis inesse, qui in propinquo ędificãt, libẽter his ad muros faciendos utuntur. eoq; quidam illic dictitant, se domos ex aqua factas inhabitare.

Cęterùm non minus miraculi uidetur habere quibusdã, quod in monte arci contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelat, ut refrigerandis poculis glacies inde peti soleat.

Porrò quod ad fontes bibẽtibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus est ad radices rupium Sarmaticarũ, quæ, ut dictũ est, Zepusio imminent. alij duo hoc famosiores sunt in Comitatu Saros, quasi in conspectu arcis cognominis, cuius ipse pręfecturã teneo. Nã qui est sub rupi C bus, aues tantũ ex eo gustantes necare dicitur. At alios duos non tãtum auibus, sed etiam alijs animãtibus noxios esse ferunt. Quã ob causam, ne cui pecori ad eos aditus sit, diligentissimè caueri solet. Nascitur aũt ad alterũ eorũ, qui propemodum intra Eperiensium nostrorũ fines est, plurimũ aconiti, cui herbæ uenenum inesse uel unicus Ouidij uersus arguit:

Lurida terribiles miscent aconita nouercæ.

Atq; hinc quidem uideri potest fons hic uirus trahere. Tales enim, ait Plinius, sunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: qualesque herbarum, quas lauant, succi. Sed est reuera singularis huius fontis natura, ut qui & crescente luna augeri, & deficiẽte minui, atq; adeò in interlunio prorsus deficere dicitur: tanto omnium consensu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter sese haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas uocant, consultò prætereundos putabam, quòd minimè rari sunt in Hungaria. Ne nõ tamen ex his quoq; aliquid delibem, celebres sunt in primis, alter in comitatu Zoliensi, ad ar-

cem eiusdem nominis, cui oppida, quæ dixi uocari montana, subiecta A
sunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen est: uterque spleneticis manifesto sensu mederi dicitur.

Ad oppidum Bistriciam, Germani Neusolam uocãt, ubi fodinæ sunt æris opulentissimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam uiridem: ex qua, ubi subsedit, chrysocolla colligitur.

Quia uerò in Comitatum Zoliensem, dum aquas persequimur, uentum est, non possum præterire hiatum terræ ijsdem in locis famosum ob pestilentes expirationes, quibus aues superuolantes, & quæuis alia animantia extingui constat: manifesto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinam'ue, aut felem, aut canẽ longo hastili alligatum, supra eum hiatum, qui septo ad arcendas inde animãtes circundatus est, protrudere & efferre consueuerunt: quibus non aliter uita subitò eripitur, quàm si strangularentur.

Est item ad eum fontem, qui potus aues, ut dictum est, enecat, sub Sar B
maticis fontibus acidula: quę etsi eandem cum eo ipso fonte originem habere creditur, tamẽ plerisq; ita grata est, ut etiã ægroti inde potũ petant.

Alia est non longè ab arce Leua in Comitatu Barsiẽsi, quæ nisi ab haurientibus pleno uase perferatur domum, saporem amittit. Itaq; qui occursantibus, ut fit, potum ex ea prębent, uel modicè exinanito uase, quod reliquum est, effundunt, & ad hauriendum denuò recurrunt. Addũt quidam aliud hoc prodigiosius, sed minus simile uero. Nẽpe, si pura sit, dum hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eã mirificè appetere solẽt, quòd hoc certissimum ad salutem signũ sit. Sin turbida reddatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaq; eos qui potũ tantum infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare solere. Sed hoc superstitiosorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rursus acida alia haud magnis distat spacijs: ad quam etiam propè est fons, qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mutat fluxum, lapidescente nimirum statim aqua, quam effundit, & ideo sic excre C
scente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut sese aliam in partem, quæ humilior est, effundere cogatur: quod quidem quasi circuitu quodam fit per omnem fontis oram.

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, specus est, in quo supernè destillans aqua, continuò durescit. Ibi uerò uideas ceu statuas hominum consistere saxa, ex hac destillatione concreta. Albus his color est: nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis usum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperiensiũ fontes salsi, tãtæ acrimoniæ & salsuginis, ut inde sal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturã pisciũ, cæteris utilior esse existimatũ. Habetq; locus nomẽ ab his fontibus: Hũgaris enim Sovuar, hoc est, Salisburgũ dicitur. Nam & arx eius nominis supra eum locũ fuit, meæ itẽ præfecturę subiecta, antequam dirueretur. Esse autem salis uim magnam in aliqua eorum mõtium par-

A um parte,in quibus promõtorij instar arx extat,uel hoc magno est argumento,quòd in aduersa quoq; eorum parte salsi fontes sunt,qui item sua appellatione insigniunt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est,id non negligentia hominũ,sed proculdubio Regum prouisione euenit, ne immodica copia salem uilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsyluania, ubi etiam piscinæ salsæ stagnant: à quibus omne pecus arceri necesse est. compertũ est enim,earum immodico haustu,qui salsugine incitatur,enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces. quod minus mirum uideri posset, cum ipsum quoq; mare piscium parẽs salsum sit: nisi hic non in aqua salsa, sed in ipso penè sale uiuere uiderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula: & ita impatientes aquæ dulcis,ut in eam missi, exanimentur.

Quia uerò in salis mentionem incidimus,etsi de eius,qui cęditur,ortu diuersæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab B initio extitisse,alijs postea natum esse affirmantibus: tamen ut uero propius sit,ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrescere, ea potissimum ratione ostẽdi posse iudico,quòd in ipsis lapidicinis salis, ubi solidissimus fuit,inuenta sunt uaria instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transsyluaniæ,gallina incubans cum ipsis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerũq; magna carbonum uis eruitur cum sale. In Desiensi fodina,qua nulla est in Transsyluania altior, paucis antè annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duricie,ut ne ferro quidem facilè cederet. Sed idem extra fodinã extractum sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus,dum excidũtur, durissimis, simulatq; sub dium prolati fuerint,euenire. Hæc uerò uulgus in illa cõfusione rerum, quę Noæ temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi rarò in reliquo sale reperitur: Gẽmam C uocant,quòd gemmarum quarũdam in morẽ pelluceat. Faciunt aũt hoc reperto iudicium salicidæ docti experientia,salẽ qui sequetur, aut impurum futurum,aut citò desiturũ: neq; temerè ipsos in eo falli cõpertũ est.

Abundat & uicina Polonia huius generis natiuo sale saxeo,sed hic minus sincerus & solidus est Hungarico. non enim fibris tãtum, aut uenis, sed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis distinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hũgaria putei,in quibus cæditur, minus alti sunt usq; ad salem. Quin in Transsyluania etiam scopuli instar extat supra terrã ad ripam Marisi fluuij,cuius itẽ alueus sal est, non lõgè ab oppido Thorda salinis celebri. Fitq; sæpenumero,ut arãtes etiam uomerem in salem impingant. Sed eum nemini cædere licet, ne quid uectigalibus regijs decedat. Liberum est tamen Siculis,qui,ut dictũ est,nõnullam Transsyluanię partem tenent,suo in solo,quãtum domesticis eorum usibus satis est,sumere. Sed hæc de salsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen

eſt,unę prope Vuaradinum,quæ uocantur diui Ladislai,ſiue quia hic di A
uus Ladislaus lauerit:ſiue quia ad ędem ei ſacram,& ſepulchro ipſius cla
ram,ac tum ipſius, tum Sigiſmundi Imperatoris,qui hic quoq; condi uo
luit,munificentia opulentam pertinet. His pleriq; inter omnes Hunga-
riæ calidas,primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum,
quàm ſalubritatem ſpectare uidentur. Sunt enim calore periucundo,&
temperato: præterea tam purę & perſpicuę,ut ſpeciem rerum,ſi quæ in-
ijciantur,ampliorem quàm ſunt ipſæ res,reddere uideantur.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ ſalutares frigidæ in Hungaria:
cuiuſmodi dixi eſſe in Zepuſio geminas,quæ lapideſcũt. Sed hoc tẽpore
maximè prædicatur, & à multis frequentatur,fons ad Mislã, qui locus à
Caſſouia haud magno diſtat interuallo. Huius aqua lapidib. qui prope
fontẽ ſunt,ferueſactis caleſit,& ita balneis idonea redditur.Nõ deſunt ta
men,qui uim medicam,quæ aquæ ineſſe creditur,ipſis potius lapidibus,
quàm aquę, tribuendã eſſe cenſeãt:quòd ipſa per ſe pura ſit,& bibẽtibus
gratiſsima:& contrà,quam ſolent aliæ ſalutares,nullã miſturam reſipiat. B

Verùm unde medẽdi uis inſit aquis, & cur aliæ alijs atq; alijs morbis,
nec una ratione eædem omnibus medeãtur,præterea unde ipſis tot,tan-
tæq; in calore,ſapore,odore differentiæ: deniq; cur aliæ concreſcãt, aliæ
ferrũ rodant,id ſpeculatoribus & uenatoribus naturæ phyſicis explican
dũ relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis
& excutiẽdis ſtudiũ atq; iudicium exquiſitiſsimũ eſſe,libri ab eo doctiſsi
mè ſcripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de
natura eorũ quæ de terra effluunt,inſcripſit:& idẽ plura ſe traditurũ pol
licẽt in ijs libris,quos ſe de Medicatis fontibus inſtituiſſe ait: ad quorũ le
ctionem ſeſe referent,qui de his uolent plenius erudiri.Nã mihi hęc ſcri-
pturo propoſitũ nõ fuit,ut docerẽ quenq;:ſed ut uolũtati tuæ,Sigiſmun
de Baronum optime,quę mihi ſemper imperij uice eſt,morem gererem.

Quantum aũt tuum quoq; ſemper fuerit ſtudiũ in his eruẽdis, quæ in
cognitione naturę rerum atq; locorum uel obſcura ſunt, uel aliquã admi
rationem habent, cùm omnes qui te norunt, ſciunt: tum ſcriptus à te,& C
nuper editus de Moſchicis rebus liber,abundè oſtẽdit. Nã quid eſt in to
ta nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis
Moſchicæ, aut in eius religione, quod non ſcitiſsimè explicaris? Quid?
quòd Hũgaris noſtris penè ignotę eſſent origines ſuę,niſi tu cõfirmaſſes
Moſchis cõfinẽ eſſe,& ad imperiũ eorũ pertinere Iuhrã, uel ut alij dicere
malũt,Iugariã,unde & initio profecti ſunt Hungari,& nomẽ traxerunt?
Ex Scythia quidem ueniſſe eos nemini erat dubium,ſed de nomine diſce
ptabatur: cum alij ab Hunnis & Auaris uoce cõpoſita dictos eſſe aſſere-
rent,alij aliud comminiſcerentur. At uerò propius eſt ab Iuhra manaſſe
Hungarorũ nomen:cum nunc quoq; Slauorũ lingua, qua nulla per uni-
uerſam Europam latius patet,Iuhri,uel prima ſyllaba nõnihil, ut fit,leui-
gata Vhri uocẽtur. Mitto, quod te quoq; cõfirmante credibilius uiſum
eſt,mõtes,quos uocãt Riphęos,nõ extare his in locis,unde tãto ueterum
ſcriptorum conſenſu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis per-
ſpecta

A specta habere uolēt, ex cōmētarijs tuis, et his addita chorographia petet.

Mihi hic narrationem de aquis, quę in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam insignes sunt, finire libet, uel relinquere potius. Nam si omnes, quæ aliquid admirationis habent, consectari uelim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungaria amnium: quorum quidem tantum est, ut non facilè dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. ut non immeritò ueteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Saui, Draui, & Tibisci imaginem repræsentantes, usurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam:

Est laus amnium pręcipua, esse nauibus ferendis idoneos, & pisco sos. Quo in laudis genere quotusquisq; est extra Hūgariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorē de alijs Hungaricis amnibus, qui etsi magnitudine illis minimè pares sunt, tamē non minus ferè sunt admirandi. Nam pręter hoc, quod optimorū & saluberrimorū piscium copia affluunt, feraces auri pleriq; habētur: in ea præsertim ueteris Daciæ parte, quā Hungariæ attribui, & Transsyluaniā uocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomē est. Cuiusmodi sunt tres cognomines, Chrysi dicti: & qui Hūgaris uocatur Aranyas, hoc est, aureus: ne quis Hungariā ea, quę Thracię, Hispaniæ, Lydiæ, Indię amnibus gloria est, carere existimet. Rapiunt autē non ramenta tantū auri perēni cursu, sed etiā plerunq; massulas, alias pisi, alias nucis auellanæ, castaneæ'ue, aut iuglandis magnitudine: quoties uidelicet inundant, imbribus'ue, aut alia quapiā eluuie, aut arte inducta corriuatione aucti, ripas, & ea per quæ currunt loca, subruunt. Nec cōmēticium est, ijs in locis effodi quādoq; massas, aliàs puri auri, aliàs concreti saxi aliquid habentes, quę aliquot uncias usq; ad selibram, & librā, & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effossas esse, quæ quingentorum, imò quæ mille florenorum non modò pondus, sed etiam precium eleuarint.

C Sed ut ad illos principes Hūgariæ fluuios redeā, Danubiū, Drauum, Sauum norunt uicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorum fontes sunt, & prima incremēta. quæ etsi pręclara sint, nequaquā tamen tantum laudis addunt amnibus, quantū hi mox, atq; solum Hungaricum attigerint, consequūtur. Hic enim cōtinuò & plenius & spaciosius fluunt, eoq; nauigationi magis habiles sunt, piscibus'q; & maioribus & melioribus magis abundant: ut omittam, quòd diuersi generis piscibus, quibus ferè prima est gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre supersedebo: dicam'q; de Tibisco tantum, quem Hungaria sola totum sibi uendicat.

Oritur in Maromarusio, sub altissimis Carpati iugis, fonte quidē exiguo, sed tantis subitò incrementis, ut intra tertiū milliarium pro tēporis tamen, quod incremēta moderatur, ratione, patiēs sit nauigiorū, quibus sales euehuntur. Est aūt ferè iustū unius nauigij onus, quater mille frusta salis, (uulgò lapides uocāt) singula uiginti plus minus pondo librarum.

Fertur

Fertur autē intra Maromarusiū cursu citatiore, ut inter montes, qui plu A
rimos in eos torrētes & riuos effundunt: estq; ibidem limpidissimus, so-
lo glareoso. sed idem ex illis Maromarusij angustijs eluctatus, simulatq;
campestria attigit, incedit lentius, & fluit impurius, admisso præsertim
amne Zamos, qui ex Transsyluania ruens, uiam præbet nauibus, quibus
sales Transsyluanici exportantur: uideturq; tum sanè prorsus alius esse,
non ob augmenti tātum, aut cursus sui modum, sed quòd etiā piscium in
eo ratio est diuersa. nam intra Maromarusiū non habet ferè alios, quàm
quos aquę puriores alunt, & eorum quidē omnis generis copiam ingen
tem: at foris quem facilè dabis piscem, cui quidem in profluente uita est,
quē non suppeditet Tibiscus? quiq; & sapore, & magnitudine non præ-
stet sui generis piscibus, qui alijs in fluuijs capiuntur?

Porrò de copia quid dicam? habet quidem Hūgaria multos amnes pi
scosissimos: inter quos etiā eos numero, qui ex uicinis terris immitūtur.
Sed neq; inter hos, neq; inter alios, quorū fontes apud Hūgaros sunt, ul-
lus prouentu pisciū superat Tibiscum: ut eum, quod de Pado Italię dixit B
Poeta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere possis. Etsi uerò i-
dem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd ut hæc fruges, sic & illi
pisces, nunc uberius, nunc malignius producāt: tamen nullum est tēpus
Tibisco, quo piscibus non magis, quàm cęteri amnes, abūdet. Quin, qui
propius ad eius ripā in æstiuis præsertim caloribus accedunt, manifesto
sensu experiuntur, eum pisculentiam quandam, ut sic dicā, redolere. Nec
desunt uulgò, qui dicāt, duas eius partes aquam, tertiam pisces esse: non
eo quidem sensu, quòd ita sese res habeat: sed quòd planè admirādam, pe
neq; maiorem fide multitudinem piscium significatam uolunt.

Vidimus ipsi autumno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum
à Salmis, exercituum regiorum summum in Pannonijs imperatorem, ul
tra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, i-
dem ualde piscosus amnis, Tibisco miscetur, millenos carpiones, quos
nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra delectū tamen, sicut eos capi con
tigit, uenire centū numis Hungaricis: hoc est, floreno, ut uocant, usitato: C
quem pro præsentis rei monetarię illis in locis ratione, aureus unus supe
rat similibus numis quinquaginta. Eadem est plerūq; luciorū uilitas, sub
hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione, in designando pisce
notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto lōgius profluit Tibiscus, quātoq; propius accedit ad Da-
nubium, in quē sese exonerat è regione Sirmij, hoc minus est precij pisci-
bus, propter uim eorū infinitam, pręsertim cum exundat. Nā tum in pla
na effusus, omnia latè loca non tam aquis quàm piscibus cōplet: & quæ-
dā quasi stagna facit, quæ agrestes antè, quàm decrescit, & in alueū redit,
claustris quibusdam obsepiunt, ne refluētibus aquis unà recedāt pisces.
Hic itaq; non aliter atq; in piscinas conclusi tenentur: neque tamen rarò
cōtingit, ut impetu facto, qualis est acie congredientium, effractis septis
perrumpāt, spemq; & laborem agrestium frustrentur. Quo fit, ut hi pro
magno negocio habeant, inuitare populares uicinos, ut pisces emptum
ueniant.

A ueniant. Sed quod prouerbio dicitur, ultroneas putêre merces, uix unquam magis quàm hic habet locum. Nam sępe aut nulli ueniũt: aut si qui ueniũt, tantillo licentur, ut nihil penè intersit, gratuitó ne eis des, an uendas. Quin fit quandoq; ut ne gratis quidem dati, aut quasi relicti ad prędam, auferantur: sed porcorum gregibus, qui subsidentibus aquis immitti solent, lętam pastionẽ & quasi piscationẽ præbeant: ipsa tamẽ piscium multitudine nihilominus sic plerunq; superãte, ut magna eorũ pars emoriatur, & computrescat. unde tam tetri nascũtur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peste infecta sunt, uitare consueuerint. Nec hoc foris tãtum, sed etiam in oppidis euenire solet, dum nimirũ tãta uis piscium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, destituti ab emptoribus, sese clãculum relictis piscibus inde subducant. Quò fit, ut plerunq; edicto cum pœna proposito, caueri soleat, ne quis illinc, nisi ablatis unà piscibus, discedere audeat.

Sed lõgius quàm instituerã, progressus sum, illustris Baro Sigismũde, B non tam admiratione harũ rerũ, quę mihi iam maxima uitę meę parte in Hungaria exacta admirabiles esse desierunt, quàm studio efficiũdi imperata tua incitatus. Nõ inficior tamẽ, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; nõ multa prætérita esse, quæ cum hac narratione cõgruebãt. Verùm id ceu data opera à me factum est, quòd his & aptius & uberius explicandis locum alibi sum habiturus.

Porrò quod in epistola ad me tua duorũ admirandę naturę fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius uerò ex Saxonis Grãmatici historia mentionem facis, equidem dubitaui aliquãdiu, an nõ hoc consilio à te factum esset, ut quæ de similibus miraculis aliorum autorũ scriptis prodita sunt, ea mihi cum his nostris coniungẽda, ac cõponenda esse innueres. Etsi uerò huc inclinabat animus, tamẽ cum uiderem mihi nihil relictum esse præter colligendi laborem, quẽ sibi quisq; legẽdis libris præstare potest: satis esse putaui, breuiter, unde hæc potissimũ peti possint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero nõ esse factam calidorum fontium men C tionem: neque hoc sanè iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui non quàm accuratissimè in rerum, locorum'ue descriptionibus recensere soleat, si quid fortè occurrit, quod usitatum naturæ cursum excedit, aut aliqua nouitate est insigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiusmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quasiq; ex professo de his latinè scripserũt, primas obtinet Plinius: qui non cõtentus aquarũ, fontium, & fluminũ miracula capite elegantissimo in secundo Naturalis historię suę libro complecti, rursus ijsdem aquis & aquatilibus describendis etiã peculiarẽ dedit librum, qui eiusdẽ operis est tricesimus primus. Secũdum Pliniũ multa de his inuenias prodita à Seneca, in Naturaliũ quęstionum libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de architectura lib. octauo. Quædã etiã à Strabone, Põponio Mela, Solino referũtur: ut alios pretercam recẽtiores. Sed omniũ instar haberi potest unus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiusmodi sunt uel in Græcis Latinisq; scriptoribus à se lecta,

uel do-

uel domi foriſq; obſeruata, uel accurata indagatione comperta, non mo- A
dò in illos, quos ſuprà dixi, libros retulit, ſed etiam cauſas eorum quàm
ſcitiſsimè ſtuduit explicare: quanquam quotam quæſo hæc factura eſ-
ſent partem, ſi cætera quoq;, quę adhuc ignota latent, proferrentur? qua
in re neſcio profectò, ſocordia'ne magis, an ingratitudo hominũ accuſan
da ueniat, qui dum iſta pro neglectis habent, non ſatis æterni illius archi-
tecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agno-
ſcere uidentur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago uici-
no Zirknitz nomen eſt, non minus penè miranda dicere, quàm à me de
Hungariæ aquis ſunt memorata: ut is uidelicet quotãnis ferè ſub autum-
ni finem, aquis derepentè ex abdito uenientibus, magnamq; piſcium co
piam ſecum trahentibus inundetur: appetente uerò æſtate, aquis rurſus
abdita petentibus exareſcat, hac quaſi perpetua uiciſsitudine, ut quo in
loco paulo antè piſcatus fueris, in eo meſſem & ſementem facere, ſimulq;
ſi libeat uenari, ac rurſus uertente anno piſcari poſsis. B

Sed quid obſtat, quo minus loci faciem, ut eam ab alijs delineatam ac-
cepiſti, de tuo ſermone deſcribã. Claudi aiebas eum circumquaq; mon
tibus, è quibus riui quidam ignobiles ſuo quiſq; alueolo procurrant, ab
orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor: ſingulos quo lõgius flu
ant, hoc minus ſcatere aquis, terra nimirum ipſas combibente, donec po
ſtremò abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, ut humano opere exciſæ
uideri poſsint. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non poſsint, fieri,
ut regurgitent ſcrobes: neq; ſolum nihil aquæ admittant, ſed etiam quic-
quid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus impetum ac cur-
ſum equiti quamuis expedito & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaq; qua-
cunq; pateat locus (patêre autem eum ad ſeſquimilliarium minus laxa la
titudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui pleriſq; in locis decem &
octo cubitos altus ſit, & ubi minimum profundus eſt, æquet iuſtam hu-
mani corporis menſuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui conſtabit eſſe eadẽ in regione amnes, C
qui terras ſubeant, & ubi per longa ſpacia mearint, rurſus effluant: quoſ-
dam, etiam ubi ſemel ſeſe abdiderint, amplius nõ comparere. Nam hinc
occultis quibuſdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabi-
tur, pręſertim ſi cognorit, ibidem aliquot in locis eſſe caua montium am
pliſsima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum
quaſi ſtagna ſint: unde illos uenire riuos hoc minus dubiũ uideri poteſt,
quòd cõſtat iiſdem anates uiuas euehi: quas nemo neſcit in locis ſubter-
raneis, in quæ aurę aditus non ſit, degere nõ poſſe. Sed quia pro cõperto
habetur, illã aquarũ acceſsionem non duci è mõtibus per riuos, aut alios
occultos meatus, ſed uenire ab illa ſcrobium regurgitatione, & quaſi uo
mitu, rurſuſq; eòdem redire, & reſorberi, idq; ſtatis tẽporibus fieri, quis
hæc miraculo carere negabit?

Auget uerò hoc quoq; rei nouitatem, quòd ferè non minus celeriter
recedunt aquæ, quàm acceſſerunt, non per ſcrobes illas tantum, ſed uni-
uerſa pe-

A uersa penè terra eas non aliter recipiente, quàm si per cribrũ diffunderentur. Quod cùm fieri sentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim aduolãt ad piscationẽ, quæ ipsis non modò iucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & piscium uis ingens facilè capitur, aqua nimirum eos destituente: & apud uicinos precium habent, ad quos conditi sale exportantur. Inuenias aũt ibi plerũq;, quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alijs piscibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res satis magno est argumẽto, eos intra illas uoragines nasci, aut saltẽ augeri oportere: cum fieri non possit, ut dum foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò siccato lacu fit mesis, qua parte solum consitum: & idem rursus conseritur, antè quàm inundet. Solum ipsum firmum, lętum, & in primis ita ferax graminis, ut post uigesimum diem secari soleat. Non est tamen eadem ubiq; fœcũditas. Nam magna eius pars, pręter iuncũ, nihil gignit. Quo uerò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignem

B notam adiecisti: nempe distare eum ad unius miliarij spacium ab arce Carnis, pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse: & dum pacta cõuenta præstari oporteret, reddidisse: in illustri eius loco tanquam pro trophæo relictis his uersibus, quos ibi tũ legeris,

Postonia uicta rediens post omnia uictor
Leuiades, affert pulchra trophæa domum.

Quia uerò id quod dictũ est de aquarũ ad statũ tempus accesione, me quorundam fontiũ, quib. idem accidere dicit̃, admonet: etsi mihi externa minimè persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam: ut tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatisimarũ, in alpestri Rhetia apud Fauarias, inter rupes eminentisimas: qui cum ferè deficiat mense Octobri, redit mense Maio: sicq; rursus usq; in autumnũ exuberat, ut saluberrimis eius

C aquis mola frumentaria impelli posit.

Alter hoc magis mirabilis est in Heluetijs, quem recens Helueticorum Chronicorũ scriptor tradit siccari mense Augusto, quo tẽpore nouis ibi niuibus cadentib. pecus inde mitiora in loca depellit̃: neq; postea manare, nisi mẽse Iunio, cùm nudatus niuibus mons, rursus pastioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in fossam propinquam, ad aquandum pecus comparatam: per interualla tamen, & bis tantum quotidie, manè uidelicet & uesperi: rursumq; toties occultari. & has quotannis retinere ac continuare uices, donec rursus, ut dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas aquationi pecoris, singulari Dei munere, in illa horrida solitudine datum hũc fontem esse: idq; bruta ipsa agnoscere, ut quæ eum ferè ultrò, quoad ibi in pascuis sunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin additur, experimento cognitũ esse, quod idem fons tam impatiens sit sordium, ut si quid impuri in eum missum, mersum'ue fuerit, per aliquot deinde dies nõ compareat, nec aut manè aut uesperi aquæ quicquã reddat.

 Montem

Montem, in quo is fons est, Heluetij sua lingua appellant Engstle: ea in re A
gione, cui ab amne Arula, Argevu fecêre nomen.

Prudenter Plinius, ad confirmanda exempla potentiæ aquarum, à se in illo præclaro opere prodita: Si quis, inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur, discat, in nulla parte naturę maiora esse miracula. Hoc quanquã ipse quoq; usurpare aduersus eos possem, quib. fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora esse uidebuntur: tamen monebo potius, non temerè quicquam eorum quę de admirandis naturę operibus feruntur, pro incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ Autoris sapientię & potentiæ temerè derogetur.

Habes Baro clarissime, pro epistola libellũ, magis ieiunũ quidem illum, quàm uel ipse fortè expectabas, uel materia, quã mihi tractandã dederas, exigebat. Sed cùm non ignores, me minimè abundare ocio, tuæ erit ęquitatis, non tam quid assecutus sim, quàm quid assequi uoluerim, æstimare. Hoc unum quidem certè, ut tibi gratum facerem, sedulò sum conatus.

FINIS.

MAGNIFICO DOMINO, D. SIGISMVNDO Libero Baroni in Herberstain, Guttenhag, ac Neiperg, Consiliario, Camerario, ac Aerarij Austriaci Præfecto Regio, &c.

Cvi mittam breue muneri poema,
Ab incude recens mea profectum,
Sigismunde? tibi, qui ineptiarum
Admirator es unicus mearum.
Delectant alios ioci procaces,
Infamis placet aleæ quibusdam
Ludus, & sua tædij leuandi
Cuiuis est ratio: at tibi omne tempus
Quod est publica ab occupatione
Relictum, teritur uenustiorum
Scriptorum, aut, Baro, lectione uatum.
Ergo dum uacat à tuis negotijs,
Et uoles male collocare tempus,
Aut uitare meridiationem,
Istud perlegito meum poema,
Atq; æqui facias, boniq;, quæso.

Ioan. Ludouicus Brassicanus I. V. Consultus.

PHOENIX, SIVE LVCTVS AVSTRIAE, OB MORTEM INCOMPARABILIS HEROINAE, D. ANNAE, Quiritium, Pannonum ac Bohemorum Reginæ, &c.

Rima cicatricem uix duxit plaga supremam,
Vulnere cum ferior sanguinolenta nouo.
Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
Non ita consternata fui, nec territa damno,
Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
Quàm modò Reginæ me mors perculsit acerba,
Mors mihi flebilibus testificanda modis.
Indulgere iuuat lachrymis, nec turpe putabo
Plangere fœminea tristia corda manu.
Hoc fatale mihi est, uexari fluctibus atris,
Nec tamen aduersis succubuisse malis.
Sic tolerata mihi uix est tolerabilis hostis
Omnia grassantis per mea membra manus.
Sic tolerata lues uix est tolerabilis, atq;
Sæua peregrini militis ira mihi.
Sicq; locustarum uis ingluuiesq; nocentum
Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelas
Officijs egi non aliena meis.
Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
Vix tueor partes nunc malè firma meas.
Quosq; animo gemitus compressi mœsta uirili,
Principis expressit mors mihi sæua meæ.
Heu quid ago infœlix, fatisq; exercita diris,
Accessit nostris uis cumulusq; malis.
Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
Cur inhibes sæuas mors uiolenta manus?
Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
Uxor erat Stygio dignior illa Ioue.
Ecquid in inuisas non sumis dira nouercas
Tela, quid inuisas non rapis ipsa socrus?
Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
Thersites, uiuat sic sibi quisq; malus.
Omne capax rapit urna caput discrimine nullo,
Nec refert fuerit albus an ater homo.
Omnia dissimili similis Proserpina fato
Eripit, humanum nil miserata genus.

Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
Hac sumus in sola conditione pares.
Cætera Dij meliora tibi Regina dedere,
Quæ sermone libet commemorare breui.
Interrea lachrymæ cessate, grauesq; querelæ,
Et uacet à gemitu fœmina uirq; pio.
Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
Et series regum longa petenda procul.
Hinc abauos, atauosq; placet, clarosq; parentes,
Et placet à matris ducere stirpe genus.
Gedemine antiquo deducta Megistane proles,
Vna fuit Olgird, altera Kestud erat.
Olgirdæ soboles est masculina Iagello,
Qui sacro ablutus postea rore fuit:
Atq; Uladlislaus mutato nomine dictus,
Sarmatiæ tenuit ditia Regna diu.
Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
Qui latè patriam rexit, & auxit humum.
Cui plures natæ, cui sextus masculus hæres,
Sarmatiæ summam qui tenuere diu.
Mentio digna suo de natis tempore fiet,
Natarum series sed referenda prius:
Per quas affini coniuncta Alemania uinclo,
Quam lambit tumidis Rhenus & Ister aquis:
Anna Boguslai est Pomerani principis uxor,
Barbara Saxoniæ nupta puella duci.
Regulus Heduigin Boiorum magnus habebat,
Vnde Palatinæ lumina multa domus.
Legnitio Elisabetha duci deducta marito,
Huic genti lumen contulit atq; decus.
Vni nomen erat Sophiæ, quæ nupta dynastæ
Brandenburgensi prole beata fuit.
Cæsaris optandi cui cura est credita genti,
Plena hæc principibus præsulibusq; domus.
Ad fratres redeo, clarißima lumina mundi,
Præcipuè ad patrem Pannonis Anna tuum.
Pannoniæ huic ultro regnum dotale Beatrix
(Grande Beatricis nomen & omen habes)
Obtulit & regni procerum officiosa uoluntas,
Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
Rursus Alexandra est Olgirdæ filia nupta
Masouiæ quondam dux Semouite tibi.
Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
Fridricum Imperij protulit alma caput.

Hinc

Hinc socer, hinc prosocer, leuir, hinc charusq; maritus:
Plurimaq; hinc soboles, quod bene uertat, adest.
Nec tibi Moscouiæ gens inficianda niualis,
Ex hoc nobilitas est quoq; clara loco.
Kestudes etenim Olgirdæ germanus, in illam
Insertus gentem multa trophæa tulit.
Hoc patre Uitoldus dux est procreatus, & illo
Lituaniæ princeps tempore magnus erat.
Unica, ni fallor, cui filia tradita Mosco,
Et desponsa duci uixit Anastasia,
Hinc ambo Basilij diuerso tempore, & inde
Ioannes uario tempore uterq; fuit.
Sarmaticum affini non solum limite, uerùm
Sanguinis attingis proximitate genus.
Nec uitio frater dabitur, qui dulce putauit
Pro patria, in patria, cum patriaq; mori.
Triste rudimentum belli, Rex induit arma,
Arma tryocinio non satis apta suo.
Cedite nunc Decij, procul inde facessito Curti:
Rex horum laudes clarus, & huius habet.
Nec laus Elisabethæ auiæ reticenda paternæ,
Qua non nobilior fœmina nata fuit.
Illi Cæsar auus, proauusq;, abauusq;, atauusq;,
Pannoniæ frater rex fuit, atq; parens.
Sarmatiæ coniunx rector, sex ordine nati
Succedunt, tenet hæc nunc quoq; regna nepos.
Coniuge quid potius dicam, uel fratre mariti?
Sarcina uix humeris hæc satis apta meis.
De quibus est dixisse nihil, quàm dicere pauca,
Forsitan & satius conticuisse fuit.
Alter ad occasum populos regit, alter ad ortum,
Et fermè ambobus paret uterq; Polus.
Hoc satis est dixisse mihi: sed dicere plura,
Alterius fuerit grande laboris opus.
Nec capit hos succincta breuisq; angustia chartæ,
Quorum regificas uix capit orbis opes.
Immemor incœpti, tristisq; oblita decori,
Ad natos uenio Sarmatis Anna tuos:
Hic mihi lætitiæ ueniam da Diua licentem,
Erumpunt toto gaudia corde mihi.
Non possum gemitus simulare, grauesq; querelas,
Sit licet incœpto res aliena meo.
Tollite ferales lugubria signa cupressus,
Atq; parentales exequiæ ite procul.

Nectite uictrices circum mea tempora laurus,
Vix memini, si quid flebile passa fui.
Usq; adeò generis spes inclyta, mascula proles
Austriacæ columen me fouet atq; domus.
Vos patrui auspicijs uictricia signa sequuti
Inuisum Christo tollite quæso genus.
Vos patris auspicijs uictricia signa sequuti
Asserite afflictam gnauiter Hungariam.
Conatus equidem nihil hos remorabitur unquam,
Interno impendet nullus ab hoste timor.
Suppositas cineri prunas, flammasq; doloso,
Extinxit uester patruus atq; pater.
Fallor? an à læua fœlici lapsa uolatu
Confirmat uolucris uota precesq; meas?
E` diuerticulo repetendus sermo, nec extra
Propositi metas ire sinendus erit.
Quid referam natas & fœmineum comitatum,
Atq; puellares, numina uera, choros.
Vix totidem ancillæ Reginis sæpe fuere,
Aluo Reginæ quot prodiere tua.
Atq; alias agitat regnandi dira libido,
Nota sed exemplis res odiosa datis:
Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
Præcipuè regnum quo muliebre loci est.
Faustinas aliæ referunt, matremq; Neronis:
Est quoq; cui placeat trux Cleopatra nimis.
At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
Nulla extorquendi sæua libido fuit.
Quamuis dotalis sublatæ ad culmina regni
Conditione fuit mens moderata pari.
Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
Non profecturis ictibus oppositas:
Sed bona tranquillæ curasti commoda pacis,
Irarum fugitans, atq; quietis amans.
Regibus uxores, tot reginisq; maritos,
Atq; orbi dominos te generasse sat est.
Imperitent aliæ præter muliebre decorum,
Te pensis famulas non onerasse patet.
Adde supradictis maternæ stemmata stirpis,
Addeq; Gandalidos clara trophæa domus.
Principe Gandalio tua prodita Vascone mater,
Complures habuit uirgo pudica procos.
Illa Uladislao tandem desponsa marito,
Transegit uitæ tempora læta suæ.

Tertius exierat sesqui & millesimus annus,
Bisq; decem, Iunij tresq; fuere dies:
Quando ope Lucinæ Genetyllidos implorata,
Anna parens natu est exhilarata tuo.
Imposita est capiti matris, de more, corona,
Bis denis uitam mensibus ante tuam.
Buda fuit natale solum, sed Rhetia nutrix,
Qua fremit alpinis turgidus Oenus aquis.
Cæsaris hic studio est educta sororia tecum,
Nubilis est donec utraq; facta uiro.
Iam me uirtutum uix enumerabilis ordo,
Atq; urget meriti gratia multa tui.
Quid primum mediúm ue loquar? quæ in fine locabo
Ornamenta tuæ rara pudicitiæ?
Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
Nunc placet hæc uirtus, nunc placet illa magis.
Ac ueluti in prato considens uirgo uirenti,
Quà fons muscoso prosilit è lapide.
Nunc uarios molli decerpit pollice flores,
Aut Narcisse tuos, aut Hyacinthe tuos.
Candida luteolis nunc iungit lilia calthis,
Lilia puniceis mista papaueribus.
Nunc uiolas, cythisos, thyma nunc fragrantia carpit,
Purpureas tenero nunc secat ungue rosas.
Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
Eligit, & numero copia maior adest.
Nec quod præponat, nec quod postponat, in arcto
Hæret, & optatis ambigit ipsa suis.
Interea ut dulci sertum mittatur amico
Efficit, ut folio uersicolore siet.
Sic mihi per medias & eunti res & ituro
Corporis, aut animi, fortuitiq; boni:
Anna tuæ nullo dotes sunt ordine dictæ,
Attamen hæc unus singula fascis habet:
Non bene principium posito reperitur in orbe,
Nec finem ductus circulus ullus habet.
Sic tua continuo uirtus stat in ordine certa,
Quæ nullum finem principiumq; tenet:
Digna tamen species regno fuit ista tenendo,
Rege fuit dignus corporis iste decor.
Multus in ore lepos, in corpore multa uenustas,
Maiestas oculis & reuerenda tuis.
Matronale decus, fuco procul atq; colore,
Qualia mentitus inficit ora color.

Multiferi uites laudantur palmitis, & qui
Despositum multo fœnore reddit ager.
Et sterilis ueteri culpata est fœmina lege,
Fertilitas summo semper honore fuit.
Pappia priuatis fuit, & Poppæa timori,
Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
Omniparens natura suum de germine nomen
Ducit, & à fœtu dicitur ipsa suo.
Et tu Cæsaridum mater, Regumq; Ducumq;
Egregiam laudem fertilitatis habes.
Nam tua ter quina lætata est regia prole,
Immo ego ter quina prole beata feror.
Atq; utinam sterilis, quàm sic fœcunda, fuisses,
Iam fueras parta prole beata satis.
Nec moriens Regina mihi damnosa fuisses,
Interitu tantum quod foret absq; tuo.
Namq; aliam pro te moriens Regina dedisti,
Nata tuam interea uixerit illa uicem.
Ac ueluti phœnix de morte renascitur ipsa,
Atq; ipsam sese dum parit, ipsa perit:
Sic tu, cum uiuam sobolem moritura relinquis,
Immortalis eris morte renata tua.
Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
Notaq; pro populo sunt pia uota tuo.
Te ueniente die, te decedente precantem,
Certa fides sacris inuigilasse libris.
Acceptam precibus refero, uotisq; salutem:
Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
Ah quoties stricto molitus acinace plagam
Turca, tua nocuit nil mihi abactus ope?
Ah quoties dubij euasi discriminia Martis,
Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?
Sic tuus insidias coniunx dominusq; latentes,
Atq; hoc uitauit certa pericla modo:
Imperij rebus dum consulit, & uagus illac,
Nunc hac suspectis itq; reditq; uijs.
Vel dum uectus equo salebras, perq; inuia tesqua,
Obuius horribili non timet ire feræ.
Dij superi nostrum seruate ante omnia Regem,
Vitaq; principibus, gloria sitq; meis.
Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
Humanos etiam supplice uoce Ioues.
Ah quoties meritæ fecisti ignoscere culpæ
Commotum iusta cum ratione uirum?

Pro

Pro miseris nullas oratrix passa repulsas,
Nec pro supplicibus ambitiosa reis.
Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
Iam iam missurum tela trisulca Iouem.
Sic complexa trucem mollit Venus alma Gradiuum,
Atq; iras reprimit deliciosa graues
Carceris atq; aliquis tetro squalore, situq;,
Et pressus manicis compedibusq; diu,
Quærit opem Regina tuam defuncta, precesq;,
Atq; operam expectat nunc quoq; diua tuam.
Dotibus ingenij fueras quoq; prædita multis,
Quas ingens fuerit enumerasse labor.
Nec socialis amor mihi, commemoranda fidesq;,
Non erga dominum mutua cura tuum.
Frigora, nec glacies, non æstus solstitiales,
Non nix, non pluuiæ, non lutulenta uia,
Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis Auster,
Quæq; æstas oculis puluerulenta nocet,
Te domino auulsere, nec auulsere marito,
Abstraxere uiro fata sed atra tuo.
Non mihi Penelopes studium, non iactet amorem,
In laudes semper Græcia prona suas:
Nec tibi præstiterit regi desponsa Pheræo,
Viua maritali quæ tumulata rogo est.
Hactenus est series rerum libata tuarum,
Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
Sed breuius dicam Reginæ Epicedion Annæ:
Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
Vos autem extinctæ postremos reddite honores,
Grataq; legitimis soluite iusta modis.

LEGATIONES D. SIGISMVNDI LIBERI Baronis in Herberstain, &c.

OCcasus, mediusq; dies, septentrio, & ortus,
Sunt peragrata solo, sunt peragrata salo.
Principibus mandata fero dum maxima regum,
Vectus equo, rheda, siue rota, atq; rate.
Luduicum ad regem misso, Solymumq; tyrannum
Perlustrata rota est Pannonia, atq; rate.
Cæsaris orator ad regem Maxmiliani
In Daniam celeri sum quoq; uectus equo.
Austriacæ missu regionis per mare sæuum
Hesperiæ mihi sunt regna petita rate.
Sauromatas eadem uexit me rheda ad utrosq;,
Per niue conspersas inuiolata uias.

I. L. Brassicanus.

COLLOQVIVM SIGISMVNDI & Mortis.

MORS. Tultæ hominum mentes, & famæ finis & æui
Oblitæ, longamq; ausæ expectare salutem:
Vos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq; iuuat sperare senectam?
Si uitam fata impediunt, cursumq; recusant,
Arbitrioq; meo semper mortalibus ægra
Parcarumq; dies, & uis suprema propinquat.
Quæ uobis tandem uiuendi tanta uoluptas?
Quæ cura, & nebulam & uentos obtendere inanes
Fortunæ, imperioq; meo? uirtutis imago
Quæ uos, quæ miseri, subijt? si uestra labores
Per uarios, uariasq; uices, per tela, per hostes,
Tam citò in æternam clauduntur lumina noctem:
Desinite heu miseri his animis præsumere uitam,
Cum nec fatorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad mœstos concedere Manes.

SIGIS. Alta tua hæc mens Mors, iam me alta silentia cogit
Rumpere, & acceptum uerbis uulgare dolorem:
Victus enim dictisq; tuis, animoq; superbo,
Hoc unum quæro: quæ nunc te insania uertit,
Quò mentemq; oculosq; refers? mortalibus ista
Quæ causa obijcere (oro) fuit, non antè rogatam,
Non antè admissam humanos expendere casus?
Si te uita breuis, nostra atq; incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuaq; omnia:
Ergo quid adfectas, frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc fortè geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fata tuo arbitrio stant atq; reguntur,
(Prout toties dicis, uerbisq; frequentibus effers)
Cur, inquam, grauia ista pati mala nos sinis? æquum
Certè esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto uiolentius atris
Expositi fatis, aduersa opera atq; labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed uideo te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa uoluntas
Imperiumq; Iouis concedit: cuius honorem,
Cuius fortunam comitamur, ut omnibus idem
Aut æquus fieret, ferretq; nouissima uitæ
Præmia, & optatas sineret contingere sedes.
Imò etiam debes, tu Mors sæuissima, grates

Non

Non paruas certè nobis mortalibus, in nos
Ius quòd habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed cælo expulsa sereno:
Unde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Uenisses, Stygios habitares spreta paludes.

MORS. Cui uoci laxata uia est? quis inania uerba
Dat? me huc atq; illuc circumfero, neminem at usquam
Conspicio: dictu mirabile, Iuppiter audi,
Non impunè feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuat ira mihi in toto iam pectore, uinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.

SIGIS. Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:
Hic maneo immotus, tua nec metuo obuia corda
His furijs, nihil hæc me uisq; minæq; mouebunt:
Expedias quæcunque cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam uitæ tentare palæstram.

MORS. Tu'ne hic Sigismunde manes? Sismunde lacessis
Me tú n' impauidus? quæ obsecro causa coëgit
Te in tantam temerè mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Uim uerbo hanc credis, teq; inter nubila condis:
Caniciemq; tibi, longos promittis & annos.
Uentum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi obstent,
Ni mora præsentis tibi producatur honoris,
Utúe æques atauos, uel auos: patris úe senectam,
Et sera æterno commendes nomina mundo.

SIGIS. Causa fuit, tua non toleranda superbia, mensq;
Alta mea æthereum qua possum scandere olympum,
Atque immortali superos contingere mente:
Depositis nempe exuuijs mortalibus, in quas
Soli est imperium tibi: nec quod tu improba posthac
Obijcias mihi erit (quæ me finxisse senectam
Nugaris) cum supra homines, supra ire uidebis
Me uirtute mea & pietate Deos: mihi certa
Nec quoq; longæuæ prætendes tempora uitæ.
Nam non solum atauos, & auos, patrisq; senectam
Aequabo, sed uel Pylios superabimus annos.

MORS. Tu ulterius modo noli auidos extendere cursus:
Si potes, in facies tu te Sismunde uel omnes
Uerte, & finge quod arte potes, uirtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas æthera pennis
Posse sequi, clausumq; solo te condere posse:
Non tamen effugies mea tela, measq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde mouebis:

Nec

Nec miseram huc illuc uocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus falce iacebis,
Egregius certè tantis uirtutibus heros.

SIGIS. Oro meæ noli uirtuti illudere, turpis
Ô Dea: non tu me, sed Diuûm numina terrent,
Dextraq; magna Iouis: quæ me tamen ipsa relictis
Defensum exuuijs dabit, & me in gaudia ducet:
Vt sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq; meum, quamuis inuita repugnes.

MORS. Nunc me fata tuæ mandare silentia linguæ
Fata uetant: sed tempus erit, quo hæc sponte subibis,
Atq; animum uocemq; tuam intra nubila coges,
Prostratusq; meo prostratus iure iacebis.

SIGIS. Ô Mors, incœptum frustra submitte furorem:
Non ego, non per uim, non per tua iura iacebo,
Verùm istæ exuuiæ nostræ, corpusq; caducum:

MORS. Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?
Non est hoc, tristes comitari Manibus umbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?

SIGIS. Non alio, quàm quo Diuos insana fateris,
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in crates & triste pheretrum.

MORS. Cur, si te Diuum sublimi nomine ponis,
Corporis exuuias deponas, maximus æuo
Sic fies, sic ad superos præstantior ibis.

SIGIS. Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?
Sed facio, Diuos etiam quòd laudibus æquem,
Cum post fata meæ uiuet mens inclyta uitæ.

MORS. Quam suprema putas quæso post funera mentem?
Quam uitam, laudesq; facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabit in orbe.

SIGIS. Funera quid sanctæ mentiris inania mentis,
Stulta? quid æternam fingis cum corpore uitam
Occidere, & nullos famæ superesse triumphos?

MORS. Blandiris, Sismunde, tibi. uerissima sed sint
Quæ asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla uoluptas.

SIGIS. Viuam ego apud superos, nec me uirtutibus auctum
Auferet atra dies. Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum uulgata per orbem:

MORS. Famæ huius toties omnes effundis habenas,
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?

SIGIS. Ne qua meis esset dictis mora, suspice mentem

Inge-

Ingeniumq́ meum uirtutes suspice, clarum
Atq; aduerte genus, quo ducat origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studijs celeri maturior æuo,
Hoc referunt, referentq́ mea illa opera atq; labores,
Quos ego nocturnaq́ manu, uersoq́ diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot urbes
Conspectas, charis immunis factus amicis.
Nunc autem fœlix æuo confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hanc mihi dum uitamq́ Deus, uirtusq́ dedissent,
Me Austriacæ & partim uidisse domus dominos sex,
Quîs ego cumq́ atauis, & auis, & patre solebam,
Et soleo officia & magnos præstare labores.
Hæc si facta meæ famæ bene conscia ueri
Aspicies, mox in melius tua dicta reflectes.
MORS. *Per te, per qui te talem genuêre parentes,*
Vir clara generose domo, hæc solatia uitæ
Quid prodesse tuæ poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Vnde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & umbras
Et manes medius, mutus surdusq́ sedebis.
SIGIS. *Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine uitam,*
Quanta esset fatuæ dementia credere morti,
Aeternam extinguant quòd debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremtos.
Illi igitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego uiuendo uincam mea fata, superstes
Et longum meritisq́ meis, generiq́ meorum,
Virtutis sortisq́ locum, & noua nomina quæram:
Tuq́ meo exemplo sic uitam quære uiator.

FINIS.

Elisabeth, Sigis. 2. Pol. Regis, Mag. D. Lithuan. — Maximilianus rex Bohemiæ, Archidux Austriæ. — Anna, Alberti D. Bauariæ. — Ferdinandus Archidux Austriæ. — Maria, Guilihelmi Ducis Iuliacen. & Cliuen. — Magdalena, — Katharina, Regina Poloniæ. — Eleonora, — Margareta, — Ioannes, — Barbara, — Carolus, Archid. Aust. — Vrsula, — Elena, — Ioanna.

Heduigis, Ioachimi Electoris Brandenburg. — Isabella, Ioannis Regis Hungariæ. — Sophia, — Anna, — Katharina, — Sigismundus 2. Pol. Rex, magnus Dux Lithuaniæ.

Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex. — Anna Ferdinandi Rom. Hung. & Bohem. Regis, &c.

Carolus V. Rom. Imp. Hispaniarum Rex. — Ferdinandus Rom. Hung. & Boh. Rex, Archidux Austriæ.

Ioannes Albertus Rex Polon. mag. dux Lith. — Alexander Polon. Rex, mag. Dux Lithuan. — Fridericus Cardinalis. — Casimirus Canonisatus. — Sigismundus primus Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ. — Vladislaus Rex Hūg. & Bohe. — Heduigis Georgij Bauar. D. — Sophia Friderici Marchionis Brandenb. — Anna Boguslai Du. Pomeran. — Barbara Georgij Ducis Saxoniæ. — Elisabeth Friderici D. Ligni.

Philippus rex Hisp. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ.

Ladislaus Rex Hungariæ & Bohemiæ, Archidux Austriæ. — Casimirus Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ. Elisabeth uxor Casimiri, Alberti Rom. Imp. filia.

Elisabeth filia Sigismundi Imperatoris, Alberti Rom. Hung. & Bohem. Regis, Archiducis Aust. uxor

Sigismūdus Rom. Imp. Hung. & Bohem. Rex.

Carolus IIII. Ro. Imp. Bohemiæ Rex.

Ioannes Rex Bohemiæ.

Henricus VII. Rom. Imp. Dux Lucenburg.

Iagello, idem Vladislaus, Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ.

Olgird magnus Dux Lithuaniæ.

Maximilianus E. R. Imp. Arch. Aust.

Fridericus III. Ro. Imp. Archid. Aust.

Cimburgis filia Semouiti, Arnesti Archiducis Aust. uxor

Alexandra filia Olgirdi, soror Iagellonis, Semouiti Ducis Masouiæ uxor.

Ioannes magnus Dux Moscouiæ.

Vuasilius rex & dominus totius Rußiæ, Dux Moscouiæ.

Ioannes dominus totius Rußiæ, magnus Dux Mosc.

Vuasilius mag. Dux Moscouiæ.

Anastasia Vitoldi filia, Vuasilij mag. D. Mosco. uxor.

Vitoldus mag. dux Lithuaniæ.

Kestud magnus Dux Lithuaniæ.

Gedemin Magnus Dux Lithuaniæ.

SIGISMVNDVS, LIBER BARO IN Herberstain, Neipperg & Guttenhag, Doctori Ioanni Ludouico Brasicano, compatri suo.

Hanc tibi arborem ex opacis Moscouiæ, Lithuaniæ & Poloniæ syluis affero: ut fructus, quos Christiano orbi protulerit, tu in lucem producas.

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM INDEX.

Egyptus [illegible] hebrei dicunt Mesraym [illegible] pharaonem [illegible] habitasse

Mesfrim [illegible] egypti vocatur hebraice Mesraym a loco ubi pharaon habitabat

Proscouuitza

Slata

T

Taurica

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI,
Anno Salutis humanæ M. D. LVI.
Mense Augusto.

Tab. IX.

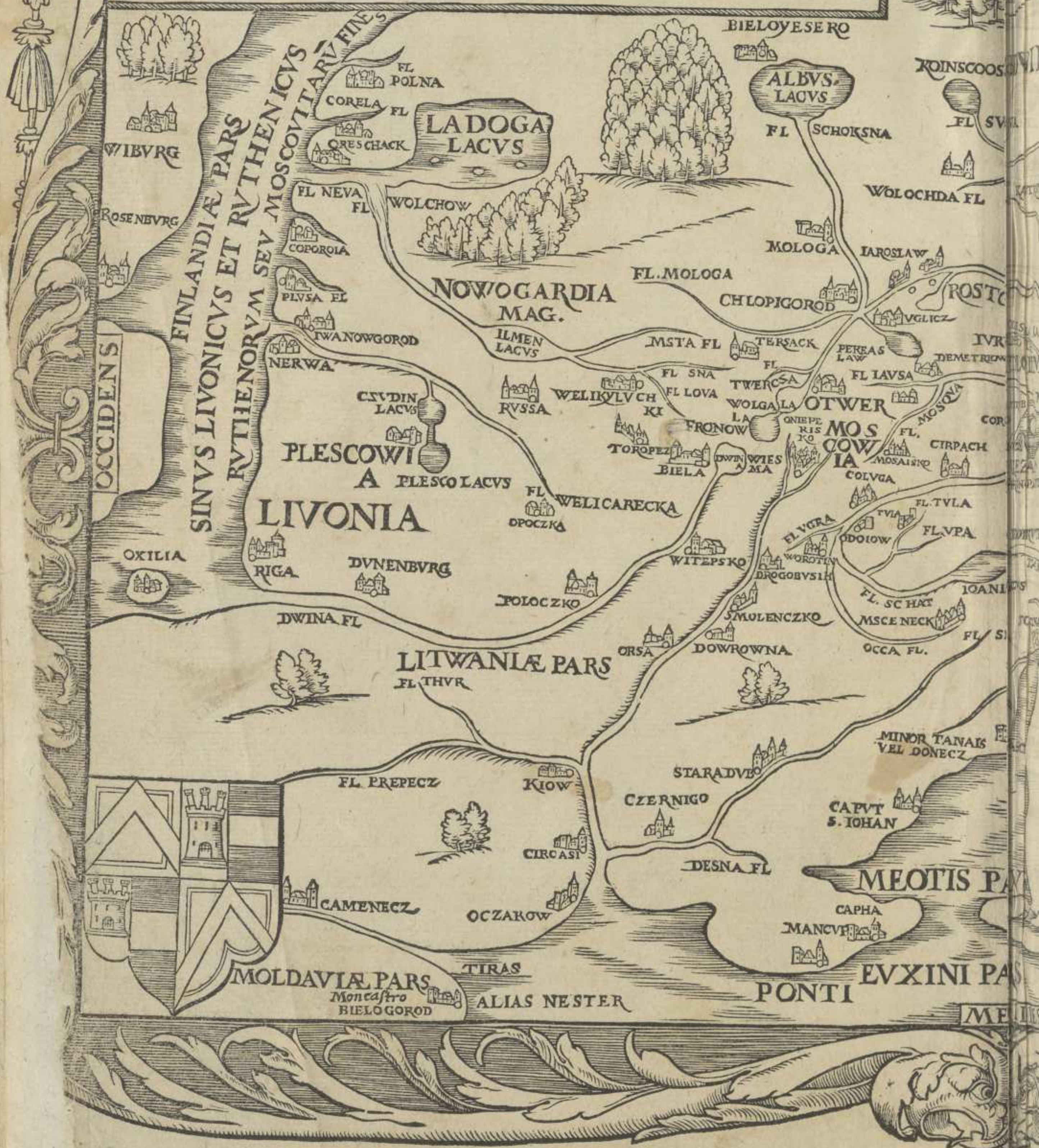
MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI
BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG,
ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX
SOLOWKA INSVLA
BIELOYESERO
ALBVS LACVS
FL SCHOKSNA
KOINSCOOS
WOLOCHDA FL
FL POLNA
CORELA FL
ORESCHACK
LADOGA LACVS
WIBVRG
ROSENBVRG
FL NEVA
FL WOLCHOW
COPOROIA
PLVSA FL
IWANOWGOROD
NERWA
FINLANDIÆ PARS
SINVS LIVONICVS ET RVTHENICVS
RVTHENORVM SEV MOSCOVITARV FINES
OCCIDENS
NOWOGARDIA MAG.
MOLOGA
IAROSLAW
FL. MOLOGA
CHLOPIGOROD
ILMEN LACVS
MSTA FL
TERSACK
PEREASLAW
VGLICZ
DEMETRIEW
FL SNA
TWERCSA
FL LAVSA
FL LOVA
WOLGA
OTWER
CZVDIN LACVS
RVSSA
WELIKYLVCHKI
FRONOW
MOSCOWIA
MOSAISKO
CIRPACH
PLESCOWIA
PLESCO LACVS
TOROPEZ
BIELA
COLVGA
FL TVLA
LIVONIA
WELICARECKA
OPOCZKA
FL VGRA
ODOIOW
FL VPA
OXILIA
RIGA
DVNENBVRG
WITEPSKO
DROGOBVSIH
FL. SCHAT
POLOCZKO
SMOLENCZKO
MSCENECK
DWINA FL
ORSA
DOWROWNA
OCCA FL.
LITWANIÆ PARS
FL THVR
MINOR TANAIS VEL DONECZ
FL. PREPECZ
KIOW
STARADVB
CZERNIGO
CAPVT S. IOHAN
CIRCASI
DESNA FL
MEOTIS PA
CAMENECZ
OCZAKOW
CAPHA
MANCVP
MOLDAVIÆ PARS
TIRAS
Moncastro
BIELOGOROD
ALIAS NESTER
PONTI
EVXINI PA

Tab. XIII

SEPTENTRIO
MARE GLACIALE
FL MESEN. PECZORA FL
YSSA
MONTES DICTI
AVREA ANVS
YSSA FL
PINEGA
CIRCO
KVLVYO
FL CILNO
MESEN
COLMOGOR
SLATA BABA
OBEACAS
OBY FL
IVHRA
INDE VNGARORV ORIGO
DWINA PROVINCIA
FL ARTA WISCHA
FL SOSSA
FL SIEVT
CINGVLVS TERRAE
VSTIVG
FL. PINEGA
PECZORA FL
CVMBA LICK REGIA IN KYTAY
TEROM
TVMEN
KASTROMA
PERMIA PROVINCIA
KITHAY LACVS
FL. WISCHOROIA
PERMIA
FL. IVG
KASTROMA
FL WOLGA
CZEREMISSA POPVLI
KLINOW
FL WIATKHA
OLODIMERIA
ORLOW
CHOTELNICZ
SLOWODA
FL. RECZICZA
MVROM
OCCA
BASILOWGOROD
CASAN
CASIMOW GOROD
NOWOGARDIA INFERIOR
REZAN
FL. SVRA
FL. WIAGLA
KAM
MORDVA POPVLI
ORIENS
9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
DISTANTIA PER MILIARIA
DON RVTHENICE TANAIS
FL. WIECZNA
TANAIS FONTES
FL SCHOKSNA
FL RHA GRECAE WOLGA RVTHENICE EDEL TARTARICE
IAICK FL
WELIKIPREWOS SEV TRAIECTVS MAGNVS
SIBIER PROVINCIA
NAGAYSKI TARTARE
TARTARIA
CIRCASI PETIGORSKI
CIRCASI POPVLI
ASTRACHAN
SORAICZIK
SCHAMACHI
MARE CASPIVM
MERIDIES

MOSCOVIA SIGISM... NIS IN HE...

Moscovia Sigismundi =

Designatæ syluæ no...

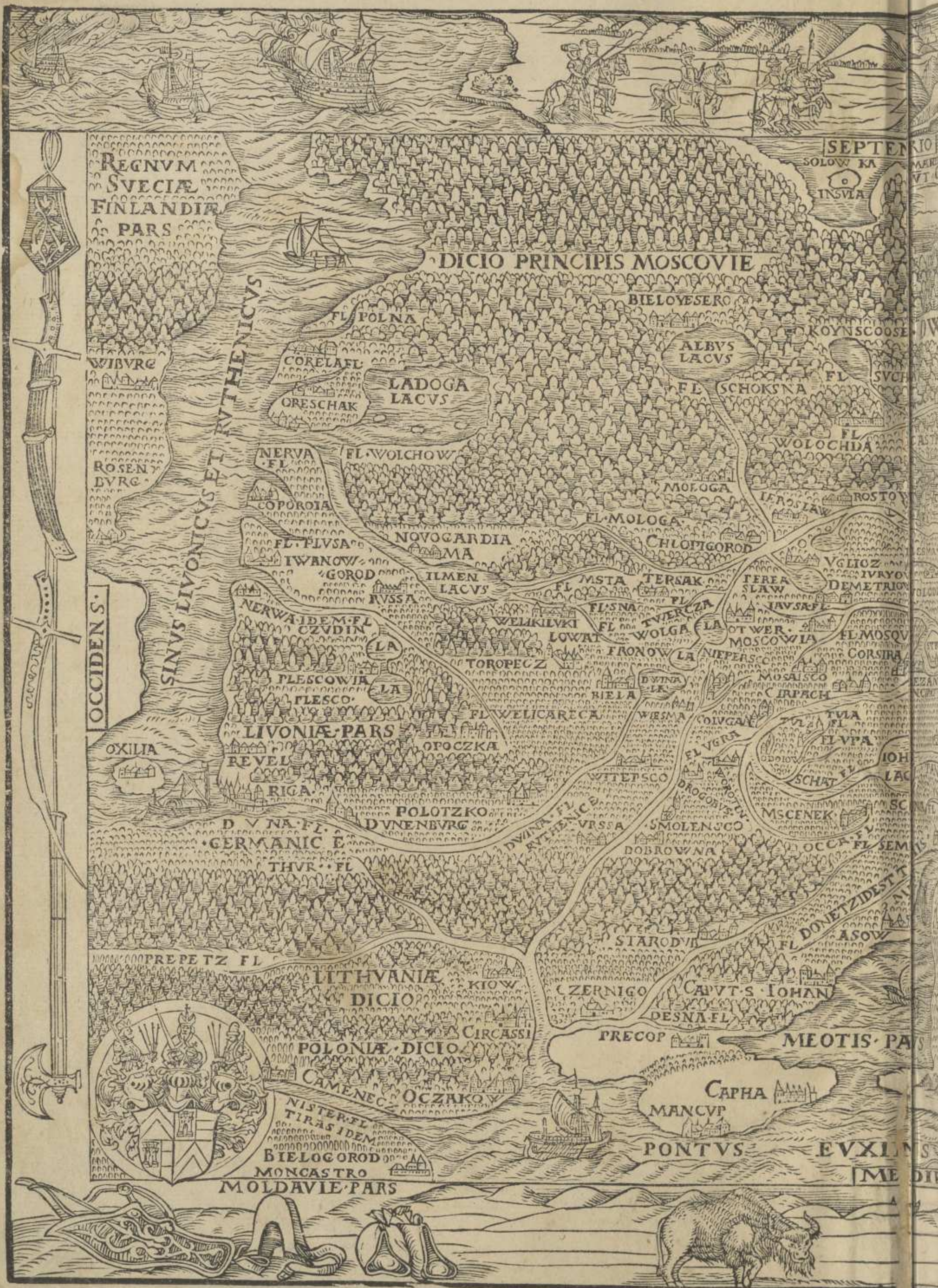

BISONS.

...NDI LIBERI BARO...
...N HERBERSTAIN = Liberi Baro =
...quæ...n carent suis incolis.

Tab. XIV.

VRVS.

MOSCOVIA, QVI[T

INCLVDITVR, ARX VOC[IT

lignearum ædium um[

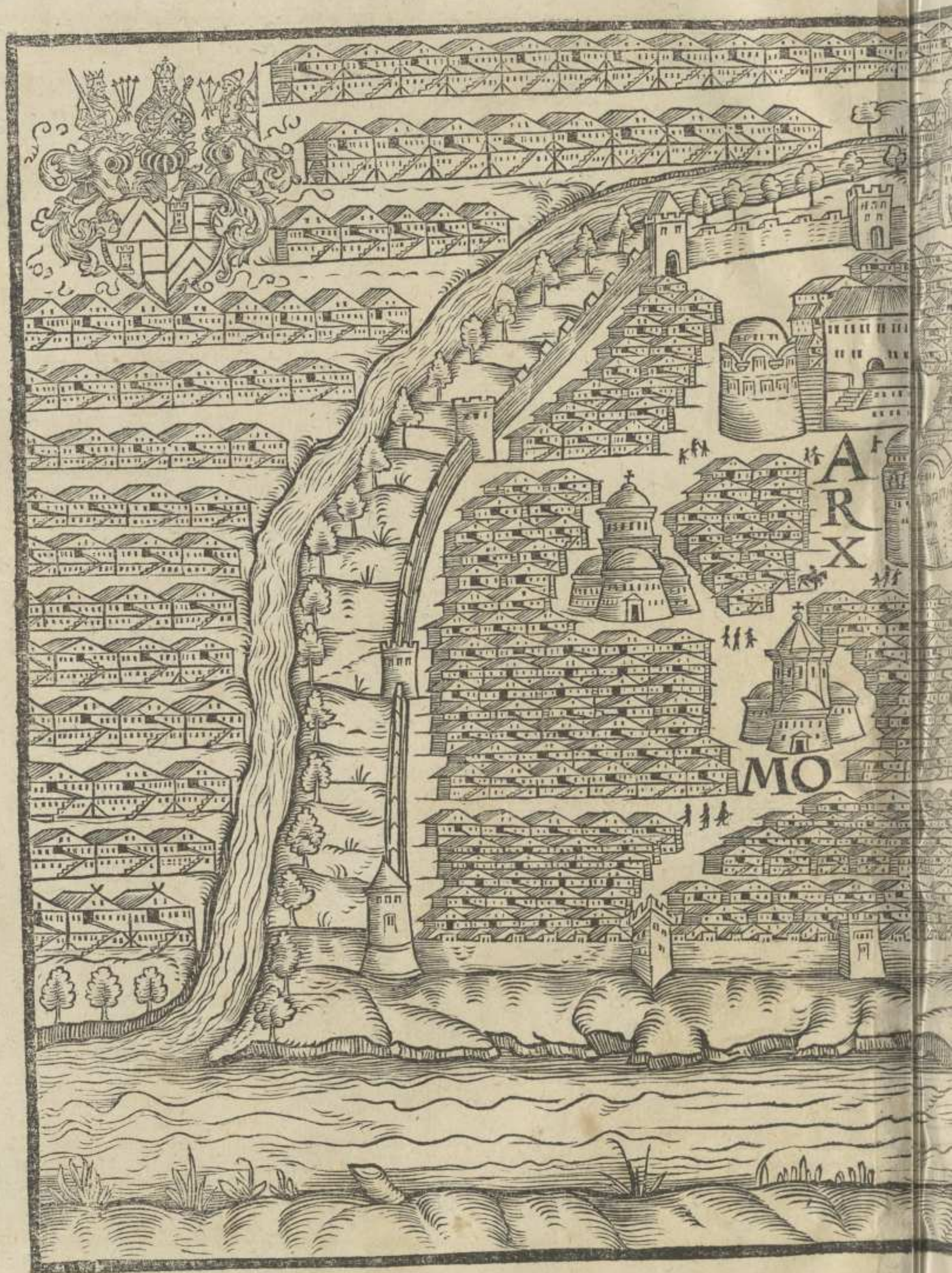

HOC FLVVIO EIVSD[M

OCCAM, RH[ET

QV TENVS MOENIBVS
VOATVR: EXTRA MOENIA INGENS
diu umerus, ciuitas dicitur.

Tab. XV.

VSD NOMINIS NAVIGATVR IN
, RH ET CASPIVM MARE.

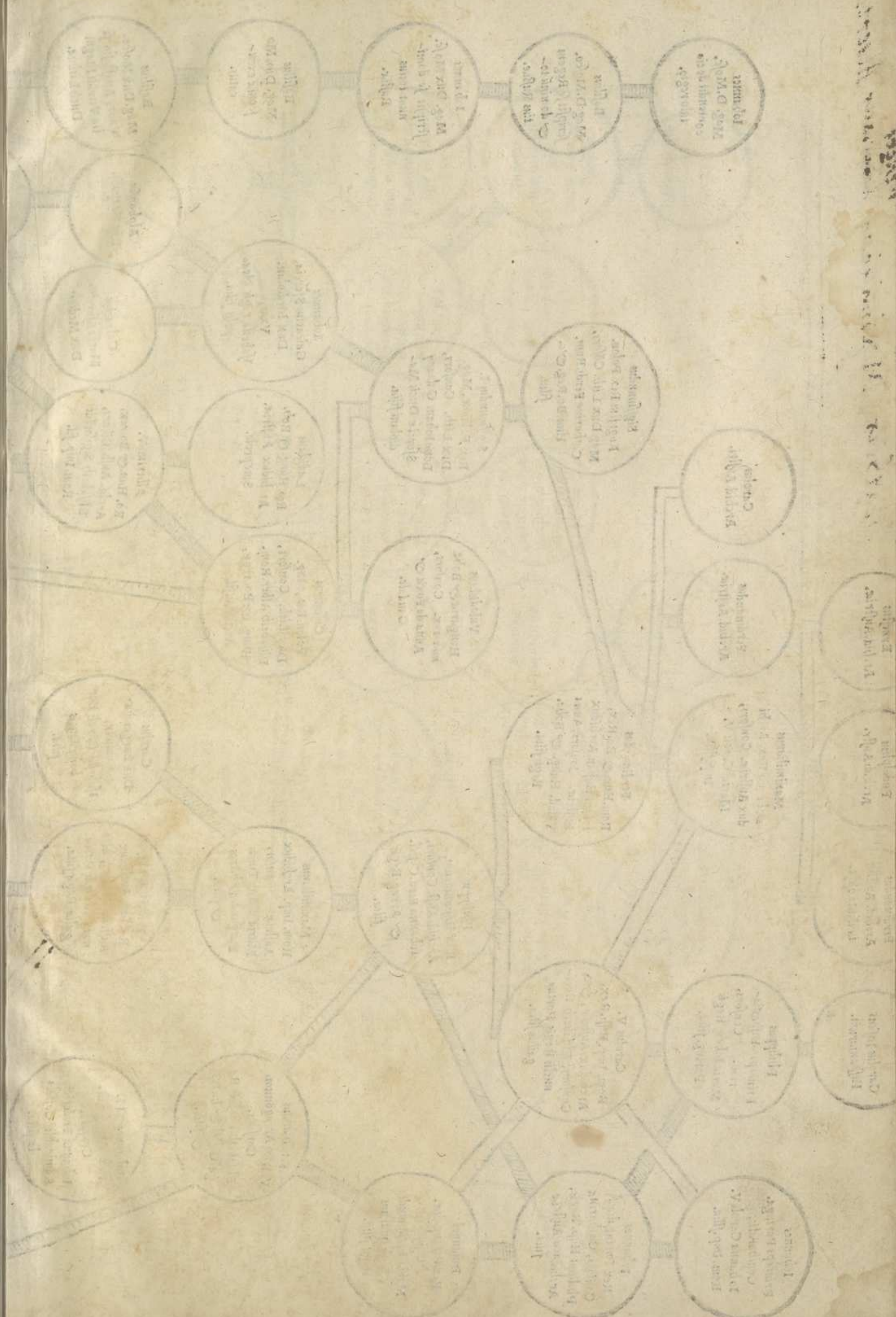

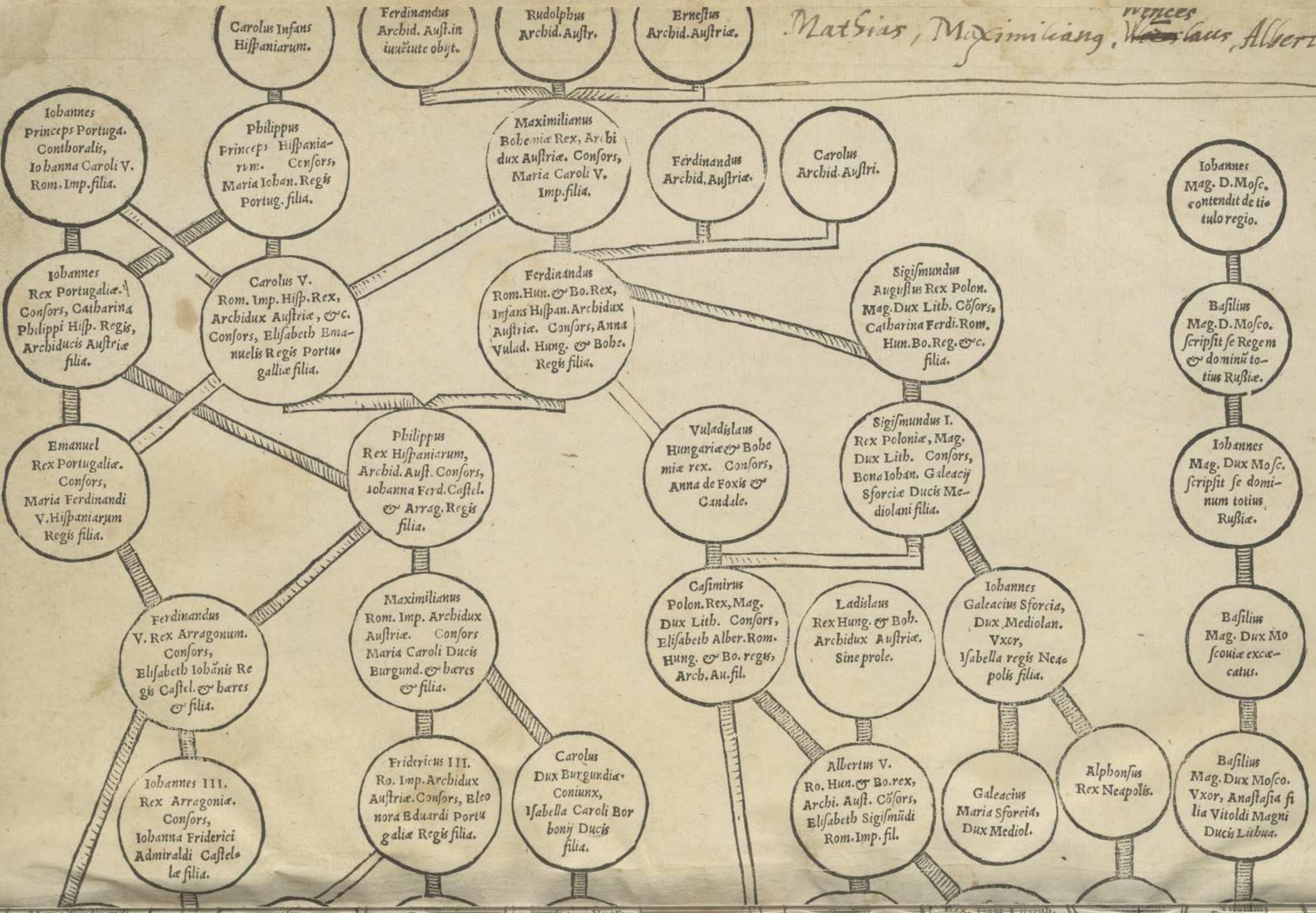

Mathias, Maximilianus, Wenceslaus, Albertus,
Carolus Infans Hispaniarum.
Ferdinandus Archid. Aust. in iuuentute obijt.
Rudolphus Archid. Austr.
Ernestus Archid. Austriæ.
Iohannes Princeps Portuga. Conthoralis, Iohanna Caroli V. Rom. Imp. filia.
Philippus Princeps Hispaniarum. Consors, Maria Iohan. Regis Portug. filia.
Maximilianus Bohemiæ Rex, Archidux Austriæ. Consors, Maria Caroli V. Imp. filia.
Ferdinandus Archid. Austriæ.
Carolus Archid. Austri.
Iohannes Mag. D. Mosc. contendit de titulo regio.
Iohannes Rex Portugaliæ. Consors, Catharina Philippi Hisp. Regis, Archiducis Austriæ filia.
Carolus V. Rom. Imp. Hisp. Rex, Archidux Austriæ, &c. Consors, Elisabeth Emanuelis Regis Portugalliæ filia.
Ferdinandus Rom. Hun. & Bo. Rex, Infans Hispan. Archidux Austriæ. Consors, Anna Vulad. Hung. & Bohe. Regis filia.
Sigismundus Augustus Rex Polon. Mag. Dux Lith. Cōsors, Catharina Ferdi. Rom. Hun. Bo. Reg. &c. filia.
Basilius Mag. D. Mosco. scripsit se Regem & dominū totius Russiæ.
Emanuel Rex Portugaliæ. Consors, Maria Ferdinandi V. Hispaniarum Regis filia.
Philippus Rex Hispaniarum, Archid. Aust. Consors, Iohanna Ferd. Castel. & Arrag. Regis filia.
Vuladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex. Consors, Anna de Foxis & Candale.
Sigismundus I. Rex Poloniæ, Mag. Dux Lith. Consors, Bona Iohan. Galeacij Sforciæ Ducis Mediolani filia.
Iohannes Mag. Dux Mosc. scripsit se dominum totius Russiæ.
Ferdinandus V. Rex Arragonum. Consors, Elisabeth Iohānis Regis Castel. & hæres & filia.
Maximilianus Rom. Imp. Archidux Austriæ. Consors Maria Caroli Ducis Burgund. & hæres & filia.
Casimirus Polon. Rex, Mag. Dux Lith. Consors, Elisabeth Alber. Rom. Hung. & Bo. regis, Arch. Au. fil.
Ladislaus Rex Hung. & Boh. Archidux Austriæ. Sine prole.
Iohannes Galeacius Sforcia, Dux Mediolan. Vxor, Isabella regis Neapolis filia.
Basilius Mag. Dux Moscouiæ excæcatus.
Iohannes III. Rex Arragoniæ. Consors, Iohanna Friderici Admiraldi Castellæ filia.
Fridericus III. Ro. Imp. Archidux Austriæ. Consors, Eleonora Eduardi Portugaliæ Regis filia.
Carolus Dux Burgundiæ. Coniunx, Isabella Caroli Borbonij Ducis filia.
Albertus V. Ro. Hun. & Bo. rex, Archi. Aust. Cōsors, Elisabeth Sigismūdi Rom. Imp. fil.
Galeacius Maria Sforcia, Dux Mediol.
Alphonsus Rex Neapolis.
Basilius Mag. Dux Mosco. Vxor, Anastasia filia Vitoldi Magni Ducis Lithua.

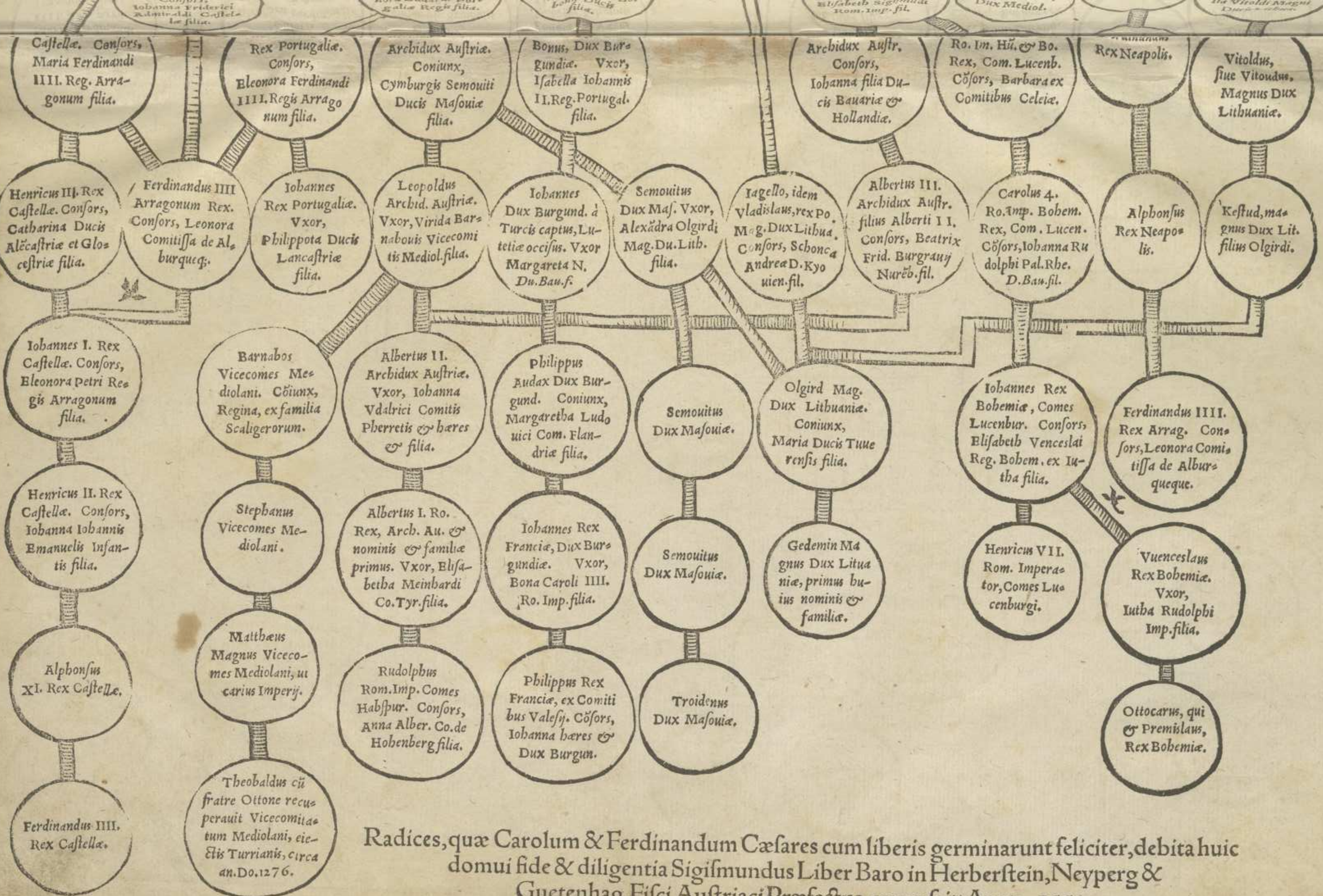

Radices, quæ Carolum & Ferdinandum Cæsares cum liberis germinarunt feliciter, debita huic domui fide & diligentia Sigismundus Liber Baro in Herberstein, Neyperg & Guetenhag, Fisci Austriaci Præfectus, congessit; Anno 1553.

Herberstein, Sigmund, Freiherr von.